

БИСМИЛЛАҲИР РОҲМАНИР РОҲИЙМ

КИРИШ СЎЗИ

Бемор бўлган бандаларига шифо берувчи Аллоҳ таолога битмас-туганмас ҳамду санолар бўлсин!

«Даволанинглар, Аллоҳ қайси бир дардни берган бўлса, албатта, унинг давосини ҳам бергандир», деган Пайғамбаримизга мукамал ва батамом саловоту дурудлар бўлсин!

Азиз китобхон! «Ҳадис ва Ҳаёт» силсиласининг ўн саккизинчи жузи «Тиб ва дам китоби»ни қўлга олганингиз муборақ бўлсин!

Аллоҳ таолонинг тавфиқи ва иродаси ила бу китобда ўзимиз учун керакли кўпгина нарсаларни ўрганамиз.

Муқаддимада бизнинг динимиз тиб ва дам масалаларига қандоқ қараши ҳақидаги маълумотлар билан яқиндан танишиб чиқишга ҳаракат қиламиз. Бунинг учун аввал мазкур икки сўзнинг луғатдаги ва истилоҳдаги маъноларини батафсил ўрганамиз. Сўнгра тиб ҳақида келган ҳадислар суннатнинг қайси турига кириши ва уларга қандоқ муносабатда бўлиш кераклиги ва бошқа зарур масалаларни ўрганамиз.

Кейин эса Исломда соғлиқни сақлаш ишига қандоқ қаралиши ҳақида суҳбат курамиз. Бу аснода динимизда тозалikka риоя қилиш, соғлиққа зарар етказувчи ва атрофни ифлос қилувчи нарсалардан қайтариш, бадантарбия, соғлиққа зарарли нарсаларни ҳаром қилиниши, исроф ва кизганчиқликни ҳаром қилиниши, жисмни толиқтиришдан қайтариш, соғлиқни сақлаш мақсадида енгиллик ва рухсатлар берилгани каби мавзуларни яхшилаб ўрганамиз.

Аллоҳ таоло бандаларига меҳрибон зот. У зотнинг меҳри чексиздир. Ана ўша чексиз меҳри ила Аллоҳ

бандаларига ўзлари хоҳламаган ҳолатларда ҳам ажру савоб касб қилиб фазлларини орттириб олиш имконини яратиб берган. Бу ҳақда «Беморликнинг фазли ва унга сабр қилиш ҳақида» номли бобда батафсил суҳбатлашамиз.

«Вабода сабр қилишнинг ажри» деб аталган мавзу орқали Ислом дини тарихда биринчилардан бўлиб юкумли касалликнинг тарқалишининг олдини олиш бўйича кўрган чоралардан бири билан танишиб чиқамиз.

Сеҳр кишининг бемор бўлишига сабаб бўла оладими? Сеҳрнинг ўзи нима? Орамизда доимий равишда такрорланиб турадиган бунга ўхшаш саволларга илмий жавоб олмоқчи бўлсангиз, қўлингиздаги китобни яхшилаб ўқиб чиқинг.

Заҳар хавфли қурол сифатида кишини ҳалок қилиши ёки дардга малҳам сифатида даво бўлиши ҳам мумкин. Душманлар Пайғамбаримиз алайҳиссаломга ҳам заҳар берганлар. Кейин нима бўлганини «Тиб ва дам китоби»дан билиб оласиз.

Бемор кўриш суннатдир. Ислом дини бу инсонпарвар ишга мусулмонларни тарғиб қилгандир. Беморни кўргани боришнинг фазли, унинг одоблари ва кўргани борган беморига қандай муомала қилиш кераклиги ҳақидаги маълумотларни ҳам шу китобнинг саҳифаларидан топасиз.

«Мусибатда айтиладиган нарса» номли сарлавҳа остида келган ҳадиси шарифларни ўрганиш жараёнида бемор бўлган, бошига мусибат тушган банда қандоқ қилиб ўша мусибати туфайли ажру савоб ва яхшиликка эришиши мумкинлигини ўрганамиз.

Баъзи бир кишилар даволаниш сабр ва таваккал қилишга қарши ва қазои қадарга тан бермасликка олиб боровчи нарса деган даъвони қиладилар. Даволаниш жоизлиги ҳақида келган баъзи ҳадиси шарифларни шарҳ қилиш орқали бу даъво пуч эканини англаб етамиз.

Парҳез давонинг бошидир, дейди мусулмон табиблар.

Улар бу ҳикматни ҳадиси шарифлардан ўрганганлар. Исломий табобат парҳез қилишни қандай амалга оширганини ўрганмоқчи бўлган киши ушбу китобни яхшилаб ўқиб чиқса бўлди.

«Набавий тиб ҳақида» деб аталган бобда Пайғамбаримиз алайҳиссаломнинг даврларида баъзи бир дардларни даволаш учун айтган кўрсатмалари ўрганилади.

Ҳаром ила даволаниш жоиз эмас, дейдилар фуқаҳолар жумҳури. Аммо бу гапнинг тафсилоти бор. Ана ўша тафсилотни синчиклаб ўрганмаган одам бу масалани тушунмайди. Тафсилотлар эса ушбу китобда.

Дам солиш ҳақида одамлар орасида ҳар хил гаплар юради. Ўша гаплар бир-бирига тамоман зид бўлишини яхши биламиз. Бу масала бўйича шариатимизда қандоқ ҳукмлар борлигини ушбу китобда батафсил ўрганишга ҳаракат қиламиз.

Дам солиш калималари, Қуръон ила дам солиш ва унга ажр олишнинг жоизлиги каби мавзуларни ўрганишимиз бу ишда бизга кўмак беради.

Қоҳинлик, чизик чизиш ва тош ташлаш каби ишлар ҳам баъзи бир тоифаларда тибга ва дам солишга аралашиб кетган. Исломда бу нарсаларга қандоқ қаралишини ҳам кўлимиздаги китобдан ўргансак бўлади.

«Тиб соҳасидаги Ислом мўъжизаси», «Исломий тибга ўхшаш тиб борми?», «Табибларни имтиҳондан ўтказиш», «Мусулмонларнинг тиббий кашфиётлари», «Мусулмонларнинг тиббий китоблари», «Доришунослик» каби мавзулар орқали аввалги мусулмонлар ўз динлари таълимотларига амал қилиб, бу соҳада эришган ютуқлари ҳақида сўз боради.

Ўзининг розилигини кўзлаб қилинган ушбу камтарона амални Аллоҳ таоло даргоҳида қабул қилсин. Хато ва камчиликларини Ўзи кечирсин!

كتاب الطب والرقي

ТИБ ВА ДАМ КИТОБИ

وفيه مقدمة وأربعة فصول وخاتمة

МУҚАДДИМА, ТЎРТ ФАСЛ ВА ХОТИМАДАН ИБОРАТ

Аллоҳ субҳонаҳу ва таолога ҳамду санолар, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга саловоту дурудлар бўлсин!

Аллоҳ таолодан ёрдам сўраб ушбу «Тиб ва дам китоби»ни бошлар эканмиз, биринчи қиладиган ишларимиз қаторида «тиб» сўзининг луғавий маъносини яхшилаб ўрганиб олишимиз керак бўлади.

«Тиб» сўзи ўзида бир неча маъноларни акс эттиради:

1. «Тиб» ислоҳ, тузатиш маъносини англатади.

Тиб қилди, беморни ислоҳ қилди, тузатди, деганидир.

2. «Тиб» моҳирлик, ҳозиклик маъносини англатади.

Луғат олимларидан Абу Убайд, тибнинг асли, нарсаларни жуда яхши билиш ва уларга жуда моҳир бўлишдир, деган.

Албатта, табиблик барча дардларни, дориларни ва беморларни ҳамда улар билан қандоқ муомала қилишни яхши билишликдан иборат.

3. «Тиб» одат маъносини англатади.

4. «Тиб» сеҳр маъносини англатади.

Тибда бўладиган нарсаларда ҳам сеҳрга ўхшашлик борлигидан шундоқ дейилган.

Таъкидлашимиз лозимки, келажак сатрлардаги «тиб»дан мурод, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам даврларидаги одатланган тиб, у зотнинг бу

масалада айтган гаплари, қилган тасарруфотлари ҳақида кетади.

«Дам» деганда беморга дам солиш, махсус калималарни айтиб унинг шифо топишини Аллоҳ таолодан сўраш кўзда тутилади.

Аввалдан айтиб қўйилиши лозимки, бу масалада жуда ҳам эҳтиёт бўлиш керак. Ушбу китобда келадиган тиб ҳақидаги ҳадиси шарифлар суннатнинг қайси турига кириши, уларга амал қилиш қай даражада бўлиши масаласини яхшилаб англаб олоғимиз лозим.

«Ҳадис ва Ҳаёт» китобининг «Муқаддима» деб номланган биринчи жузида айтилганидек Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан содир бўлган нарсалар уч турга бўлинади:

Биринчи тур:

Бу турга Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг инсонлик табиатидан келиб чиққан амаллар, мисол учун, ўтиришлари, туришлари, юришлари, еб-ичишлари, ухлашлари кабилар киради.

Албатта, Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам бундоқ амалларни ваҳий асосида эмас, инсонлик табиати асосида, Аллоҳ таоло қандоқ яратган бўлса шундоқ ҳолатдан келиб чиқиб қилганлар. Бунга ўхшаш амалларни у зотнинг умматлари ҳам инсонлик табиатидан келиб чиқиб қиладилар. Бундай амаллар ҳамма учун мувоҳидир.

Шунинг учун ҳам мазкур ишларда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга ўхшатишга уриниш вожиб бўлмайди. Аммо, алоҳида таъкид билан ажратилган ишлар бўлса ва уларнинг ҳукми баён этилган бўлса, уларга амал қилиш зарур. Мисол учун, ҳадисларда ўнг қўл билан таом емоқ таъкидланган. Демак, мусулмон инсон ўнг қўли билан таом емоғи даркор.

Шунингдек, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг илоҳий ваҳийга эмас, шахсий тажриба,

фикр-мулоҳазага асосланиб айтган дунёвий ишлар ҳақидаги (савдо-сотиқ, бирор иш тадбири, беморга берилган маслаҳат каби) кўрсатмалари ҳам шаръий ҳукм саналмайди. Бунга мисоллар кўп.

Бадр жангида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бошлиқ мусулмонлар бир жойга тушдилар. Шунда Хаббоб ибн Мунзир розияллоҳу анҳу келиб Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга:

«Бу манзилга сизни Аллоҳ туширдими ёки фикр, уруш тадбирими?» деди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Фикр ва уруш тадбири», дедилар.

Шунда Хаббоб розияллоҳу анҳу ундоқ бўлса, бу муносиб жой эмас, деди ва сувга яқин жойга тушиш маслаҳатини берди. Ислоҳ лашкарлари ўша ерга тушдилар ва жанг давомида бунинг фойдаси билинди.

Яна бошқа бир мисол. Бир куни Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам Мадинаи Мунавварада кетаётиб хурмони чанглатиш билан машғул кишиларни кўриб қолибдилар. Уларнинг нима қилаётганларини сўрабдилар. Хурмонинг гули чанглатилса меваси яхши бўлишини айтишибди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бўладиган бўлса бусиз ҳам ҳосил бўлаверади, деган маънода гап айтибдилар. Одамлар хурмони чанглатишдан тўхташибди. Ўша йили ҳосил яхши бўлмабди. Кишилар келиб бу ҳақда Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васалламга шикоят қилишганда у зот:

«Сизлар дунёвий ишларингизни яхшироқ билувчисизлар», дедилар.

Иккинчи турдаги амаллар эса Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзларига хос бўлган амаллар. Бундоқ амалларни қилиш учун мусулмонларга рухсат йўқ бўлса ҳам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга истисно тариқасида хоссатан рухсат бўлган.

Мисол учун, рўзани улаб тутиш, яъни саҳарлик қилмасдан рўза тутиш, тўрттадан ортиқ аёлга уйланиш каби ҳукмлар. Бунга ўхшаш амалларни, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам қилган эканлар, мен ҳам қиламан, дейиш дуруст эмас.

Учинчи тури:

Юқоридаги икки тур амалларга кирмайдиган амаллар. Бундоқ амаллардан шариат ҳукмлари кўзланган бўлиб, мусулмонлар уларда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга эргашишлари лозимдир. Мазкур амалларнинг фарзлик, вожиблик, суннат ёки мубоҳлик даражаси эса турли аломатлардан билинади дейилган эди.

Биз «Тиб ва дам китоби»да Аллоҳ таолонинг ёрдами ила ўрганадиган ҳадиси шарифларнинг кўпи юқоридаги тақсимнинг биринчи турига киради. Шу билан бирга учинчи турга кирадиганлари ҳам бор.

Келинг, масалани яхшироқ тушуниб олиш учун яна «Ҳадис ва Ҳаёт»нинг биринчи жуздан иқтибос келтирайлик.

«Ушбу маъноларни яхшироқ тушуниш ва гапни чўзиб юбормаслик мақсадида аллома Шох Валиюллоҳ Дехлавий раҳматуллоҳи алайҳнинг мисолларига қайтайлик. У киши Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан содир бўлган нарсаларнинг биринчи тури ҳақида сўз юрита бориб:

«Ўша нарсалар (яъни, Пайғамбарликни етказиш йўлида келмаган нарсалар) жумласига, тиб ҳам киради» деган эдилар.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан тибга оид кўплаб ҳадиси шарифлар ворид бўлган. Ҳатто баъзи уламоларимиз турли ҳадис китобларидаги, тиб боблари билан кифояланиб қолмай, «Ат-тиббу ан-Набавийю» номли китоблар ҳам таълиф қилганлар. Шу билан бирга, уламоларимиз, аллома Шох Валиюллоҳ Дехлавийга ўхшаб Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан ривоят

килинган ҳадисларнинг тиббий тажрибага боғлиқлари диндан эмаслиги, яъни, мусулмонлар учун ўша ҳадисларга амал қилишлари динимиз талаби эмаслигини таъкидлайдилар. Чунки у зот мазкур ҳадиси шарифларни ўзлари яшаб турган замон ва макон ҳамда жамият тажрибасига суяниб айтганлар.

Мисол учун, Ибн Можа, Ҳоким ва Абу Нуъайм каби муҳаддисларимиз ривоят қилган ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Сиз уйкудан олдин исмид (сурма)ни лозим тутинг, у кўзни равшан қилур ва тукни ўстирур», деганлар.

Бу ҳар бир мусулмон кўзида шикоят бўлса, ухлашдан олдин исмид сурмасини суртиб ётиши лозим, агар шуни қилмаса, гуноҳкор бўлади, дегани эмас. Балки Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам томонларидан ўз шароит ва тажрибаларига суяниб, атрофларидаги кишиларга берилган маслаҳатдир.

Албатта, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳар бир сўзлари, жумладан, тиб борасида айтганлари ҳам биз учун қимматли. Ҳозирги замон тиб илми у зотнинг тиб борасида айтганлари мўъжиза эканини таъкидламоқда. Лекин шундоқ бўлса ҳам, илмий ҳақиқатнинг ўз қоидалари бор. Ҳамма нарсани ўз номи ила аташ керак. Айниқса, диндан бўлмаган нарсани дин дейишга ҳеч ҳақимиз йўқ. Агар ана шундоқ қиладиган бўлсак, ҳар бир мусулмонга сурма қўйишни мажбурий қилган бўлар эдик. Ҳолбуки, баъзи макон ва ҳолатларда сурма қўйиш фойда бермаслиги ҳам мумкин.

Аммо бу дегани, тиб дунё иши, унга Ислом аралашмаслиги керак дегани эмас. Исломнинг тибга оид ўзига хос таълимотлари бор. Мусулмонлар ўша таълимотларга амал қилишлари матлуб.

Имом Аҳмад, Имом Термизий, Имом Насайй, Имом Абу Довуд, Имом Ибн Можа, Имом Ҳоким ва Имом Ибн

Ҳиббонлар Усома ибн Шарик розияллоху анҳудан ривоят қилган ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам:

«Даволанинглар, Аллоҳ қайси бир дардни берган бўлса, албатта, унинг давосини ҳам бергандир», деганлар.

Имом Бухорий ва Имом Ибн Можалар ривоят қилган ҳадисда эса:

«Аллоҳ қай бир дардни нозил қилган бўлса, унинг давосини ҳам нозил қилгандир», дейилган.

Ушбу таълимотлар ҳар бир мусулмонга ўз соғлиги учун ҳаракат қилиш вазифасини юклайди.

Имом Бухорий Ибн Масъуд розияллоху анҳудан ривоят қилган ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам:

«Албатта, Аллоҳ сизнинг шифоингизни, Ўзи сизга ҳаром қилган нарсада қилган эмас», деганлар.

Ушбу ҳадисга биноан мусулмон инсонга шариатимизда ҳаром саналган нарсани даво сифатида истеъмол қилиш мумкин эмас. Мана шунга ўхшаш нарсалар диндир.

Аммо тиб илми мутахассислари тажрибаларига боғлиқ бўлган ишлар, хусусан, дори тайёрлаш, беморликни аниқлаш, даволашни қайси услуб ила олиб бориш, дорини қанча миқдорда ва нима воситасида юбориш каби ишлар дунёдир.

Мисол учун, биров Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламнинг даврларида игна ила дори юбориш бўлмаган, ким игна ила дори қабул қилса гуноҳкор бўлади, деса, нотўғри гапирган бўлади.

«Тиб ва дам китоби»га оид ҳадиси шарифларни бевосита ўрганишга киришишдан олдин яна айтиб ўтишимиз лозим бўлган бир фикр бор.

Аллоҳ таоло оламини Ислому нури ила мунаввар қилган дастлабки вақтда дунё тиб нима, тиббий маданият нима

эканини яхши билмас эди. Асосан турли коҳинлар, бутхона ходимлари ва шунга ўхшаш тоифалар тиб номидан иш кўрар эдилар.

Аввалги собит бўлган баъзи тиббий тажрибалар ҳам деярли йўқ бўлиб кетган эди.

Ислом ҳаётнинг бошқа соҳалари қатори тиб соҳасини ҳам тартибга солди, тўғри йўналишга йўллади. Қуйида ўрганадиган ҳадиси шарифларимиз ана ўша улуғ ишнинг баъзи намуналари ҳисобланади.

Қуръони Карим ва Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суннатларида инсон соғлиғига катта эътибор берилган. Агар бу икки масдарда соғлиқни сақлаш бўйича келган маълумотларни ўрганадиган бўлсак, улкан хазинани топган бўламиз. Албатта, бизнинг китобимиз тиб китоби эмас. Шунинг учун ҳамма нарсани батафсил баён қила олмаймиз. Аллоҳ таолодан ёрдам сўраган ҳолимизда маълумотларни мухтасар равишда айтиб ўтишга ҳаракат қиламиз.

Исломда сиҳат-саломатлик, тани соғлиқ Аллоҳ таоло бандаларига берган энг улкан неъматлардан бири ҳисобланади.

Имом Бухорий Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадиси шарифда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Икки неъмат борки, кўп одамлар уларда алданиб қолурлар. Улар соғлиқ ва фароғат», деганлар.

Кўриниб турибдики, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам очиқ-ойдин қилиб соғлиқни бандага берилган неъмат эканини айтмоқдалар.

Имом Бухорий, Имом Термизий ва Имом Ибн Можалар Абдуллоҳ ибн Меҳсон ал-Ансорий розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадиси шарифда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам қуйидагиларни айтадилар:

«Кимнинг жасади офиятда бўлса, ўз гуруҳида тинч-

омон бўлса ва ҳузурида егани ризқи бўлса, гўёки дунёни кўлига киритибди».

Инсон учун дунёнинг қўлга киритиш йўлида зарур бўладиган шартлардан энг аввалгиси саломатлик деб эълон қилинишининг ўзи Исломда кишиларнинг саломатлигига қанчалик эътибор берилишини кўрсатиб турибди. Чунки ушбу ҳадиси шарифда зикр қилинган тинч-омонлик ва еб-ичгулик неъматлари бўлса ҳам соғлиқ неъматни бўлмаса кишига татимайди. Баъзи вақтларда инсон бутун бойлигини сарфлаб бўлса ҳам тани сиҳатликни топа олмайди.

Имом Термизий Абу Ҳурайра розияллоху анхудан ривоят қилган ҳадиси шарифда Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам:

«Қиёмат куни бандадан энг аввал сўраладиган неъмат, унга, сенинг жисмингни сиҳхатли қилган эмасмидик, сени совуқ сув ила сероб қилган эмасмидик, дейилишидир», деганлар.

Аллоҳ таоло Ўз бандасига берган неъматлар ичида энг аҳамиятлиларидан бири бўлгани учун ҳам соғлиқ неъматни ҳақида охиратда биринчи бўлиб сўралади. Шундоқ экан, банда бу нарсанинг қадрига етмоғи керак. Ундоқ неъматни берган зотга шукр қилмоқ керак. Неъматнинг шукри эса, уни берувчи зотга мақтов сўзлари айтиш ва неъматни неъмат берувчини рози қиладиган йўлда сарфлаш билан бўлади.

Соғлиқ-саломатлик неъматни муҳим бўлгани учун ҳам Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам сиз билан биз умматларига ўша улуғ неъматни доимо Аллоҳ таолонинг Ўзидан сўраб туришни амр этганлар.

Имом Аҳмад Абу Бакр Сиддиқ розияллоху анхудан ривоят қилган ҳадиси шарифда куйидагилар айтилади:

«Аллоҳдан яқийнни ва мустаҳкам соғлиқни сўранглар. Ҳеч бир кимсага яқийндан кейин офиятчалик яхши нарса

берилмаган».

Яқийн мустаҳкам иймондир. Демак, бандага Аллоҳ томонидан берилган неъматлар ичида энг биринчи ўринда мустаҳкам иймон турса, ундан кейинги иккинчи ўринда соғлиқ турар экан.

Имом Насайй Абу Бакр розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳдан афвни, офиятни ва мустаҳкам соғлиқни сўранглар. Ҳеч бир кимсага яқийндан кейин мустаҳкам соғлиқчалик яхши нарсa берилмагандир», деганлар.

Аллоҳ таоло барчаларимизга ана ўша неъматларини ато қилсин. Омийн!

Ислом соғлиқни Аллоҳ таоло томонидан бандага берилган улуғ неъмат эканини, унинг учун банда шукр қилиши лозимлигини таъкидлаш билангина кифояланиб қолмайди. Ислом соғлиқни сақлашнинг йўллари хам ўргатади. Келинг, ўша нарсалардан баъзиларини жуда хам қисқа равишда ўрганиб чиқайлик.

ТОЗАЛИККА РИОЯ ҚИЛИШ

Ислом соғлиқни сақлаш борасида катта аҳамият берган нарсалардан бири тозаликка риоя қилишдир. Дунё тарихида ҳеч ким, ҳеч қандай тузум ва дин тозаликка риоя қилишга Ислом диничалик аҳамият бермагани маълум ва машҳурдир.

Минглаб фикҳ ва ҳадис китобларини очишингиз билан биринчи бўлиб «Поклик китоби»га кўзингиз тушади. Ўз динига амал қилишни ўрганмоқчи бўлган ҳар бир мусулмон эркак ва аёл ўзининг биринчи дарсини покликни ўрганиш ила бошлайди.

Исломдаги ибодатларнинг барчасига банданинг бадани, кийим-боши ва макони покиза бўлиши асосий

шартлардан бири қилиб олинган.

Аллоҳ таоло Моида сурасида:

«Эй иймон келтирганлар! Намозга турмоқчи бўлсаларингиз, юзларингизни ва қўлларингизни чиганоқлари ила ювинглар. Бошларингизга масх тортинглар. Ва оёқларингизни тўпиқлари ила ювинглар. Агар жунуб бўлсаларингиз, покланинглар», (6-оят) деган.

Бу ояти каримада Аллоҳ таоло мусулмонларни таҳорати кетганда таҳорат қилишга, жунуб бўлганда ғусл қилишга амр қилмоқда. Бир кунда беш вақт намоз фарзлигини эътиборга олсак, мусулмон одам доимо ўзини, кийимини ва ибодат жойини пок тутиши кераклиги келиб чиқади. Бу соғлиқни сақлаш учун энг муҳим омил экани ҳеч кимга сир эмас.

Шу билан бирга, Аллоҳ таоло Ўз китобида покиза кишиларни мадҳ этган. У зот бу ҳақда Қуръони Каримнинг Бақара сурасида қуйидаги оятни нозил қилган:

«Албатта, Аллоҳ тавба қилувчиларни севади ва покланувчиларни севади».

Шунингдек, Тавба сурасида:

«Унда покланишни севадиган кишилар бор. Аллоҳ эса покланувчиларни севадир», деган.

Буларнинг барчаси тозалikka риоя қилишга ундовнинг муҳим омиллари.

Тозаликка риоя қилиш масаласига соғлиқни сақлашнинг муҳим омили сифатида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадиси шарифларида ҳам катта эътибор берилган.

Имом Муслим Абу Молик ал-Ашъарий розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадиси шарифда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Поклик иймоннинг ярмидир», дейдилар.

Мусулмонлар оммаси ичида эса «Поклик

иймондандир» деган ҳикмат кенг тарқалган.

Имом Молик, Имом Аҳмад ва бошқалар Абу Саъид ал-Худрий розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадиси шарифда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам куйидагиларни айтадилар:

«Ҳар жумада ғусл қилиш ҳар бир балоғатга етганга вожибдир».

Имом Бухорий ва Имом Муслим Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадиси шарифда эса:

«Ҳар бир мусулмон учун етти кунда бир марта бошини ва жасадини ювмоқ лозимдир», дейилган.

Ҳозирги кундаги соғлиқни сақлаш мутахассислари бундоқ ишларни одамларга тушунтириш борасида кўплаб ишлар олиб борадилар. Бизда эса бу маънолар минг беш юз йил илгари ибодат мақомига кўтарилган.

Имом Аҳмад ибн Ҳанбал Абу Бакр розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадиси шарифда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Мисвок қилиш оғизни покловчи ва Роббни рози қилувчидир», деганлар.

Шу ерда тишни тозалашни биринчи бўлиб йўлга қўйган шахс Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам эканликларини алоҳида таъкидлаш зарур. Ҳозирда кўплаб хасталиклар айнан оғизни яхши тозаламасликдан келиб чиқиши илмий равишда равшан бўлганидан кейин бу масалада қанчалик устун эканимизни айтиб ўтиришнинг ҳам ҳожати йўқ.

Имом Бухорий, Имом Термизий, Имом Насайй ва бошқалар Оиша онамиз розияллоҳу анҳодан ривоят қилган ҳадиси шарифда:

«Ўн нарса фитратдандир: мўйлабни қайчилаш, соқолни кўпайтириш, мисвок, бурунга сув олиб тозалаш, тирноқларни қисқартириш, баданнинг букиладиган жойларини яхшилаб ювиш, қўлтиқ ва киндик ости тукини

тозалаш, сув ила истинжо қилиш. Мисъаб: «Ўнинчисини унутдим, менимча, оғизни сув билан тозалаш бўлса керак» деди», дейилган.

Ушбу ҳадиси шариф ҳозирги ғарб маданияти Исломдан ўн беш аср кеч қолиб тарғиб қилаётган «шахсий тозалик ишлари» ҳақида сўз кетмоқда.

Ислом бундоқ ишларни «Аллоҳ таоло инсонни яратгандаги соф табиат ва Аллоҳ таоло инсонларга юборган соф динлар суннати» деб номлаган.

Қаранг, номлашда ҳам қанча фарқ бор. Исломий номлаш инсоннинг Роббисининг кўрсатмаси ила бўлган. Бошқа номлаш бўлса, маданиятни кечикиб англаган инсоннинг ўз фикридан чиққан номлашдир. Шунинг учун ҳам икки ном ўртасида осмон билан ерчалик фарқ бор. Соғлиқни сақлашга тарғибот бўлса шунчалик бўлар-да!

Имом Термизий ривоят қилган ҳадиси шарифда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, Аллоҳ хушҳолдир, хушҳолликни суяди, озодадир, озодалиқни суяди, қарамлидир, қарамни суяди, сахийдир, сахийликни суяди. Бас, ҳовлиларингизни озода тутинг! Яҳудийларга ўхшаманг!» дедилар.

Ҳозирги кунда ҳовли-жойларни тоза тутиш соғлиқни сақлашнинг муҳим омилларидан бири эканини ҳамма жуда яхши тушуниб етади. Аммо бу ишни минг беш юз илгари жорий қилган Исломга тан бериш керак. Яна шунга ўхшаш кўчаларни ва бошқа оммавий жойларни покиза тутишга оид амрлар кўп.

СОҒЛИҚҚА ЗАРАР ЕТКАЗУВЧИ ВА АТРОФНИ ИФЛОС ҚИЛУВЧИ НАРСАЛАРДАН ҚАЙТАРИШ

Ислом маданиятида мусулмонларнинг покиза бўлиш билан бирга юксак дидли бўлиш ва атроф-муҳитни ифлос қилмаслик ҳамда кишилар соғлиғига зарар етказувчи

тасарруфлар қилмаслик уқтирилади. Чунки бундоқ ишлар турли хасталиклар тарқалишига сабаб бўлиши мумкин.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадиси шарифда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Бирортангиз зинҳор окмай турадиган сувга сиймасин. Сўнгра унда ғусл қилади», дедилар.

Бошқа бир ривоятда:

«Сўнгра ундан таҳорат қилади» ва яна бошқа бир ривоятда: «Оқмас сувга сийишдан қайтарди» дейилган экан.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган бу ҳадисда муҳим масала кўтарилмоқда.

Ўша замонда ҳеч кимнинг эсига келмаган тиббий эҳтиёткорлик чоралари кўрилмоқда. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бирор киши ҳам оқмай турган сувга сийиши мумкин эмаслигини қаттиқ таъкидлаб айтмоқдалар.

Замон ўтиши билан илм-фан, хусусан, тиббиёт ривожланиб, одамлар бу таъкид маъносини энди тушундилар. Инсон сийдигида турли зарарли моддалар бўлар экан. Сийдик орқали сувга аралашиб қолган зарарли моддалар мазкур сувни истеъмол қилган, ундан таҳорат ёки ғусл қилган кишиларга зарар етказиши мумкин экан.

Имом Бухорий, Имом Муслим ва бошқа муҳаддисларимиз Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадиси шарифда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Идишларнинг устини ёпинг. Мешларни боғланг. Эшикларни беркитинг. Чирокларни ўчиринг. Бас, шайтон мешларни еча олмас. Эшикларни оча олмас. Идишларнинг устини очолмас. Агар бирингиз ҳеч нарса топа олмаса, идишининг устига бир чўпни қўйиб бўлса ҳам, Аллоҳнинг исмини зикр қилиб қўйсин. Албатта, фосиқча уй аҳлининг устидан уйларига ўт қўйиб юборур», дедилар».

Абу Довуднинг лафзида:

«Эшигингни беркит ва Аллоҳнинг исмини зикр қил. Чироғингни ўчир ва Аллоҳнинг исмини зикр қил. Идишининг устини ёп ва Аллоҳнинг исмини зикр қил. Мешингни боғла ва Аллоҳнинг исмини зикр қил», дейилган.

Ушбу ҳадиси шарифнинг турли лафздаги икки ривояти бир-бирини тўлдириб келмоқда. Улардан кундалик ҳаётимизда доимо учраб турадиган ва амал қилишимиз лозим бўлган тўрт иш ҳақида сўз кетмоқда. Икки ривоятни бир-бирига қўшиб ўргансак, анчагина ҳукмлар чиқади.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам сиз билан бизга бошқаларнинг кўзида арзимас бўлиб кўринса ҳам, аслида муҳим бўлган ишлардан хабар бермоқдалар.

1. «Эшигингни беркит ва Аллоҳнинг исмини зикр қил».

Аввал айтиб ўтганимиздек, мусулмон одам ҳар бир нарасада Аллоҳнинг зикрини унутмаслиги лозим. Мана кечкурун, ётишдан олдин эшикни беркитиб қўйишда ҳам Аллоҳнинг исмини зикр қилмоқ керак экан.

Албатта, эшикни беркитиб қўйишда уй эгаси учун қўплаб фойдалар бор. Зотан, эшикни ўзи беркитиш учун курилади. Эшик беркитилмаса, уйга турли зарарли ҳашаротлар, ҳайвонлар кириб зарар етказиши мумкин. Жумладан, оила аъзоларининг соғлиқларига зарар етиши мумкин.

2. «Чироғингни ўчир ва Аллоҳнинг исмини зикр қил».

Ушбу амри набавийга амал қилган ҳолда ҳар бир мусулмон кечкурун чироғини ўчириб ётмоғи лозим бўлади. Чироғни ўчирмай ётишда зарар борлиги сир эмас. Бу ишнинг зарарларидан бири ҳадиси шарифнинг ўзида айтиб ўтилмоқда:

«Албатта, фосиқча уй аҳлининг устидан уйларига ўт қўйиб юборур».

Бу жумладаги «фосикча» сичқондир. Сичқон қандок қилиб уй аҳлининг устидан уйларига ўт қўйиб юбориши мумкин? Кечаси чироқни ўчирмай ётганда, ўша замондаги пиликли чироқни липиллаб ёнаётганини кўрган «фосикча» пилдираб унинг олдига келиши ва уни туртиб йикитиб юбориши мумкин. Шу билан кўрибсизки, уйга ўт қўйилиб турибди-да. Кечаси заруратсиз чироқни ўчирмай ётганда бундан бошқа кўнгилсизликлар ҳам бўлиши мумкин. Ҳеч бўлмаганда, кечаси билан беҳуда ёниб чиққан чироқдан оила иқтисодига зарар етиши турган гап.

3. «Идишининг устини ёп ва Аллоҳнинг исмини зикр қил».

Демак, озиқ-овқат ва ичимликлар турадиган идишларнинг устини ёпиб юриш керак. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бу ишни алоҳида таъкидлаб айтмоқдалар:

«Агар бирингиз ҳеч нарса топа олмаса, идишининг устига бир чўпни қўйиб бўлса ҳам, Аллоҳнинг исмини зикр қилиб қўйсин» демоқдалар.

Уламоларимиз ушбу жумлани тушунтириш учун ёзган шарҳларида, чўп сабаб бўлади, холос, қўришни Аллоҳнинг исми юзага чиқаради, деганлар. Ушбу ҳадиси шарифга амал қилиб идишини устини ёпиб юрганлар суюқ ва қуюқ таомларига, ичимликларига турли ҳаром-хариш, соғлиқ учун зарарли ва шубҳали нарсалар тушиб қолишидан четда бўладилар.

4. «Мешингни боғла ва Аллоҳнинг исмини зикр қил».

Бу ерда таом сақланадиган идиш меш, қоп, саноч сингари оғзи ип билан боғланадиган бўлганда уларнинг оғзини боғлаб юриш кераклиги ҳақида гап кетмоқда. Агар эътибор берадиган бўлсак, ушбу ишларнинг барчасини Аллоҳнинг исмини зикр қилган ҳолда амалга ошириш кераклиги қайта-қайта таъкидланмоқда. Ҳа, доимо Аллоҳнинг исмини айтиб иш қилиш керак, ана ўшандагина

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам айтганларидек:

«Бас, шайтон мешларни еча олмас. Эшикларни оча олмас. Идишларнинг устини очолмас».

Агар Аллоҳнинг исми зикр қилинмаса, қанчалик ўраб беркитган билан барибир шайтон таом ва ичимликлардан ўз насибасини олар экан.

Ҳаётимизда ушбу ҳадиси шарифга амал қилишга эҳтиёжимиз кўп. Амал қилишга ўтганимизда ҳам, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадиси шарифларига амал қилмоқдаман, деган ният билан ўтайлик. Ана ўшанда икки дунё яхшилигига эришамиз. Агар дунёвий манфаатнигина ўйлаб амал қилсак, ўша нарсага эришамиз, холос. Чунки ҳар бир кишига ниятига яраша берилади.

Имом Муслим яна ўша кишидан ривоят қилган ҳадиси шарифда куйидагилар айтилади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Идишларнинг устини ёпинг, мешкобларнинг оғзини боғланг. Чунки, йилда бир кеча бор, унда вабо тушадир. Ёпқичи йўқ идиш, боғичи йўқ мешкоб олдидан ўтганида ўша вабодан, албатта, уларга тушадир», дедилар».

Бу ҳадиси шарифда ҳам доимо, йил-ўн икки ой давомида озиқ-овқат ва ичимликлар сақланадиган идишлар яхшилаб беркитилган ҳолда бўлиши лозимлиги таъкидланмоқда.

Бу ҳадиси шарифда ҳозирги замон тиб илмлари тасдиқлаган ва қатъият-ла амал қилаётган озиқ-овқат орқали, уларга тушган микроблар орқали турли хасталиклар, вабо-эпидемиялар тарқалиши мумкин эканлиги таъкидланмоқда.

Демак, Исломда тиббий эҳтиёт чоралари бундан минг тўрт юз йил илгари ўзига хос услуб билан йўлга қўйилган. Бу иш маълум бир гуруҳнинг ишига айлантирилмай, диний таълимотлар орасига қўшилган. Давлат аҳоли ўртасида

тушунтириш ишлари олиб борган.

БАДАН ТАРБИЯ

Ҳозирги кунимизда соғлиқни сақлаш, хасталикка чалинмаслик учун бадантарбия қанчалик аҳамиятли эканини ҳамма тушуниб етган. Каттаю кичик иложи борича бадантарбияга эътибор беришга ҳаракат қилади. Бу нарсга айниқса ривожланган давлатларда одамлар жуда ҳам берилганлар. Ҳамманинг кучли, қувватли, эпчил, соғ-саломат бўлгиси ва хасталикларга чалинмаслиги келади. Бунинг учун эса бадантарбия ила шуғулланиш керак. Ривожланган давлатларда ана шу нарсани кишиларга яхшилаб англатилган. Шунинг учун уларда бу иш кенг тарқалган.

Исломда бу ишга алоҳида эътибор берилган. Бу ҳақда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг баъзи ҳадиси шарифларини ўргансак масалани тўғри тушунишимизга ёрдам бўлади.

Имом Аҳмад ва Имом Абу Довудлар Оиша розияллоҳу анҳодан келтирган ривоятда қуйидагилар айтилади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам мен билан мусобақалашган эдилар, мен у зотдан ўзиб кетдим. Бир муддатдан сўнг мени гўштим оғирлашганда яна мен билан мусобақалашиб, мендан ўзиб кетдилар ва, ҳалиги билан биру бир, дедилар».

Қаранг, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам хотинлари Оиша онамиз розияллоҳу анҳо билан югуриш мусобақаси ўтказган эканлар. Бу югуриш мусобақаси ўтган пайтда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ёшлари эллик учдан ўтган эди. Кейинги, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам Оиша онамиздан ўзиб кетган югуриш мусобақасида эса у зотнинг ёшлари ундан ҳам катта бўлади. Бу оилавий равишда бадантарбия билан

шуғулланишдир. Афсус, кўпгина мусулмонлар бунга ўхшаш нарсалардан хабарсизлар.

Қадимги уламоларимиз ушбу ҳадиси шарифни шарҳ қилар эканлар, бир неча маъноларга урғу берганлар. Улар, Оишанинг ҳадисида оёқда югуриб мусобақа қилишга, маҳрам эркак аёллар орасида мусобақа ўтказишга, бу иш виқорга, шарафга, илмга, фазлга ва ёшнинг улуғлигига номуносиб эмаслигига далил бор, дейдилар.

Минг афсуслар бўлсин, кўпчилик мусулмонлар, хусусан, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суннатларига амал қилишни даъво қилувчилар, мана бу маънолардан йироқдирлар. Улар бадантарбия ила шуғулланиш виқорга, шарафга, илмга, фазлга ва ёшнинг улуғлигига номуносиб деб биладилар.

Имом Муслим ва Имом Аҳмадлар келтирган ривоятда саҳобалардан Салама ибн Акваъ розияллоҳу анҳу қуйидагиларни айтадилар:

«Биз йўлда юриб борар эдик. Ансорийлардан мусобақада ҳеч енгилмаган бир киши:

«Мадинагача мусобақалашувчи борми? Қани ким мусобақа қила олади?» дея бошлади.

«Ҳурматли кишини ҳурмат, шарафлини шарафини риоя қилмайсанми?» дедим.

«Фақатгина Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни» деди.

«Эй Аллоҳни расули, ота-онам сизга фидо бўлсин! Қўйиб беринг, шу одам билан мусобақалашай», дедим.

«Хоҳишинг бўлса, майли», дедилар у зот. Мадинага ундан ўзиб етиб бордим».

Ушбу ривоятдан Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобалари ичида доимий равишда спорт мусобақалари бўлиб турганини билиб оламиз. Салама ибн Акваъ розияллоҳу анҳунинг, ансорийлардан мусобақада ҳеч енгилмаган бир киши, дейишлари шу маънога далолат

килади. Яъни, саҳобалар ичида мусобақаларда доимий равишда биринчи бўлганлари ҳам бор экан. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам эса худди Салама ибн Акваъ розияллоҳу анҳуни спорт мусобақасига рағбатлантирганларидек, ҳаммани рағбатлантириб турганлар.

Имом Абу Довуд Муҳаммад ибн Али ибн Руконадан қилган ривоятда қуйидагилар айтилади:

«Рукона Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан кураш тушди. Бас, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уни йиқитдилар».

Уламоларимиз ушбу кураш мусобақаси ҳақидаги ҳадиси шарифнинг ўзига хос қиссасини ҳам ривоят қиладилар.

Имом Абу Довуд ривоятида бу қисса қуйидагича баён этилади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Батҳода эдилар. У зотнинг хузурларига Рукона ибн Язийд қўй-эчкиларини ҳайдаб келди ва:

«Эй Муҳаммад, мен билан курашга тушасанми?!» деди.

«Соврунга нима қўясан?» дедилар.

«Қўйларимдан бирини», деди. Шунда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам у билан курашга тушдилар ва уни йиқитдилар. Кейин эса қўйни олдилар. Рукона:

«Яна қайта тушасанми?» деди. Бу ҳол бир неча марта такрорланди. Охири у:

«Эй Муҳаммад! Аллоҳга қасамки, ҳеч ким ёнимни ерга теккиза олмаган эди. Мени йиқитган сен эмассан!» деди-да, Исломга кирди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам унга қўйларини қайтариб бердилар».

Бундан мусулмон кишининг мусулмон бўлмаган киши билан ҳам мусобақа ўтказиши мумкинлиги аён бўлади. Шунингдек, спорт орқали яхшиликларни тарқатиш,

кишиларни Исломга киритиш ҳам мумкинлиги тасдиқланади. Яна Руконага ўхшаб баъзи ҳовлиққанлар бўлса, попугини пасайтириб қўйиш ҳам мумкин бўлади. Бунинг учун эса мусулмонлар доимий равишда бадантарбия билан шуғулланиб, соғ-саломат ҳолда тайёргарлик кўриб юришлари лозим бўлади.

Бошқа ривоятлар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам саҳобаларини кураштириб мусобақалар ўтишига ўзлари бош бўлганлари ҳам айтилади. Уҳуд ва бошқа баъзи урушлар бошланишидан олдин ўспирин мусулмон йигитлар келиб, ўзларини аскарликка қабул қилишни талаб қилганлар. Ўшанда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам уларни кураштириб, ғолиб келганларни қабул қилганлар.

Имом Бухорий ва Имом Муслимлар Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадиси шарифда:

«Ҳабашийлар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларида «ҳироб» ўйнашаётган эди. Умар кириб қолди-да, эгилиб тош олиб, уларга ота бошлади. Шунда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эй Умар, тек қўй уларни!» дедилар».

«Ҳироб» қурол ушлаб чапдастлик намуналарини кўрсатадиган ҳарбий спорт ўйини. Мазкур ҳабашийларнинг бу ўйини Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг масжидларида бўлган. Бу ҳол ҳам бадантарбияга аҳамият беришнинг бир намунаси.

Имом Бухорий ва Имом Аҳмад Салама ибн Акваъ розияллоҳу анҳудан ривоят қиладилар:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам бозорда камон отиш мусобақаси ўтказаетган асламлик кишилар ҳузуридан ўтиб қолдилар ва:

«Эй Бани Исмоиллар! Отинглар! Отангиз мерган эди. Отинглар! Мен Бани Фулон биланман!» дедилар. Шунда

тарафлардан бири қўлларини тийдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Сизларга нима бўлди? Отмай қўйдинглар?» дедилар. Улар:

«Сиз улар билан бўлсангиз, қандоқ қилиб ҳам отар эдик?!» дейишди. Шунда у зот:

«Отинглар! Мен ҳаммангиз биланман!» дедилар».

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ёш авлодни соғлом бўлиб ўсишини таъминлаш борасида ота-оналарни фарзандларини бадантарбия билан шуғуллантиришга тарғиб қилганлар. У зот:

«Авлодларингизга сузишни, отишни ва от минишни таълим беринглар», деганлар.

Бошқа бир ҳадиси шарифда эса:

«Ўзишни, сузишни ва отишни таълим бериш фарзанднинг ота-онадаги ҳақидир», дейилган.

Бу маънолар яхши маънолардир. Аммо ўйлаб кўрадиган бўлсак, Ислом ўзининг бутун борлиги билан ҳаракат динидир. Унда ҳаракатсиз ҳеч нарса бўлмайди. Ўйлаб кўринг, бир вақт намоз ўқиш учун инсон қанчалар ҳаракат қилади. Саҳарда уйқусидан туриб, таҳорат қилиб, намоз ўқиш жойига бориб, икки ракат намоз ўқиғунича одамнинг ҳар бир бўғини қанчадан қанча ҳаракатга тушади.

Рўза ҳам шунга ўхшаш. Саҳарликка турилади. Ҳаракат қилинади. Хуфтонга қўшиб йигирма ракат таровеҳ намози ўқилади.

Ҳаж ва умра бўлса, асосан қаттиқ ҳаракатдан иборат ибодатлардир. Буларнинг ҳаммаси соғлиқ учун фойдали эканини мусулмон бўлмаган одамлар ҳам англаб етишди.

СОҒЛИҚҚА ЗАРАРЛИ НАРСАЛАРНИНГ ҲАРОМ ҚИЛИНИШИ

Исломда соғлиқни сақлаш йўлида кўрилган чораларнинг энг муҳими инсон соғлиғи учун зарарли бўлган нарсаларнинг ҳаром қилиниши. Ҳозирги кунга келиб соғлиқни сақлаш бўйича анча муваффақиятларга эришилган бўлса ҳам, ушбу соҳада, яъни, инсон соғлиғи учун зарарли бўлган нарсаларни ҳаром қилинишида Ислом диничалик бошқа бирор дин айтарли ҳеч нарсга қила олгани йўқ.

Исломда эса бу масала минг беш юз йил илгари ҳал этилган.

Аллоҳ таоло:

«Албатта, шайтон, ҳамр ва қимор туфайли ораларингизга адоват ва ёмон кўришликни солишни ҳамда сизларни Аллоҳнинг зикридан ва намоздан тўсишни хоҳлайдир. Энди тўхтарсизлар?! Аллоҳга ва Унинг Пайғамбарига итоат қилинг ва ҳазир бўлинг! Агар юз ўгирадиган бўлсангиз, билингки, Пайғамбаримиз вазифаси аниқ етказиш, холос», деган.

Бу ояти каримада ҳамр билан қимор сабабли мусулмонлар орасида ўзаро адоват ва ёмон кўришлик пайдо бўлиши мумкинлиги таъкидланмоқда.

Хамрнинг шахсга, оилага, жамиятга ва бутун инсониятга келтирадиган зарарлари ҳақидаги маълумотлар жуда ҳам кўп. Бу ҳақиқатларни мусулмон ҳам, кофир ҳам, худосиз ҳам, ҳатто ароқхўр ҳам яхши билади.

Имом Бухорий, Имом Муслим ва бошқа муҳаддисларимиз келтирган ривоятда куйидагилар айтилади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламдан «Тибиъ» ҳақида сўралди. У асалнинг набийзидир. Бас, у зот: «Ҳар бир ичимлик маст қилса, ҳаромдир», дедилар».

Қадимги вақтда асалга сув аралаштириб маълум муддат идишда сақлаб хуштаъм набийз қилиб ичилар эди. Афтидан набийз қилаётганда вақти ўтиб кетиб асалнинг

набийзи, хамрга айланиб қолиш ҳоллари ҳам тез-тез учраб турганга ўхшайди. Шунинг учун баъзиларда: «Асалнинг набийзини ичса бўладими, йўқми?» деган савол пайдо бўлиб қолган. Бу ҳақда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан сўраганларида умумий қоида бўладиган жавобни бердилар:

«Ҳар бир ичимлик маст қилса, ҳаромдир», дедилар.

Мана шу қоидани ҳар бир мусулмон яхшилаб ўрганмоғи ва амал қилмоғи лозим. Ичимликнинг номи, қандоқ идишда сақлангани ва, яна бошқа сифатлари эмас, маст қилиш-қилмаслиги эътиборли. Ҳар қандай маст қилувчи ичимлик ҳаромдир.

Чунки ундоқ нарсалар ўз ичувчисига кўплаб зарарлар келтиради. Жумладан, унинг соғлигига футур етказди.

Имом Муслим, Абу Довуд ва Термизийлар Ториқ ал-Жўъфий розияллоҳу анҳудан ривоят қилишган ҳадисда шундоқ дейилади:

«У Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан хамр ҳақида сўраганида, у зот ундан қайтардилар ёки уни тайёрлашини ёқтирмадилар. Шунда у:

«Мен уни даво учун қиламан», деди.

«У даво эмасдир. У дарддир», дедилар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам».

Саҳобалардан Ториқ ал-Жўъфий розияллоҳу анҳу хамр тайёрлаш иши билан шуғулланар эканлар. Хамрнинг ҳаром қилингани ҳақида ҳукм собит бўлганидан кейин ҳамма нарса аён бўлди. Хамрга оид ишларни қилиш ҳам ҳаром қилинди. Лекин Ториқ ал-Жўъфий розияллоҳу анҳу яна Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан хамр тайёрлаб сотиш мумкин ёки мумкин эмаслиги ҳақида сўрадилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уни хамр тайёрлашдан қайтардилар. Аммо мазкур саҳобий хамрни мастлик учун ичишга тайёрламас эканлар, шунинг учун у зотга:

«Мен уни даво учун қиламан», деди.

Демак, Ториқ ал-Жўъфийнинг саволи дардга даво учун хамр тайёрласа бўладими, деган маънода экан. Худди шу савол ҳозиргача одамлар орасида тез-тез такрорланиб туради. Баъзилар даво учун бир оз хамр истеъмол қилса бўлар экан, деган гапларни айтган ҳоллари ҳам бўлган. Хамр ҳақидаги бу саволнинг ҳақиқий тўғри жавоби эса Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг жавобларидир:

«У даво эмасдир. У дарддир».

Демак, даво учун бир оз хамр истеъмол қилса бўлар экан, деган гап мутлақо асоссиз. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хамр даво эмаслиги ҳақидаги гаплари уни даволаниш мақсадида ҳам истеъмол қилиб бўлмаслигини англатса, хамрнинг дард эканини баён қилувчи гаплари эса илмий мўъжиза бўлиб чиқди. Хамрнинг кўпи ҳам, ози ҳам, маст бўлиш учун ичилгани ҳам, даво учун ичилгани ҳам, дарддан иборат эканини илмий тажрибалар собит қилди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳар бир маст қилувчи хамрдир. Ҳар бир хамр ҳаромдир», деганлар.

Шунинг учун маст қилувчи ичимликми, чекимлики, хидланадиганми ёки игна ёрдамида қабул қилинадиганми, ҳамма-ҳаммаси ҳаром. Уларнинг ҳаром қилинишининг асосий сабабларидан бири инсон соғлиғи учун зарарли бўлгандир.

ИСРОФ ВА ҚИЗҒАНЧИҚЛИКНИ ҲАРОМ ҚИЛИНИШИ

Исломда инсон соғлиғини сақлаш мақсадида, ўзига керакли нарсаларни ҳам меъёридан оз еб ўзини-ўзи хасталикка мубтало қилмаслик учун қизғанчиқ бўлиш

ҳаром қилинган.

«Аллоҳ Ўз бандаларига чиқарган зийнатларни ва покиза ризқларни ким ҳаром қилди?!» деб айт».

Ушбу оятда эгниларига кийим киймай тавоф қилишни, ҳаж мавсумида яхши таом истеъмол этмасликни ўзларига русум қилиб олиб, бу Аллоҳ амри, деб юрган араб мушрикларининг қилмишлари нотўғри эканини билдириш учун тушган ва бу орқали ҳамма замон кофирларига хитоб қилинган.

Модомики, Аллоҳ таоло ўша кийимларни бандаларга ҳалол қилиб қўйибдими, демак, ҳеч ким уни ҳаром қила олмайди. Шунингдек, Аллоҳ покиза таомларни бандаларига ризқ қилиб бериб қўйибдими, уларни ҳам ҳеч ким ҳаром қила олмайди. Зийнат кийимлари ва покиза таомлар иймонлилар учун бўлмай ким учун бўлсин! Бу ризқу рўзига моддий дунёда бошқалар ҳам шерик бўлиши мумкин, аммо охиратда, ушбу ояти каримада таъкидланганидек зийнат либослари ва покиза ризқлар фақат мўминларга хос бўлади.

Аллоҳ таоло Ўз зотига иймон келтирган бандаларига ҳеч қачон хушрўй кийим-бошларни ва покиза таомларни ҳаром қилмайди.

Ким шу таълимотга қарши иш кўриб ҳалол таомларни ҳам емай соғлиғига зарар етказса, гуноҳкор бўлади.

Аллоҳ таоло Моида сурасида айтади:

«Эй иймон келтирганлар! Аллоҳ сизга ҳалол қилган пок нарсаларни ҳаром қилманг. Ҳаддингиздан ошманг. Албатта, Аллоҳ ҳаддидан ошувчиларни севмас.

Ва Аллоҳ сизга ризқ қилиб берган ҳалол-пок нарсалардан енглар. Ўзингиз ишонган Аллоҳга тақво қилинг» (87—88-оят).

Аллоҳ таоло ҳалол қилган нарса пок ва фойдали бўлиши аниқ. Бу оятларда ўша покиза ва ҳалол нарсаларни

ҳаром деб ҳукм чиқариш мумкин эмаслиги таъкидланмоқда. Чунки ҳукм чиқариш, жумладан, нима ҳалолу нима ҳаромлигининг ҳукмини чиқариш ҳам Аллоҳ таолонинг Ўзигагина хосдир. Аллоҳ ҳалол деган нарсани ким ҳаром деса ёки Аллоҳ ҳаром қилган нарсани ким ҳалол деса, кофир бўлади. Ундай одам Аллоҳнинг илоҳлик сифатига — шариат ҳукмларини чиқариш сифатига шерик бўлишга уринган бўлади. Шунингдек, бир киши ўзи учун ҳам бундай ҳукмни чиқариб, қандайдир диндорлик сифатини зиёда қилишга уриниш, деб ўйлаши ҳам нотўғридир. Бундай иш диндаги ғулув — ҳаддан ошиш ҳисобланади. Ушбу оятнинг нозил бўлиш сабаби бунини таъкидлайди.

Имом ибн Жарир Табарий қуйидагиларни ривоят қилади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бир куни ўтириб одамларга ваъз-насиҳат қилдилар, аммо ортиқча кўрkitмадилар. Сўнгра туриб кетдилар. Шунда у зотнинг саҳобаларидан баъзилари:

«Агар янги бир иш қилмасак, нима деган одам бўламиз. Насоролар ўзларига бир қанча нарсаларни ҳаром қилишган, биз ҳам ҳаром қилайлик», дейишди. Баъзилари ўзига гўшт ейишни ҳаром қилди, баъзилари соннинг юқори қисмини емоқни ҳаром қилди. Бошқалари кундузи овқат емоқни, яна бошқалари аёлларни ўзларига ҳаром қилди.

Бу гап Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга етиб борганда:

«Аёлларни, таомни ва уйқуни ўзига ҳаром қилганларга нима бўлди?! Огоҳ бўлинглар, мен ухлайман ҳам, бедор ҳам бўламан, рўза ҳам тутаман, оғзим ҳам очиқ бўлади. Аёлларни никоҳимга ҳам оламан. Ким мендан ўзини тортса, у мендан эмас», дедилар. Шунда Аллоҳ:

«Эй иймон келтирганлар! Аллоҳ сизга ҳалол

қилган пок нарсаларни ҳаром қилмангиз. Ҳаддингиздан ошманг», оятини нозил қилди.

Аллоҳ таоло Ўзи белгилаб берганидан кам ишни қилиш нуксон ва гуноҳ бўлганидек, Унинг белгилаб берганидан ортиқча қилишга уриниш ҳам тажовузкорлик ва гуноҳ ҳисобланади.

Шу қоидага кўра, Аллоҳ таоло ҳалол қилиб қўйган нарсани ўзига ҳаром қилиб, ўзини ўша нарсадан тийиш билан гўё Аллоҳга қурбат ҳосил қилишга уриниш ҳам гуноҳдир. Чунки ҳалол ва ҳаром қилишликнинг ягона соҳиби Аллоҳ таолодир, бошқа эмас.

Шу билан бирга Исломда соғлиққа зарарлигини эътиборидан ортиқча кўп тановул қилиш ҳам ҳаром қилинган.

Аллоҳ таоло Аъроф сурасида марҳамат қилади:

«Еб-ичинг ва исроф қилманг. Чунки У исроф қилувчиларни севмас» (31-оят).

Баъзи бузуқ табиатли одамлар яхши таом истеъмол қилмасликни тақводорликнинг чўққиси сифатида кўрсатишга уринадилар. Аллоҳ таоло фақат емиш ғамида, доимо унинг лаззатлисини ахтарувчи қорин бандаси бўлишни қоралаганидек, лазиз таомлардан ўзини тийиб, сифатсиз таомнигина ихтиёр қилишни ҳам қаттиқ қоралайди. Араб мушрикларида ҳаж мавсумида яхши таомларни емай қўйиш одати бор экан. Ояти карима ўша одатни ҳам танқид қилади.

«Еб-ичинг ва исроф қилманг. Чунки У исроф қилувчиларни севмас».

Еб-ичиш гуноҳ эмас, исроф қилиш гуноҳдир.

Имом Бухорий келтирган ривоятда Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анху:

«Сени икки хислат — фахрланиш ва исрофгарчилик хатога бошламаса, хоҳлаганингни еб, хоҳлаганингни ичавер», деганлар.

Афсуски, баъзи кишилар еб-ичишнинг хилма-хил ва кўп бўлишини ҳаётнинг асосий мезони деб биладилар.

Бизда одамлар озиқ-овқатни исроф қилиш деганда, уни емай ташлаб юборишни тушунадилар. Бу, аслида, тўғри. Аммо керагидан ортиқ емоқ ҳам исрофдир. Еб-ичиш керак экан, деб қорин бандаси бўлиш ҳам мусулмон инсонга муносиб эмас.

Имом Аҳмад ибн Ҳанбал ва Имом Термизийлар Микдом ибн Маъдийкараб ал-Киндий розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Одам боласи тўлдирадиган идишларнинг энг ёмони кориндир. Одам боласига қаддини турғизадиган емаклар етади. Агар жуда лозим бўлса, таоми учун учдан бир, шароби учун учдан бир ва ҳавоси учун учдан бир», деганлар.

Бугунги кунда озиқ-овқатни исроф даражада зиёда истеъмол қилишнинг соғлиққа асорати яққол намоён бўлди. Ҳозирги даврнинг кўпгина хасталикларига ушбу исрофгарчилик сабаб бўлмоқда. Бу ҳақиқатни Қуръони Мажиддан узоқ бўлган ғайридинлар ҳам тушуниб етдилар. Қадимда яҳудийлардан бири мусулмонлардан бирига:

«Сизларнинг Қуръонингизнинг ярим оятига бутун тиб илми жойлашган», деб ушбу ояти каримани ўқиган экан.

Минг афсуски, Қуръон аҳлиман, деб юрганлардан аксариятимиз бу ҳақиқатни тушуниб етмаймиз. Ислоҳ ҳар бир соҳада мўътадиллик йўлини тутганидек, озиқ-овқат ва кийим-бош масаласида ҳам мўътадил бўлишни талаб қилади.

ЖИСМНИ ТОЛИҚТИРИШДАН ҚАЙТАРИШ

Ислоҳда инсон ўзини-ўзи толиқтириши ман қилинган.

Агар бу толиқтириш ибодат орқали бўлса ҳам мумкин эмас. Мисол учун биров нафл намозни ҳаддан ташқари кўп ўқиб ўзини толиқтиришига шариат қарши бўлади. Чунки бу нарса соғлиққа зарар келтириши мумкин. Шунингдек, ҳаддан ташқари кўп нафл рўза тутиб ўзини чарчатиш ҳам мумкин эмас.

Имом Бухорий ва Имом Муслимлар Анас розияллоху анхудан қилган ривоятда қуйидагилар айтилади:

«Уч кишидан иборат бир гуруҳ Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг жуфти ҳалоллари уйларига у зотнинг ибодатлари ҳақида сўраб келдилар. Бу ҳақда хабар берилганда, уларга Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг ибодатлари оз кўринди ва «Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам қаёқдалар-у, биз қаёқдамиз, у зотнинг олдингию кейинги гуноҳлари мағфират қилинган», дедилар.

Битталари:

«Мен доимо кечаси билан намоз ўқиб чиқаман энди», деди.

Иккинчиси:

«Мен доимо рўза тутаман, оғзим очиқ юрмайман», деди.

Учинчиси эса:

«Мен аёллардан четда бўламан, ҳеч уйланмайман», деди.

Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам уларнинг олдига келиб:

«Сизлар шу-шу гапларни айтдингизми? Аммо, Аллоҳга қасамки, ичингизда Аллоҳдан энг кўп кўркувчингиз менман ва унга энг кўп тақво қилувчингиз ҳам менман. Лекин мен рўза ҳам тутаман, оғзим очиқ ҳам юраман. Намоз ҳам ўқийман, ухлайман ҳам, аёлларга уйланаман ҳам. Ким суннатимдан ўзини тортса, мендан эмас», дедилар».

Шу билан Аллоҳ ҳалол қилган нарсаларни ўзига ҳаром қилиб онт ичиш ёки жисмни толиқтирадиган даражадаги нафл ибодатни вазифа қилиб олиш бекор қилинди. Ҳамда ҳеч кимнинг Аллоҳ ҳалол қилган нарсаларни ҳаром қилишга ҳақи йўқлиги таъкидланди.

Имом Бухорий ва Имом Муслим Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳудан қуйидагиларни ривоят қиладилар:

«Менга Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Менга хабар берилишича сен кечани бедор ўтказиб, кундузнинг рўзасини тутар эмишсан?» дедилар. Мен:

«Албатта мен ўшандок қилурман», дедим.

У зот:

«Агар сен шундоқ қиладиган бўлсанг, кўзинг заифлашади, нафсинг малол олади. Албатта, сенда нафсингнинг ҳам ҳақи бор, аҳлингнинг ҳам ҳақи бор. Бас, рўза ҳам тут. Оғзинг очик ҳам юр. Бедор ҳам бўл, ухлаб ҳам ёт», дедилар».

Ушбу ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳуни ва у киши орқали барча умматларини амалда тежамкор бўлишга, оз бўлса ҳам бардавом амални қилишга чорламоқдалар.

Биз ўрганаётган ушбу ҳадиси шарифнинг айтилишига ҳам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳаётлари даврида бўлиб ўтган бир воқеа сабаб бўлган.

Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳунинг оталари Қурайш қабиласига мансуб чиройли келинга уйлаб қўйибди. Куёв бўлса, янги келин билан иши бўлмай, ибодатга берилиб, кечаси билан намоз ўқиб, кундузлари рўза тутиб юраверибди. Бу ҳақда отаси Абдуллоҳ розияллоҳу анҳуга насиҳат қилибди. У киши эса, ибодатга берилганлик ва ёшлик ғурури таъсирида отанинг насиҳатига қулоқ осмапти. Ўз билганини қилиб, кечаси намоз ўқиб, кундузи рўза тутиб, оиласи билан иши бўлмай юраверибди. Шунда ноилож қолган отаси бу ҳақда

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга шикоят қилибди. У зот Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳуни ҳузурларига чорлаб:

«Менга хабар берилишича, сен кечани бедор ўтказиб, кундузнинг рўзасини тутар эмишсан», дедилар.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу гапларидан ибодат ғурурига кетган ёш йигитлар билан муомала қилишни ўрганиш керак. У зот унга дўқ ҳам қилмадилар, отанг менга сендан шикоят қилди, ҳам демадилар. Худди унинг ибодати ҳақида ноаниқ шахс томонидан хабар эшитгандек гап бошладилар. Гапларида унинг қилмишини танқид қилиш аломати ҳам сезилмади. Шунинг учун Абдуллоҳ ибн Амр дадилланиб:

«Албатта, мен ўшандоқ қилурман», деб жавоб берди.

Абдуллоҳ ибн Амрнинг устидан тушган шикоятни ўзига тасдиқлатиб олганларидан кейин, Расули Акрам соллаллоҳу алайҳи васаллам аста насихат қилишга ўтдилар:

«Агар сен ўшандоқ қиладиган бўлсанг, кўзинг заифлашади, нафсинг малол олади», дедилар.

Яъни, сен кечаси билан намоз ўқиб, кундузи рўза тутишни давом эттираверадиган бўлсанг, соғлиғингга зарар етади: Кўзинг заифлашади. Ҳадеб узлуксиз нафл ибодат қилавериш нафсингга малол келади. Бу эса ёмон оқибатларга олиб келади. Кейин ибодат қилишни хоҳламай қоласан.

«Албатта, сенда нафсингнинг ҳам ҳақи бор».

Яъни, сенда нафсингни ҳам ҳақи бор. Уни ҳалол йўл билан меъёрида кондиришинг керак. Бўлмаса, Аллоҳ таоло сенга қўшиб халқ қилган табиатга хилоф қилган бўласан.

«Аҳлингнинг ҳам ҳақи бор».

Яъни, оила аъзоларингнинг ҳам сенда ҳақи бор. Уни ҳам адо этишинг керак. Бу ҳам шаръий бурчинг.

Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳу мисолида унинг

хотини ҳақида гап кетмоқда. Хотиннинг эрда ҳақи бор. Бир оила эру хотин бўлиб яшагандан кейин эр эрлик бурчини адо этиши керак. Намоз билан рўзага берилиб, хотинни тарк қилиб қўйишлик мусулмон кишига тўғри келмайди.

«Бас, рўза ҳам тут, оғзинг очик ҳам юр».

Нафл рўза тутишга иштиёқинг бор экан, майли меъёрида тут. Аммо оғзинг очик ҳам юр.

«Бедор ҳам бўл, ухлаб ҳам ёт».

Кечалари бедор бўлиб, намоз ўқишга иштиёқинг бор экан, бу яхши, буни ҳам меъёрида қил. Аммо вақтида ухла ҳам. Бу ҳам керак.

Кези келганда айтиб ўтиш лозимки, ушбу бобдаги ва шунга ўхшаш бошқа ҳадисларда нафл ибодат ҳақида сўз кетади. Чунки фарз ва вожиб ибодатларда тежамкор бўлиш, оз амал қилиш, деган гап бўлмайди. Беш вақт намознинг тўрт вақтини ўқий, рўзанинг ярмисини тутай, деб бўлмайди. Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анху мисолида ҳам кечалари ухламай нафл намоз ўқиш, кундузлари нафл рўза тутиши ҳақида сўз кетмоқда.

СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ МАҚСАДИДА ЕНГИЛЛИК ВА РУХСАТЛАР БЕРИЛГАНИ

Исломда айнан соғлиқни сақлаш мақсадида баъзи Аллоҳ таоло фарз қилган ибодатларни енгиллаштириш, кейинга суриш ёки бутунлай кечириб юбориш йўлга қўйилган.

Аллоҳ таоло Бақара сурасидаги рўза ҳақидаги узун оятда қуйидагиларни айтади:

«Сановли кунлар. Сизлардан ким бемор ёки мусофир бўлса, бас, сановини бошқа кунларда тутадир. Уни қийналиб тутадиганлар зиммасида бир мискин таоми фидя бордир. Ким яхшиликни ўз ихтиёри ила қилса, ўзи учун яхшидир. Агар билсангиз, рўза

тутмоғингиз сиз учун яхшидир» (184-оят).

Яъни, рўза фарз қилинган кунлар **«саноқли кунлар»**дир. Рўза тутишнинг ўзига яраша машаққати бор. Шунинг учун Аллоҳ таоло беморлик ва мусофирлик туфайли бир оз қийинчиликда турган бандаларига, машаққат устига машаққат бўлмасин, деб енгиллик берди:

«Сизлардан ким бемор ёки сафарда бўлса, бас, саноғини бошқа кунларда тутадир».

Яъни, бемор тузалгандан сўнг, мусофир сафардан қайтгандан сўнг, неча кунни тутмаган бўлса, ўшанча кун қазо рўза тутади. Уламоларимиз беморлар сафига ҳомиладор ва эмизадиган аёлларни ҳам қўшганлар. Ҳомиладор аёл неча кун рўза тутмаган бўлса, туққанидан кейин шунча кун қазо рўза тутади. Эмизадиган аёл ҳам боласини кўкракдан ажратгандан сўнг қазо рўза тутади.

«Уни қийналиб тутадиганлар зиммасида бир мискин таоми фидя бордир».

Яъни, ёшлари улуғ бўлиб, рўза тутишга ярамай қолган кишилар киради. Улар тутилмаган ҳар бир кунлик рўза ўрнига бир мискинни тўйғазадилар. Бу эса, ўзи яшаб турган диёрнинг ўртача таоми ҳисобида бўлади. Буни, фидя бериш, дейилади.

Уламоларимиз ушбу тоифага тузалмайдиган, сурункали касали бор кишиларни ҳам қўшганлар. Уларнинг касаллари рўза тутишга қўймайди. Қазосини тутади, дейилса, тузалишларидан умид йўқ.

«Ким яхшиликни ўз ихтиёри ила қилса, ўзи учун яхшидир».

Ким, савобни кўпроқ оламан, деб бир кишигамас, икки, уч кишига ёки ўртача эмас, олий даражадаги таомларни берса, ўзи учун яхшидир.

«Агар билсангиз, рўза тутмоғингиз сиз учун яхшидир».

Бошқа ибодатлар каби рўза ҳам, аввало, бу ибодатни

адо этувчи шахсларга яхшилик келтиради. Жаннатга кириш, олий макомларга эришиш, ироданинг кучли бўлиши, раҳм-шафқат сифатининг кучайиши, тақво хиссининг уйғониши, соғлиқ-саломатлик ва бошқа кўплаб биз билган-билмаган яхшиликларга рўза тутиш орқали эришилади.

Кейинги оятда ҳам шу масала давом этади:

«Рамазон ойи, унда одамларга ҳидоят ҳамда ҳидоят фуқарондан иборат очиқ баёнотлар бўлиб, Қуръон туширилгандир. Сиздан ким у ойда ҳозир бўлса, рўзасини тутсин. Ким бемор ёки сафарда бўлса, бас, саноғини бошқа кунлардан тутадир. Аллоҳ сизларга енгилликни хоҳлайди ва сизларга қийинликни хоҳламас. Саноғини мукамал қилишингиз ва сизни ҳидоятга бошлаган Аллоҳни улуғлашингиз учун. Шоядки шукр қилсаларингиз» (185-оят).

Рамазон ойи йил ичидаги энг афзал ой ҳисобланади. Унинг фазли ҳақида кўплаб ҳадиси шарифлар, улуғ уламоларнинг сўзлари, мадҳлар, шеърлар айтилган, китоблар битилган. Лекин бу ҳақдаги таърифларнинг гултожиси Роббил Олабийнинг Ўз каломида айтган мадҳидир. Бу мадҳ турли оятларда келган. Ушбу оятдаги таъриф Рамазони шарифнинг энг улкан фазилатлари ҳақидадир. Яъни:

«Унда одамларга ҳидоят ҳамда ҳидоят фуқарондан иборат очиқ баёнотлар бўлиб, Қуръон туширилгандир».

Аллоҳ таоло Ўзининг абадий мўъжизаси, қиёматгача инсониятга ҳидоят бўладиган китоби Қуръони Каримни тушириш вақти қилиб Рамазони шариф ойини ихтиёр қилганининг ўзи бу ойнинг фазилатини юксакка кўтарган. Энди эса, нур устига нур, фазилат устига фазилат кўшиб, рўза ибодатини ҳам шу Рамазон ойида тутишни фарз

қилмоқда.

«Сиздан ким у ойда ҳозир бўлса, рўзасини тутсин».

Ким ушбу Рамазон ойига соғ-саломат етса, унинг янги ойининг шоҳиди бўлса ёки Рамазон ойи бошланганининг хабари унга етса, рўзасини тутсин. Бу фармон умумийдир, лекин одамларда, янги, умумий фармон бўлди, ким бўлишидан қатъи назар, ҳамма рўза тутиши фарз экан, деган фикр пайдо бўлмасин учун ушбу ҳукмдан истисно қилинганлар яна бир бор зикр этилмоқда:

«Ким бемор ёки сафарда бўлса, саноғини бошқа кунлардан тутадир».

Чунки бемор одам рўза тутса, беморлиги зиёда бўлиши ёки тузалиши ортга чўзилиши мумкин. Сафардаги одам рўза тутса, оғир келиб бемор бўлиб, соғлиғига зарар етиши мумкин.

Сўнгра Аллоҳ таоло рўза тутиш фарзига муҳаббатни ошириш учун:

«Аллоҳ сизларга енгилликни хоҳлайди ва сизларга қийинчиликни хоҳламас», дейди.

Доимо бандаларга енгилликни хоҳлаш ва уларни оғир ва машаққатли таклиф остида қолдирмаслик — Ислом динининг асосий ва улкан қоидаси.

Ислом шариати осонликка бино қилинган. Пайғамбаримиз алайҳиссалом саҳобалардан Муоз ибн Жабал ва Абу Мусо Ашъарий розияллоҳу анҳумони Яманга юбораётиб, башоратли сўзлар айтинглари, нафрат кўзғатадиганини айтманглари, енгиллаштиринглари, қийинлаштирманглари, деганлар.

Ушбу рўза тутиш ибодатида ҳам Аллоҳ таоло енгиллик йўлини тутганини эслатмоқда. Ҳаммага рўза тутиш фарз, деса, Аллоҳнинг ҳақи бор, ҳеч ким эътироз билдира олмайди. Аммо у меҳрибон зот, бемор ва мусофирлар ўз вақтида тутмасалар майли, кейин тутиб берадилар, деди.

Шунингдек, муддатни бир ой эмас, икки, уч, балки

ундан ҳам кўпроқ ойларни фарз қилса бўларди. Бир ойнигина фарз қилиши ҳам енгилликдандир.

Аллоҳ таоло амр қилган ибодатни сўзсиз бажариш ҳар бир банданинг бурчи. «Нима учун? Фойдаси борми, бўлса нимада?» каби саволларни беришга ҳеч кимнинг ҳақи йўқ. Лекин шундай бўлса ҳам, баъзан иймон қувватланиши учун, илоҳий фармонларнинг мўъжизакорлигини тасдиқлаш учун баъзи маълумотлар зикр қилинади.

Қуръон, Ислом, рўза каби ҳақиқатлардан беҳабар ғайридин тиб олимлари ҳам узоқ илмий изланишлари, тажрибалари давомида динимиз буюрган амалларнинг инсон ҳаётига нақадар фойда эканини билвосита тасдиқламоқдалар. Жумладан, ҳар бир инсон соғ-саломат бўлиши учун, бир йилда ҳеч бўлмаса бир ой ихтиёрий оч қолиши керак, деган хулосага келдилар.

Аллоҳ таоло бошқа бир оятда қуйидагиларни айтади:

«Албатта, У зот сизларга фақат ўлимтикни, қонни, чўчканинг гўштини ва Аллоҳдан бошқага сўйилганни ҳаром қилди. Кимки мажбур бўлса-ю, зулм қилмай, ҳаддан ошмай (еса), унга гуноҳ бўлмас. Албатта, Аллоҳ мағфиратли ва раҳмлидир».

Ушбу ояти каримада мусулмонларга ҳаром қилинган нарсалардан тўрт хили зикр этилмоқда.

Биринчиси, ўлимтик.

Яъни, Аллоҳ таоло ҳалол қилган ҳайвонлардан ўзи ўлиб қолганининг гўшти ҳаром бўлади. Соф инсоний табиат ўлимтикни хоҳламаслиги ҳаммага маълум. Ўлимтикни билиб туриб ейиш учун инсонлик табиатидан чиқиш керак. Бунинг устига, ҳайвон оғир касаллик етмаса, ўзидан-ўзи ўлмайди. Касаллик билан ўлган ҳайвондаги турли иллатлар ва микроблар унинг бутун гўштига тарқалиб кетади. Тиб илми бунга ўхшаш ҳикматларни кўплаб кашф этган. Биз билмаган яна қанча ҳикмати бор.

Иккинчиси, қон.

Яъни, ҳайвонни сўйганда оққан қонини тўплаб олиб истеъмол қилиш ҳам ҳаромдир. Сўйилган ҳайвонларнинг томирларида қолган қонлар ҳаром эмас. Сўйилган ҳайвонларнинг бўғзидан оққан қонни ҳам соф инсоний табиат инкор этади. Тиббий нуқтаи назардан қараганда ҳам, ҳайвон сўйилганда ундаги мавжуд барча микроблар, касалликлар ва бошқа зарарли иллатлар қон билан чиқиб кетади, уларни тўплаб, тановул қилиш қони зиён. Аллоҳ таоло инсонга зарар келтирадиган нарсаларнинг барчасини ҳаром қилади.

Учинчиси, чўчканинг гўшти.

«Гўшти» дейилганидан ёғи ёки бошқа жойи ҳалол экан-да, деган фикр келмаслиги керак. Чўчка буткул ҳаром. Ўлимтиқ, қон қаби у ҳам нажас — ифлос бўлгани учун ҳаром.

Қолаверса, чўчка табиати бузуқ, ифлос ҳайвон, нима кўринса еяверадиған махлуқ. Соф табиат эгалари ундан нафрат қиладилар.

Ейилган озуқа инсон вужудига сингиб, ўз таъсирини ўтказади. Масалан, баъзи дориларни ичсангиз, Аллоҳ у моддаларга берган хусусият туфайли танадаги оғриқ қолади, баъзилари истеъмол қилинса, асаб ўрнига тушади ва ҳоказо. Шунингдек, баъзи овқатлар иссиқлигингизни ошириб юборса, бошқаси совуқлигингизни оширади. Хулоса шуки, тановул қилинган озуқалар инсонга ҳар жиҳатдан таъсир ўтказади.

Тиб олимлари чўчка гўштида қон-томир ва юрак касалликларни тарқатувчи моддалар борлигини ҳам аниқлашди. Яна бошқа кўпгина зарарлари ҳам аён бўлди. Бу ҳақда ҳатто ўзлари чўчка гўштини истеъмол қиладиган халқларнинг вакиллари, Қуръон ва Исломдан беҳабар кишилар илмий ишлар қилдилар, алоҳида китоблар ҳам ёздилар.

Тўртинчиси, Аллоҳдан бошқанинг номини айтиб

сўйилган ҳайвоннинг гўшти.

Аввалги айтган ўлимтик, қон ва чўчка гўштлирининг ҳаромлиги улардаги мавжуд нажосат ва моддий зарарлар эътиборидан эди. Аммо Аллоҳдан бошқанинг номи айтиб сўйилган ҳайвон гўштининг ҳаром бўлишида у эътибор мутлақо йўқ, балки бошқа эътибор бор.

Аввало, шуни таъкидлаш керакки, таомларнинг ҳалол-ҳаромлигини белгилашда инсоннинг амалига қараб ҳукм чиқариладиган фақат бир ҳолат бор, у ҳам бўлса, гўштини Аллоҳ ҳалол қилган ҳайвонларни сўйиш чоғидир. Бошқа таомларда бу ҳолат мезон бўлмайди. Мисол учун, нонни ким ёпади, бисмиллоҳ айтадими-айтмайдими, барибир ҳалол бўлади. Шунингдек, мевалар ва сабзавотлар ва бошқа озиқ-овқатларнинг ҳукми ҳам инсоннинг амалига боғлиқ эмас.

Ҳайвонни сўяётганда эса, сўювчига, унинг ниятига ва сўйиш услубига қаралади. Сўювчи ҳайвонни Аллоҳдан бошқанинг номини айтиб сўйса, гўшт ҳаромга айланади. Бу ерда моддий эмас, балки маънавий-руҳий ҳолат эътиборга олинган. Инсонни яратиб унга жон ато этган зот — Аллоҳ таоло. Худди шунингдек, сўйиладиган ҳайвонни ҳам яратиб, унга ҳам жон ато қилган Аллоҳ таолонинг Ўзи. У зот бир махлукига (инсонга) бошқа баъзи махлуқларини (айрим ҳайвонларни) сўйишга ва гўштга айлантириб фойдаланишга рухсат берди. Бу ишни амалга ошириш пайтида бир неча шартга риоя этишга буюрди.

Аввало, ҳайвонни сўйиб жонини чиқариш пайтида шу жонни берган зотни эслаш. Агар у ҳайвонга жон ато қилган Аллоҳни кўйиб, бошқанинг номи зикр этилса, маънавий жиноят содир бўлган бўлади. Бу эса, қалб, рух ва виждон поклигига зиддир. Демак, маънавий нажосатдир. Шунинг учун, маънавий нажосатга айланган бундай гўшт ҳам ҳаром ҳисобланади. Аллоҳ таоло жон берган ва мўминларга ҳалол этилган ҳайвонларни сўйганда гўшти

ҳам ҳалол бўлиши учун, ҳайвонни Аллоҳнинг исмини айтиб, «Бисмиллаҳи, Аллоҳу акбар», деб сўймоқ лозим. Кейин қассоб эътиқодли одам, яъни, Ислом ақидасидаги ёки аҳли китоб—яхудий ёки насроний ақидасидаги киши бўлиши керак. Ва ҳайвонни шариат ҳукмига мувофиқ сўйиш лозим.

Ҳайвонни сўйишда Ислом шариатининг ҳукми бундай: томоғидан сўйиб, бўйнидаги йўғон қон томирларининг иккиси ёки биттаси, ҳалқуми ва қизил ўнгачи кесилиши керак. Шу шартларга кўра сўйилган ҳайвон гўшти ҳалол бўлади. Бўлмаса,

«Албатта, У зот сизларга фақат ўлимтикни, қонни, чўчқанинг гўштини ва Аллоҳдан бошқага сўйилганни ҳаром қилди», деган Аллоҳ таолонинг каломига биноан ҳаром бўлади.

Лекин айрим истисно ҳолларда, ҳаром, деб саналган мазкур нарсалардан тановул қилишга рухсат берилган.

«Кимки мажбур бўлса-ю, зулм қилмай, ҳаддан ошмай (еса), унга гуноҳ бўлмас. Албатта, Аллоҳ мағфиратли ва раҳмлидир».

Масалан, дейлик, бир одам оч қолди, ўлим хавфи туғилди, мазкур ҳаром нарсалардан бошқа ейдиган нарса йўқ, шундай ҳолдагина ўлмай қолиш учун еса бўлади. Фақат, ояти қаримада таъкидланганидек, зулм қилмай, ҳаддан ошмай еса, унга гуноҳ бўлмайди. Мутлақо заруратсиз, қийинчилик бўлмаса ҳам еса, ўзига зулм қилган бўлади. Еган пайтида тўйиб, керагидан ортиқ еб юбориши эса, ҳаддан ошишга киради. Уламоларимиз, «Ўлим хавфида қолган одам ушбу нарсалардан ўлмай қоладиган даражада ейишига рухсат ушбу оятдан олинган», дейишади. Аммо «Бу ҳаром нарса, ўлсам ҳам емайман!» дея қайсарлик билан ўлиб кетган инсон гуноҳқор бўлади.

Ўтган азизлардан Масруқ раҳматуллоҳи алайҳ:

«Ким мажбур бўлса-ю, емай-ичмай ўлиб кетса, дўзахга киради», деганлар. Бу рухсатларнинг ҳаммаси инсоннинг ҳаётини, соғлигини сақлаб қолиш мақсадида берилган. Шунингдек, шариатимизда тик туриб намоз ўқий олмайдиганга ўтириб, ўтириб намоз ўқий олмайдиганга ётиб ўқишга рухсат берилган.

Инсон соғлиғи ҳақида ғамхўрлик қилиш йўлида сув ила таҳорат қилса бемор бўлиш ёки беморлиги зиёда бўлиш хавфи бор кишиларга таҳорат қилмасдан таяммум қилишга рухсат берилган.

Бемор бўлиб қолган киши ҳаж ибодатларини тўхтатиб эҳромдан чиқишига рухсат берилган.

Беморга эҳромда қилиш мумкин бўлмаган нарсаларни қилишга рухсат берилган.

Беморлик туфайли оммавий сафарбарликдан қолишга рухсат берилган.

Намозда рукуъ ва саждани қила олмайдиганларга имо билан қилишга рухсат берилган.

Беморлик туфайли жамоат намозидан қолишга рухсат берилган.

Бунга ўхшаш ҳукмлар кўп. Уларнинг барчаси Ислом дини инсон соғлигини сақлашга улкан эътибор берганлигига далилдир.

Албатта, бизнинг китобимизнинг йўналиши бошқа бўлгани учун тиб, соғлиқни сақлаш ва бошқа унга тааллуқли мавзулар ҳақида батафсил баёнга имконимиз йўқ. Аммо, қадимги уламоларимиздан (бундан олти юз эллик йил олдин вафот этиб кетган) бирининг китобидаги соғлиқни сақлаш ҳақидаги бобда келган мавзуларнинг сарлавҳалари ила таништириб қўймоқчимиз.

Бу зот табиб эмаслар, муҳаддислар, шу боис мавзуни бизга ўхшаб назарий муолажа қилганлар. Ҳар бир гапларига оят ва ҳадисдан далиллар келтирганлар.

1. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг

соғлиқни муҳофаза қилишдаги ҳидоятлари.

Бу умумий сарлавҳа бўлиб, унда соғлиқни муҳофаза қилиш бўйича умумий кўрсатмалар ҳақида сўз кетади.

2. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг таом ва шаробдаги ҳидоятлари.

Бунда соғлиқни сақлаш бўйича таом ва шаробга тегишли умумий тушунчалар баён қилинади.

3. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг таом тановул қилишда ўтириш ҳайъатидаги ҳидоятлари. Таом тановул қилиш ҳолатлари ва нималарни еганлари.

Бунда соғлиқни сақлаш учун таом тановул қилишни тўғри йўлга қўйиш баён қилинади.

4. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шароб тановул қилишдаги ҳидоятлари. Имомларнинг тик туриб шароб ичиш ҳақидаги ихтилофлари. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шаробга нафас уришлари. Бирдан симириб ичишнинг офатлари. Идишларнинг устини ёпиш ва мешларнинг оғзини боғлаш ҳақидаги амр.

5. Мешнинг оғзидан ичишни ман қилиш. Қадахнинг учган жойидан ичишни ман қилиш. Ичимликка пуфлашни ман қилиш. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сутнинг ўзини ёки бошқа нарсага аралаштириб ичганлари. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари учун ивитиб қўйилган нарсани ичишлари.

Албатта, бу нарсаларнинг ҳаммасида соғлиққа зарар бўлган нарсаларни қилмаслик ҳақида сўз кетади.

6. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кийиниш борасидаги тадбирлари. Яъни, кийинишда соғлиқни сақлашга риоя қилиш чоралари.

7. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг маскан тутиш борасидаги чоралари.

Яъни, уй-жой тутишда соғлиқни сақлашга риоя қилиш

чоралари.

8. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг уйқу ва уйғоғлик борасидаги чоралари.

9. Уйқунинг ҳақиқати, турлари, фойдалари ва зарарлари ҳақидаги сўз. Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламнинг уйғоқлик борасидаги тадбирлари.

10. Ҳаракат ва саканот (бадантарбия ва унинг турлари) тадбирлари.

11. Жинсий яқинлик. Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламнинг ундаги ҳидоятлари. Жинсий яқинликнинг турлари. Унинг энг ёмон шакллари. Орқага яқинлик қилишни ҳаромлиги.

12. Шаръий ва тиббий нуқтаи назардан зарарли жинсий яқинлик.

Сарлавҳаларнинг ўзиданоқ Исломда соғлиққа зарар етказиши мумкин бўлган барча йўллар тўсилгани кўриниб турибди. Афсуски, бизлар бу борада деярли ҳеч нарса билмаймиз. Билган нарсаларимизни ғарбдан ўрганганмиз, деб юрамиз. Келажакда имкони бор биродарлар шу борадаги бирорта китобни таржима қилсалар яхши бўлар эди.

Лекин соғлиқни сақлаш ва хасталикка учрамаслик борасида кўрилган чоралардан кейин ҳам киши бемор бўлиб қолса, ўзини қандоқ тутиши ва нималар қилиши ҳақида келгуси бобларда сўз юритилади.

في فضل الأمراض والصبر عليها

БЕМОРЛИКНИНГ ФАЗЛИ ВА УНГА САБР ҚИЛИШ ҲАҚИДА

2522- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَا يُصِيبُ الْمُسْلِمَ

مِنْ نَصَبٍ وَلَا وَصَبٍ وَلَا هَمٍّ وَلَا حُزْنٍ وَلَا أَذًى وَلَا غَمٍّ حَتَّى الشَّوْكَةِ
يُشَاكُهَا إِلَّا كَفَّرَ اللَّهُ بِهَا مِنْ خَطَايَاهُ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

2522. *Абу Хурайра розияллоху анхудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Мусулмонга қай бир мусибат: хорғинликми, беморликми, ташвишми, маҳзунликми, озорми, ғам-ғуссами, ҳаттоки тикон киришми етадиган бўлса, албатта, Аллоҳ улар ила унинг хатоларини каффорат қилур», дедилар».

Икки Шайх ривоят қилишган.

Шарҳ: Энг аввал таъкидлаб қўйишимиз лозимки, ушбу сарлавҳа остида келадиган ҳадиси шарифлар мусулмонлар амал қилишлари лозим бўлган диний кўрсатмалар жумласига киради. Бу ерда шахсий тажриба ёки шунга ўхшаш нарсалар йўқ.

«Тиб китоби»нинг бошида беморликка сабр қилиш лозимлиги ҳақидаги ҳадиси шарифларни келтириш ила бу масалада энг аввало сабр лозимлиги таъкидланмоқда. Ҳар қандай беморлик ориз бўлганда бемор учун энг зарур бўлган нарсалардан бири сабр ҳисобланади. Агар сабрсизлик қилинса дардга дард қўшилади, шифо топиш кечикади ва яна бошқа ноқулайликлар ҳам келиб чиқади.

Шунинг учун Исломда бу масалага алоҳида эътибор берилган. Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам ўзларининг ушбу ҳадиси шарифларида инсонга етадиган бир неча мусибатлар ичида беморликни ҳам номлаб туриб, ана ўша мусибатларига сабр қилган мусулмоннинг хатоларини Аллоҳ таоло кечиб юборишини таъкидламоқдалар. Албатта, бу борадаги кечиб юбориладиган хатолар, Аллоҳ таоло билан банданинг орасидаги муомалаларда банда томонидан содир бўлган

кичик гуноҳлардир.

Демак, мусулмон каттаю кичик мусибатларга, оғир беморликларга ҳам, тикон киришига ҳам сабр қилмоғи лозим экан.

2523- وَدَخَلَ شَبَابٌ مِنْ قُرَيْشٍ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا

وَهِيَ بِمَنَى وَهُمْ يَضْحَكُونَ فَقَالَتْ: مَا يُضْحِكُكُمْ قَالُوا: فَلَانْ خَرَّ

عَلَى طُئْبٍ فُسْطَاطٍ فَكَادَتْ غُرَّتُهُ أَوْ عَيْنُهُ أَنْ تَذْهَبَ فَقَالَتْ: لَا

تَضْحَكُوا فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُشَاكُ شَوْكَةً

فَمَا فَوْقَهَا إِلَّا كُتِبَتْ لَهُ بِهَا دَرَجَةٌ وَنُحِيتَ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةٌ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

2523. Оиша розияллоху анхонинг ҳузурларига у киши Минода турганларида қурайшлик ёшлар кулиб кириб келиши. Бас, у киши:

«Сизларни нима кулдирмокда?» дедилар.

«Фалончи чодирнинг ипига қоқилиб, йиқилиб бўйни синишига ва кўзи чиқишига сал қолди», дедилар.

«Кулманглар! Мен Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг, қай бир мусулмонга тикон кирса ёки ундан ортиқ нарса етса, албатта, унга бир даража ёзилур ва бир хатоси ўчирилур, деганларини эшитганман», деди у киши».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ривоятда зикр қилинган ҳодисага ўхшаш ҳолат ҳар замон ва маконда тез-тез такрорланиб туради. Кимдир қоқилиб кетади, кимдир ўзини бирор нарсага уриб олади, яна бошқа бирор кишининг устига бирор нарса тегиб кетиши мумкин. Бундоқ ҳолларда ўзини билмаган кишилар, хусусан, ёшлар ноқулай ҳолга тушган киши

устидан кулишга ўтадилар. Мазкур киши кулгили ҳолатга тушган бўлиши мумкин. Лекин озми-кўпми барибир унга мусибат етиб турибди. Нима учун унинг устидан кулиш керак? Аксинча, унга ёрдам бериш, ноқулай ҳолатдан чиқишга қўмаклашиш, бир оғиз сўз билан бўлса ҳам кўнглини кўтариш керак.

Эътибор берайлик, ҳадиси шарифда айтилишича, ана шундоқ ҳолга тушган одамга Аллоҳ таоло томонидан катта марҳамат бўлар экан. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ундоқ киши ҳақида:

«Қай бир мусулмонга тикон кирса ёки ундан ортиқ нарсаси етса, албатта, унга бир даража ёзилур ва бир хатоси ўчирилур», демоқдалар.

Қандоқ қилиб Аллоҳ таолонинг улкан марҳаматига сазовор бўлиб турган инсон устидан уни масҳара қилиб кулиш мумкин!? Ҳар биримиз бу масалада жуда ҳам эҳтиёт бўлмоғимиз лозим. Мабоодо ёшларимиз, бу масаладан беҳабарларимиз, бировнинг устидан ушбу ҳадиси шарифда васф қилинган ҳолга ўхшаш ҳолларда куладиган бўлсалар, Оиша онамиздан ўрнак олиб билганларимиз уларга танбеҳ берайлик.

2524- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُصِيبْ

مِنْهُ.

2524. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳ кимга яхшиликни ирода қилса, уни синовга учратур», дедилар».

Шарҳ: Ана ўшандоқ синовларнинг кўпроқ учрайдиганларидан бири беморликдир. Демак, беморликка мубтало бўлган мусулмон инсон ўзига ориз бўлган хасталикни Аллоҳ таоло томонидан ўзига нисбатан

бўлаётган синов деб билмоғи лозим ва сабр қилиб, Аллоҳ таолонинг Ўзидан шифо сўрашга ўтиши керак. Мўмин-мусулмон одам ўзига беморлик етганда сабрсизлик қилиш ўрнига, сабр қилиб, хасталикни Аллоҳ таоло томонидан ўзига бериладиган яхшиликдан олдинги синов деб билмоғи лозим. Агар ўша синовдан яхши ўтса, унга яхшилик ато қилинади. Мабодо, Аллоҳ кўрсатмасин, синовдан ўта олмаса, ўзидан кўрсин.

2525- وَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَشَدَّ

عَلَيْهِ الْوَجَعُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. رَوَاهُمَا الْبُخَارِيُّ.

2525. Оиша розияллоҳу анҳо айтадилар:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан кўра шиддатлироқ беморликка учрайдиган бирортани кўрмадим».

Иккисини Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Аллоҳ таоло ҳузуридаги мақомлари улуғ бўлганидан ҳам у зотга дарднинг шиддатлиси келар эди. Бирор мусулмон банда хасталикка чалинса, нима учун хадеб бемор бўлаверар эканман, бошқалар соппа-соғ юрибди-ку, қабилидаги гап-сўзларга бормай Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг беморликка учрашларини кўз олдига келтирмоғи лозим. Беморликка учраш Аллоҳ таолонинг азобига учраш дегани эмас экан, балки, баъзи вақтларда, хусусан, мўмин-мусулмон, тақводор одамлар учун беморлик даражаларининг кўтарилиши учун хизмат қилиши ҳам мумкин экан.

2526- قَالَ عَبْدُ اللَّهِ ﷺ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ يُوعَكُ

فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ تُوعَكُ وَعْكَاً شَدِيداً قَالَ: أَجَلٌ لِي أُوَعَكُ
 كَمَا يُوعَكُ رَجُلَانِ مِنْكُمْ قُلْتُ: ذَلِكَ بَلَدٌ لَكَ أَجْرَيْنِ قَالَ: أَجَلُ
 ذَلِكَ كَذَلِكَ مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أَذَى شَوْكَةٌ فَمَا فَوْقَهَا إِلَّا كَفَّرَ اللَّهُ
 بِهَا سَيِّئَاتِهِ كَمَا تَحْطُ الشَّجَرَةُ وَرَقَهَا. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

2526. Абдуллоҳ розияллоҳу анҳу айтадилар:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига кирсам, у зот беморликдан қийналаётган эканлар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, сиз беморликдан қаттиқ қийналмоқдасизку?!» дедим.

«Шундоқ. Албатта, мен беморликдан сизлардан икки кишининг қийналганича қийналурман», дедилар.

«Сизга икки ҳисса ажр бўлиши учун шундоқдир-да?» дедим.

«Шундоқ. Худди шундоқ. Қай бир мусулмонга бирор мусибат етса, бирор тикон кирса ҳам, албатта, Аллоҳ унинг сабабидан ўша банданинг ёмонликларини худди дарахт ўз баргларини тўкканидек тўкадир», дедилар у зот».

Икки Шайх ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифда олдингиларида келган маъно яна ҳам кучлироқ таъкидланмоқда. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг беморликни қандоқ бошларидан ўтказишлари ўз кўзлари билан кўрган саҳобий Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳу томонларидан ривоят қилинмоқда. Худди шу ҳадиси шарифга ишора қилиб илмли кишилар бемор бўлиб қолсалар, гуноҳларимиз кўпайиб қолгандир, ажаб эмас, шу хасталик ила ювилиб кетса, дейдилар. Ҳа, беморликни ҳам Аллоҳ таоло мўмин-мусулмон бандаларига гуноҳларни ювиш

учун қулай фурсат қилиб берган. Фақатгина улар бу қулай фурсатдан тўғри фойдалана билишлари керак. Бунинг учун эса, бемор бўлганларида сабр қилиб, беморлик одобларини ўрнига қўймоқлари лозим. Бу ишда уларга Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ўрнақдирлар. Бошқаларга нисбатан беморликни икки ҳисса оғир кечирсалар ҳам сабр қилиб, Аллоҳ таолонинг раҳматидан умидвор ҳолда беморликни кечирганлар.

2527- وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِمَّا مَثَلُ الْمَرِيضِ إِذَا بَرَأَ وَصَحَّ

كَالْبُرْدَةِ تَقَعُ مِنَ السَّمَاءِ فِي صَفَائِهَا وَلَوْهَآ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

2527. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, тузалиб, соғайган беморнинг мисоли худди осмондан янги тушган дўл донасининг рангига ва софлигига ўхшайди», дедилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам беморликдан тузалган кишини гуноҳлардан пок бўлишини осмондан янги тушган дўл донасининг поклигига ўхшатмоқдалар. Сув дўлга айлангунча бир неча босқичлардан ўтади. Бугланиб осмонга кўтарилиш, ундан яна ҳам юқорироққа кўтарилиб музга айланиш ва қайта ерга тушиш жараёнида дастлаб, сувлик чоғида аралашган баъзи ғуборлар кетиб топ-тоза ҳолга келади. Бемор бўлган инсон ҳам сабр қилса, соғайгунча унинг гуноҳлари ювилиб, тоза бир ҳолга келиб қолади. Мўмин-мусулмон инсон беморликдан соғайгандан кейин ўзига дард берган, дардга даво берган ва шу сабабдан гуноҳларининг ювилишига имкон берган Аллоҳ таолога шукр қилмоғи лозим. Шу билан бирга, бундан сўнг гуноҳ қилмасликка тиришмоғи керак бўлади.

2528- عَنْ جَابِرٍ τ قَالَ: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ρ عَلَى أُمِّ السَّائِبِ فَقَالَ: مَا لَكَ يَا أُمَّ السَّائِبِ تُزْفِرِينَ؟ قَالَتْ: الْحُمَّى لَا بَارَكَ اللَّهُ فِيهَا فَقَالَ: لَا تَسْبِي الْحُمَّى فَإِنَّهَا تُذْهِبُ خَطَايَا بَنِي آدَمَ كَمَا يُذْهِبُ الْكَبِيرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

2528. Жобир розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам Умму Соибнинг ҳузурига кирдилар ва:

«Эй Умму Соиб, сенга нима бўлди, қалтираяпсан?» дедилар.

«Иситма! Аллоҳ уни баракасиз қилсин!» деди у.

«Иситмани сўкма. У одам боласининг хатоларини худди босқон темирнинг зангини кетказгандек кетказур», дедилар у зот».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифдан бир неча муҳим масалаларни ўрганиб оламиз.

Аввало, эркак киши бемор бўлиб ётган аёл кишини кўргани бориши мумкинлиги. Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламнинг Умму Соиб розияллоху анҳони кўргани борганлари шунга далолат қилади.

Иккинчидан мўмин-мусулмон одам ўзига етган беморликни сўкмаслиги кераклиги. Умму Соиб розияллоху анҳо ўзига етган иситма касалининг шиддатига чидай олмай уни сўнишга ўтганида Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам дарҳол:

«Иситмани сўкма. У одам боласининг хатоларини худди босқон темирнинг зангини кетказгандек кетказур», деганларидан шу маълум бўлади.

Шу ерда Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг муомалаларига алоҳида эътибор бермоғимиз лозим. У зот

Умму Соиб розияллоҳу анҳога, иситмани сўкма, дейишлик билан кифояланмай, балки хасталик ҳикматини ҳам баён қилмоқдалар.

«У одам боласининг хатоларини худди босқон темирнинг зангини кетказгандек кетказур», демоқдалар.

Ўз гуноҳларини кетказадиган нарсани мусулмон инсон қандоқ қилиб ҳам сўкиши мумкин? Аксинча, шукр қилмоғи керак бўлади.

2529- وَعَادَ النَّبِيُّ ρ رَجُلًا مِنْ وَعَكَ كَانَ بِهِ فَقَالَ: أَبَشِّرْ فَإِنَّ اللَّهَ يَقُولُ هِيَ نَارِي أُسَلِّطُهَا عَلَى عَبْدِي الْمُذْنِبِ لِيَتَكُونَ حَظَّهُ مِنَ النَّارِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

2529. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам беморликдан қийналаётган бир кишини кўргани бордилар ва унга:

«Хурсанд бўл! Аллоҳ, бу менинг оловимдир, уни гуноҳкор бандамга дўзахдаги насибаси ўрнига берурман, деюр», дедилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шариф беморликка сабр қилишнинг кўплаб фойдаларидан яна бирини баён қилмоқда. Унда бу дунёда тортган дард, агар банда дардни сабр ила, Аллоҳ таолонинг ҳукмига рози бўлиб, шариатга хилоф қилмай бошдан кечирса, охиратда бўладиган азоб ўрнига ўтиши мумкинлиги баён қилинмоқда.

2530- عَنْ عَطَاءٍ τ قَالَ: قَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ أَلَا أُرِيكَ امْرَأَةً ρ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ قُلْتُ: بَلَى قَالَ: هَذِهِ الْمَرْأَةُ السَّوْدَاءُ أَتَتْ النَّبِيَّ

فَقَالَتْ: إِنِّي أُصْرَعُ وَإِنِّي أَتَكَشَّفُ فَادْعُ اللَّهَ لِي قَالَ: إِنَّ شَيْئَ صَبَرْتَ
وَلَكِ الْجَنَّةُ وَإِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ اللَّهَ أَنْ يُعَافِيكَ فَقَالَتْ: أَصْبِرُ فَقَالَتْ:
إِنِّي أَتَكَشَّفُ فَادْعُ اللَّهَ لِي أَلَّا أَتَكَشَّفَ فَدَعَا لَهَا. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

2530. Ато розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Ибн Аббос менга:

«Сенга жаннат аҳлидан бўлган бир аёлни кўрсатайми?» деди.

«Ҳа», дедим.

«Манави қора хотин. У Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб:

«Мени тутқаноқ тутадир, очилиб кетурман, Аллоҳга менинг ҳақимда дуо қилинг», деди.

«Агар истасанг, сабр қилурсан ва сенга жаннат бўлур. Агар истасанг, Аллоҳга сен учун офият сўраб дуо қилурман», дедилар у зот.

«Сабр қилурман. Аммо очилиб кетишим бор. Аллоҳга менинг очилиб кетмаслигимни сўраб дуо қилинг», деди аёл. Бас, у зот унинг учун дуо қилдилар».

Икки Шайх ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадисда саҳобаи киромларнинг жаннат йўлида ҳар қандоқ қийинчиликларга сабр қилишга тайёр эканликларининг бир намунаси баён қилинмоқда. Оддий, бир қора танли саҳобия аёл. Исмлари Суъайра ал-Асадия бўлиб жуссали аёл бўлган эканлар. Тутқаноқ касалига мубтало бўлган. Тутқаноқ бўлганда ҳам энг шиддатлисидан. Хасталик келганда, думалаб қолганда баданларининг маълум қисмлари очилиб ҳам кетади. Афтидан аёлни асосан ташвишга солган нарса ҳам очилиб кетишлари бўлса керак. Шунинг учун ҳам у киши Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга мурожаат қилганларида:

«Мени тутқанок тутадир, очилиб кетурман, Аллоҳга менинг ҳақимда дуо қилинг», деди».

Агар у аёлни фақат тутқанок хасталиги ташвишлантирганда ўшанинг ўзини айтиб қўя қолар эди. Чунки тутқанок бўлмаса, очилиш ҳам бўлмайди. Унинг асосий ташвиши баданларини ўз ихтиёридан ташқарида очилиши эди. Шунинг учун Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан дуо умидида келган эди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишига ихтиёрни кенг қўйдилар.

«Агар истасанг, сабр қилурсан ва сенга жаннат бўлур. Агар истасанг, Аллоҳга сен учун офият сўраб дуо қилурман», дедилар у зот».

Бу ерда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам сабр орқали эришиш мумкин бўлган нарсани эслатиб қўйдилар. Ихтиёрни аёлнинг ўзига ташладилар. Олдин дуони қилиб қўйиб, кейин тушунтирганларида аёл афсус қилиши эҳтимоли бор эди. Шунинг учун ҳам баъзи кишилар ёрдам сўраб келганда уларга ўша ишнинг ҳамма томонини баён қилиб бериш, ўзига танлаш имконини яратиш керак экан.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу гапларидан кейин аёл, ҳозир чексиз қаҳрамонлик саналса ҳам, ўша вақтда оддий ҳисобланган йўлни танлади.

«Сабр қилурман. Аммо очилиб кетишим бор. Аллоҳга менинг очилиб кетмаслигимни сўраб дуо қилинг», деди аёл».

Жаннатга кириш умидида тутқанок хасталиги шиддатларига, кийноқларига сабр қилурман. Тутқаноғимнинг тузалиши ҳақида Аллоҳга дуо қилмасангиз ҳам майли, аммо тутқанок тутган пайтда очилиб кетишим мен учун катта мусибат, шуни йўқ қилишини сўраб Аллоҳ таолога дуо қилишингизни сўрайман.

«Бас, у зот унинг учун дуо қилдилар».

Аёлнинг тутқаноғи тутганда бадани очилмайдиган бўлди. Ўзи эса дардга сабр қилгани учун жаннатга кириш ваъдасини олди. Бу ваъда ҳақ ваъдадир. Шунинг учун ҳам Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анху Ато ибн Абу Рабоҳ розияллоҳу анҳуга юксак даражадаги ҳавас ва эҳтиром ила:

«Сенга аҳли жаннатдан бўлган бир аёлни кўрсатайми?» демоқдалар.

Ҳа, мўмин-мусулмон банда учун беморликка сабр қилиш жаннатга эришишга сабаб бўлади.

2531- عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ قَالَ

إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبْدِي بِحَبِيبَتِهِ فَصَبَرَ عَوَّضْتُهُ مِنْهَا الْجَنَّةَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2531. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг:

«Албатта, Аллоҳ таоло, қачонки бандамни икки суюклиси ила мубтало қилганимда у сабр қилса, иккисининг эвазига унга жаннатни берурман, деюр», деганларини эшитдим».

Икки Шайх ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифдаги «икки суюклиси»дан мурод икки кўзидир. Албатта, икки кўздан ажраш ёки умуман икки кўзи кўрмайдиган бўлиб туғилиш ҳар қандай банда учун оғир мусибат. Шунинг учун ҳам бу оғир мусибатга сабр қилган бандага улкан мукофот — жаннат ваъда қилинмоқда.

ХУЛОСА

Ушбу «Беморликларнинг фазли ва уларга сабр қилиш ҳақида» сарлавҳаси остида келган ҳадиси шарифлар

тўплами ҳақида хулоса тариқасида бир оз мулоҳазалар юритиб ўтмоғимиз лозим.

Биринчи мулоҳаза:

Беморликларга сабр қилган мўмин-мусулмон бандага бир неча хил мукофотлар ваъда қилинмоқда.

1. Гуноҳларнинг ювилиши.
2. Даражаларнинг кўтарилиши.
3. Хатоларнинг ўчирилиши.
4. Аллоҳ томонидан яхшилик ирода қилиниши.
5. Дарднинг оғирлигига қараб ажрнинг кўпайиб бориши.
6. Дард чекиб, сабр қилиб тузалган одам гуноҳлардан пок бўлиши.
7. Тортилган дард охират азоби ўрнига ўтиши.
8. Оғир дардга сабр қилишлик бандани жаннатга киришига сабаб ҳам бўлиши.

Иккинчи мулоҳаза:

Мўмин банданинг жаннатга киришига сабаб бўладиган нарсаси тутқаноқ ва икки кўз ожизлиги каби тузалишидан умид йўқ хасталикларга сабр қилмоқ эканлиги. Бу икки хасталикни ҳозиргача узил-кесил давоси топилмаётгани ҳам эътиборга сазовордир. Бу ерда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам айни ушбу икки хасталикка сабр қилганларга жаннат ваъда қилганларига аҳамият бермоғимиз лозим.

Учинчи мулоҳаза:

Хасталикка сабр қилиш борасидаги тарғиб хасталаниб бўлган кишиларга қаратилгандир. Бу уларнинг сабр ила даволанишига катта йўл очади. Хасталикка сабр қилмаган беморга дори-дармон ёки бошқа даволаш услублари ҳам қор қилмаслиги аниқ. Аслида беморликка чалинмаслик учун лозим бўлган ҳамма чоралар кўрилади. Бу динимизнинг талаби. Аммо шундан кейин ҳам иссиқ жон хасталикка учраса, сабр қилишга даъват этилади. Бу ерда

зинҳор ва зинҳор савоб бўлар экан деб ўзига хасталикни тилаш ёки хасталикка олиб борадиган ишни қилиш, қасддан даволанмай юриш мумкин эмас.

أجر الصبر في الطاعون

ВАБОДА САБР ҚИЛИШНИНГ АЖРИ

2532- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: الْمَبْطُونُ شَهِيدٌ وَالْمَطْعُونُ شَهِيدٌ.

2532. *Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қорин хасталиги ила ўлган шаҳиддир, вабода ўлган шаҳиддир», дедилар».

Шарҳ: Маълумки, вабо хасталиги доимо барча жамиятларни ташвишга солиб келган. Ҳамма унга қарши қандоқ ишлар қилиш зарурлигини ўйлаб келган. Вабо тарқалган жойда кўплаб одамлар нобуд бўлиши ҳам инкор қилиб бўлмайдиган ҳақиқат. Шунингдек, вабо тез юқадиган хасталик, унинг тарқалишини олдини олишнинг энг самарали йўли— беморларни соғлардан ажратиш.

Шунинг учун ҳам Исломда вабо касали билан ўлган кишини шаҳидга тенглаштирилган. Яъни, хасталикка сабр қилиб, бошқа тарафларга кетиб қолмай вафот этган одам шаҳид ҳукмида бўлади. Бунда бемор кишиларни сабрга чақириш билан бирга уларнинг ортидан қолган яқинларига ҳам катта тасалли бор. Улар, фалончи вабо хасталигига учраганда ҳадиси шарифга амал қилиб сабр ила вафот этгани боис шаҳид ҳукмида кетган, деган фикр ила

юрадилар.

Ҳадиси шарифда зикр қилинаётган қорин хас-талиги ҳам вабога ўхшаш юқумли хасталик бўлса ажаб эрмас.

Баъзи бир ҳадисларда, жумладан, юқорида зикр қилинган фавқулодда шароитларда ўлганларга ҳам «шаҳид» лафзи ишлатилган. Уларни шаҳид ҳукмида ўлган дейилади.

Бу маънолар ва уларга тегишли тушунчалар келгуси ҳадиси шарифларни ўрганишимиз давомида яна ҳам равшанроқ бўлади.

2533- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا سَأَلَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الطَّاعُونَ فَأَخْبَرَهَا أَنَّهُ كَانَ عَذَابًا يَبْعَثُهُ اللَّهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ فَجَعَلَهُ اللَّهُ رَحْمَةً لِلْمُؤْمِنِينَ فَلَيْسَ مِنْ عَبْدٍ يَقْعُ الطَّاعُونَ فَيَمُوتُ فِي بَلَدِهِ صَابِرًا يَعْلَمُ أَنَّهُ لَنْ يُصِيبَهُ إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ إِلَّا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ الشَّهِيدِ. رَوَاهُمَا الْبُخَارِيُّ.

2533. Оиша розияллоху анҳодан ривоят қилинади, у киши Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламдан вабо ҳақида сўраган эканлар. Шунда у зот бундоқ хабар берибдилар:

«Аслида у Аллоҳ хоҳлаганларига юборадиган азоб бўлган. Бас, Аллоҳ уни мўминларга раҳмат қилди. Бас, қай бир банда вабо воқеъ бўлганда ўз юртида сабр қилиб, Аллоҳ унинг пешонасига битганидан бошқа нарса бўлмаслигига ишониб турса, албатта, унга шаҳиднинг ажри мислидек ажр бўлур».

Иккисини Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифда Аллоҳ таоло мўмин-мусулмонларга қанчалар меҳрибон эканлиги яна бир бор

намоён бўлмоқда. Бу ҳақиқат вабо хасталиги бошқалар учун нима мақсадда, мусулмонлар учун нима мақсадда юборилиши баёнидан келиб чиқади.

«Аслида у Аллоҳ хоҳлаганларига юборадиган азоб бўлган. Бас, Аллоҳ уни мўминларга раҳмат қилди».

Дарҳақиқат, кўпгина қавмлар турли хасталиклар, жумладан, вабо ила қирилиб битгани тарихда маълум. Аллоҳ таоло Ўз меҳри ила бошқаларга азоб бўлиб юборилган вабони мусулмонлар учун раҳмат қилиб қўйибди. Улар вабо етганида Аллоҳ таолонинг айтганини қилсалар, вафот этсалар ҳам, шаҳид кетадилар.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг:

«Бас, қай бир банда вабо воқеъ бўлганда ўз юртида сабр қилиб, Аллоҳ унинг пешонасига битганидан бошқа нарса бўлмаслигига ишониб турса, албатта, унга шаҳиднинг ажри мислидек ажр бўлур», деганлари айнан шу маънони тасдиқ этади.

Бу ҳозирги замон истилоҳи ила айтилганда, тиббий сақланиш чораси, ажнабийчасига карантин, деганидир.

Ислом кўпчилик манфаатини ўйлаб, вабони бошқа ҳудудларга ҳам тарқалиб кетмаслиги йўлида ўзини фидо қилган кишиларни шундай юқори тақдирлайди. Бу маъно келгуси ривоятда яна ҳам ойдинлашади.

2534- وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: الطَّاعُونَ رَجُزٌ أَوْ عَذَابٌ أُرْسِلَ

عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَوْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ فَإِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بِأَرْضٍ فَلَا

تَقْدُمُوا عَلَيْهِ وَإِذَا وَقَعَ بِأَرْضٍ وَأَنْتُمْ بِهَا فَلَا تَخْرُجُوا فِرَارًا مِنْهُ. رَوَاهُ

الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2534. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Вабо бало ёки азобдир. Уни Бани Исроилга ёки

сиздан олдин ўтган кимсаларга юборилган эди. Қачон унинг бирор ерда пайдо бўлганини эшитсангиз, у ерга бормангиз. Агар у сиз турган ерда воқеъ бўлса, ундан қочиб у ердан чиқмангиз», дедилар».

Икки Шайх ва Термизий ривоят қилишган

Шарҳ: Ушбу ривоятдаги «бало ёки азобдир» ҳамда «Бани Исроилга ёки сиздан олдин ўтган кимсаларга» деган таркиблардаги «ёки»нинг келиши ҳадис илмида «шак учун» дейилади. Яъни, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам шу икки сўз ёки иборадан бирини ишлатганлари аниқ, лекин ровий қайси бири эканлигида шак қилиб қолган. Бошқача қилиб айтганда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам айнан иккисидан қай бирини ишлатганларини аниқ ёдлаб қола олмаган ва омонатга хиёнат қилмаслик юзасидан борини айтган.

Вабонинг бошқалар учун азоб, мусулмонлар учун раҳмат эканини олдин ўргандик. Энди эса ўшал хасталик пайдо бўлганда мусулмонлар жамоаси унга нисбатан қандоқ муносабатда бўлишлари баён қилинмоқда.

«Қачон унинг бирор ерда пайдо бўлганини эшитсангиз, у ерга бормангиз».

Чунки у ерга борсангиз ўша хасталикка чалинишингиз эҳтимоли бор. Мабодо, Аллоҳ кўрсатмасин, бирор кор-ҳол бўлиб қолса, келмасам бўлар экан, деб юрасиз.

«Агар у сиз турган ерда воқеъ бўлса, ундан қочиб у ердан чиқмангиз».

Чунки сизнинг у ердан қочиб чиқишингиз мазкур хасталикни бошқа ерларга тарқалишига сабаб бўлиши мумкин.

Бу Ислом томонидан минг беш юз йил аввал жорий қилинган тиббий сақланиш чорасидир. Бу чорани маъмурий буйруқбозлик билан эмас, аҳолининг тиббий маданиятини ўстириш ила жорий қилишга ҳаракат қилингани очиқ-ойдин кўриниб турибди.

2535- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ^٢ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ خَرَجَ إِلَى الشَّامِ حَتَّى إِذَا كَانَ بِسَرِغٍ لَقِيَهُ أَهْلُ الْأَجْنَادِ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ وَأَصْحَابُهُ فَأَخْبَرُوهُ أَنَّ الْوَبَاءَ قَدْ وَقَعَ بِالشَّامِ فَقَالَ عُمَرُ لَابْنِ عَبَّاسٍ: ادْعُ لِي الْمُهَاجِرِينَ الْأَوَّلِينَ فَدَعَوْتُهُمْ فَاسْتَشَارَهُمْ فَاخْتَلَفُوا فَقَالَ بَعْضُهُمْ: قَدْ خَرَجْتَ لِأَمْرٍ وَلَا نَرَى أَنْ تَرْجِعَ عَنْهُ وَقَالَ بَعْضُهُمْ : مَعَكَ بَقِيَّةُ النَّاسِ وَأَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ^٣ وَلَا نَرَى أَنْ تُقَدِّمَهُمْ عَلَى هَذَا الْوَبَاءِ فَقَالَ: ارْتَفِعُوا عَنِّي ثُمَّ قَالَ: ادْعُ لِي الْأَنْصَارَ فَدَعَوْتُهُمْ لَهُ فَاسْتَشَارَهُمْ فَسَلَكُوا سَبِيلَ الْمُهَاجِرِينَ فِي الْاِخْتِلَافِ فَقَالَ: ارْتَفِعُوا عَنِّي ثُمَّ قَالَ: ادْعُ لِي مَنْ كَانَ هَاهُنَا مِنْ مَسِيحَةِ قُرَيْشٍ مِنْ مُهَاجِرَةِ الْفَتْحِ فَدَعَوْتُهُمْ فَلَمْ يَخْتَلِفْ عَلَيْهِ رَجُلَانِ فَقَالُوا: نَرَى أَنْ تَرْجِعَ بِالنَّاسِ وَلَا تُقَدِّمَهُمْ عَلَى هَذَا الْوَبَاءِ فَنَادَى عُمَرُ فِي النَّاسِ : إِنِّي مُصَبِّحٌ عَلَى ظَهْرِ فَقَالَ أَبُو عُبَيْدَةَ: أَفِرَارًا مِنْ قَدَرِ اللَّهِ فَقَالَ عُمَرُ: لَوْ غَيْرَكَ قَالَهَا يَا أَبَا عُبَيْدَةَ وَكَانَ عُمَرُ يَكْرَهُ خِلَافَهُ نَعَمْ نَفَرُ مِنْ قَدَرِ اللَّهِ إِلَى قَدَرِ اللَّهِ . أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَتْ لَكَ إِبِلٌ فَهَبَطْتَ وَادِيًا لَهُ عُذْوَتَانِ إِحْدَاهُمَا خَصْبَةٌ وَالْأُخْرَى جَدْبَةٌ أَلَيْسَ إِنْ رَعَيْتَ الْخَصْبَةَ رَعَيْتَهَا بِقَدَرِ اللَّهِ وَإِنْ رَعَيْتَ الْجَدْبَةَ رَعَيْتَهَا بِقَدَرِ اللَّهِ قَالَ : فَجَاءَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ وَكَانَ مُتَغَيِّبًا فِي بَعْضِ حَاجَتِهِ فَقَالَ: إِنَّ عِنْدِي مِنْ هَذَا عِلْمًا

سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: إِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بِأَرْضٍ فَلَا تَقْدَمُوا عَلَيْهِ وَإِذَا وَقَعَ بِأَرْضٍ وَأَنْتُمْ بِهَا فَلَا تَخْرُجُوا فِرَارًا مِنْهُ قَالَ : فَحَمِدَ اللَّهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ثُمَّ انْصَرَفَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

2535. *Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Умар Шом томон чикди. Токи у Сарғга етганда унга Ажноднинг аҳли: Абу Убайда ал-Жарроҳ ва унинг асҳоблари учрадилар ва Шомда вабо воқеъ бўлганининг хабарини бердилар. Шунда Умар Ибн Аббосга:

«Менга биринчи муҳожирларни чақириб кел», деди.

Мен уларни чақириб келдим. У уларга маслаҳат солди. Улар эса ихтилоф қилишди. Баъзилари:

«Сен бир иш учун чикдинг. Энди ундан қайтишингни маслаҳат бермаймиз», дедилар. Бошқалари эса:

«Сен билан бирга одамларнинг қолганлари ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобалари бор. Уларни манави вабога олиб боришингни маслаҳат бермаймиз», дедилар. Умар:

«Жўнанглар олдимдан!» деди-да, сўнгра:

«Менга ансорийларни чақириб қўй», деди.

Мен уларни чақириб келдим. Бас, уларга ҳам маслаҳат солган эди, улар ҳам муҳожирларнинг ихтилофдаги йўлини тутдилар. Уларга ҳам:

«Жўнанглар олдимдан!» деди-да, сўнгра:

«Менга ҳўв анави ердаги Қурайш шайхларидан фатҳ муҳожирларини чақириб кел», деди.

Уларни чақириб келдим. Улардан иккитаси ҳам ихтилоф қилмади. Улар:

«Одамлар билан орқага қайтишингни, уларни вабо томон олиб бормаслигингни маслаҳат берамиз»,

дедилар.

Умар одамлар орасида жар чақиртириб:

«Албатта, мен тонг чоғида уловимни минурман»,
деди.

Шунда Абу Убайда:

«Аллоҳнинг қадаридан қочибми?» деди. Умар унга:

«Шуни сендан бошқа айтса бўлмасмиди!? (Умар унга хилоф қилишни ёқтирмас эди.) Ҳа, Аллоҳнинг қадаридан, Аллоҳнинг қадарига қочамиз. Айтгин-чи, агар сенинг туяларинг бўлсаю улар икки бўлинган бир водийга тушсалар. Бўлакларнинг бири серҳосил бўлсаю бошқаси қуруқ бўлса, ҳосилдорида боқсанг ҳам Аллоҳнинг қадари ила боқасан, қуруғида боқсанг ҳам Аллоҳнинг қадари ила боқасан. Шундай эмасми?!» деди.

Шу пайт Абдуррахмон ибн Авф келиб қолди. У ўзининг баъзи ҳожатлари ила кетган эди. У:

«Бу ҳақида менда илм бор. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг:

«Қачон унинг бирор ерда борлиги ҳақида эшитсангиз, у томон борманг. Қачон сиз турган ерда у воқеъ бўлса, ундан қочиб чиқманг», деганларини эшитганман», деди. Шунда Умар Аллоҳга ҳамд айтди ва ортига қайтди».

Икки Шайх ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ривоятдан кўплаб маълумотлар олиш мумкин. Шунинг учун уни шошилмасдан бирма-бир таҳлил қилиб чиқсак яхши бўлади.

«Умар Шом томон чиқди».

Бу сафар ҳазрати Умарнинг халифалик даврларида бўлган. У киши Шомдаги мусулмонлар ҳолидан хабар олиш мақсадида бир қанча саҳобаларни ўзлари билан олиб йўлга чиққанлар. У кишининг Шомга қараб йўлга чиққанлари ҳақидаги хабар ҳамма томонга тарқалган.

Жумладан, бу хабарни ўша даврдаги Шомнинг волиийи Абу Убайда ибн Жарроҳ розияллоҳу анҳу ҳам эшитиб ўз одамлари билан халифани кутиб олиш учун йўлларига чиққанлар.

«Токи у Сарғга етганда унга Ажноднинг аҳли: Абу Убайда ал-Жарроҳ ва унинг асҳоблари учрадилар ва Шомда вабо воқеъ бўлганининг хабарини бердилар».

«Сарғ» — Ҳижоздан келаётганда биринчи учрайдиган Шомнинг қишлоқларидан бирининг номи.

«Ажнод» Шомнинг ўша пайтдаги беш машҳур шаҳари шундоқ ном билан аталган. Улар: Фаластин, Урдун, Димашк, Ҳимс ва Қунсурайнлардир.

Ўшанда мазкур беш шаҳарнинг амирлари Абу Убайда ибн Жарроҳ розияллоҳу анҳу билан бирга ҳазрати Умарни кутиб олгани чиққан эканлар.

Одатда давлат бошлиғини кутиб олгани чиққанлар ҳолаҳвол сўрашгандан сўнг энг муҳим ва долзарб масаладан сўз очадилар. Абу Убайда ибн Жарроҳ розияллоҳу анҳу ва у кишининг шериклари ҳам ҳазрати Умарга юртида вабо тарқалганлиги ҳақидаги хабарни айтдилар.

«Шунда Умар Ибн Аббосга:

«Менга биринчи муҳожирларни чақириб кел», деди. Мен уларни чақириб келдим. У уларга маслаҳат солди».

Ҳазрати Умарнинг вабо ҳақида кишиларга маслаҳат қилишларидан у киши бу ҳақдаги Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадиси шарифларидан беҳабар бўлган. Агар ҳазрати Умар ҳадисни билганларида ҳеч кимга маслаҳат солмай унга амал қилишга ўтар эдилар. Аксига олиб маслаҳатга чақирилганлар ҳам ҳадисдан беҳабар эканлар.

«Улар эса ихтилоф қилишди».

Ўшанда ҳазрати Умар билан бирга Шом сафарига чиққан биринчи муҳожирлар ичида мазкур масала бўйича

иккига бўлиниш пайдо бўлди.

«Баъзилари:

«Сен бир иш учун чиқдинг. Энди ундан қайтишингни маслаҳат бермаймиз», дедилар».

Яъни, эй Умар, сен Шомдаги мусулмонлар ҳолидан хабар олгани чиқдинг. Бу хабарни ҳамма эшитди. Дўсту душман қараб турибди. Вабо ҳақидаги хабарни эшитиб шу ердан ортга қайтиб кетсанг яхши бўлмайди. Бундан дўстлар хафа, душманлар шод бўладилар.

«Бошқалари эса:

«Сен билан бирга одамларнинг қолганлари ва Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобалари бор. Уларни манави вабога олиб боришингни маслаҳат бермаймиз», дедилар».

Булар ҳам ўзларининг фикрларига келган далилни рўқач қилишди. Соғ-саломат ва мўътабар одамларни хатарли жойларга олиб боришни раво кўрмадилар. Уларнинг бундоқ ихтилоф қилишлари халифага ёқмади.

«Умар:

«Жўнанглар олдимдан!» деди-да, сўнгра:

«Менга ансорийларни чақириб қўй», деди».

Демак, аввал муҳожирлар, кейин ансорийлар турар эканлар. Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳу ривоятларини давом эттирадилар:

«Мен уларни чақириб келдим. Бас, уларга ҳам маслаҳат солган эди, улар ҳам муҳожирларнинг ихтилофдаги йўлини тутдилар».

Кўриниб турибдики, ансорийларнинг ҳазрати Умар ила Шом сафарига чиққанлари ичида ҳам вабо ҳақидаги ҳадиси шарифни эшитган одам йўқ экан. Шунинг учун улар ҳам бу масалада ихтилоф қилдилар.

«Уларга ҳам:

«Жўнанглар олдимдан!» деди-да, сўнгра:

«Менга ҳўв анави ердаги Қурайш шайхларидан

фатҳ муҳожирларини чақириб кел», деди».

Булар Қурайш қабиласининг мўътабар шайхлари бўлиб, Маккаи Мукаррама фатҳ бўлган кунигина мусулмон бўлган эдилар. Шунинг учун ҳам уларга муҳожир ва ансорийлардан кейинги, учинчи ўринда маслаҳат солинди.

«Уларни чақириб келдим. Улардан иккитаси ҳам ихтилоф қилмади. Улар:

«Одамлар билан орқага қайтишингни, уларни вабо томон олиб бормаслигингни маслаҳат берамиз», дедилар».

Улар ҳам ҳадиси шарифдан беҳабар эканлар. Лекин аввалги ихтилоф қилганларнинг ҳолидан ўрнатқ олишгани, халифани олдида ҳеч ихтилоф қилмай бир хил фикр айтдилар. Вабо тарқалган диёрда кирмай ортга қайтиш ҳақида маслаҳат бердилар. Бу маслаҳат ҳазрати Умар розияллоҳу анҳуга маъқул келди. Қайтишга қарор қилди.

«Умар одамлар орасида жар чақиртириб:

«Албатта, мен тонг чоғида уловимни минурман», деди».

Яъни, Мадинага қайтиб кетурман, деганлари. Албатта, бу қарор ҳаммага ёқса ҳам азиз меҳмонларни орзиқиб кутган шомликларга ёқмади.

«Шунда Абу Убайда:

«Аллоҳнинг қадаридан қочибми?!» деди».

Шомнинг волиьи Абу Убайда ибн Жарроҳ розияллоҳу анҳунинг бундоқ оғир гап айтишларидан аччиқлари чиққани билиниб турибди. У киши ҳазрати Умарга шундоқ гапиришга ҳадди сиғадиган улўф зот эдилар.

«Умар унга:

«Шуни сендан бошқа айтса бўлмасмиди!?»

Яъни, ҳозир сен менга айтган гапни сендан бошқа одам айтганда яхши бўларди, деди.

Ҳазрати Умарнинг нима учун бундоқ деганларини тушунтириш учун Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳу орага ўз гапларини қўшиб баён бермоқдалар:

(Умар унга хилоф қилишни ёқтирмас эди.)

Ҳазрати Умар Абу Убайда ибн Жарроҳ розияллоҳу анҳунинг ҳурматларини қилиб у кишига хилоф бўладиган гапларни айтишдан ўзларини тийиб юрар эдилар. Энди эса кўпчиликни олдида у киши билан тортишишга мажбур бўлмоқдалар.

«Ҳа, Аллоҳнинг қадаридан, Аллоҳнинг қадарига қочамиз».

Сен менга: «Аллоҳнинг қадаридан қочибми?!» деб таъна қилмоқдасан. Лекин бу ерда Аллоҳнинг қадаридан қочиш йўқ. Қочиш бўлса ҳам биридан иккинчисига қочиш бор.

«Айтгин-чи, агар сенинг туяларинг бўлсаю улар икки бўлинган бир водийга тушсалар. Бўлакларнинг бири серхосил бўлсаю, бошқаси қуруқ бўлса, хосилдорида боқсанг ҳам Аллоҳнинг қадари ила боқасан, қуруғида боқсанг ҳам Аллоҳнинг қадари ила боқасан. Шундай эмасми?!» деди».

Ёки бир томонда боқиш Аллоҳнинг қадари ила, бошқасида боқиш Аллоҳнинг қадаридан ташқарида бўладиган бўлса, шуни айт. Ҳаммаси ҳам Аллоҳнинг қадари. Бизнинг ҳозир қилаётган ишимиз ҳам шунга ўхшаш. Бунинг учун сен хафа бўлма.

«Шу пайт Абдурраҳмон ибн Авф келиб қолди. У ўзининг баъзи ҳожатлари ила кетган эди».

Шунинг учун бу масала бўйича бўлиб ўтган воқеалардан хабарсиз эди. Келганидан сўнг гапнинг ҳақиқатини англади ва:

«Бу ҳақида менда илм бор. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг:

«Қачон унинг бирор ерда борлиги ҳақида эшитсангиз,

у томон борманг. Қачон сиз турган ерда у воқеа бўлса, ундан қочиб чиқмангиз», деганларини эшитганман», деди».

Ортиқча маслаҳатга ҳам, тортишувга ҳам ҳеч қандай ўрин қолмади.

«Шунда Умар Аллоҳга ҳамд айтди ва ортига қайтди».

Ушбу қисса жуда ҳам машҳур. Уни турли китобларда турли муносабатлар ила келтирилади. Бунда маслаҳат, ақийда, қадар масаласи, давлат бошлиғи ва волий ҳамда амирларнинг муомаласи ва шунга ўхшаш кўпгина масалалар бор.

Бизга кераги эса «Тиб китоби» учун тааллуқли қисми вабо бор жойга кирмаслик ва у ердагиларнинг чиқмаслиги масаласи.

Шу ерда ҳадиси шарифни ўрганиш давомида мулоҳаза қилинадиган қоидаларни ҳам эслаб ўтишимиз лозим.

1. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг айтган барча ҳадисларини ҳамма саҳобалар эшитган бўлиши шарт эмаслиги.

2. Баъзи ҳадисларни санокли кишилар эшитган бўлиши мумкинлиги. Мисол учун вабо тарқалган жойга кирмаслик ва у ердан чиқмаслик ҳақидаги ҳадис. Шунча катта саҳобалар ҳам уни эшитмаган эканлар. Шунча одамнинг ичидан фақат бир киши — Абдурраҳмон ибн Авф розияллоҳу анҳу эшитган эканлар.

3. Ушбу ҳадисга ўхшаш аҳён-аҳёнда учрайдиган нарсаларга оид ҳадисларни ҳожат тушганда излаб топилиши. Албатта, вабо ҳар йили ёки ҳар ўн йилда ҳам бўладиган нарса эмас. У жуда оз бўладиган нарса. Шунинг учун бу масалага оид ҳадиси шарифни Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам айтганларида ўша суҳбатда ҳозир бўлган саҳобалар эшитганлар ва шу билан ҳожат тушмагани учун бу масалага қайтилмаган. Пайғамбаримиз

соллаллоху алайҳи васалламнинг давр-ларида ҳам, ҳазрати Абу Бакр Сиддиқнинг даврларида ҳам вабо бўлмаган. Ҳазрати Умарнинг халифаликларининг аввалида ҳам бўлмаган.

Мана, Шомга сафар қилганларида бу масалага дуч келинди. Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламнинг бу борадаги ҳадиси шариф ҳаётга татбиқ қилиш шу ердан бошланди. Ислом давлатининг қайси жойида юқумли хасталик чиқадиган бўлса ўша ерга ташқаридан биров кирмайдиган, у ердан ташқарига биров чиқмайдиган бўлди.

4. Ҳаётда бирор масала ориз бўлиб қолса, дарҳол ўз билганича ҳукм қилиб юбормасдан ўша масаланинг шариатдаги ҳукмини излаш керак. Бир одам, бир жамоа ўша ҳукмни билмаса, бошқалари билиши мумкин. Катта халифалар, хусусан, чориёрлар даврида шунга ўхшаш масала бўлса, одамларга бизга бундоқ-бундоқ масала ориз бўлди, Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламдан бу ҳақда бирор нарса эшитган одам борми, деб эълон қилинар эди. Ана ўшанда эшитган одамлар ўз билганларини айтар ва унга амал қилинар эди.

5. Баъзи кишиларда Абу Убайда ибн Жарроҳ розияллоху анҳу айтганларига ўхшаш, Аллоҳнинг қазои-қадарига иймон бўлгандан кейин, сақланаман, деб маълум хасталик бор жойдан қочишни нима кераги бор, деган тушунчалар бор. Аммо агар уларнинг гумонларида асос бўлса, Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам нима учун сақланишга амр қилганлар, деган эътироз пайдо бўлади.

السحر

СЕҲР

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : تَذَذُّوْهُ

Аллоҳ таоло:

«Сехргар қаерда бўлса ҳам, зафар топмас», (Тоҳа, 69) деган.

Ушбу жумла Тоҳа сурасидаги ояти кариманинг бир бўлагидир. Ояти карима Мусо алайҳиссалом ва Фиръавннинг сеҳргарлари орасида бўлиб ўтган муборазани васф қилувчи ояти карималар сиёқида келган бир оят бўлиб, тўлиғи қуйидагича:

«Қўлингдаги нарсани ташлагин, уларнинг қилган хунарини ютиб юборур. Уларнинг қилган хунари сеҳргарнинг хийласи, холос. Сеҳргар қаерда бўлса ҳам, зафар топмас», дедик».

Ўша пайт Аллоҳ Мусо алайҳиссаломни қўллади. Аллоҳ таоло Мусо алайҳиссаломга нима қилиш кераклигини ўргатди.

«Қўлингдаги нарсани ташлагин, уларнинг қилган хунарини ютиб юборур».

Қўлингдаги асони ерга ташлагин, сеҳргарлар кўрсатаётган сеҳрни ютиб юборади, деди.

«Уларнинг қилган хунари сеҳргарнинг хийласи, холос».

Ундан бошқа нарса эмас. Уларнинг ишлари фақат хийла-найранг, холос.

«Сеҳргар қаерда бўлса ҳам, зафар топмас».

Хийла-найранг ҳеч қачон зафар топмаган. Бу сафар ҳам зафар топмас. Фиръавнлар ва уларнинг гумашта сеҳргарлари доимо хийла-найранглар ила халқнинг кўзини бўяб келганлар. Уларнинг ботили ҳақ кўринмаган пайтда ўтади, холос. Ҳақ келганида, ботил йўқ бўлади. Сен Роббингдан ҳақ келтирдинг, энди уларнинг ботили

йўколади.

Сеҳрнинг Куръони Каримдаги маъносини яхшироқ билиб олиш учун Бақара сурасидаги қуйидаги ояти каримани ҳам ўрганиб олайлик:

«Ва Сулаймон подшоҳлигида шайтонлар тиловат қилган нарсага эргашдилар. Сулаймон куфр келтиргани йўқ. Лекин шайтонлар одамларга сеҳрни ўргатиб, кофир бўлдилар. Ва Бобилда Ҳорут ва Морут номли икки фариштага тушган нарсага эргашдилар. Икковлари ҳатто: «Биз фитна-синов учунмиз, кофир бўлмагин», демасдан олдин ҳеч кимга ўргатмасдилар. Бас, икковларидан эр-хотиннинг ўртасини бузадиган нарсани ўрганишар эди. Ва улар у ила Аллоҳнинг изнисиз бирор кишига зарар етказувчи эмасдилар. Ва улар зарар келтирадиган, фойда келтирмайдиган нарсани ўрганурлар. Ва, батаҳқиқ, биладиларки, уни сотиб олган кишига охиратда насиба йўқ. Агар билсалар, ўзларини сотган нарса қандоқ ҳам ёмон!» (102-оят).

Яъни, яхудийлар Аллоҳнинг китобини худди билмагандек ортларига ирғитиб юбориб, Сулаймон алайҳиссалом подшоҳликлари ҳақида шайтонлар айтиб юрадиган нарсага эргашиб кетдилар.

Маълумки, Аллоҳ таоло Сулаймон алайҳиссаломга ҳам пайғамбарлик, ҳам подшоҳликни берган эди. Шу билан бирга, у кишига бутун ҳайвонларнинг тилини ўргатиб, жинларни хизматларида ҳозир у нозир қилиб қўйган эди. Бу илоҳий мўъжизалар у кишининг пайғамбар эканликларини тасдиқлаш учун берилган эди.

Аллоҳ Сулаймон алайҳиссаломга берган мазкур мўъжизаларни кўриб, одамлардан баъзилари иймонга келди ва иймонлиларнинг иймонлари мустаҳкамланди. Аммо кофирлар, душманлар ва шайтонлар: «Сулаймон сеҳргар, у ўз сеҳрининг кучи билан турли ҳайвонлар ила

муносабатда бўлмоқда, жинларни ишлатмоқда», деган гапларни тарқатишди. Бундай миш-мишни тарқатишда яхудийлар қавми жонбозлик кўрсатди.

Шунда Аллоҳ таоло Пайғамбарларга берган мўъжизалар билан сеҳрнинг фарқини амалий суратда кўрсатиш учун Бобилга Ҳорут ва Морутни юборди. Улар хоҳлаганларга сеҳр ўргатиш билан вазифаланган эдилар. Аммо сеҳр ўргангани келганларга аввал:

«Биз фитна-синов учунмиз, кофир бўлмагин», демасдан олдин ҳеч кимга ўргатмасдилар».

Яъни, «Биз фитна учун, одамларни синаш учун юборилганмиз, сеҳрни ўрганган кофир бўлади, сен ҳам уни ўрганиб кофир бўлма», деган маънода огоҳлантиришар эди. Келган одам бу гаплардан кейин қайтиб кетса кетди, кетмаса, кофир бўлишини билиб туриб ҳам, ўрганавераман, деса, ўргатишар эди. Мана шунинг ўзидан пайғамбарлик мўъжизаси билан сеҳр ўртасидаги энг катта фарқ намоён бўлади. Пайғамбарлик мўъжизаси илоҳий неъмат бўлиб, фақат Аллоҳ томонидан берилади. Сеҳр эса, ўргатувчидан ўрганса бўладиган, ёмонликка ишлатиладиган бир нарсадир. Ушбу ояти карима мазкур масалани муолажа қиларкан, Сулаймон сеҳргар бўлган, деган даъвога:

«Сулаймон куфр келтиргани йўқ», деган жавоб келмоқда. Шундан англашиладики, сеҳр куфрга тенглаштирилмоқда. Бу маънони:

«Лекин шайтонлар одамларга сеҳрни ўргатиб, кофир бўлдилар», деган жумла янада таъкидламоқда.

Бу ишлар Бобилда бўлгани ҳам айтилмоқда. Ҳамда Ҳорут ва Морут исмлари ҳам зикр қилинмоқда:

«Ва Бобилда Ҳорут ва Морут номли икки фариштага тушган нарсага эргашдилар».

Ҳорут ва Морутлар кимлиги тўғрисида тафсирчилар турли фикрларни айтганлар. Лекин бу фикрларнинг

ҳаммаси ҳам ишончли манбага асосланмаганини уламоларимиз алоҳида таъкидлаганлар. Шунинг учун оятдаги ибораларнинг таркибидан, бу икки исм эгалари фаришта бўлган, деб айтганларнинг фикри қувватлироқ чиққан. Аллоҳ таоло инсонларни хоҳлаган усулда, хоҳлаган воситалар ила синаб кўради, бунинг ҳеч ажабланадиган жойи йўқ.

Кофирликни ҳам бўйнига олиб сеҳрни ўрганганлар бу сеҳрларини нимага ишлатишади?

«Бас, икковларидан эр-хотиннинг ўртасини бузадиган нарсани ўрганишар эди».

Демак, улар сеҳрни яхшилик учун ўрганишмас эканлар. Улар сеҳрни ёмон нарсага ишлатишар эканлар. Аммо:

«Улар у ила Аллоҳнинг изнисиз бирор кишига зарар етказувчи эмасдилар».

Ушбу жумлада дунёдаги ишларнинг бориши ҳақидаги исломий тасаввур ўз аксини топган. Яъни, дунёда нима иш содир бўлса, барчаси Аллоҳнинг изни билан содир бўлади. Тўғри, Аллоҳ ҳар бир ишнинг юзага чиқиши учун сабабларнинг вужудга келишини шарт қилган. Аммо ўша сабаблар ҳам Аллоҳнинг изни билан таъсир қилади. Калом илми уламолари, бу маънони тушунтириш учун, оловни мисол қилишади. Оловни пахтага тутсанг, пахта куяди. У оловдаги куйдириш хусусияти туфайли куядими ёки ўзидаги куйишга бўлган қобилият туфайли куядими? Чунки оловда куймайдиган нарсалар ҳам бор-ку.

Хуллас, ҳаммаси Аллоҳнинг изни билан бўлади. Агар Аллоҳ таоло хоҳласа, оловдан куйдириш хусусиятини олиб кўяди. У зот куйдиришга изн бермаса, олов ҳеч нарсани куйдира олмайди. Мисол учун, Иброҳим алайҳиссаломни мушриклар катта гулханга ташлаганларида, Аллоҳ таолонинг амри ила олов у зотни куйдирмаган.

Шунингдек, сеҳргарлар ҳам сеҳрни қилишаверади.

Аммо Аллоҳнинг изни бўлмаса, ҳеч кимга зарар етказа олмайдилар.

Ояти каримадаги

«Ва улар зарар келтирадиган, фойда келтирмайдиган нарсани ўрганурлар», жумласи сеҳр фақат зарарли нарса эканини тасдиқлайди. Бу эса, яхудийларнинг сеҳрни мактаб айтадиган гапларига раддиядир. Шу билан бирга, сеҳрни ўрганган, уни ёмонликка ишлатганларга охиратда ҳеч қандай насиба қолмайди.

«Ва, батаҳқиқ, биладиларки, уни сотиб олган кишига охиратда насиба йўқ».

Шунингдек, одамларни хаста қилиш мақсадида уларга қарши сеҳр ишлатган сеҳргарлар ҳам зафар топмаслар. Худди шу маънони таъкидлаш учун «Тиб ва дам китоби»да «сеҳр» номи остида бир сарлавҳа очиб унга оид ҳадиси шарифлар келтирилмоқда.

Сеҳр тўғрисидаги ушбу ояти карима ва бошқа унга тегишли матнлар асосида уламолар узок тортишганлар. Ҳатто алоҳида китоб ёзганлар ҳам бор.

Бу тортишувлар: «Сеҳр нима? Унинг ҳақиқати ҳақида нима деймиз? Сеҳрда нарсаларнинг табиати ўзгарадими ёки одамларнинг кўзига кўриниш ўзгариб, ўзи асл ҳолида қоладими?» каби масалалар устида бўлган. Аммо сеҳр ёмон нарса эканлиги, уни ўрганиш мусулмон одам учун мумкин эмаслиги ҳақида ихтилоф йўқ.

Тажриба шуни кўрсатадики, баъзи одамларда ғайриоддий хусусиятлар бўлади. Айниқса, ҳозирги кунда телепатия, магнит уйкуси, экстрасенс ва бошқа хусусиятлар ҳақида шов-шувлар кўпайган. Аммо илмий асосдаги аниқ хулоса йўқ. Баъзи кишиларда бошқа кишиларга таъсир ўтказиш хусусияти борлиги аниқ. Сеҳр ҳам ўша нарсаларга ўхшаш бир ҳолат бўлиши мумкин. Ўша хусусият билан таъсир ўтказиб, эр билан хотинни

ажратиб юбориш ёки кишилар соғлиғига таъсир қилиш мумкин. Лекин бунақа ишларнинг барчаси Аллоҳнинг изни билан бўлишини унутмаслик керак.

2536- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَحَرَ رَسُولُ اللَّهِ

ρ يَهُودِيٌّ مِنْ يَهُودِ بَنِي زُرَيْقٍ يُقَالُ لَهُ لَيْدٌ بْنُ الْأَعْصَمِ حَتَّى كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ρ يُحْتَلِلُ إِلَيْهِ أَنَّهُ يَفْعَلُ الشَّيْءَ وَمَا يَفْعَلُهُ حَتَّى إِذَا كَانَ ذَاتَ يَوْمٍ أَوْ ذَاتَ لَيْلَةٍ دَعَا رَسُولُ اللَّهِ ρ ثُمَّ دَعَا ثُمَّ دَعَا ثُمَّ قَالَ: يَا عَائِشَةُ أَشَعَرْتَ أَنَّ اللَّهَ أَفْتَانِي فِيمَا اسْتَفْتَيْتُهُ فِيهِ جَاءَنِي رَجُلَانِ فَقَعَدَ أَحَدُهُمَا عِنْدَ رَأْسِي وَالْآخَرُ عِنْدَ رِجْلِي فَقَالَ الَّذِي عِنْدَ رَأْسِي لِلَّذِي عِنْدَ رِجْلِي أَوِ الَّذِي عِنْدَ رِجْلِي لِلَّذِي عِنْدَ رَأْسِي: مَا وَجَعَ الرَّجُلُ ؟ قَالَ: مَطْبُوبٌ قَالَ: مَنْ طَبَّهُ ؟ قَالَ: لَيْدٌ بْنُ الْأَعْصَمِ قَالَ: فِي أَيِّ شَيْءٍ؟ قَالَ: فِي مُشْطٍ وَمُشَاطَةٍ وَجُفٍّ طَلَعَةَ ذَكَرٍ قَالَ: فَأَيْنَ هُوَ ؟ قَالَ: فِي بَيْرِ ذِي أَرْوَانَ . قَالَتْ: فَأَتَاهَا رَسُولُ اللَّهِ ρ فِي أَنْاسٍ مِنْ أَصْحَابِهِ ثُمَّ قَالَ: يَا عَائِشَةُ وَاللَّهِ لَكَ أَنَّ مَاءَهَا نُقَاعُهُ الْحِنَاءُ وَلَكَ أَنَّ نَحْلَهَا رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلَا أَعْرِفْتَهُ قَالَ: لَا أَمَّا أَنَا فَقَدْ عَافَانِي اللَّهُ وَكَرِهْتُ أَنْ أَثِيرَ عَلَى النَّاسِ شَرًّا فَأَمَرْتُ بِهَا فِدْفِنْتُ . رَوَاهُ الشَّيْخَانِ .

2536. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламни Бани

Зурайқ яҳудийларидан Лубайд ибн ал-Аъсам деб номланадиган бир яҳудий сеҳрлади. Ҳатто, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бир нарса қилишни ҳаёл қилар эдилар, аммо қилмасдилар. Ниҳоят бир куни ёки бир кечаси Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам дуо қилдилар. Сўнгра яна дуо қилдилар. Сўнгра яна дуо қилдилар. Кейин:

«Эй Оиша, сездингми? Аллоҳ мен У зотдан фатво сўраган нарсам ҳақида фатво берди. Ҳузуримга икки киши келди. Улардан бири бош тарафимга, бошқаси икки оёғим тарафида ўтирди. Бас, бошим тарафдаги икки оёғим тарафдагига ёки икки оёғим тарафдаги бошим тарафдагига:

«Бу кишининг дарди нима?» деди. Униси:

«Сеҳрлангандир», деди.

«Уни ким сеҳрлади?» деди.

«Лубайд ибн ал-Аъсам», деди.

«Нима билан?» деди.

«Тароққа, тараганда тушган сочга ва эркак хурмодан қилинган идишга», деди.

«У нарса қаердадир?» деди.

«Зу Арвон қудуғидадир» деди.

Бас, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам саҳобаларидан бир гуруҳ одамлар ила ўша ерга бордилар. Кейин (қайтиб келиб):

«Эй Оиша, Аллоҳга қасамки у(қудук)нинг суви хиннонинг ивитилганига ўхшаб кетибди. У ердаги хурмолар худди шайтонларнинг бошларига ўхшайди», дедилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, уни қуйдириб юборганингизда эди», дедим.

«Йўқ. Аммо менга Аллоҳ офият берди. Одамларга бирор ёмонлик қўзимасин дедим. Амр қилдим уни қўмишди», дедилар.

Икки Шайх ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ходиса ҳақида шунга ўхшаш бошқа ривоятлар ҳам бор. Уларда бу ерда зикр қилинмаган бошқа тафсилотлар ҳам зикр қилинган. Шунингдек, бу ривоят ва унда зикр қилинган ходиса ҳақида турли ихтилофлар ҳам бор.

Баъзи кишилар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга сеҳр таъсир қилса пайғамбарликларига футур етиб қолмайдими, деган мулоҳазаларни ҳам қилганлар.

Лекин муҳаққиқ уламоларимиз бу ҳақда куйидаги хулосани айтганлар. Саҳиҳ ҳадисларда собит бўлган нарсани инкор қилинмайди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга нисбатан сеҳр қилинганлиги маълум. Лекин у зотга қилинган сеҳр пайғамбарликларига футур етказмагани ҳам собит.

Ушбу ривоятни бу ерда келтириш ила беморлик инсонга сеҳр орқали, унинг сабабидан ҳам етиши мумкинлигига ишора қилинмоқда.

Авваллари, моддапарастлик авж олган даврда, сеҳр кишининг соғлиғига зарар етишига сабаб бўлиши ҳақида гапирилса, кулги-масхарага сабаб бўлиши мумкин эди. Энди эса аксинча, кўпчилик, ҳамма дардлар ортида сеҳр ва унга ўхшаш нарсалар турганига ишонадиган бўлиб қолди.

Исломда эса ҳамма нарса ўз воқеълигига қараб мўътадиллик ила баҳоланади. Асосан хасталиклар маълум ва маъруф сабаблар сабабидан ориз бўладилар. Уларни тиб йўли билан муолажа қилинади. Шу билан бирга, баъзи ҳолларда хасталикнинг ориз бўлишига сеҳр сабаб бўлиши ҳам мумкин. Ундоқ ҳолатда беморни даволаш учун сеҳрга қарши воситалар ишга солинади.

Сеҳрнинг таърифи.

«Сеҳр» сўзи луғатда ҳар бир чиқиб келган жойи дақиқ ва латиф, сабаби махфий бўлган нарсага ишлатилади.

Имом Бухорий Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят

қилган ҳадисда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, баёнда ҳам сеҳр бор», деганлар.

Фалончини сеҳрлаб кўйди деган иборада, алдади маъноси бўлади.

Аслида сеҳр бир нарсани ҳақиқатидан бошқа тарафга буришдир. Бунда сеҳргар ботил нарсани ҳақиқат қилиб кўрсатиши кўзда тутилган.

«Лисонул араб» китобида айтилишича, араблар сеҳрни сеҳр деб аташ соғлиқни беморликка буриши ва яхши кўришни ёмон кўришга буриши учундир.

Сеҳрнинг таърифида уламолар турли фикрларни айтган.

Байзовий:

«Сеҳрдан мурод ҳосил бўлиши учун шайтонга яқинлашиладиган, инсон ўзи қила оладиган нарсадир. Бу нарса ёмонликда ва нафсининг ифлослигида иблисга муносиб бўлган кимсаларгагина ҳосил бўлади.

Аммо хийла, турли асбоб ва даволар воситасида одамларни ажаблантирадиган нарсаларни қилиш, қўлини чаққон ҳаракатлантириб ҳунар кўрсатиш мазаммат қилинмайди. Бундоқ ишларни сеҳр дейиш унинг дақиқлигидан холос. Сеҳр аслида сабаби махфий нарсадир», деган.

Ат-Таҳонавий «Кашшофу истилоҳотил фунун» номли китобида сеҳр ҳақида қуйидаги таърифни келтиради:

«Сеҳр илмнинг бир нави бўлиб, уни жавҳарларнинг хусусиятларини ва юлдузларнинг буржларини билишдан истифода қилинади. Ана ўша нарсадан сеҳр қилинган кишига ҳайкал олинади ва унинг учун бурждаги махсус вақтни кутилади. Сўнгра шариатга хилоф куфр ва фаҳш сўзларни талаффуз қилинади. Унга шайтонларнинг ёрдами ила эришилади. Уларнинг ҳаммасининг жамланишидан сеҳр қилинган кишида ғаройиб ҳолатлар юзага келади».

Ал-Қалюбий сеҳрни қуйидагича таърифлайди:

«Сеҳр шариатда ифлос руҳларни махсус сўз ва амаллар орқали ишлатиб одатдан ташқари ҳолатларни келтириб чиқаришдир».

Ҳанбалийлар сеҳрни қуйидагича таърифлайди:

«Сеҳр тугунлар, сўзлар, дам солиш ёки бир нарсаларни ёзиш ёхуд қилиш орқали кишининг бадани, қалби ёки ақлига бевосита таъсир қилишдир».

Мазкур таърифларни жамлаб ўргансак, уларнинг ҳар бирида сеҳрнинг ўзига хос хусусиятлари ҳақида сўз бораётганини кўрамиз. Демак, ушбу таърифларнинг йиғиндисидан сеҳрни тўлароқ англаб оламиз.

Сеҳрга алоқаси бор нарсалар.

1. Шаъваза.

Бу нарсани бизда бахшилик деб айтишимиз ҳам мумкин. Бу аслида қўли енгилликдан иборат бўлиб чакқон ҳаракатлар билан бир оз ҳийла ишлатиб бирор нарсани бошқача қилиб кўрсатилади. Ўзининг бирор ерига беркитиб олган нарсани беморнинг ичидан олган қилиб кўрсатади.

2. Нашра.

Бу дам солишнинг бир тури, унда жин теккан деб гумон қилинаётган одам муолажа қилинади. Бошқача қилиб айтганда, беморни ўраб олган дардни нашр қилинади, яъни, ёзиб юборилади деган даъво қилинади. Бу иш ҳам сеҳр ҳисобланади.

Имом Аҳмад ибн Ҳанбал Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадисда:

«У зот соллаллоҳу алайҳи васалламдан нашра ҳақида сўралганда, «У шайтоннинг амалидандир», дедилар».

3. Азоимхонлик.

Бу сўз азийматдан олинган бўлиб, қасам ичиш маъносини билдиради. Унда азоимхон маълум исмлар ила қасам ичиб жин текканларга шифо сўрайди. Уларнинг даъвосича мазкур исмлар Сулаймон алайҳиссалом

жинларнинг қабилаларига муваккал қилиб қўйган фаришталарнинг исмлари эмиш. Агар ўшалардан бирининг исми ила қасам ичса, у ўзига тобе жинни ишга солар эмиш.

4. Тилсим.

Юлдузларга боғлиқ деб гумон қилинган исм-лардир. Улар баъзи бир маъдан ёки бошқа нарсаларда бўлиб ўшалар билан кишиларни даволаш даъвоси қилинади.

5. Авфок.

Бунда турли рақамларни ҳандасий шаклларнинг ичига махсус услубда чизилади. Ким ўша шакллар солинган қоғозни ўзи билан олиб юрилса, туғишни осонлаштиради, бир лашкарни бошқаси устидан ғалабасини таъминлайди, маҳбусни қамокдан чиқаради, деган даъволар қилинади.

6. Мунажжимлик.

Бу сўз луғатда юлдузга назар солишни англатади. Аммо истилоҳда фалакдаги шакллардан ердаги ҳодисаларни билиб олишни даъво қилишдан иборатдир.

Сеҳрнинг ҳақиқати.

Баъзи тоифа ва шахслар сеҳрни тамомила инкор қилиб унинг ҳақиқати ва таъсири йўқ, қуруқ хаёлдан бошқа нарса эмас, деган бўлсалар ҳам аҳли сунна мазҳаби жумҳури сеҳрни иккига бўлганлар.

Биринчиси, ҳийла, чаққонлик, устамонлик каби ишлар билан ажабланарлик ишларни кўрсатиш. Бир оз ўйлаган одам уни оддий иш эканини тушуниб олади. Бу турни ажнабий тилда «фокус» дейилади.

Иккинчиси, ҳақиқати, таъсири бўлиб у кишининг баданида, руҳий ҳолатида, ақлида ўзини кўрсатади. Бу хилдаги сеҳрни ҳанафийлар, шофеъийлар ва ҳанбалийлар тўлалигича собит нарса деб тан олганлар. Улар ўзларининг бу гапларига юқорида зикр қилинган оят ва ҳадисларни далил қилиб келтирганлар.

Сеҳрнинг ҳукми.

Сеҳр қилиш ҳаром ва гуноҳи кабирадир.

Сеҳрни ҳалол деб эътиқод қилган киши кофир бўлишига ҳамма фуқаҳолар иттифоқ қилишган.

Ҳанафий, моликий ва ҳанбалий фуқаҳолар сеҳрни ўрганиш ҳаром ва куфрдир, деганлар.

Баъзи ҳанафийлар душманнинг сеҳрини қайтариш ва эр-хотиннинг орасини яхшилаш учун сеҳрни ўрганса бўлади, деганлар.

Ҳанафийлар сеҳргарнинг сеҳри куфрдан иборат бўлса ёки сеҳрини одамларга зарар етказишга ишлатган бўлса, у қатл қилинади, деганлар.

Сеҳр қилгани учун ҳақ олиш жоиз эмас.

Сеҳрнинг муолажаси.

Аллоҳ таолонинг бу дунёда жорий қилиб қўйган қонун-қоидаларини тааммул билан ўйлаб кўрган киши турли офатлар ва беморликларнинг ориз бўлиши ҳам борлиқдаги муқаддар қонун-қоидалардан бири эканини англаб етади. Буларнинг ҳаммаси Аллоҳ таоло томонидан бўладиган синовдир.

Ким солиҳ бандалар бало ва мусибатлардан узоқда бўлади деб ўйласа хато қилади. Солиҳ кишига офат ва мусибатларни етиб туриши Аллоҳнинг унга бўлган муҳаббатининг аломатидир. Солиҳ кишига жумладан, беморликларни етиб туриши Аллоҳ таолонинг унга яхшилиқни ирода қилгани аломатидир. Бундай кишилар учун офат ва беморликлар гуноҳларининг каффоратидир.

Ҳа, агар мусибатга учраган банда солиҳ бўлса, мусибат унинг учун гуноҳларга каффорат ёки даражотларининг кўтарилишидир. Агар осий бўлса, мусибат унинг учун ёмонликларини ювиш ва бу дунё бевафолигини эслатишдир.

Гоҳида бандага сеҳр ва кўз тегиши орқали ҳам мусибат етади. Шунинг учун мусулмон одам мазкур икки нарсадан сақланиш йўллари яхши билиб олиши керак. Сақланиш муолажа қилишдан кўра осонроқдир. Сеҳр ва кўз тегишдан

сақланиш бир неча услублар ила амалга ошади

1. Тавҳид ила руҳни тетиклаштириш.

2. Борлиқдаги барча нарсанинг тасарруфини фақатгина Аллоҳ таолонинг Ўзи қилишига иймон келтириш.

3. Яхшиликларни кўп қилиш.

4. Сеҳргарлиги ва кўзи борлиги ила машҳур бўлган одамлардан узоқда бўлиш.

5. Аллоҳдан сеҳр ва кўз тегишидан паноҳ сўраб керакли дуо ва зикрларни ўқиб юриш.

6. Мазкур дуо ва зикрлар ҳақ экани ва уларнинг фойдаси борлигига иймон келтириш. Мазкур иймон қанча кучли бўлса, таъсир ҳам шунча кучли бўлади.

7. Мазкур дуо ва зикрларни айтганда қалби ҳозир бўлиши. Чунки ғофил қалб ила қилинган дуо қабул бўлмайди.

8. Кундузги дуо ва зикрлар бомдод ва кечкилари аср намозидан кейин айтилади.

9. Оятул Курсий, Бақара сурасининг охирги икки ояти, Ихлос, Фалақ ва Нас суралари сеҳр ва кўз тегишидан сақланиш учун ўқилади. Бошқа дуолар ва зикрлар ушбу китобнинг тегишли жойида келган.

10. Сеҳрланиб қолганлик ва кўз текканлик аломатлари куйидагича: кишининг аъзолари соғ бўла туриб бошининг у ер бу ери оғриси, юзи сарғайса, кўп терласа ва сийса, иштаҳаси йўқолса, юраги бежо бўлса, белининг ва икки курагининг пастиди оғриқ бўлса, узрсиз хафалик ва юрак сиқилиши бўлса, унга сеҳр ёки кўз теккан бўлади.

Шунингдек, бекордан-бекорга хавфсирайверса, аччиғи чиқаверса, одамларга қўшилгиси келмай қолса, дангаса бўлиб қолса, уйқуси келаверса, қўйингки, тиббиётга оид бўлмаган ҳолатларга учраса, унга сеҳр ёки кўз теккан бўлади.

Мусулмон одамнинг иймони ва қалби кучли бўлиб васвасага йўл қўймаслиги лозим.

Сеҳр қилинган одам бир неча йўл билан муолажа қилинади.

Биринчиси, сеҳрнинг жойи аниқ бўлса, уни олиб Фалақ ва Нас сураларини ўқиб туриб тугунлари ечилади. Сўнгра куйдириб юборилади.

Иккинчиси, сеҳрни ўзига ўхшаш сеҳр билан муолажа қилиш. Бу иш ҳаромдир.

Учинчиси, шаръий дам солиш йўли билан муолажа қилинади. Бунда Фотиҳа, Фалақ ва Нас сураларини ёки Пайғабаримиз алайҳиссаломдан ривоят қилинган дуоларни ўқилади.

Имом Абдурраззоқ «Мусаннаф» номли китобида сеҳрнинг муолажаси ҳақида қуйидаги маънони келтирган:

«Сидрнинг баргидан еттита олинади. Уларни икки тошнинг орасига олиб туйилади. Унга Кофирун, Ихлос, Фалақ ва Нас суралари уч марта ўқилади. Сўнгра сувга солиб ичилади ва ғусл қилинади. Аллоҳ шифо бергунча такрор қилинади».

Тўртинчиси, сеҳр қилинган нарса қоринда бўлса ич суриш, бошқа жойда бўлса, қон олиш билан бўшаш.

11. Дам солишнинг шартларидан бири Аллоҳнинг исмлари ва сифатлари ҳамда ривоят қилинган дуолар билан бўлишидир.

12. Дам солиш араб тилида ёки маъноси тушунарли бўлиши шарт.

13. Дам солиш ўзича таъсир қилмаслиги, шифони фақат Аллоҳнинг Ўзигина беришига эътиқод қилмоқ шарт.

14. Дам солувчи такводор, солиҳ мусулмон бўлиши керак. У қанчалар такводор бўлса, таъсири шунча кучли бўлади.

15. Дам солиш жараёнида сидқидилдан Аллоҳга юзланиш ва ёлбориш лозим.

16. Киши ўзига-ўзи дам солгани афзал.

17. Дам солдирувчи киши солиҳ мўмин бўлиши керак.

18. Дам солдирувчи киши шифони ихлос билан Аллоҳ таолонинг Ўзидан сўраши лозим.

19. Шифо бўлмаяти деб шошилмаслиги керак.

20. Кўз тегишидан хавфсираган жойларга тумор, кўзнинг шакли, отнинг тақаси каби нарсаларни осиш мумкин эмас.

21. Сеҳргарлар одамларни ўзига ишонтириш учун тақводор бўлиб кўринишга ҳаракат қиладилар. Бунинг учун улар намоз ўқишлари, зикр қилишлари ва бошқа одамларни жалб қиладиган ишларни амалга оширишлари бор.

22. Сеҳргарларнинг аломатлари кўп. Шулардан бири улар беморнинг ва унинг онасининг исмини сўрайдилар. Ҳолбуки шаръий дам солишда бу исмларнинг ҳеч кераги йўқ.

23. Сеҳргарлар баъзи кийимларини ёки кийим парчаларини келтиришни сўрайдилар.

24. Сеҳргарлар маълум сифатга эга ҳайвон келтиришни сўрайдилар. Уларнинг жинларга атаб сўйишлари ёки қонини беморга суртишлари мумкин. Бу ҳам сеҳргарликнинг аломати.

25. Сеҳргарлар маъносини тушуниб бўлмайдиган тилсим ва шаклларни чизадилар.

26. Сеҳргарлар беморга тўртбурчак шакллар ичига турли ҳарфлар ва рақамлар ёзилган варақлар беришади.

27. Сеҳргарлар беморларни одамларга аралашмай маълум муддат алоҳида хонада яшашни амр қиладилар ва ҳоказолар.

السم

ЗАҲАР

2537- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ قَالَ: لَمَّا فُتِحَتْ خَيْبَرُ أُهْدِيَتْ لِلنَّبِيِّ ρ شَاةٌ فِيهَا سَمٌّ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ρ : اجْمَعُوا لِي مَنْ كَانَ هَا هُنَا مِنَ الْيَهُودِ فَجُمِعُوا لَهُ فَقَالَ لَهُمْ: إِنِّي سَأَلْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَهَلْ أَنْتُمْ صَادِقِي عَنْهُ؟ فَقَالُوا: نَعَمْ يَا أَبَا الْقَاسِمِ فَقَالَ: مَنْ أَبُوكُمْ؟ قَالُوا: أَبُونَا فُلَانٌ فَقَالَ: كَذَبْتُمْ بَلْ أَبُوكُمْ فُلَانٌ فَقَالُوا: صَدَقْتَ وَبَرَرْتَ فَقَالَ: إِنِّي سَأَلْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَهَلْ أَنْتُمْ صَادِقِي عَنْهُ؟ فَقَالُوا: نَعَمْ يَا أَبَا الْقَاسِمِ وَإِنْ كَذَبْنَاكَ عَرَفْتَ كَذِبَنَا كَمَا عَرَفْتَهُ فِي آيِنَا فَقَالَ لَهُمْ: مَنْ أَهْلُ النَّارِ؟ فَقَالُوا: نَكُونُ فِيهَا يَسِيرًا ثُمَّ تَخَلَّفُونَا فِيهَا فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ρ : اخْسَرُوا فِيهَا وَاللَّهِ لَا تَخْلُقُكُمْ فِيهَا أَبَدًا ثُمَّ قَالَ لَهُمْ: فَهَلْ أَنْتُمْ صَادِقِي عَنْ شَيْءٍ إِنْ سَأَلْتُكُمْ عَنْهُ؟ قَالُوا: نَعَمْ فَقَالَ: هَلْ جَعَلْتُمْ فِي هَذِهِ الشَّاةِ سَمًّا؟ فَقَالُوا: نَعَمْ فَقَالَ: مَا حَمَلَكُمْ عَلَى ذَلِكَ؟ فَقَالُوا: أَرَدْنَا إِنْ كُنْتَ كَذَّابًا نَسْتَرِيحَ مِنْكَ وَإِنْ كُنْتَ نَبِيًّا لَمْ يَضُرَّكَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2537. Абу Хурайра розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Хайбар фатҳ қилинганда Набий соллаллоху алайҳи васалламга заҳар солинган қўй (гўшти) ҳадя қилинди. Бас, Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам:

«Менга шу ерда бор яҳудийларни тўпланглар», дедилар. Бас, уларни у зотнинг хузурларига тўпланди.

Шунда у зот уларга:

«Мен сизлардан бир нарса хақида сўровчиман, сизлар менга рост сўзловчи бўлурмисиз?» дедилар.

Улар эса:

«Ҳа, эй Абул Қосим», дейишди.

«Оталарингиз ким?» дедилар.

«Отамиз фалончи», дейишди.

«Ёлғон айтдингиз! Сизнинг отангиз фалончи», дедилар.

«Рост айтдинг ва яхши қилдинг», дейишди.

Шунда у зот уларга:

«Мен сизлардан бир нарса хақида сўровчиман, сизлар менга рост сўзловчи бўлурмисиз?» дедилар.

Улар эса:

«Ҳа, эй Абул Қосим. Агар сенга ёлғон гапирсак, отамиз хақидаги ёлғонимизни билиб олганингдек билиб олурсан», дейишди.

«Дўзах аҳли кимдир?» дедилар.

«Биз унда бир оз бўлурмиз. Сўнгра бизнинг ўрнимизга сизлар келурсизлар», дейишди.

Шунда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Унда ўзингиз қолаверинглар. Биз унга сизнинг ўрнингизга ҳеч-ҳеч кирмасмиз», дедилар ва сўнгра:

«Сизлар менга рост сўзловчи бўлурмисиз, агар бир нарса хақида сўрасам?» дедилар.

«Ҳа», дейишди.

«Манави қўйга заҳар солганмисизлар?» дедилар.

«Ҳа», дейишди.

«Бунга сизни нима ундади?» дедилар.

«Агар каззоб бўлсанг сендан қутулмоқни ирода қилдик. Агар набий бўлсанг, сенга зарар қилмас», дейишди.

Бухорий ривоят қилган.

2538- عَنْ أَنَسٍ τ أَنَّ امْرَأَةً يَهُودِيَّةً أَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ ρ بِشَاةٍ مَسْمُومَةٍ فَأَكَلَ مِنْهَا فَجِيءَ بِهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ρ فَسَأَلَهَا عَنْ ذَلِكَ فَقَالَتْ: أَرَدْتُ لَأَقْتُلَكَ فَقَالَ: مَا كَانَ اللَّهُ لِيُسَلِّطَكَ عَلَى ذَلِكَ أَوْ قَالَ عَلَيَّ فَقَالُوا: أَلَا نَقْتُلُهَا قَالَ: لَا فَمَا زِلْتُ أَعْرِفُهَا فِي لَهَوَاتِ رَسُولِ اللَّهِ ρ . رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ.

2538. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Бир яҳудий аёл Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга захарланган қўй (гўшти)ни келтирди. У зот ундан едилар. Кейин у (аёл) Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига олиб келинди. У зот ундан бу ҳақида сўрадилар.

«Сени ўлдирмоқчи бўлдим», деди у.

«Аллоҳ сени у ишга ёки менга эга қилмас», дедилар.

Одамлар:

«Уни қатл қилайликми?» дедилар.

«Йўқ», дедилар.

Мен ўшани Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг жағлари остидаги осилган гўштлардан билиб юрдим».

Муслим ва Абу Довуд ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳодиса жуда ҳам машҳур. Хайбарда бўлган. Яҳудий аёлнинг исми Зайнаб бинти Ҳорис бўлган.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам захарланган гўштдан еганлар ва уни олиб келганни топишга амр берганлар. Яҳудий аёлни топишган. У Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг юзларига:

«Сени ўлдирмоқчи бўлдим», деди».

Шунда у зот:

«Аллоҳ сени у ишга ёки менга эга қилмас», дедилар».

Яъни, илоҳо, ниятингга етмагин, дегандек бир гап айтдилар. Албатта, саҳобалар Пайғамбарларига заҳар берганини ўлдириш керак деган хулосага келдилар. Бу қарорларини амалга оширишга Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан изн сўраб:

«Уни қатл қилайликми?» дедилар».

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўта кечиримли зот эдилар. Ўз жонларига қасд қилган жиноятчини кечириб юбордилар.

«Йўқ», дедилар».

Уни қатл қилманглар. Уни кўйиб юборинглар. Аммо ўша заҳар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга ўз таъсирини ўтказди. Буни ҳадиси шариф ровийлари Анас розияллоҳу анҳу ҳам ўз тажрибалари асосида таъкидламоқдалар.

«Мен ўшани Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг жағлари остидаги осилган гўштлардан билиб юрдим».

Яъни, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг томоғлари остидан осилиб турадиган икки гўшт чизиглари мазкур заҳар ҳодисасидан кейин қизариб қолди. Қачон қараган одам ўша заҳар асорати бўлиб қолган қизғишликни кўрар эди.

2539- عَنْ جَابِرٍ رَأَى أَنَّهُ يَهُودِيَّةٌ مِنْ أَهْلِ خَيْبَرَ أَهْدَتْ لِلنَّبِيِّ ر

شَاءَ مَسْمُومَةً فَأَكَلَ مِنْهَا وَأَكَلَ مَعَهُ رَهْطٌ مِنْ أَصْحَابِهِ ثُمَّ قَالَ لَهُمْ

النَّبِيُّ ر: ازْفَعُوا أَيْدِيَكُمْ وَأَرْسِلْ إِلَى الْيَهُودِيَّةِ فَقَالَ لَهَا: أَسَمَّيْتَ هَذِهِ

الشَّاءَ؟ قَالَتْ مَنْ أَحْبَبَكَ ؟ قَالَ: أَحْبَبْتَنِي هَذِهِ الدَّرَاغُ قَالَتْ: نَعَمْ

قَالَ: فَمَا أَرَدْتَ إِلَى ذَلِكَ؟ قَالَتْ: قُلْتُ إِنَّ كَانَ نَبِيًّا فَلَمْ يَصُرْهُ وَإِنْ
لَمْ يَكُنْ نَبِيًّا اسْتَرْخَنَا مِنْهُ فَعَمَّا عَنْهَا.

2539. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Хайбар аҳлидан бўлган бир яҳудий аёл Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга заҳарланган қўй (гўшти) қилди. Бас, у зот ундан едилар ва у зот билан бирга саҳобаларидан бир гуруҳи ҳам едилар. Сўнгра уларга Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қўлингизни тортинглар!» дедилар ва яҳудий аёлга одам юбордилар. Кейин унга:

«Қўйни заҳарлаган эдингми?» дедилар.

«Сенга ким хабар берди?» деди у.

«Менга мана бу қўл хабар берди», дедилар.

«Ҳа», деди.

«Нимага буни ирода қилдинг?» дедилар.

«Агар набий бўлса унга зарар қилмайди. Агар набий бўлмаса ундан қутуламиз, дедим», деди.

Бас, у зот уни афв этдилар».

Шарҳ: Жобир розияллоҳу анҳунинг ривоятларида Анас розияллоҳу анҳунинг ривоятларига нисбатан бир оз фарқ ва қўшимчалар бор. Ҳодиса, ўша аввалги ҳодиса. Бу ривоятда қўй гўшти заҳарлангани ҳақида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга ўша гўштнинг бир қисми қўйнинг қўли хабар бергани айтилмоқда. Бу Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мўъжизалари. У зотга тоғу тошлар, дарахтлар ҳам гапирган. Қўйнинг қўли хабар бериши ажабланарли иш эмас.

2540- وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَأْكُلُ الْهَدِيَّةَ وَلَا

يَأْكُلُ الصَّدَقَةَ فَأَهْدَتْ لَهُ يَهُودِيَّةٌ بِخَيْرٍ شَاةً مَصْلِيَّةً مَسْمُومَةً فَأَكَلَ مِنْهَا وَأَكَلَ الْقَوْمُ فَقَالَ: ارْزَعُوا أَيْدِيَكُمْ فَإِنَّهَا أَخْبَرَتْنِي أَنَّهَا مَسْمُومَةٌ فَأَرْسَلَ إِلَى الْيَهُودِيَّةِ فَسَالَهَا مَا حَمَلَكَ عَلَى هَذَا؟ قَالَتْ: إِنْ كُنْتُ نَبِيًّا لَمْ يَضُرَّكَ وَإِنْ كُنْتُ مَلِكًا أَرَحْتُ النَّاسَ مِنْكَ فَأَمَرَ بِهَا فُقْتُلتَ لِأَنَّهُ مَاتَ بِشَرِّ بْنِ الْبَرَاءِ مِنْ أَكْلِهَا ثُمَّ قَالَ فِي وَجَعِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ :

مَا زِلْتُ أَحَدُ أَلَمًا مِنْ أَكَلَةِ خَيْرٍ فَهَذَا أَوَانُ قَطَعْتُ أَبْهَرِي. رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ.

2540. *Абу Хурайра розияллоху анху айтади:*

«Расулulloх соллалллоху алайхи васаллам хадяни ер эдилар. Садақани емас эдилар. Бас, Хайбарда бир яхудий аёл у зотга ўтда пиширилган, заҳарланган қўй (гўшти) қилди. Бас, у зот ундан едилар ва қавм ҳам еди. Сўнгра у зот:

«Қўлингизни тортинглар! У менга хабар берди. У заҳарланган экан», дедилар. Кейин яхудий аёлга одам юбордилар ва ундан:

«Сени бунга нима ундади?» деб сўрадилар.

«Агар набий бўлсанг, сенга зарар етмайди. Агар подшоҳ бўлсанг, сендан одамларни қутқараман», деди.

Бас, у зот унинг ҳақида амр қилдилар. У қатл этилди. Чунки Бишр ибн ал-Баро ўша(гўшт)ни ейишдан вафот этган эди. Сўнгра у зот ўзлари вафот этган беморликда:

«Ҳозиргача Хайбардаги емакнинг аламини тортмоқдаман. Мана шу менинг томиримни кесди», дедилар».

Иккисини Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: У аёл аввал қўйиб юборилган эди. Лекин саҳобалардан Бишр ибн Баро розияллоҳу анҳу заҳар сабабидан ўлгач, аёл яна тутиб келинди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам уни қатл этишга ҳукм қилдилар.

Заҳарга оид маълумотлар.

Ўлдирувчи моддага «заҳар» деб айтилади.

Заҳарни кесишга ишлатиладиган дорига тирёк дейилади.

Ҳожат тушмаса заҳарни ишлатиш ҳаром.

Ўсимликдан тайёрланган заҳар нажас эмас. Аммо заҳарли ҳайвонларнинг гўшти, сўлаги ва бошқа нарсаларидан тайёрланган заҳар нажасдир.

Нафи бор ва нажас бўлмаган заҳарни сотса бўлади.

Адолатли мусулмон табибнинг тавсияси билан бошқа даво йўқ бўлган ҳолда заҳарни даво учун ишлатса бўлади.

عِيَادَةُ الْمَرِيضِ سَنَةً

БЕМОР КЎРИШ СУННАТДИР

2541- عَنْ سَعْدٍ ط قَالَ : اشْتَكَيْتُ بِمَكَّةَ فَجَاءَنِي النَّبِيُّ ρ

يَعُودُنِي ثُمَّ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى جَبْهَتِي ثُمَّ مَسَحَ يَدَهُ عَلَى وَجْهِي وَبَطْنِي ثُمَّ قَالَ : اللَّهُمَّ اشْفِ سَعْدًا وَأَتِمِّمْ لَهُ هِجْرَتَهُ فَمَا زِلْتُ أَجِدُ بَرْدَهُ عَلَى كَبِدِي فِيمَا يُخَالُ إِلَيَّ حَتَّى السَّاعَةِ . رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ .

2541. Саъд розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Маккада бемор бўлиб қолдим. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам мени кўргани келдилар. Бас, у зот

қўллари пешонамга қўйдилар, сўнгра қўллари ила юзимни ва қорнимни силадилар. Кейин эса:

«Эй бор Худоё! Саъдга шифо бергин. Унинг хижратини батамом қилгин», дедилар. Ҳозиргача унинг жигаримдаги совуғини хаёлимда сезиб тураман».

Бухорий ва Абу Довуд ривоят қилишган.

Шарҳ: Саъд ибн Абу Ваққос розияллоҳу анҳу хижратдан кейин Маккаи Мукаррамага қайтиб борган пайтларида бемор бўлиб ётиб қолган эканлар. Шунда бу ердан хижрат қилиб кетган эдим, энди шу ерда ўлиб қолсам хижратим нима бўлади, деган хаёлга борган эканлар. Шунинг учун ҳам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишининг ҳақларига дуо қилганларида:

«Эй бор Худоё! Саъдга шифо бергин. Унинг хижратини батамом қилгин», дедилар».

Яъни, яна ўзи хижрат қилган Мадинаи Мунавварага қайтиб бориб хижратини охирига етказишини насиб қилгин, деганлар. Аллоҳ Пайғамбарининг дуосини қабул қилди. Саъд ибн Абу Ваққос тузалиб кетдилар. Кейинчалик Мадинаи Мунавварада вафот этдилар.

Ушбу ҳадиси шарифдан олинadиган фойдалар:

1. Таниш одамнинг бемор бўлганидан хабардор бўлганда уни кўришга бориш лозимлиги.

2. Бошлиқ одам ўзига тобеъ кишини кўргани бориши.

3. Кўргани келган одам беморнинг пешонасига қўлини қўйиши жоизлиги.

4. Кўргани келган одам беморнинг оғриётган аъзоларини силаши жоизлиги.

5. Кўргани келган одам беморга шифо ва яхшиликлар тилаб дуо қилиши кераклиги.

6. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хайри баракаларидан Саъд ибн Абу Ваққос розияллоҳу анҳу умр бўйи у зотнинг қўллари текканидан ўз жисмларида хузур ҳис қилиб юрганлари.

Барча мусулмонлар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан ўрнатилган беморларни кўргани боришлари ва ўша ерда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга ўхшаш тасарруф қилишлари лозим.

2542- وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ۖ: دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى رَجُلٍ يَعُودُهُ فَقَالَ: لَا بَأْسَ طَهُورٌ إِنْ شَاءَ اللَّهُ فَقَالَ: كَلَّا بَلْ حُمِيَ تَغُورُ عَلَى شَيْخٍ كَبِيرٍ حَتَّى تُزِيرَهُ الْقُبُورَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: فَنَعَمْ إِذَا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2542. Ибн Аббос розияллоҳу анҳу айтадилар:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам бир одамни кўргани кирдилар ва:

«Ҳечқиси йўқ, иншааллоҳ покликдир», дедилар.

«Йўқ! Балки қари чолни қабрга элтиш учун қайнатиб турган иситмадир», деди у. Шунда у зот:

«Хўп! Ундок бўлса!» дедилар».

Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам беморга поклик тилаб дуо қилсалар, бемор ўша дуони қабул бўлишини сўраш ўрнига беодоблик ва сабрсизлик қилиб ўзига ўлим тилагани ҳақида сўз бормокда. Оқибатда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам беодоб беморнинг ўз тилагига яраша бўлишини тасдиқладилар.

Бемор кўргани борган одам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан ўрнатилган: «Ҳечқиси йўқ, иншааллоҳ покликдир», дейишга одатланса яхши бўлади.

Бемор бўлса, мазкур одобсиз ва сабрсиз беморга ўхшамай, дуони эшитганда, омийн, демоғи керак.

2543- وَكَانَ غُلَامٌ يَهُودِيٌّ يَخْدُمُ النَّبِيَّ ﷺ فَمَرَضَ فَأَتَاهُ النَّبِيُّ ﷺ

ρ يَعُودُهُ فَقَالَ أَسْلِمَ فَأَسْلَمَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ. وَلَفْظُهُ: فَقَعَدَ عِنْدَ رَأْسِهِ فَقَالَ لَهُ: أَسْلِمَ فَنَظَرَ إِلَى أَبِيهِ فَقَالَ لَهُ: أَطِيعَ أَبَا الْقَاسِمِ فَأَسْلَمَ فَقَامَ النَّبِيُّ ρ وَهُوَ يَقُولُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْقَذَهُ مِنَ النَّارِ.

2543. Яҳудлардан бир ғулом Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга хизмат қилар эди. У бемор бўлиб қолди. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам уни кўргани келдилар ва:

«Мусулмон бўл», дедилар. Бас, у мусулмон бўлди.

Бухорий ва Абу Довуд ривоят қилишган. Унинг лафзи:

«Бас, унинг бош томонига ўтирдилар ва унга:

«Мусулмон бўл», дедилар. Ғулом отасига назар солди.

«Абул Қосимга итоат қил», деди.

Бас, у мусулмон бўлди. Шунда Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Уни дўзахдан қутқарган Аллоҳга ҳамд бўлсин», деб ўрниларидан турдилар».

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифдан олинадиган фойдалар:

1. Ғайридин бемор кишини кўргани бориш жоизлиги.
2. Ёш болаларни кўргани бориш жоизлиги.
3. Ғайридин бемор кишини кўргани борганда унга ислом ҳақида тушунча бериш жоизлиги.
4. Бирор кишини Исломни қабул қилганини билганда Аллоҳга ҳамд айтиш кераклиги.

2544- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ρ

وَهُوَ مُسْتَنِدٌ إِلَيَّ يَقُولُ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَالْحَقْنِي بِالرَّفِيقِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2544. Оиша розияллоху анҳодан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг менга суяниб туриб:

«Эй бор Худоё! Мени мағфират қилгин. Менга раҳм қилгин. Мени рафиққа етиштиргин», деганларини эшитдим».

Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам бу дуоларни вафот хасталиклари даврида қилганлар. Бемор одам Аллоҳ таолодан мағфират ва раҳмат сўраб туриши лозим экан.

Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг «мени рафиққа етиштиргин» деганларидаги рафиқдан мурод фаришталарнинг олий тўпламидир. Уни, рафиқи аъло, дейилади. Аммо бундан Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам беморлик пайтларида ўзларига ўлим тилаган эканлар, деган хулосага келмаслик лозим. Ўзига ўлим тилаш жоиз эмас. Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам ножоиз ишни зинҳор қилмайдилар. Бу ердаги гапларининг маъноси, вақти-соати етиб вафот этганимда мени рафиқи аълога етиштиргин, деган истакдир.

2545- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ

يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: يَا ابْنَ آدَمَ مَرَضْتُ فَلَمْ تَعُدَّنِي قَالَ: يَا رَبِّ كَيْفَ

أَعُوذُكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ؟ قَالَ: أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ عَبْدِي فَلَانًا مَرَضَ

فَلَمْ تَعُدَّهُ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوْ عُدْتَهُ لَوَجَدْتَنِي عِنْدَهُ. يَا ابْنَ آدَمَ

اسْتَطَعَمْتُكَ فَلَمْ تُطْعِمْنِي قَالَ: يَا رَبِّ وَكَيْفَ أَطْعِمُكَ وَأَنْتَ رَبُّ

الْعَالَمِينَ؟ قَالَ: أَمَا عَلِمْتَ أَنَّهُ اسْتَطَعَمَكَ عَبْدِي فَلَانٌ فَلَمْ تُطْعِمْهُ

أَمَّا عَلِمْتَ أَنَّكَ لَوْ أَطَعَمْتَهُ لَوَجَدْتَ ذَلِكَ عِنْدِي . يَا ابْنَ آدَمَ
 اسْتَسْقَيْتُكَ فَلَمْ تَسْقِنِي قَالَ : يَا رَبِّ كَيْفَ أَسْقِيكَ وَأَنْتَ رَبُّ
 الْعَالَمِينَ؟ قَالَ : اسْتَسْقَاكَ عَبْدِي فَلَانَ فَلَمْ تَسْقِهِ أَمَّا إِنَّكَ لَوْ سَقَيْتَهُ
 وَجَدْتَ ذَلِكَ عِنْدِي . رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

2545. *Абу Хурайра розияллоху анхудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Албатта, Аллоҳ азза ва жалла қиёмат куни:

«Эй Одам боласи, бемор бўлдим, кўргани келмадинг?!» дейди.

«Эй Роббим, қандоқ қилиб Сени кўргани бораман? Сен Роббул Олабийн бўлсанг?» дер.

«Билмадингми? Бандам фалончи бемор бўлди. Сен уни кўргани бормадинг. Билмадингми? Агар сен уни кўргани борганинга, Мени унинг ҳузурида топган бўлар эдинг. Эй Одам боласи, сендан таом сўрадим, Менга таом бермадинг?!» дейди.

«Эй Роббим, қандоқ қилиб Сенга таом берайин? Сен Роббул Олабийн бўлсанг?» дер.

«Билмадингми? Бандам фалончи сендан таом сўради. Сен унга таом бермадинг. Билмадингми? Агар сен унга таом берганинга, ўшани Менинг ҳузуримда топган бўлар эдинг. Эй, Одам боласи, сендан сероб қилишни сўрадим, Мени сероб қилмадинг?!» дейди.

«Эй Роббим, қандоқ қилиб Сени сероб қилай? Сен Роббул Олабийн бўлсанг?» дер.

«Бандам фалончи сендан сероб қилишни сўради. Сен уни сероб қилмадинг. Агар сен уни сероб қилганинга, ўшани Менинг ҳузуримда топган бўлар эдинг», дейди».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси қудсийда муҳтож кишиларга таом ва шароб тутиш худди Аллоҳ таолога таом ва шароб тутишга тенглаштирилмоқда. Бундай улуғ ишни қилишга имкони бўлган ҳар бир мусулмон, албатта, уни амалга ошириши лозим бўлади. Аллоҳ таолонинг: «Ўшани Менинг ҳузуримда топган бўлар эдинг», дейиши, ўша ишнинг савобини, деганидир.

Биз бу ривоятдан ҳозир далил бўладиган жойи куйидаги қисмидир:

«Эй Одам боласи, бемор бўлдим, кўргани келмадинг?!» дейди.

«Эй Роббим, қандоқ қилиб Сени кўргани бораман? Сен Роббул Олакийн бўлсанг?» дер.

«Билмадингми? Бандам фалончи бемор бўлди. Сен уни кўргани бормадинг. Билмадингми? Агар сен уни кўргани борганинга, Мени унинг ҳузурида топган бўлар эдинг».

Демак, бир бемор бандани кўргани борган одам жуда улуғ иш қилган бўлар экан. Бир бандани бемор бўлганини билиб туриб уни кўргани бормаган одам эса, катта нуқсонга йўл қўйган бўлар экан.

Шунинг учун таниш-билишларимиздан бемор бўлган кишиларни дарҳол кўргани боришга ҳаракат қилмоғимиз лозим.

2546- عَنْ ثَوْبَانَ مَوْلَى النَّبِيِّ ﷺ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ عَادَ مَرِيضًا لَمْ يَزَلْ فِي حُرْفَةِ الْجَنَّةِ حَتَّى يَرْجَعَ قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا حُرْفَةُ الْجَنَّةِ؟ قَالَ: جَنَاهَا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2546. Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мавлолари Савбондан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким бир беморни кўргани борса, то қайтгунича жаннатнинг хурфасида бўлур», дедилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, жаннатнинг хурфаси недир?» дейилди.

«Мевасидир», дедилар».

Муслим ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Беморни кўргани борган киши учун бундан ортиқ яна қандоқ мукофот бўлиши мумкин? Ислоҳ беморларнинг ҳолидан хабар олишни ана шундоқ муҳим ишга айлантирган. Чунки, бу иш бемор учун, шахсий алоқаларни ҳамда жамиятни мустаҳкамлаш учун фойда зарурдир. Мусулмонлар ана ўша олий мартабага эришиш учун доимо ҳаракат қилиб келганлар.

2547- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَا مِنْ عَبْدٍ

مُسْلِمٍ يَعُودُ مَرِيضًا لَمْ يَخْضُرْ أَجَلُهُ فَيَقُولُ سَبْعَ مَرَّاتٍ أَسْأَلُ اللَّهَ

الْعَظِيمَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ أَنْ يَشْفِيكَ إِلَّا عُوفِيَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ

وَصَاحِبَاهُ.

2547. Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қайси бир мусулмон беморни кўргани борса-ю, етти марта:

«Улуғ Аллоҳдан, улуғ Аршнинг Роббисидан сенга шифо беришини сўрайман деса, ажали етмаган бўлса, албатта, офиятланур», дедилар».

Термизий ва унинг икки соҳиби ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда беморни кўргани борган мусулмон кишига Аллоҳ таолодан ўша беморга шифо сўраб дуо қилишнинг маълум услуби ва сийғаси таълим

берилмоқда. Мана шу дуони ёдлаб олиб, бемор кўргани борганимизда етти марта ўқисак, иншааллоҳ, Аллоҳ таоло беморларимизга шифо беради.

2548- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ط عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا دَخَلْتُمْ عَلَى الْمَرِيضِ فَتَقَسُّمُوا لَهُ فِي أَجَلِهِ فَإِنَّ ذَلِكَ لَا يَزِيدُ شَيْئًا وَيُطَيِّبُ نَفْسَهُ.
رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

2548. Абу Саъид розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачон бир беморнинг хузурига кирсангиз ажали ҳақида унинг кўнглини кўтаринг. Албатта, ўша ҳеч нарсани қайтармас, лекин унинг кўнглини равшан қилур», дедилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Албатта, бемор одам кўнгли синиб, бир оғиз ширин сўзга муҳтож бўлиб ётади. Уни кўргани боришдан асосий мақсад ҳам кўнглини кўтаришдир. Ўша кўнгил кўтаришда бир оз муболаға қилиб юбориш ҳам жоиз экан. Бу маънони кўпчилик яхши ўзлаштириб олган. Лекин шу нарсани Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадиси шарифларига мувофиқ равишда, суннатга амал қилмоқдаман, деган ниятда қилинса савоб бўлади.

Беморни кўргани бориш ва унга ширин муомала қилиш ҳақида бошқа ҳадиси шарифлар ҳам кўп. Бу ишни қилиш ҳар бир мусулмоннинг диний бурчидир. Биз ўз динимиз кўрсатмасига амал қилиб, беморларимизни ўз вақтида кўргани бориб юрсак ҳар томонлама фойда бўлади.

Бошқа миллатларда шу нарсага муҳтожлар. Беморларини кўргани бориш унчалик кўнгилдагидек бўлмаган жойлар ҳам бор экан. Ҳатто баъзи жойларда фалон шифохонадаги бир беморнинг ҳолидан хабар олиб

бунча вақт гаплашиб ўтирганга мана бунча ҳақ берамиз,
деган эълонлар ҳам чиқар экан.

Шундан ҳам бизнинг динимиз қанчалик раҳмат, шафқат дини эканини билиб олсак бўлаверади.

ما يقال في المصيبة

МУСИБАТДА АЙТИЛАДИГАН НАРСА

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : قَفْ قَفْ جِجْ جِجْ جِجْ جِجْ جِجْ جِجْ جِجْ جِجْ جِجْ جِجْ

Аллоҳ таоло:

«Улар мусибат етганда: «Албатта, биз Аллоҳникимиз ва, албатта, биз Унга қайтувчимиз», дерлар.

Ана ўшаларга Роббиларидан саловотлар ва раҳмат бор. Ана ўшалар ҳидоят топганлардир», (Бақара, 156—157) деган.

Шарҳ: Албатта, беморлик ҳар бир банда учун мусибат ва синовдир.

Катта масъулият қийинчиликларини кўтара олиш учун турли синовлардан ўтиш керак. Қийинчиликларда, синовларда одам тобланади. Ушбу оятдан олдин келган ояти каримада ўша синовлардан баъзилари саналди.

«Албатта, Биз сизларни бир оз кўрқинч ва очлик билан, мол-мулкка, жонга, меваларга нуқсон етказиш билан синаямиз».

Қўрқинч деганда душмандан бўладиган хавф-хатар туйғуси тушунилади. Қахатчилик ёки бошқа сабаблардан келиб чиқадиغان очарчилик ҳам Аллоҳ таолонинг бир нави синовидир.

Шунингдек, Аллоҳ таоло мол-мулкка: ўғри олиш, офат

етиши ёки золимларнинг тажовузи туфайли нуқсон, яқин кишиларни, ёр-биродар ва шерикларнинг ўлими, касаллиги билан, меваларга офат етказиш, мусибат билан синаб кўрамиз, дейди. Бошга бундай синов келган, мусибат етган банда нима қилса яхши бўлади? Бу ҳақда Аллоҳ таоло Пайғамбари Муҳаммад алайҳиссаломга хитоб қилиб кўрсатма бермоқда:

«Ва сабрлиларга башорат бер.

Улар мусибат етганда, «Албатта, биз Аллоҳникимиз ва, албатта, биз Унга қайтувчимиз», дерлар».

Демак, мусибат етганда мусулмон киши сабрли бўлиши ва Жаноби Ҳақнинг Ўзи ўргатган дуони қилиши керак. Бу дуо Куръон тилида:

«Иннаа лиллаҳи ва иннаа илайҳи рожиъуун», деб талаффуз этилади. Бунини айтишни қисқача «истиржоъ» дейилади. Ўйибор қилинса, истиржоъда улкан маъно ётибди.

«Албатта, биз Аллоҳникимиз», яъни, барчамиз, бор-будимиз Аллоҳники, ҳақиқий эга Унинг Ўзи. Нимани, қачон, қандай тасарруф қилишни Ўзи билади.

«Ва, албатта, биз Унга қайтувчимиз», яъни, эртами-кечми барибир, Унга қайтишимиз бор. Бизга етиб турган мусибат ҳам Унинг Ўзидан. Биз сабр қилишимиз лозим ва шундай қиламиз ҳам. Шу боис истиржоъга кўп савоблар ваъда қилинган.

Демак, каттаю кичик ҳар бир кўнгилсиз ҳодисада сабр керак. Мусибат етгандан кейин дарҳол истиржоъ айтиб, сабр қилиш керак, ҳамма нарса Аллоҳники ва бари Аллоҳга қайтади, деган эътиқодни маҳкам тутиши керак.

Юқорида зикр этилган машаққатларга сабр қилиб, истиржоъни айтиб, унинг маъносини ақида этиб яшашнинг мукофоти келаси оятда зикр қилинади:

«Ана ўшаларга Роббиларидан саловотлар ва раҳмат бор. Ана ўшалар ҳидоят топганлардир.

Бу улкан тарбиянинг ёрқин мисолидир. Шунча синов ва машаққатларга мукофот қилиб Аллоҳнинг саловотлари, меҳр-шафқати ҳамда раҳмати ваъда қилинмоқда! Шунинг учун мўминлар доимо Аллоҳнинг розилигини кўзлаб иш қилишлари лозим бўлади. Бу дунёда ҳосил бўладиган баъзи бир натижалар охирги мақсад бўлиб қолмаслиги керак. Ҳатто ақиданинг ғолиб келиши ҳам юқорида айтилган мукофотнинг ўрнини боса олмайди.

2549- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ

اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: مَا مِنْ عَبْدٍ تُصِيبُهُ مُصِيبَةٌ فَيَقُولُ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ اللَّهُمَّ أَجْزِنِي فِي مُصِيبَتِي وَاخْلُفْ لِي خَيْرًا مِنْهَا إِلَّا أَجَرَهُ اللَّهُ فِي مُصِيبَتِهِ وَأَخْلَفَ لَهُ خَيْرًا مِنْهَا قَالَتْ: فَلَمَّا تُؤَيِّي أَبُو سَلَمَةَ قُلْتُ كَمَا أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَخْلَفَ اللَّهُ لِي خَيْرًا مِنْهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ.

2549. Умму Салама розияллоху анҳодан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг:

«Қайси бир бандага мусибат етганда «Иннаа лиллаҳи ва иннаа илайҳи рожибуун» деса ва сўнгра «Аллаҳумма ажирни фи мусийбати вахлуф ли хойром-минҳа» (Эй Аллоҳим, менга мусибатимда ажр ва унинг ўрнига яхшироғини бергин) деса, албатта, Аллоҳ унга ажр беради ва унга бунинг ўрнига яхшироғини беради», деганларини эшитдим.

Абу Салама вафот этганида, Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам менга амр қилганидек айтдим. Аллоҳ менга унинг ўрнига ундан яхши зотни,

Расулуллоҳни берди».

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда юқорида ўрганиб чиққан ояти каримамизнинг истиржоъга «Иннаа лиллаҳи ва иннаа илайҳи рожибуун»ни айтишга тегишли қисми таъкидланиб келмоқда. Ҳа, мўмин-мусулмон ўзига мусибат етганда ҳам ёки баъзи ҳадиси шарифларда айтилганидек, оёқ кийимининг ипи узилганида ҳам истиржоъ айтмоғи лозим. Ундан сўнг эса ушбу ривоятда келаётган дуони ўқиши керак:

«Аллоҳумма ажирни фи мусийбати вахлуф ли хойром-минҳа» (Эй Аллоҳим, менга мусибатимда ажр ва унинг ўрнига яхшироғини бергин).

Бунда етган мусибатга сабр қилиш, Аллоҳнинг иродасига таслим бўлиш ва Аллоҳ таолонинг раҳматидан энг оғир пайтларда ҳам ноумид бўлмаслик сифатлари мужассам бўлган.

Ушбу ҳадиси шарифнинг бошқа ривоятларида Умму Салама онамиз розияллоху анҳо қуйидагиларни айтадилар:

«Абу Салама вафот этганида, истиржоъ айтдим ва ҳалиги дуони ўқидим. Сўнгра ўзимча, менга Абу Саламадан яхшироқ эр қайда, дедим. Иддам чиққандан сўнг Расулуллоҳ келиб киришга изн сўрадилар. Тери ошлаб ўтирган эдим, қўлимни ювиб, киришларига изн бердим. У зотга ичига хурмонинг юмшоқ қобиғи тўлатилган тери ёстик бердим. Ўтирганларидан сўнг, менга уйланмоқчи эканликларини айтдилар. У зот гапларини тугатгач, мен:

«Эй Аллоҳнинг Расули, сизга рағбат қилмаслигим мумкин эмас, лекин мен жуда рашкчи аёлман, сизга ёқмайдиган нарса мендан содир бўлиб, Аллоҳнинг азобига дучор бўлмай, деб қўрқаман. Сўнгра ёшим катта бўлиб қолди, бунинг устига, болаларим бор», дедим. Расулуллоҳ алайҳиссалом:

«Сен айтган рашкни Аллоҳ тезда кетказди. Ёш тўғрида гапирсанг, менинг ҳам ёшим бир ерга бориб қолди. Болаларинг бўлса, улар менинг ҳам болаларим», дедилар. Аллоҳ менга Абу Саламанинг ўрнига ундан яхши зотни — Расулulloҳни берди».

Умму Салама онамиз, бир эр бўлса Абу Саламачалик бўлар, мен бу дуони ўқисам ундан яхшироқ эр насиб қилармиди, деб дуони ўқимай қўйишлари ҳам мумкин эди. Лекин ўша хаёл ўтган бўлса ҳам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг айтганларига амал қилиш иштиёқигина у дуони ўқишга ундади ва ўзлари кутмаган томондан Аллоҳ таоло у кишига дунёдаги энг афзал эрни ато этди. Шунинг учун динимиз амрларини суриштирмай амалга оширишга ҳаракат қилиш керак. Фақат шунда тўлиқ саодатга эришилади.

2550- وَلَفِظُ التَّرْمِذِيِّ فِي الدَّعَوَاتِ: إِذَا أَصَابَ أَحَدَكُمْ مُصِيبَةٌ فَلْيَقُلْ: إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ اللَّهُمَّ عِنْدَكَ أَسْتَسِبُّ مُصِيبَتِي فَأُجْرِنِي فِيهَا وَأَبْدِلْنِي مِنْهَا خَيْرًا فَلَمَّا اخْتُصِرَ أَبُو سَلَمَةَ قَالَ: اللَّهُمَّ اخْلُفْ فِي أَهْلِي خَيْرًا مِنِّي فَلَمَّا قُبِضَ قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ عِنْدَ اللَّهِ أَسْتَسِبُّ مُصِيبَتِي فَأُجْرِنِي فِيهَا فَتَقَبَّلَ اللَّهُ مِنْهُمَا وَعَوَّضَهُمَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ .ρ

2550. Дуолардаги Термизийнинг лафзи қуйидагича:

«Қачон бирингизга мусибат етса, «Иннаа лиллаҳи ва иннаа илайҳи рожиъуун. Эй бор Худоё! Мусибатим савобини Ўз хузурингда ҳисоб қилгин. Ундан менга ажр бергин. Унинг ўрнига менга ундан яхшироғини бергин», десин.

Абу Салама ўлими олдидан: «Эй бор Худоё! Аҳлимга мендан яхши ўринбосар бергин», деди.

У қабз қилингандан сўнг Умму Салама, «Иннаа лиллаҳи ва иннаа илайҳи рожибуун. Мусибатим савобини Аллоҳнинг ҳузуридан умид қилурман. Ундан менга ажр бергин», деди. Аллоҳ иккисидан қабул қилди ва иккисига Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни берди».

Шарҳ: Бу ерда аввалги ривоятнинг бир оз тафсилоти билан, хусусан, дуо қисмидаги бир оз ўзгариш билан келтирилмоқда. Бу масалада гапни чўзиб ўтирмаймиз. Чунки бу ҳақда жаноза бобида батафсил сўз юритганмиз. Фақат беморлик етган одам ушбу дуоларни такрорлаб туриши зарур эканини таъкидлаб қўймоқчимиз, холос.

الفصل الأول

БИРИНЧИ ФАСЛ

في جواز التداوي

ДАВОЛАНИШ ЖОИЗЛИГИ ҲАҚИДА

2551- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَا أَنْزَلَ اللَّهُ دَاءً

إِلَّا أَنْزَلَ لَهُ شِفَاءً. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ وَلَفْظُهُ: لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ فَإِذَا أُصِيبَ دَوَاءُ الدَّاءِ بَرَأَ بِإِذْنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ.

2551. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Аллоҳ қайси бир дардни нозил қилган бўлса, албатта, унинг шифосини ҳам туширгандир», дедилар».

Бухорий ва Муслим ривоят қилишган.

Муслимнинг лафзи:

«Ҳар бир дарднинг давоси бордир. Қачон даво дардни топса, Аллоҳ азза ва жалланинг изни ила тузаладир».

Шарҳ: Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламнинг ушбу ҳадиси шарифлари бутун жаҳон тиббиётининг чексиз равишда ривожланишининг асосидир. Бунда табибларга ҳеч тиним билмай турли дардларга даво излаш даъвати мужассам бўлган.

Бу ҳадиси шариф нафақат табибларга, балки беморларга ҳам катта умид бахш этадиган манба бўлган. Беморлар ҳам Аллоҳ Расулининг гапларидан руҳланиб дардларига даво излашда тиним билмаганлар.

Дунё тарихида биринчи марта мусулмонлар дардларни тузаладиган, тузалмайдиган турларга ажратишдан воз кечиб, ҳамма дардларни тузаладиган деб эълон қилганлар.

Уламоларимиз барча табиблар давоси йўқ деб қарор қилган дардга ҳам даво излаш кераклигига ушбу ҳадиси шарифни далил қилиб келтирганлар.

Шундоқ қилиб Ислом соясида дунё тарихида мисли кўрилмаган кенг ва жиддий равишда тиббий изланишлар бошланди. Мусулмонлар ичидан дунё тиббиётининг бобокалонлари етишиб чиқди. Ҳаттоки янги дунё тибни ўз тилида мусулмон уламоларнинг энг кўзга кўринганларидан бири «Ибн Сино»нинг номидан олиб «Медисина» деб атайдиган бўлди.

2552- عَنْ أُسَامَةَ بْنِ شَرِيكٍ τ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ρ

وَأَصْحَابَهُ كَانَمَا عَلَى رُءُوسِهِمُ الطَّيْرُ فَسَلَّمْتُ ثُمَّ قَعَدْتُ فَجَاءَ

الْأَعْرَابُ مِنْ هَ اهْنَا وَهَاهُنَا فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ أُنْتَدَاوَى ؟ فَقَالَ:
تَدَاوُوا فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يَضَعْ دَاءً إِلَّا وَضَعَ لَهُ دَوَاءً غَيْرَ دَاءٍ وَاحِدٍ
الْهَرَمُ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

2552. Усома ибн Шарик розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг хузурларига келсам, у зотнинг саҳобалари худди бошларида қуш учиб юргандек ўтиришган экан. Салом бериб, ўтирдим. У ёқдан, бу ёқдан аъробийлар келишди ва:

«Эй Аллоҳнинг Расули, даволанайликми?» дейишди.

«Даволанинглар, Аллоҳ қайси бир дардни қўйган бўлса, албатта, унинг давосини ҳам қўйган. Фақат биттадан, қариликдан бошқасини», дедилар.

Сунан соҳиблари ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу ривоятдаги «У зотнинг саҳобалари худди бошларида қуш учиб юргандек ўтиришган экан», деган жумланинг маъноси устида йиртқич қуш учиб юрганда жим бўлиб қолган баъзи паррандалар каби қимир этмай жим ҳолда ўтиришган экан, деганидир.

Бу ҳадиси шарифда ҳам аввалги маъно таъкидланмоқда, фақат қариликнинг давоси йўқлиги қўшиб қўйилмоқда.

2553- سئل رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ رُفَى

نَسْتَرْقِيهَا وَدَوَاءٌ نَتَدَاوَى بِهِ وَتَقَاهُ نَتَقِيهَا هَلْ تَرُدُّ مِنْ قَدَرِ اللَّهِ شَيْئًا ؟
قَالَ: هِيَ مِنْ قَدَرِ اللَّهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

2553. *Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан:*

«Эй Аллоҳнинг Расули, айтинг-чи, солдирадиган дамимиз, даволанадиган давомиз ва сақланадиган нарсамиз Аллоҳнинг қадаридан бирор нарсани қайтарадими?» деб сўралди. У зот:

«Ўшалар Аллоҳнинг қадаридандир», дедилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Одамларда, Аллоҳ таоло пешонага тақдир қилган бўлса, бемор бўлинади. Яна пешонага тақдир қилган бўлса, дард кетади. Бас, шундоқ бўлганидан кейин даволанишнинг нима кераги бор, деган фикр бор экан. Ана ўша фикрлари ҳақида Ислом динининг ҳукми қандоқ эканини билиш учун Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга юқорида зикр қилинган саволни бердилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам эса, ўша даволанишга уриниш учун қилинадиган ишлар ҳам Аллоҳнинг тақдири эканини баён қилдилар. Яъни, бемор бўлиш Аллоҳнинг тақдири ила бўлади, аммо, даволаниш орқали тузалиш ҳам Ўша зотнинг тақдиридир. Бу ерда Аллоҳнинг бир тақдирини, иккинчи тақдири ила қайтарилади.

Ўша пайтда бошқа динлар вакиллари хасталик Аллоҳнинг бандага битган қадари, банда унга сабр қилиши, қазои қадарга рози бўлиши лозим. Агар югуриб-елиб даво ахтарса, Аллоҳнинг қадарига қарши чиққан бўлади, деган эътиқодда эканлар.

Ислом Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ушбу ҳадиси шарифлари орқали бу масалани узил-кесил ҳал қилди. Аллоҳ ҳар бир нарсага сабабни тақдир қилиб қўйган, ўша сабаб воқеъ бўлса, ундан келиб чиқадиган натижа ҳам воқеъ бўлади. Аллоҳ таоло Ўзи халқ қилган нарсалар ичида бир қадарни иккинчиси билан даф қиладиган этиб қўйган. Очлик қадари таом қадари билан

даф қилинади. Чанқоклик қадари ичимлик қадари билан даф қилинади. Худди шунингдек, дард қадари даво қадари билан даф қилинади.

Дардга даво излаш Аллоҳнинг қадари эканини эътиқод даражасига инсоният тарихида биринчи бўлиб Ислом кўтарди.

Шунинг учун ҳам тиб илмлари ўзининг ҳақиқий ривожини Ислом оламида топди.

Шунинг учун ҳам дунё табибларининг энг ҳозиклари мусулмонлар орасида етишиб чиқди.

Шунинг учун ҳам дунёдаги биринчи тиббий муассасалар Ислом оламида барпо этилди.

Шунинг учун ҳам бутун инсоният тибдан фойдаланишни мусулмонлардан ўрганди.

2554- وَقَالَ سَعْدُ ابْنُ أَبِي وَقَّاصٍ: مَرَضْتُ فَعَادَنِي النَّبِيُّ ر
فَوَضَعَ يَدَهُ بَيْنَ ثَدْيَيْ حَتَّى وَجَدْتُ بَرْدَهَا فِي فُؤَادِي فَقَالَ: إِنَّكَ
رَجُلٌ مَفْضُودٌ أَتَتْ الْحَارِثَ بْنَ كَلْدَةَ أَخَا ثَقِيفٍ فَإِنَّهُ رَجُلٌ يَتَطَبَّبُ
فَلْيَأْخُذْ سَبْعَ تَمَرَاتٍ مِنْ عَجْوَةِ الْمَدِينَةِ فَلْيَجَاهُنَّ بِنَوَاهُنَّ ثُمَّ لِيَلِدْكَ
بِهِنَّ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

2554. Саъд ибн Абу Ваққос розияллоҳу анҳу айтадилар:

«Бемор бўлдим. Бас, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам мени кўргани келдилар. У зот қўлларини икки кўкрагим орасига қўйдилар. Унинг совуғини қалбимда ҳис этдим. Сўнгра у зот:

«Сен юраги хаста одам экансан. Сақифлик Хорис ибн Калданинг олдига бор. У табиблик қиладиган одам. Бас, у Мадинанинг ажвасидан етти дона хурмо олиб, данаги билан туйсин. Сўнгра сенга ичирсин»,

дедилар».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: «Ажва» — Мадинаи Мунавваранинг олий навли машхур хурмоси.

Ушбу ҳадиси шарифдан бир неча муҳим хулосалар чиқади:

1. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг биродарларига меҳрибонликлари.

У зотнинг Саъд ибн Абу Ваққос розияллоҳу анҳу беморликларини кўргани келганлари, меҳр билан кўлларини у кишининг сийналарига қўйганлари шуни кўрсатади.

2. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг дарднинг билишлари.

У зотнинг Саъд ибн Абу Ваққос розияллоҳу анҳуга: «Сен юраги хаста одам экансан», деганлари бунга далил.

3. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даволаш йўлини ҳам билишлари.

У зотнинг:

«Сақифлик Ҳорис ибн Калданинг олдига бор. У табиблик қиладиган одам. Бас, у Мадинанинг ажвасидан етти дона хурмо олиб, данаги билан туйсин. Сўнгра сенга ичирсин», деганлари шуни кўрсатади.

4. Беморни даволашни мутахассис табиб олиб бориши кераклиги.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзлари дорини васф қилиб берсалар ҳам Саъд ибн Абу Ваққос розияллоҳу анҳуни табибнинг олдига боришга амр этганларидан шу ҳукм келиб чиқади.

5. Уламоларимиз ушбу ривоятда номи зикр қилинган табиб сақифлик Ҳорис ибн Калда ўша пайтда мушрик бўлганини ва кейин ҳам Исломига келмай ўлиб кетганини ҳисобга олиб, мусулмон одам ўзини ғайридин табибга қаратса ҳам бўлар экан, деган хулосага келганлар.

Фақат шариат ҳукмига боғлиқ ишларда у табибнинг гапи қабул бўлмайди. Мисол учун, беморлик рўзани очишга рухсат берадиган даражадами ёки йўқми, бунини ишончли мусулмон табиб аниқлайди.

الحمية رأس الدواء

ПАРҲЕЗ ДАВОНИНГ БОШИДИР

Уламоларимизнинг таъкидлашларича, давонинг барчаси икки нарсага: парҳезга ва соғлиқни сақлашга боғлиқдир. Парҳез бузилса соғлиқ бузилади. Соғлиқ бузилганда уни бузган нарсани бадандан чиқариб юборишга эҳтиёж тушади. Тиб илмининг барчаси ушбу уч нарсага боғлиқдир.

Парҳез икки хил бўлади:

1. Хасталикка сабаб бўладиган нарсалардан парҳез қилиш.

Бу парҳез соғ-саломат кишилар амал қилиши лозим бўлган парҳездир.

2. Хасталикни зиёда бўлишига сабаб бўладиган нарсалардан парҳез қилиш.

Бу бемор кишилар амал қилиши лозим бўлган парҳездир.

Парҳезнинг асли Қуръони Каримда келган.

Аллоҳ субҳонаҳу ва таоло Бақара сурасида мўмин-мусулмонларга хитоб қилади:

«Агар бемор ёки сафарда бўлсангиз ёки сиздан бирингиз таҳоратхонадан келса ёхуд аёлларга яқинлашган бўлсангиз-у, сув топа олмасангиз, покиза тупроқ-ла таяммум қилинг. Бас, юзингизга ва қўлларингизга масҳ тортинг. Албатта, Аллоҳ афв ва мағфират қилувчи зотдир».

Ушбу оятда Аллоҳ таоло, жумладан, бемор кишига беморлиги зиёда бўлишидан қўркса сув билан таҳорат қилмай, унинг ўрнига таяммум қилишга рухсат бермоқда.

2555- عَنْ أُمِّ الْمُنْذِرِ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَمَعَهُ عَلِيٌّ ؓ وَلَنَا دَوَالٌ مُعَلَّقَةٌ فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَامَ عَلِيٌّ لِيَأْكُلَ فَطَفِقَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ لِعَلِيٍّ مَهْ إِنَّكَ نَاقَةٌ فَكَفَّ عَلِيٌّ قَالَتْ: وَصَنَعْتُ لَهُمْ شَعِيرًا وَسَلَّمًا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يَا عَلِيُّ أَصَبَ مِنْ هَذَا فَهُوَ أَنْفَعُ لَكَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2555. Умму Мунзир ал-Ансория розияллоху анҳодан ривоят қилинади:

«Бизникига Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам кирдилар. У зот билан бирга Али розияллоху анху ҳам бор эди. Бизнинг илиб қўйилган хурмо шингилларимиз бор эди. Набий соллаллоху алайҳи васаллам туриб улардан емоқни бошладилар. Али ҳам емоқчи бўлиб турди. Шунда Набий соллаллоху алайҳи васаллам Алига:

«Тўхта! Сен беморликдан янги турган одамсан», дедилар.

Али тўхтаб қолди. Мен уларга арпа ва қанд лавлагидан таом тайёрладим. Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам:

«Эй Али, мана бундан олавер. Бу сен учун фойдали», дедилар».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Аввал ҳам таомни меъёрида ва ёққанини емоқлик соғлиқ учун зарур омил эканини таъкидланган эди. Чунки инсон ўз озукасидан бутун вужуди ила

таъсирланади. Озиқ-овқат фақат инсоннинг қонига, вужудига таъсир қилиб қолмай балки руҳига ҳам таъсир қилади. Бунга чўчка гўштини ейдиганлар чўчкага ўхшаб рашксиз бўлиб қолиши мисол келтирилади. Бас, шундоқ экан парҳезга эътибор бериш зарур нарса ҳисобланади.

Айниқса, ҳасталикдан янги турган кишилар бу нарсага алоҳида эътибор беришлари лозим бўлади. Чунки ҳасталик туфайли жисмда рўй берган ўзгаришлар инсонни сал нарсадан таъсирланадиган даражага олиб келиб қўйган бўлади.

Мана, ушбу ривоятда ана шундоқ ҳолнинг ёрқин мисолини кўриб турибмиз. Арабларда хурмо меваси маълум босқичга етганда уни шингили билан узиб олиб, осиб қўйилади. Бу иш кўпроқ етилиб пишмаган хурмо меваларига нисбатан қилинади. Сўнг ҳалиги шингиллардаги унча пишмаган хурмоларни аста-аста олиб емоқни бошлайдилар. Умму Мунзирнинг уйида ҳам ана шундоқ хурмо шингиллари бор экан. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам келиб улардан ебдилар. Аммо ҳазрати Али ҳам емоқчи бўлганларида у кишига янги касалдан турганини эслатиб парҳез қилишга амр қилибдилар. Уй соҳибаси меҳмонларга арпа уни ва қанд лавлагидан тайёрлаган таомдан эса, кўпроқ олишни амр этиб, буни у киши учун фойдали эканини таъкидлабдилар.

Мана шу ҳадиси шариф айнан тажрибага суя-ниб айтилган ҳадис ҳисобланади. Унга амал қиламан деб ҳасталикдан янги турган ҳар бир мусулмон мазкур хурмо емоқдан ўзини тийиши лозим эмас. Эҳтимол, баъзи бир ҳасталикдан янги тузалган одамлар айнан шу хурмодан еса фойдали бўлар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳазрати Алига у кишининг ҳасталиклари қандоқ эканини, мижозларини, шахсий хусусиятларини ва хурмонинг нави ва ҳолатини яхши билиб туриб айтганлар.

Бу ҳадисдан биз парҳез лозимлиги ҳақидаги умумий

кўрсатмани оламиз. Ҳар бир муайян хасталик ва шахсга нимадан ва қандоқ парҳез қилишни эса, мусулмон ҳозик табиб белгилайди.

2556- وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا حَمَاهُ الدُّنْيَا
كَمَا يَظَلُّ أَحَدُكُمْ يَحْمِي سَقِيمَهُ الْمَاءَ.

2556. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачон Аллоҳ бир бандага муҳаббат қилса уни дунёдан парҳезкор қилиб қўяди. Худди сизнинг бирингиз ўз беморини сувдан парҳезкор қилганидек», дедилар».

Шарҳ: Молу дунёдан парҳез қилмаслик, уларга ўч бўлиш барча балоларнинг боши экани ҳаммага маълум. Аллоҳ таоло Ўзи суйган бандаларини ана шу балолардан сақлаш учун молу дунёдан парҳезкор қилиб, у нарсаларга унча ўч бўлмайдиган этиб қўяр экан. Бинобарин, Аллоҳ таоло қай бир бандасини боло-офатлар билан синамоқчи бўлса, у бандани молу дунёдан парҳез қилмайдиган этиб қўяр экан.

Бу жараён «Худди сизнинг бирингиз ўз беморини сувдан парҳезкор қилганидек» кечар экан. Бемор одамга қараётган соғ кишилар иложи борица унга совуқ сув ичирмасликка ҳаракат қиладилар. Бу парҳезни унга бўлган муҳаббатларидан, унга яхшилиқни раво кўрганларидан ва тезроқ тузалишини истаганларидан қиладилар.

2557- عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رَ ت عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَا تُكْرِهُوا
مَرْضَاكُمْ عَلَى الطَّعَامِ فَإِنَّ اللَّهَ يُطْعِمُهُمْ وَيَسْقِيهِمْ. رَوَاهُمَا التِّرْمِذِيُّ.

2557. Уқба ибн Омир розияллоҳу анҳудан ривоят

қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Беморларингизни таомга мажбур қилмангиз. Албатта, Аллоҳ уларни таомлантириб ва сероблантириб турур», дедилар».

Иккисини Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳам парҳезнинг энг муҳим кўринишларидан бири. Тиб уламоларининг таъкидлашларича, Аллоҳ таоло инсоннинг жисмини ўзини-ўзи бошқариб турадиган қилиб яратган экан. Нима истеъмол қилиш керак бўлса, жисмда ўша нарсага талаб кучаяр, нима керак бўлмаса, талаб сусаяр экан. Шунинг учун беморга ўзи истамаган нарсани мажбурлаб едириш ёки ичириш яхши эмас. Беморни мажбурлаш мумкин бўлган бирдан бир нарса ҳозик табиб васф қилган дори бўлиши мумкин.

Муҳаддис уламоларимиз, парҳезкорлик масаласида ривоят қилган ҳадиси шарифларнинг энг машҳурларидан бири Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламнинг:

«Барча дардларнинг асли таом устига таом емоқдир», деганларидир, дейдилар.

Бу ҳақиқатни замонавий тиб илми ҳам минг беш юз йил ўтиб бўлса ҳам тасдиқлади. Ҳозирда таомга эътибор бериш, нимани ва қанча миқдорда ейиш, нимани емаслик ҳақида кўрсатмалар кетма-кет чиқиб турибди.

Орадаги фарқ шуки, Ислом кўрсатмаларида илоҳийлик, муқаддаслик, руҳонийлик ва хайру барака бор.

الفصل الثاني

ИККИНЧИ ФАСЛ

في الطب النبوي

НАБАВИЙ ТИБ ҲАҚИДА

Айни ушбу фаслда келадиган ҳадиси шарифлар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг шахсий тажрибалари, ўзлари яшаган шароит ва у зот билан бирга бўлган кишиларнинг хусусиятларига мослаб айтилган. Ҳадиси шарифлардаги амрлар, кўрсатмалар ва қайтариқлар барча замон ва макон мусулмонларининг ҳаммаларига диний фармон шаклида татбиқ қилинмайди.

Албатта, бу кўрсатмалар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан содир бўлгани билан бошқа ҳамма кўрсатмалардан устун туради. Буларда ўзига хос ҳикмат ва фойдалар бор. Буни охириги пайтда «Қуръон ва Суннатдаги илмий мўъжизалар ҳайъати» ҳаракати ила ўтказилган илмий баҳслар ҳам тасдиқлади.

Лекин, аввал ҳам таъкидланганидек, бу масалада илоҳий, диний кўрсатмалар ила Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг инсонийлик тажрибаларидан келиб чиққан нарсаларни бир-бирига аралаштириб юбормаслигимиз лозим.

منه العسل وكي النار والحجامة

АСАЛ, ҚИЗИГАН НАРСА БОСИШ ВА ҚОН ОЛИШ

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ

Аллоҳ таоло:

«Уларнинг қоринларидан турли рангдаги шароб чиқар. Унда одамлар учун шифо бордир», (*Наҳл, 69*) деган.

Шарҳ: Ушбу Наҳл сурасидаги асаларилар ҳақидаги оятнинг бир қисми, асалда одамларнинг баъзи дардларига шифо борлигини тасдиқлаш учун келтирилмоқда. Наҳл сурасидаги оятнинг тўлиқ матни қуйидагича:

«Сўнгра ҳамма мевалардан егин. Бас, Роббинг осон қилиб қўйган йўллардан юргин», деб ваҳий қилди. Уларнинг қоринларидан турли рангдаги шароб чиқар. Унда одамлар учун шифо бордир. Албатта, бунда тафаккур қилувчилар учун оят-белги бордир».

Ушбу оятда Аллоҳнинг асаларига ваҳийи ҳамда берган илҳомининг давоми келмоқда. Аллоҳ асаларига фақат уя қуришнигина эмас, балки бошқа нарсаларни ҳам илҳом қилган:

«Сўнгра ҳамма мевалардан егин».

Уяни қуриб қўйиб, мевалардан емоқ ҳам асаларига Аллоҳ таоло томонидан илҳом қилинган. Шунинг учун у бошқа ҳайвонларга ўхшаб турмайди, тўғридан-тўғри мева гуллари томон учиб кетади ва уни емоққа киришади.

«Бас, Роббинг осон қилиб қўйган йўллардан юргин», деб ваҳий қилди».

Аллоҳ асаларига ўша меваларни, уларнинг гулларини топиш йўлларини осон қилиб қўйган. Одамзод топа олмайдиган жойда бўлса-да, асалари бир зумда уларни топиб боради. Ҳамда ўша мева ва гулларни ейди.

«Уларнинг қоринларидан турли рангдаги шароб чиқар».

Асаларининг қорнидан чиқадиған асалларнинг ранги турли бўлиши бежиз эмас.

«Унда одамлар учун шифо бордир».

Ўша асаларининг қорнидан чиққан турли рангли шаробда одамлар учун шифо бор.

Ушбу қуръоний ҳақиқат тиб илми ривожланган сари янада аниқроқ ойдинлашиб бормоқда. Ҳозирда асалнинг шифобахш хусусияти ҳақида ўтказилган илмий

тажрибалар натижаси ўлароқ кўплаб китоблар битилган. Қизикқан одамлар уларни ўқисалар Аллоҳ таоло нима учун айнан асалнинг шифо эканини Ўз китобида эслатиб ўтганининг ҳикматини тушуниб етадилар. Бу масала Қуръони Каримда зикр қилингани учун мусулмон табиблар томонидан алоҳида эътибор ила чуқур ўрганилган.

«Албатта, бунда тафаккур килувчилар учун оят-белги бордир».

Асаларининг ҳаёт тарзи, уларнинг уй қуриши, бориб мева ва гулларни еб келиб, асал қилишлари ва ўша асал одамлар учун шифо бўлиши каби ҳодисаларда катта мўъжизалар бор.

2558- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ τ عَنْ النَّبِيِّ ρ قَالَ: الشَّعَاءُ فِي ثَلَاثَةٍ:
فِي شَرْطَةِ مِحْجَمٍ أَوْ شَرْبَةِ عَسَلٍ أَوْ كَيْتَةٍ نَارٍ وَأَنْهَى أُمَّتِي عَنِ الْكَيْتِ. رَوَاهُ
الْبُخَارِيُّ.

2558. *Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Шифо уч нарсададир: қон олиш асбоби солишда, асал ичишда ва қиздирилган нарса босишда. Ва умматимни қиздирилган нарса босишдан наҳий қилурман», дедилар».

Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Машҳур алломаларимиздан Имом Бадриддин Айний ўзларининг Имом Бухорийнинг «Саҳиҳ»ларига ёзган шарҳларида ушбу ҳадиси шарифнинг шарҳида куйидагиларни ёздилар:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Шифо уч нарсададир», деганларида ушбу уч нарсдан бошқа нарсада шифо йўқ дейишни ирода қилганлари йўқ. Шифо

улардан бошқа нарсаларда ҳам бор. Фақат Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ушбу уч нарса ила хасталикни муолажа қилишнинг асл услубларига ишора қилдилар, холос. Чунки, хасталик асосан қон бузилишидан, сафродан ёки савдо-балғамдан бўлади.

Қон бузилишидан пайдо бўлган хасталикни қон олиш билан даволанади.

Бошқа хасталиклар дори-дармон бериш билан даволанади. Уларга асални зикри ила ишора қилдилар.

Бу услублар ила даволанмайдиган дардларни куйдириб босиш ила даволанади».

Ушбу мулоҳазаларни замонамиз тилига ўгирадиган бўлсак, худди шунга ўхшаш ҳолат ҳозир ҳам мавжудлигини кўрамыз.

Ҳозирда ҳам кўпгина хасталиклар қондаги ўзгаришлар туфайли келиб чиқиши ҳаммага маълум. Шунинг учун беморликка ташхис қўйиш ишида ҳамма тиб мактаблари олдин беморнинг қонини текшириб кўришни йўлга қўйишган. Қон алмаштириш, қон қуйиш, қонни тозалаш учун турли услубларни қўллаш ҳамма тиб мактабларининг асосий аҳамият берадиган услубларидир.

Қонга боғлиқ бўлмаган хасталикларни дори-дармон билан тузатишга ҳаракат қилиниши ҳаммага маълум.

Биз «қизитилган нарса босиш» деб таржима қилаётган услубда баъзи жароҳат, ўсимта ва шунга ўхшаш қонни тозалаш ёки дори ичириш билан тузалмайдиган ҳолатларда ўша жароҳатни кесиб туриб, тозаланган жойга кизиб турган нарсани ёки бирор моддани куйдириб кулини босиш йўлга қўйилган. Бу ишни бошқа услублар наф бермаган ҳолдагина қўллашган. Буни ҳозирги кунимиз истилоҳида жарроҳлик амалиёти дейилади.

Ушбу ҳадиси шарифда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг олдин шифонинг уч туридан бири куйдириб босишда эканини таъкидлаб туриб, кейин:

«Ва нарса қиздириб босишдан нахий қилурман», дейишларини қандок тушунилади, деган саволга уламоларимиз қоникарли жавоб берганлар.

Ўша пайтда одамларда нарса қиздириб босиш дардни ўз табиати ила, албатта, тузатади, деган нотўғри фикр бор экан. Шунинг учун Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам у нарсани унча тарғиб қилмаганлар. Лекин шифони Аллоҳ таоло беради деган эътиқод ила ўша мазкур услубни ҳам йўли билан қўллашга шариат йўл берган.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзлари Саъд ибн Муоз розияллоҳу анҳуга шу услубни ишлатганлар, бошқа саҳобалар ҳам хасталикларини шу услуб ила муолажа қилганлари маълум.

2559- عَنْ جَابِرٍ رَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِنْ كَانَ فِي شَيْءٍ مِنْ أَدْوِيَّتِكُمْ أَوْ يَكُنْ فِي شَيْءٍ مِنْ أَدْوِيَّتِكُمْ خَيْرٌ فَفِي شَرْطَةِ مُحَمَّدٍ أَوْ شَرْبَةِ عَسَلٍ أَوْ لَذْعَةٍ بِنَارٍ تُوَفِّقُ الدَّاءَ وَمَا أُحِبُّ أَنْ أَكْتُوبِي. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ.

2559. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Сизларнинг даволарингиздан бирортасида яхшилик бўлганда ёки сизларнинг даволарингиздан бирортасида яхшилик бўлса, бас, дардга мувофик келган қон олиш асбоби солишда, асал ичишда ва ўт ила чақиб олишда бўларди. Ва нарса қиздириб босишни хуш кўрмасман», дедилар».

Учовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу ривоятнинг ровийи унинг аввалидаги «бўлганда» ва «бўлса» сўзларида шакка тушиб қолган экан. Шунинг учун икки хил сийғани ҳам келтирибди.

Бу ҳадиси шариф ҳам олдинги ҳадиси шарифнинг маъносини таъкидлаб келмоқда. Шу билан бирга, тўлдирувчи қўшимча маъно ҳам бор. Бу маъно Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг, «дардга мувофиқ келган» деган гапларида ўз аксини топган. Яъни, ҳар бир қон олиш, ҳар бир дори ичиш ва ҳар бир жарроҳлик амалиёти шифога сабаб бўлавермас экан. Мазкур нарсаларнинг шифога сабаб бўлишларига Аллоҳ таолонинг иродасидан сўнг уларнинг дардга мувофиқ келиши ҳам шарт экан. Бу ишни юзага чиқишига ҳаракат қилиш ҳозик табибларга ишониб топширилгандир.

2560- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ط أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: أَخِي يَشْتَكِي بَطْنَهُ. وَفِي لَفْظٍ: اسْتَطْلَقَ بَطْنُهُ فَقَالَ: اسْقِهِ عَسَلًا ثُمَّ أَتَاهُ الثَّانِيَةَ فَقَالَ: اسْقِهِ عَسَلًا ثُمَّ أَتَاهُ الثَّلَاثَةَ فَقَالَ: قَدْ فَعَلْتُهُ فَلَمْ يَزِدْهُ إِلَّا اسْتَطْلَاقًا فَقَالَ: صَدَقَ اللَّهُ وَكَذَبَ بَطْنُ أَخِيكَ اسْقِهِ عَسَلًا فَسَقَاهُ فَبَرَأَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2560. Абу Саъид розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Бир одам Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб:

«Укам қорнидан шикоят қилур» бошқа бир лафзда эса: «Укамнинг қорни юриб кетди», деди. У зот:

«Унга асал ичир», дедилар. У иккинчи марта келди.

«Унга асал ичир», дедилар.

Сўнгра у учинчи марта келди ва:

«Батаҳқиқ, (айтганингизни) қилдим. Унинг қорнини юргизишдан бошқа нарсани зиёда қилмади», деди.

«Аллоҳ рост айтадир. Укамнинг қорни ёлғон айтадир. Унга асал ичир», дедилар.

Бас, ичирган эди тузалиб кетди».

Икки Шайх ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифдан ичи кетган кишига асал фойдали экани кўриниб турибди. Бу ҳақиқатни бугунги кунда ҳамма билиб олган.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг, «Аллоҳ рост айтадир», деганларида Аллоҳ таолонинг Наҳл сурасидаги асаларилар ҳақидаги «Уларнинг қоринларидан турли рангдаги шароб чиқар. Унда одамлар учун шифо бордир», деган қавли кўзда тутилган.

2561- عَنْ جَابِرٍ ط قَالَ: رُمِيَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ فِي أَكْحَلِهِ

فَحَسَمَهُ النَّبِيُّ ρ بِيَدِهِ بِمِشْقَصٍ ثُمَّ وَرِمَتْ يَدُهُ فَحَسَمَهُ الثَّانِيَةَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ.

2561. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Саъд ибн Муоз билагидаги томиридан ярадор бўлди. Бас, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз қўллари билан мишқосни қиздириб туриб, босдилар. Сўнгра унинг қўли шишиб кетган эди, у зот иккинчи бор яна қиздириб босдилар».

Муслим ва Абу Довуд ривоят қилишган.

Шарҳ: «Мишқос» — қиздириб ярага босиладиган асбоб.

Аҳзоб урушида улкан саҳобий Саъд ибн Муоз билакларидаги қон томирларига ўқ тегиб қаттиқ яраланганлар. У кишига Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзлари қараганлар ва ушбу ривоятда баён қилинганидек, даволаш ишларини ҳам шахсан ўзлари олиб борганлар. Қон оқиб турган томирга иссиқ нарсани босиб қонни тўхтатиш ўша вақтдаги бирдан-бир услуб эди.

2562- وَعَنْهُ قَالَ: رُمِيَ أَبِي يَوْمَ الْأَحْزَابِ عَلَى أَكْحَلِهِ فَكَوَاهُ
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2562. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Аҳзоб куни Убай ярадор бўлди. Бас, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унга қизитилган нарса босдилар».

Муслим ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам, шунингдек, Асъад ибн Зурора розияллоҳу анҳуга яра чиққанда ҳам шу услуб ила даволаган эканлар.

2563- وَعَنْهُ قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى أَبِي بِنِ كَعْبٍ طَبِيْبًا
فَقَطَعَ مِنْهُ عَرَفًا ثُمَّ كَوَاهُ عَلَيْهِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ.

2563. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳуга табиб юбордилар. Бас, у унинг бир томирини кесиб туриб, кейин қиздирилган нарса босди».

Муслим ва Абу Довуд ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифдан тиб ишлари билан табиблик илмини ўзлаштирган мутахассис шахс шуғулланиши кераклиги чиқади. Табиб ўз илмига асосан хасталикни даволаш учун керакли чорани кўради. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бемор бўлган Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳуга табиб юборишлари у зотнинг ҳар хил табибликни даъво қилувчиларни эмас, ҳақиқий тажрибадан ўтган тибни эътироф қилишларини билдиради. Ўша табиб олдин Убай ибн Каъб розияллоҳу анҳунинг томирларини кесиб туриб,

кейин уни куйдирган.

2564- عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ ط قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ الرِّوَاةِ بِالْكَفِّ فَاتَّوَيْنَا فَمَا أَفْلَحْنَا وَلَا أُنْجَحْنَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2564. Имрон ибн Хусойн розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам куйдириб даволашдан наҳий қилдилар. Бас, биз куйдириб даволадик ва нажот ҳам топмадик, муваффақиятга ҳам эришмадик».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу Имрон ибн Хусойн розияллоху анхунинг шахсий тажриба ва мулоҳазалари. У киши ўзларича тажриба қилиб куйдириб даволашдан фойда топмаганлар.

Имрон ибн Хусойн розияллоху анхунинг бавосир хасталиги бор эди. Бу хасталикдан у киши жуда ҳам қийналган эдилар. Шунда ундан қутулиш учун турли чораларни кўллаб кўрганлар. Жумладан, куйдириб даволашни ҳам синаб кўрганлар, лекин фойда бермаган. Ушбу ривоятда айтган гаплари ана ўша тажрибалари асосида айтилган.

2565- وَقَالَ أَبُو دَاوُدَ ط: وَكَانَ عِمْرَانُ هَذَا يَسْمَعُ تَسْلِيمَ الْمَلَائِكَةِ فَلَمَّا اكْتَوَى انْقَطَعَ عَنْهُ فَلَمَّا تَرَكَ رَجَعَ إِلَيْهِ التَّسْلِيمُ.

2565. Абу Довуд розияллоху анху айтади:

«Мана шу Имрон фаришталарнинг саломини эшитар эди. Куйдириб даволагандан кейин бу нарса узилиб қолди. Куйдириб даволашни тарк қилганда эса, унга салом бериш қайтди».

Шарҳ: Бу нарса ҳам Имрон ибн Ҳусойн розияллоху анхунинг ўзларига хос бир иш. Дарҳақиқат, у кишига фаришталар салом бериб турар эди. Ўзларидаги бавосир хасталигини даволашга уриниб, унга мишқосни киздириб босганларида фаришталарнинг саломи узилиб қолди. Имрон ибн Ҳусойн ташвишга тушиб ҳодисани Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламга айтдилар. Шунда Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам у кишига икки ишдан бирини: ёки фаришталар саломини, ёки бавосирдан тузалишни танлашни таклиф қилдилар. У киши фаришталар саломини танладилар. Касалликни куйдириб даволашни тарк қилдилар. Фаришталар у кишига яна салом беришни бошладилар.

Яна қайтариб айтамизки, бу Имрон ибн Ҳусойн розияллоху анхунинг ўзларига хос иш. Аслида куйдириб даволаш шартлари вужудга келганда жоизлигини аввал ўрганиб чиққанмиз.

موضع الحجامة وزمنها

ҚОН ОЛИШ ЖОЙИ ВА ЗАМОНИ

Бизда «қон олиш» деб аталадиган истилоҳ арабларда иккига бўлинади.

Биринчиси, «ҳижома» деб аталиб, бошдан қон олишни англатади.

Иккинчиси, «фасд» деб аталиб, жисмнинг бошдан бошқа қисмидан қон олишни англатади.

Иссиқ ўлкаларда, жумладан, Арабистонда бошдан қон олиш фойдали бўлгани учун «ҳижома» истилоҳи машҳур бўлиб кетган.

2566- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؓ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اخْتَجَمَ وَهُوَ مُحْرِمٌ فِي رَأْسِهِ مِنْ شَقِيقَةٍ كَانَتْ بِهِ. رَوَاهُ الْخُمْسَةُ إِلَّا أَبَا دَاوُدَ.

2566. Ибн Аббос розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам эҳромдалик ҳолларида бошларининг бир томони оғриганда, бошларидан қон олдирилди».

Бешовларидан фақат Абу Довуд ривоят қилмаган.

Шарҳ: Пайғамбаримиз соллalloҳу алайҳи васаллам эҳром боғлаб Маккаи Мукаррама томон кетаётиб муборак бошларининг бир томони оғриб қолган. Леҳяй жамал номли жойга етганларида қон оладиган мутахассисни чақиртирганлар. Шунда Абу Тийба исмли ҳажжом келиб у зотнинг бошларидан қон олган.

Ана шундан қон олдириш лозим бўлганда қон олдириш керак, эҳромдалик ҳолда ҳам қон олдирса бўлади, деган ҳукмлар олинган.

2567- عَنْ سَلْمَى خَادِمِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ: مَا كَانَ أَحَدٌ يَشْتَكِي إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَجَعًا فِي رَأْسِهِ إِلَّا قَالَ: اخْتَجِمْ وَلَا وَجَعًا فِي رِجْلَيْهِ إِلَّا قَالَ: اخْضِبْهُمَا.

2567. Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг ходималари Салмадан ривоят қилинади:

«Набий соллalloҳу алайҳи васаллам ким бошидаги хасталикдан шикоят қилса, қон олдири, дер эдилар. Ким оёқ оғриғидан шикоят қилса, хинно қўй, дер эдилар».

Шарҳ: Албатта, Салма розияллоху анҳо ўзлари гувоҳ бўлган нарсанинг хабарини бермоқдалар. Бу ишлар ва маслаҳатлар Пайғамбаримиз соллalloҳу алайҳи васаллам

яшаб турган мухит, шароит ва беморларнинг хусусиятига қараб, тажрибага суяниб айтилган. Бу ҳадиси шарифдан ҳар қандай бош оғриғига қон олдириш, ҳар қандай оёқ оғриғига ҳина қўйиш даво экан, деган хулоса чиқариб олиш керак эмас.

2568- عَنْ أَبِي كَبْشَةَ τ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ρ يَخْتَجِمُ عَلَى هَامَتِهِ وَبَيْنَ كَتِفَيْهِ وَهُوَ يَقُولُ : مَنْ أَهْرَاقَ مِنْ هَذِهِ الدَّمَاءِ فَلَا يَضُرُّهُ إِلَّا يَتَدَاوَى بِشَيْءٍ لَشَيْءٍ. رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ.

2568. Абу Кабша розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам бошларидан ва икки кураклари орасидан қон олдиран эдилар ва:

«Ким мана шу ердан қон оқизса, бир нарса ила, бир нарса учун даволанмаса ҳам бўлаверади», дер эдилар».

Иккисини Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Бу гапдан вақти-вақти билан мазкур жойдан қон олдириб турган одам хасталикка дучор бўлиш эҳтимоли камаяди, деган маъно келиб чиқади. Шунинг учун ҳам авваллари баҳор мавсумида зулук солиш одати бўлган. Ҳозирги пайтда ҳам тажриба қилганлар бу маънони тасдиқлайдилар.

2569- عَنْ أَنَسٍ τ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ρ يَخْتَجِمُ فِي الْأَخْدَعَيْنِ وَالْكَاهِلِ وَكَانَ يَخْتَجِمُ لِسَبْعِ عَشْرَةَ وَتِسْعَ عَشْرَةَ وَإِحْدَى وَعِشْرِينَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2569. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам

бўйинларининг икки томонидаги томирларидан ва елкаларининг юқори қисмидан қон олдираб эдилар. Ўн еттинчи, ўн тўққизинчи ва йигирма биринчи кунлари қон олдираб эдилар».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Қонни қаердан олдириш ҳам аҳамиятли. Кўринган жойдан қон олдиравериш билан кўзланган мақсадга эришиб бўлмайди. Балки ушбу ҳадиси шарифда зикр қилинганга ўхшаш мутахассислар тажриба орқали аниқлаган ва фойдали эканини тасдиқлаган жойдан олдирилади. Албатта, қонни қаердан олишни бемор эмас, табиб белгилайди.

Иккинчи муҳим нарсa қонни қачон олдириш масаласи. Ушбу ривоятда келишича, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ойнаинг **«Ўн еттинчи, ўн тўққизинчи ва йигирма биринчи кунлари қон олдираб эдилар».**

Бу нарсa ўта муҳим. Чунки ой ернинг йўлдоши у билан доимий боғлиқ. Ой кечаси ерга нур сочиб туради. Ойнаинг тортиш кучи ҳам ерга ва ундаги нарсаларга ўз таъсирини ўтказиб туради. Ойнаинг бундан бошқа таъсирлари ҳам жуда кўп. Шундоқ экан, ойнаинг янги чиққан кундаги таъсири бошқача, тўлин бўлгандаги таъсири бошқача ва охирлаб қолгандаги таъсири бошқача бўлиши турган гап. Қон олиш инсон вужудида катта ўзгаришларга сабаб бўладиган жараён. У ишни энг муносиб шароитларда қилиш керак. Ана ўша шароитлардан бири у амалиётнинг қилиш вақтини тўғри танлай билиш керак. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам тасдиқланган тажрибаларга суяниб ушбу ривоятда зикри келган кунлари қон олдираб эканлар.

Уламолар бу ишнинг ҳикматини англаш учун тажриба ўтказиб ҳақиқатда мазкур кунлар қон олдириш учун энг муносиб кунлар эканини тасдиқлаганлар. Бу ҳақиқатни Ибн Қайюм ал-Жавзий *«Зодул маъод фии ҳадйи хойрил*

ибод» номли китобида батафсил баён қилган.

Ҳозирда бу масалага энди-энди бир оз эътибор берилмоқда. Баъзи бир жарроҳлик амалиётларини мавсумга қараб қилишга ўтилмоқда. Тез-тез «магнит бўрони» кунлари юрак хасталигига чалинганлар ўзларини эҳтиёт қилиш кераклиги эълон ҳам қилинмоқда.

2570- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَنْ اخْتَجَمَ لِسَبْعَ عَشْرَةَ وَتِسْعَ عَشْرَةَ وَإِحْدَى وَعِشْرِينَ كَانَ شِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ.

2570. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким ўн еттинчи, ўн тўққизинчи ва йигирма биринчи кунлари қон олдирса, ҳар бир дарддан шифо бўлур», дедилар».

Шарҳ: Албатта, қон олдиришга боғлиқ дардлардан шифо бўлади.

2571- وَكَانَ النَّبِيُّ ρ يَنْهَى عَنِ الْحِجَامَةِ يَوْمَ الثَّلَاثَاءِ وَيَقُولُ: إِنَّهُ يَوْمُ الدِّمِّ وَفِيهِ سَاعَةٌ لَا يَرْفَأُ. رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ.

2571. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам сешанба куни қон олдиришдан наҳий қилар ва:

«У кун қон кунидир. Унда бир соат бор, унда (қон) тўхтамас», дер эдилар».

Иккисини Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сешанба кунини қон куни номи ила атаганларини уламоларимиз икки хил таъвил қиладилар.

Биринчиси, Қобил Ҳобилни сешанба куни ўлдирган.

Одам боласининг қони биринчи бор сешанба куни оққан. Шунинг учун бу куни қон куни ҳисобланади ва у кунда қон олдириш марғуб эмас.

Иккинчиси, ҳафтанинг сешанба куни инсоннинг қони фаоллашган бўлади. Агар ўша куни қон олдирса, қони тўхташи қийин бўлади.

2572- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ط قَالَ: حَدَّثَ رَسُولُ اللَّهِ ρ عَنْ لَيْلَةٍ أُسْرِيَ بِهِ أَنَّهُ لَمْ يَمُرَّ عَلَى مَلَأٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِلَّا أَمَرُوهُ أَنْ مُرَّ أُمْتَكَ بِالْحِجَامَةِ.

2572. Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларига исро қилдирилган кеча ҳақида сўзладилар. Албатта, қайси бир фаришталар тўпи олдидан ўтсалар, умматингни қон олдиришга амр қил, деганлари ҳақида сўзладилар».

Шарҳ: Ушбу ривоятларда қон олдиришга кўп тарғиб қилинишининг асосий сабаби Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ва ўша пайтдаги мусулмонлар ўта иссиқ минтақа ҳисобланган Ҳижозда яшаганларидандир. Уларнинг шароити шундоқ бўлишини талаб қилган.

2573- وَقَالَ عِكْرِمَةُ ط: كَانَ لِابْنِ عَبَّاسٍ غِلْمَةٌ ثَلَاثَةٌ حَجَّامُونَ فَكَانَ اثْنَانِ مِنْهُمْ يُغَلِّانِ عَلَيْهِ وَعَلَى أَهْلِهِ وَوَاحِدٌ يَحْجِمُهُ وَيَحْجِمُ أَهْلَهُ. قَالَ: وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ρ: نِعَمَ الْعَبْدُ الْحَجَّامُ يُذْهِبُ الدَّمَ وَيُخِفُّ الصُّلْبَ وَيَجْلُو عَنِ الْبَصَرِ وَفِي رِوَايَةٍ: مَا

مَرَّ عَلَى مَلَاٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِلَّا قَالُوا عَلَيْكَ بِالْحِجَامَةِ.

2573. *Икрима розияллоҳу анҳу айтади:*

«Ибн Аббос розияллоҳу анҳунинг учта қон олувчи гуломлари бор эди. Улардан икkitаси унга ва унинг аҳлига даромад келтирар эди. Биттаси ундан ва унинг аҳлидан қон олар эди».

Ибн Аббос, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳажжом қандоқ ҳам яхши банда, қонни кетказади, қуйилганни енгиллаштиради ва кўзни равшанлаштиради», деганлар», деди».

Бошқа бир ривоятда:

«Албатта, қайси бир фаришталар тўпи олдидан ўтсалар, қон олдиришни лозим тут», дедилар».

Иккисини Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ривоятдаги янгича маъно қон олишни касб қилиб даромад топиш, ўзи ва оиласи учун хос табиб — қон олувчи ихтиёр қилиш жоизлигидир.

Шунингдек, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қон олишни касб қилиб олган шахс— ҳажжом ҳақида яхши сўзлар айтганларидир.

Учинчи нарсa, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қон олиш туфайли етадиган фойдалардан учтасини зикр қилганларидир:

1. «қонни кетказади»

Яъни, қон олиш орқали бемордаги хасталикка сабаб бўлаётган қон чиқиб кетади.

2. «қуйилганни енгиллаштиради»

Қон олдириш даражасида хаста бўлганларнинг кўпларининг қони қуйилиб, қон томирлари қотишиб қолиши маълум. Қон олиш туфайли қолган қон ҳам суюқлашади, томирлар ҳам юмшаб қон айланиш жараёни ўз ҳолига қайтади.

3. «ва кўзни равшанлаштиради» Бу ҳолат ҳам тажрибалардан ўтган.

ومنه الحبة السوداء

ҚОРА ДОНА

Арабча матнларда «ал-ҳабба ас-савдаа» номи ила зикр қилинган нарсани биз сўзма-сўз «қора дона» шаклида таржима қилдик.

Чунки ушбу «қора дона» нима экани ҳақида уламоларимиз кўп тортишганлар. Кўпчилик уни «шунбиз» номли қора рангли дона эканини таъкидлаган. Аслида, у қорамтир яшил бўлар экану, лекин кўпчилик қора сифатини айтишга одатланган экан. У «қора зира», «ҳинд зираси» деб ҳам аталар экан. Бизда «седана» ҳам дейилади.

Қадимги ҳадис шарҳи китобларида ва тиб китобларида бу нарсанинг қандоқ қилиб ишлатилса қайси дардга даво бўлиши ҳақида саҳифа-саҳифа маълумотлар ёзилган. Мақсадимиз бошқа бўлгани учун бу васфларни четлаб ўтамыз.

2574- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: فِي الْحَبَّةِ السَّوْدَاءِ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ إِلَّا السَّامَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ وَلَقَطَهُ: عَلَيْكُمْ بِهَذِهِ الْحَبَّةِ السَّوْدَاءِ فَإِنَّ فِيهَا شِفَاءَ كُلِّ دَاءٍ إِلَّا السَّامَ وَالسَّامُ الْمَوْتُ.

2574. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қора дона ўлимдан бошқа ҳар бир дардга

даводир», дедилар».

Икки Шайх ва Термизий ривоят қилишган. Унинг лафзи қуйидагича:

«Сизлар мана бу қора донани лозим тутинглар. Чунки унда сомдан бошқа барча дардга шифо бор. Сом ўлимдир».

2575- وَدَخَلَ ابْنُ أَبِي عَتِيقٍ τ عَلَى مَرِيضٍ فَقَالَ: عَلَيْكُمْ

بِهَذِهِ الْحَبِيبَةِ السَّوْدَاءِ فَخُذُوا مِنْهَا خَمْسًا أَوْ سَبْعًا فَاسْحَقُوهَا ثُمَّ

اقْطُرُوهَا فِي أَنْفِهِ بِقَطْرَاتٍ زَيْتٍ فِي هَذَا الْجَانِبِ وَفِي هَذَا الْجَانِبِ فَإِنَّ

عَائِشَةَ حَدَّثَتْنِي أَنَّهَا سَمِعَتْ النَّبِيَّ ρ يَقُولُ: إِنَّ فِي هَذِهِ الْحَبَّةِ السَّوْدَاءِ

شِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ إِلَّا مِنَ السَّامِ قُلْتُ: وَمَا السَّامُ ؟ قَالَ: الْمَوْتُ.

رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2575. Ибн Абу Атийқ розияллоҳу анҳу бир беморнинг олдига кирди ва:

«Сизлар мана бу қора доначани лозим тутинглар. Ундан беш ёки олти дона олиб, майдалаб туйинглар. Сўнгра унинг бурнига зайтун ёғи билан мана бу тарафга, мана бу тарафга томизинглар. Оишанинг менга айтишича, у Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг:

«Албатта, мана бу қора донада сомдан бошқа барча дардга шифо бор», деганларини эшитган экан», деди.

«Сом нима?» деган эдим.

«Ўлим», деди».

Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифларда «қора дона»ни ўлимдан бошқа барча дардларга даво экани қайта-қайта

таъкидланмоқда. Бу маънони қандоқ тушунмоқ керак?

Уламоларимиз бу саволга атрофлича жавоб берганлар. Уларнинг ҳамма жавобларида ҳам ушбу ҳадиси шарифларнинг маъносини сиртдан кўрингандек тушунмаслик кераклиги таъкидланган.

Хаттобий:

«Бу ерда умумий гапириб, хусусийни ирода қилиш қоидаси ишлатилган. Бу ерда ҳамма дардлар дейишдан, рутубат ва балғамдан келиб чиқадиган хасталиклар ирода қилинган», деган эканлар.

Абу Бакр ибн Арабий бўлса:

«Табиблар наздида «қора дона»дан кўра асал барча дардга даво бўлишга яқинроқ. Шундоқ бўлса ҳам баъзи хасталикка йўлиққан кишилар асал ичсалар озор топадилар. Аллоҳ таоло асалда одамлар учун шифо бор, деган бўлса ҳам уни ғолибо маъносида тушунилгандан кейин «Қора дона»ни ҳам шунга яқин маънода тушуниш лозим», деган.

Бошқалар:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам давони хастанинг холига қараб туриб васф қилар эдилар. У зотнинг «қора дона» ҳақида айтган гаплари маълум кишиларга тегишли бўлган», деганлар.

Ушбу фикрларни жамлаб ҳаммаси ҳам тўғри фикр эканини тасдиқласак яхши иш қилган бўламиз.

Яна кўшимча равишда таъкидламоғимиз лозимки, ҳақиқатда «қора дона» ўша вақтда, ўша муҳитда мавжуд бўлган кўплаб хасталикларга даво бўлганини табиблар тасдиқлаганлар.

Ҳозирги замонда эса «Қуръон ва Суннатдаги илмий мўъжизалар ҳайъати» ҳаракати билан ўтказилган илмий баҳслар ҳам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг «қора дона» ҳақида айтган ҳадиси шарифлари тиббий мўъжиза эканини тасдиқлади. Бу

ҳақида алоҳида китоб ҳам чоп этилди.

ومنه العود الهندي

УВДИ ҲИНДИ

«Увди ҳинди» Ҳиндистондан келтириладиган хушбӯй ёғоч бўлиб, уни майдалаб чайнаса, оғизнинг ҳидини яхшилар ва бошқа тиббий мақсадларда ишлатилар экан. Ана ўша мақсадлардан баъзисини келаси ривоятларда ўрганамиз.

2576- عَنْ أُمِّ قَيْسٍ بِنْتِ مَخْصَنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: عَلَيْكُمْ بِهَذَا الْعُودِ الْهِنْدِيِّ فَإِنَّ فِيهِ سَبْعَةَ أَشْفِيَةٍ يُسْتَعَطُّ بِهِ مِنَ الْعُذْرَةِ وَيُلْدُّ بِهِ مِنْ ذَاتِ الْجَنْبِ. وَفِي رِوَايَةٍ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ بِابْنٍ لِي قَدْ أَعْلَقَتْ عَلَيْهِ مِنَ الْعُذْرَةِ فَقَالَ: عَلَى مَا تَدْعُرْنَ أَوْلَادَكُمْ بِهَذَا الْعِلَاقِ عَلَيْكُمْ بِهَذَا الْعُودِ الْهِنْدِيِّ فَإِنَّ فِيهِ سَبْعَةَ أَشْفِيَةٍ مِنْهَا ذَاتُ الْجَنْبِ يُسَعَطُّ مِنَ الْعُذْرَةِ وَيُلْدُّ مِنَ ذَاتِ الْجَنْبِ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ.

2576. Умму Қайс бинти Мухсон розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг:

«Сизлар мана бу увди ҳиндини лозим тутингиз, унда етти шифо бордир; уни томоқ беши шишганда томизилади, зотилжанбга ичилади», деганларини эшитдим».

Бошқа бир ривоятда:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига ўғлимни олиб кирдим. Унинг шишган безини кўтариб қўйган эдим. Бас, у зот:

«Нимага болаларингизни бу кўтариш ила қийнайсизлар. Сизлар мана бу увди ҳиндини лозим тутинглар. Унда етти шифо бордир; уни томоқ беи шишганда томизилади, зотилжанбга ичилади», дедилар».

Учовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Биз «томоқ беи шиши» деб таржима қилган хасталик асосан болаларда бўлиб, араблар уни «узра» деб номлашади. Унда болани кичик тили — томоғининг бошланиш қисмидаги беи шишиб осилиб қолар экан. Ўша вақтнинг оналари қўллари билан уни кўтариб қўйишар эканлар. Албатта, бу бемор болани қийнаши турган гап.

Ушбу ривоятни қилаётган саҳобия Умму Қайс бинти Михсон розияллоҳу анҳонинг ўғли ҳам ана ўша хасталик билан оғриган экан. Она кўли билан шишган беи босиб болани қийнаб бўлиб, сўнгра Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига олиб борибди. У зот уларга ушбу ривоятда кўрилган тавсияни айтибдилар.

ومنه اللدود والسعوط والمشى

ОҒИЗДАН ИЧИЛАДИГАН, БУРУНДАН
ТОМИЗИЛАДИГАН ВА ИЧНИ
ЮРГИЗАДИГАН ДОРИЛАР

2577- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: لَدَدْنَاهُ النَّبِيَّ ﷺ فِي

مَرَضِهِ فَلَشَّارَ إِلَيْنَا لَا فَقُلْنَا كَرَاهِيَةُ الْمَرِيضِ لِلدَّوَاءِ فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ:

أَلَمْ أَنهَكُم أَن تَلُدُونِي فُلْنَا كَرَاهِيَةَ الْمَرِيضِ لِلدَّوَاءِ فَقَالَ: لَا يَبْقَى
أَحَدٌ فِي الْبَيْتِ إِلَّا لَدَّ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَّا الْعَبَّاسَ فَإِنَّهُ لَمْ يَشْهَدْكُمْ. رَوَاهُ
الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2577. *Оиша розияллоху анҳодан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоху алайхи васаллам бемор бўлганларида оғизларидан дори қуйдик. У зот бизга, йўк, деб ишора қилдилар. Биз, бемор дорини хуш кўрмайди, дедик. У зот хушларига келганларида:

«Мен сизларга оғзимдан дори қуйманглар, демабмидим?!» дедилар.

Биз, бемор дорини хуш кўрмайди, дебмиз», дедик.

Шунда у зот:

«Ушбу уйда турганлардан бирор киши қолмай оғзига дори қуйилади. Мен назар солиб тураман. Илло Аббосга қуйилмайди. Чунки у сизлар ила шохид бўлмаган», дедилар».

Икки Шайх ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳодиса Расулуллоҳ соллаллоху алайхи васалламнинг вафотларидан олдинги хасталикларида бўлган. Оиша онамизнинг хужралари. Ҳазратнинг ҳоллари оғирлашиб қолгани туфайли яқинлар тўпланган. Кўпчилик маслаҳат қилиб у зотнинг муборак оғизларидан дори қуйишга ҳаракат қила бошладилар. У зот ҳоллари етмай гапира олмадилар. Аммо ишора ила, оғзимдан дори қуйманглар, дедилар. Атрофда турганлар, бемор одамнинг одати шу, дорини хуш кўрмайди, оғзиларидан қуяверайлик, зора фойда бериб қолса, деган хаёл ила дорини қуйдилар.

Маълум вақт ўтиб у зоти муборак хушларига келдилар. Атрофда турганларга назар солдилар ва:

«Мен сизларга оғзимдан дори қуйманглар,

демабмидим?!» дедилар».

Демак, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам хушдан кетган бўлсалар ҳам бўлиб ўтган ҳодиса ёдларида экан. Ўзлари хоҳламай, менинг оғзимдан дори қуйманглар ишорасини қилган бўлсалар ҳам дори қуйганларни сўроққа тутдилар.

«Биз, бемор дорини хуш кўрмайди, дебмиз», дедик».

Албатта, бундан бошқа баҳона йўқ эди.

«Шунда у зот:

«Ушбу уйда турганлардан бирор киши қолмай оғзига дори қуйилади. Мен назар солиб тураман».

Ким Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам истамасалар ҳам муборақ оғизларидан дори қуйишда иштирок этган бўлса, қараб турган бўлса, қилган ишининг жазосига унинг оғзига ҳам дори қуйилади. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари уларнинг ҳар бирининг оғзига дори қандоқ қуйилишига назар солиб, қараб турадилар.

«Илло Аббосга қуйилмайди. Чунки у сизлар ила шохид бўлмаган», дедилар».

Аббос ибн Абдулмуттолиб розияллоҳу анҳу ўша дори қуйиш пайтида бўлмагани учун, мазкур ўзбошимчиликда иштирок этмагани учун унинг оғзига дори қуйилмайди.

Бундан беморни дори ичишга мажбурлаш керак эмаслиги билинади. Дарҳақиқат, ихлос билан ичилмаган дори фойда бермаслиги аниқ.

2578- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ **ط** أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ **ρ** اسْتَعَطَ. رَوَاهُ أَبُو

دَاوُدَ وَالشَّيْخَانِ.

2578. Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Албатта, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бурунларидан дори томизганлар».

Абу Довуд ва икки Шайх ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу услуб ўша вақтда ҳам бор экан. Тажрибадан ўтган ҳар бир услуб ила даволаниш жоизлиги шундан олинади.

2579- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِنَّ خَيْرَ مَا تَدَاوَيْتُمْ بِهِ
السَّعُوطُ وَاللَّدُوذُ وَالْحِجَامَةُ وَالْمَشْيُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

2579. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Сиз даволанган нарсаларнинг энг яхшиси: бурундан дори томизиш, оғиздан дори ичириш, қон олдириш ва сурги», дедилар».

Термизий яхши санад ила ривоят қилган.

Шарҳ: Ўша вақтдаги хасталикни муолажа қилишда ишлатиладиган энг машҳур тўрт услуб шулардан иборат эди. Мишқос нарса қиздириб босиш ноилож қолинганда кўлланадиган услуб эди.

Мазкур услубларни ўрганиб ҳам чикдик. Фақат сурги ичиш биринчи бор зикр қилинмоқда. Уламоларимиз таъкидлашларича, ўша даврда Ҳижоз диёрида энг яхши сурги маккаи сано ҳисобланар экан. Ҳозир ҳам шундоқ.

ومنه العجوة والكمأة

АЖВА ВА КАМЪА

«Ажва» — Мадинаи Мунавварада етиштириладиган энг сифатли, яхши ва машҳур хурмо нави.

«Камъа» — сахро набототларидан бири. Араблар уни дори учун ишлатишади.

2580- عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ τ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَنْ

تَصَبَّحَ سَبْعَ تَمَرَاتٍ عَجْوَةً لَمْ يَضُرَّهُ ذَلِكَ الْيَوْمَ سُوءٌ وَلَا سِحْرٌ. رَوَاهُ
الثَّلَاثَةُ وَالنَّسَائِيُّ.

2580. Омир ибн Саъд розияллоху анҳудан, унинг отасидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Ким эрталаб ажвадан етти дона еса, ўша куни унга заҳар ҳам, сеҳр ҳам зарар қилмайдир», дедилар».

Учовлари ва Насаий ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифнинг маъноси равшан. Ким эрталаб оч наҳорга ажва хурмоси мевасидан етти донани еса, ўша куни унга заҳар ҳам, сеҳр ҳам таъсир қилмайди. Ундоқ бўлса, ҳамма шу ишни қилиб юриши керак бўлади. Нима учун бизнинг юртларимизда бу нарсаса қадимда ҳам эътибор берилмаган ва ҳозир ҳам эътибор берилмайди? Шу ва шунга ўхшаш бир қанча саволларга жавоб топиш учун қадимги ушбу мавзуга катта эътибор билан қараб, ўрганиб, ўз китобларида хулосаларини ёзиб қолдириб кетган уламоларимизнинг китобларига мурожаат қиламиз.

Улардан бири Ибн Қайюм ал-Жавзия ушбу масалани кенгрок тушунтириш учун иккита ҳадисни мисол қилиб олади.

Биринчиси, Имом Байҳақий ривоят қилган «Ирқи ан-насаанинг давоси аъробий қўйнинг думбасидир. Уни эритилади. Сўнгра учга бўлинади. Ҳар куни бир бўлакдан оч наҳорга ичилади», деган ҳадисдир.

Иккинчиси, ушбу биз ўрганаётган ҳадисдир.

Келинг, бир бошдан ўрганиб чиқайлик, у киши нима дер эканлар:

«Ирқи ан-насаа» болдирнинг бўғинидан бошланадиган

оғрикдир. У соннинг орқа томонидан тушади. Гоҳида товонгача боради. Унинг муддати қанча узоқ бўлса, тушиши ҳам узайиб бораверади. У туфайли сон ҳам, оёк ҳам ингичка бўлиб бораверади.

Ушбу ҳадисда ҳам луғавий, ҳам тиббий маъно бор. Луғавий маъноси ҳақида гапирадиган бўлсак, унда ушбу хасталикни «Ирқи ан-насаа» деб номлашга далил бордир. Бу уни ушбу ном ила номлашни ман қилганларга хилофдир. Улар, ирқи ан-насаа томирнинг ўзидир. Шунинг учун бундай таркиб бир нарсанинг ўзини ўзига изофа қилиш бўлади. Бу эса мумкин эмас, дейдилар.

Бу гапнинг айтувчига жавоб икки томонлама бўлади.

Биринчиси, ирқ-томир ан-насаадан кўра умумийроқдир. Шунинг учун бу таркиб омнинг хосга изофаси бўлади. Дирҳамларнинг барчаси ёки баъзиси каби.

Иккинчиси, ан-насаа томирга тушган хасталиқдир. Бундаги изофа бир нарсани жойига изофа қилиш бўлади. Айтишларича, унинг бу ном билан аталишига унинг алами ундан бошқа ҳамма нарсани эсдан чиқариб юбориши сабаб бўлган экан.

Энди тиббий маъносига келсак, аввал айтилганидек, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг гаплари икки турли бўлади.

Биринчиси, ҳамма замон, макон, шахс ва ҳолатлар учун умумийдир.

Иккинчиси, ушбу мазкурларнинг баъзисига хосдир. Бу ҳадис худди шу иккинчи турга оиддир. Бундаги хитоб арабларгадир, Ҳижоз аҳлига ва уларга қўшни бўлганларгадир, хусусан, саҳровий арабларгадир. Ушбу дори улар учун энг манфаатли дорилардан.

Бу хасталик қуришликдан келиб чиқади. Гоҳида ғализ ёпишқоқ моддадан келиб чиқади. Бунинг давоси эса, суриб чиқариш ила бўлади.

Думбада икки хислат бор. Бири пишириш. Иккинчиси

юмшатиш. Ана ўша пишириш кейин чиқариб юборишга ёрдам беради. Мана шу хасталикни даволашда худди шу икки нарсга эҳтиёж бор.

Аъробий қўйни тайинлашга унинг ортиқча нарсалари озлиги ва миқдорининг кичиклиги сабаб бўлган. Шунингдек, унинг жавҳари латифдир. Ўзига хос ўт-ўланларни ейди. У асосан қуруқликнинг иссиқ мижоз ўсимликларини ейди. Бу ўсимликларни ҳайвон еса уларнинг табиати ҳайвоннинг гўштини юмшатади ва унга ўтади. Шундоқ қилиб ҳайвоннинг гўшти латиф хусусият касб қилади. Мижози ҳам латиф бўлади. Хусусан, думбаси жуда ҳам латиф бўлиб кетади. Мазкур ўсимликларнинг таъсири гўштан кўра сутда кўпроқ бўлади. Лекин думбадаги пишириш ва юмшатиш хусусияти сутда бўлмайди. Сахровий халқларнинг ғолиб дорилари бир хил нарсдан бўлади. Ҳиндистон уламолари ҳам бунини тасдиқлайдилар.

Аммо рум ва юнонлар мураккаб дориларга эътибор берадилар. Уларнинг барчаси, табибнинг маҳорати ғизо билан даволашида зоҳир бўлади, дейдилар.

Аввал ҳам ўтганидек, одатда арабларнинг ва саҳроликларнинг хасталиклари содда бўлади. Уларга содда дорилар муносиб келади. Бу уларнинг ғизоси соддалигидандир. Мураккаб хасталиklar ғолибо ғизонинг таркибидан, турларидан ва ихтилофидан келиб чиқади».

Ибн Қайюм ал-Жавзийя биз юқорида матни ўрганган ҳадисга ўхшаш хурмонинг заҳар ва сеҳрни ман қилиши ҳақидаги ҳадисларни зикр қилиб туриб қуйидагиларни ёзади:

«Бу ҳадис хосни ирода қилинган ҳадисдир. Мадина аҳли ва уларнинг қўшниларига ўхшашларни. Шубҳасиз, ҳар бир маконнинг ўз хусусиятлари бўлиб кўпгина дорилар ўша жойдан бошқа ерда фойда бермайди. Бир жойда ўсган ўсимлик маълум хасталикка даво бўлади.

Аммо худди ўша ўсимлик бошқа жойда ўсса мазкур хасталикка дори бўла олмаслиги мумкин. Чунки унинг ўсадиган тупроғи ва ҳавоси ўзгарган бўлади. Ерларнинг хусусият ва табиатлари ҳам худди инсонларнинг хусусият ва табиатлари каби турлича бўлади. Кўпгина ўсимликлар бир юртда ғизо бўлади. Бошқа юртда эса заҳар бўлади. Баъзиларга дори бўлган нарса бошқаларига ғизо бўлади. Баъзиларга бир турли хасталик учун дори бўлган нарсалар бошқалари учун бошқа турли хасталиклар учун дори бўлади. Бир юртга дори бўлган нарса бошқаларга фойда бермайди ва ҳоказо.

Мазкур хурмо баъзи заҳарларга қарши наф бериши мумкин. Унинг фойдаси юртнинг хусусиятига боғлиқ бўлиши мумкин.

2581- عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: الْكُمَةُ مِنَ

الْمَنْ وَمَاؤُهَا شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ. وَزَادَ: وَالْعَجْوَةُ
مِنَ الْجَنَّةِ وَهِيَ شِفَاءٌ مِنَ السَّمِّ.

2581. Саъид ибн Язийд розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Камъа манндандир. Унинг суви кўзга доридир», дедилар».

Икки Шайх ва Термизий ривоят қилишган.

Термизий қуйидагини зиёда қилган:

«Ва ажва жаннатдандир. У заҳарга доридир».

Шарҳ: «Манн» деганда Аллоҳ таоло Бани Исроилга осмондан туширган таом кўзда тutilган. Лекин бу гап ўхшатиш учун айtilган. Мазкур манн осмондан тушган нарса экани ҳаммага маълум. Камъа эса ерда ўсадиган ўсимлик экани маълум. Бу ерда камъа хайр-баракада худди

маннга ўхшайди деган маъно бор.

2582- وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: أَخَذْتُ ثَلَاثَةَ أَكْمُؤٍ أَوْ خَمْسًا أَوْ سَبْعًا فَعَصَرْتُهِنَّ فَجَعَلْتُ مَاءَهُنَّ فِي قَارُورَةٍ فَكَحَلْتُ بِهِ جَارِيَةً لِي فَبَرَأَتْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

2582. *Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу айтадилар:*

«Уч ёки беш, ёки етти дона камъани олдим. Уларни сиқиб, сувини шиша идишга қуйдим. Ундан бир жориямнинг кўзига суртган эдим тузалиб кетди».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ривоятда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг тавсиялари бўйича камъа ўсимлигидан дори тайёрлаб манфаат топилганлик ҳақида ҳикоя қилинмоқда.

Айни ушбу ва шунга ўхшаш бошқа ҳадиси шарифлар мусулмон оламининг турли халқларига мансуб бўлган мусулмон табибларга ўз ўлкаларидаги мевалар ва турли набототларни синчиклаб ўрганиб улардан ўз юртдошларига дори-дармонлар тайёрлашга чорлаган. Уларнинг Исломот таълимотларидан, ўзларининг маҳбуб пайғамбарларининг иршодларидан руҳланиб олиб борган мислсиз илмий изланишини самараси ўлароқ жаҳон тиббиёти хазинаси сонсиз-саноксиз нодир дорилар дурдоналари ила тўлатилди.

ومنه الماء للمحموم والمعين

ИСИТМА ВА КЎЗ ТЕККАНГА СУВ

2583- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: الْحُمَّى مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ فَأَبْرِدُوهَا بِالْمَاءِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2583. Оиша розияллоху анҳодан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Иситма жаҳаннамнинг иссиғидандир. Уни сув билан совутинглар», дедилар».

2584- وَكَانَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ إِذَا أُتِيَتْ بِالْمَرْأَةِ قَدْ حُمَتْ تَدْعُو لَهَا أَخَذَتِ الْمَاءَ فَصَبَّتُهُ بَيْنَهَا وَبَيْنَ جَبْهِهَا وَقَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَأْمُرُنَا أَنْ نَبْرِدَهَا بِالْمَاءِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2584. Асма бинти Абу Бакр розияллоху анҳо хузурларига иситмалаган аёлни дуо сўраб олиб келсалар, сув олиб унинг ёқасидан қуяр эдилар ва:

«Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам бизларга уни сув билан совутишни амр қилар эдилар», дерди.

Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифлар билан танишган одам кандоқ қилиб иситмалаб турган одам совуқ сув ичиши ёки уни ўз устидан қуйиши мумкин, ахир бу умуман мумкин эмас-ку, дейиши турган гап. Лекин, уламоларимизнинг бу ҳадисларга қилган шарҳларини ўргансак, ажабланишга ҳеч қандай ўрин қолмайди.

«Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг хитоблари икки турли бўлади.

1. Бутун ер юзи аҳолиси учун умумий хитоб.

2. Улардан баъзиларига хос бўлган хитоб. Ушбу иккинчи тур хитобга мисол келтирсак.

Абу Айюб ал-Ансорий розияллоху анҳу ривоят қилган

ҳадисда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачонки, бирортангиз қазои ҳожатга борса, қиблага юзланмасин ва унга ортини ҳам ўгирмасин. Шарққа ёки ғарбга қаранглар», деганлар.

Ҳадисдаги, шарққа ёки ғарбга қаранглар, деган гап Мадинаи Мунаввара аҳлига айтилган. Улар шарққа ёки ғарбга қарасалар қибла ён томонларида қолади. Бошқа жойларда қибла шарқ ёки ғарбда бўлиши мумкин. Уларга бу гап тегишли бўлмайди. Улар қиблага қараб ёки ортларини қилиб қазои ҳожат қилмасликлари зарурлигидан шарқ ёки ғарбга қарамасликлари керак бўлади.

Бу ҳақиқатни билинган бўлса, мазкур иситмани совуқ сув ила совутиш ҳақидаги ҳадиси шариф Ҳижоз аҳли ва уларга яқин қўшни бўлганларга хос.

Албатта, иситма бир хил бўлмайди. У бир неча хил бўлади. Ўшалардан бири куёшнинг шиддатли ҳарорати туфайли бўладиган иситмадир. Ушбу ҳадиси шарифларда айни ўша хилдаги иситма ҳақида сўз кетмоқда.

Иситмани совуқ сув ичиш ёки унда ювиниш ила даволаш фойдали эканини, балки бошқа даво йўқлигини Жолунус ва Розий каби машҳур табиблар ҳам таъкидлаганлар.

2585- عَنْ ثَوْبَانَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِذَا أَصَابَ أَحَدُكُمْ

الْحُمَّى فَإِنَّ الْحُمَّى قِطْعَةٌ مِنَ النَّارِ فَلْيُطْفِئْهَا عَنْهُ بِالْمَاءِ فَلْيَسْتَنْقِعْ نَهْرًا

جَارِيًا لِيَسْتَقْبِلَ جَرِيَّةَ الْمَاءِ فَيَقُولُ بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ اشْفِ عَبْدَكَ

وَصَدِّقْ رَسُولَكَ بَعْدَ صَلَاةِ الصُّبْحِ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ فَلْيَغْتَمِسْ فِيهِ

ثَلَاثَ غَمَسَاتٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَإِنْ لَمْ يَبْرِأْ فِي ثَلَاثٍ فَخُمْسٍ وَإِنْ لَمْ يَبْرِأْ

فِي خَمْسٍ فَسَبْعٍ فَإِنْ لَمْ يَبْرَأْ فِي سَبْعٍ فَتَسْبَعٍ فَإِنَّهَا لَا تَكَادُ تُجَاوِزُ تِسْعًا
بِإِذْنِ اللَّهِ تَعَالَى. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

2585. Савбон розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачон бирингизни иситма тутса, иситма дўзахдан бир китъадир, бас, уни ўзидан сув билан ўчирсин. Оқар анҳорга тушсин. Сувнинг оқимиға қарши турсин. Сўнгра, «Бисмиллаҳи. Эй бор Худоё, бандангга шифо бергин, Расулингни тасдиқлагин», десин. Бомдод намозидан кейин, қуёш чиқишидан олдин қилсин. Бас, унга уч кун, уч марта шўнғисин. Уч кунда тузалмаса, беш кун. Беш кунда тузалмаса, етти кун. Етти кунда тузалмаса, тўққиз кун. У Аллоҳ таолонинг изни ила тўққиз кундан ортмас», дедилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда айтилган услуб иссиқ юртларда ёз фаслида фойда беради. Албатта, аввал айтиб ўтган шартлар мавжуд бўлганда. Чунки саҳар чоғида сув совуқ бўлади. Инсон ўзи эса кечаси билан ухлаб, дам олиб комил куввати ила турган бўлади. Шунинг учун мазкур услуб наф бериши имкони энг яхши бўлган ҳолат танланган. Ана ўша шартлар вужудга келгандан кейин ихлос билан дуони ўқиб сувга тушган одамнинг иситмаси Аллоҳ таолонинг ёрдами ила қолади.

2586- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذَا اسْتُغْسِلْتُمْ فَاعْسِلُوا. وَبَيَانُ الْغُسْلِ فِي حَدِيثِ أَحْمَدَ

الْأَرْبَعَةَ وَرَادَ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ: وَلَوْ كَانَ شَيْءٌ سَابِقَ الْقَدَرِ سَبَقَتْهُ

الْعَيْنُ وَإِذَا اسْتُغْسِلْتُمْ فَاعْسِلُوا. وَبَيَانُ الْغُسْلِ فِي حَدِيثِ أَحْمَدَ

وَالنَّسَائِيَّ وَابْنَ حَبَّانَ كَالْآتِي: يَغْسِلُ الْعَائِنُ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ
وَمِنْ سُرَّتِهِ إِلَى أَسْفَلِ جِسْمِهِ وَيُوضَعُ الْ مَاءُ فِي قَدَحٍ وَيُصَبُّ عَلَى
الْمَعِينِ عَلَى رَأْسِهِ وَظَهْرِهِ ثُمَّ يُكْفَأُ الْقَدَحُ فَيَبْرَأُ بِإِذْنِ اللَّهِ.

2586. *Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Кўз тегиши ҳақдир», дедилар».

Тўртовлари ривоят қилишган. Муслим ва Термизий қўйидагиларни зиёда қилишган:

«Агар бирор нарса қадардан ўтадиган бўлса, албатта, кўз тегиши ўтар эди. Қачонки сиздан ғулга ёрдам сўралса, ғулга ёрдам беринг», дедилар».

Ғулнинг баёни Аҳмад, Насайи ва Ибн Ҳиббонлар ривоят қилган ҳадисда қўйидагича баён қилинади:

«Кўзи теккан киши юзини ва икки қўлини чиганоғи билан ювади. Кейин киндигидан жисмининг пастигача ювади. Сувни қадахга қуйиб туриб, кўз текканнинг бошидан ва елкасидан қуйилади. Сўнгра қадахни тўнтарилиб қўйилади. Аллоҳнинг изни ила тузалиб кетади».

Шарҳ: Шу жойда аввало кўз тегиши ҳақида бир оз тўхталиб ўтишга тўғри келади.

Баъзи тоифалар, хусусан, замонамиз моддапарастлари кўз тегиши деган нарсани умуман инкор қиладилар. Улар бу гапни бидъат, дейдилар.

Аммо барча элат ва миллатларнинг оқиллари кўз тегишини инкор қилмайдилар. Биз мусулмонларга бу ҳақдаги билим шариатимиз таълимотларидир. Ана ўша нарсалардан баъзиларини ҳозир ўрганмоқчи бўлиб турибмиз. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Кўз тегиши ҳақдир», дедилар».

Яъни, бу нарсани инкор қилиб бўлмайди. Агар ақлни бир оз ишлатилса, тадаббур қилинса, бу масала ойдинлашади.

Аллоҳ таоло инсонларнинг жисмларида ва рухларида турли қувватларни яратгандир. Баъзи жисмларга заҳар таъсир қилмайди. Ҳозирда ҳам заҳарли илонлар ёки чаёнлар ичида ухлайдиган, уларга ўзини чактирса ҳам ҳеч таъсирланмайдиган кишилар ҳақидаги хабарлар тез-тез чиқиб туради. Бунга ўхшаш Аллоҳ таоло ғаройиб хусусиятли жисмга эга қилган турли бандаларни кўп учратамиз.

Шунингдек, кишиларни Аллоҳ таоло руҳий қобилиятларини ҳам турли қувватларга эга қилиб яратган. Агар кўпчилик оддий ҳолатда бўлса ҳам баъзи кишилар одатдан ташқари руҳий қувватга эга бўладилар. Оқил инсон руҳий таъсирни ҳеч инкор қилмайди. Бу оддий ҳақиқатдир. Ўзи уяладиган одамни унга назар солиб турганини кўрган шахснинг юзи ўз-ўзидан қизара бошлайди. Ўзи кўрқадиган одамнинг унга тикилиб турганини сезган одамнинг юзи ўз-ўзидан оқариб кетади. Ўша пайтда таъсирланган одамнинг эс-ҳуши йўқолиб, қуввати кетиб оёғи қалтираб қолишига нима дейсиз?

Ҳайвонлар ичида илонларнинг баъзи турлари ана шу таъсирга эга. Ўзи тегмаса ҳам, чакмаса ҳам назари ила таъсирини ўтказиши мумкин. Бунини халқ ичида, илон авраши дейилади. Ўшандоқ илонлар нафақат ўзи учун ов ҳисобланган ҳайвонларга, балки, кези келса, инсонларга ҳам таъсирини ўтказади. Ҳомиладор аёлларнинг ҳомиласини тушишига, баъзида инсоннинг кўзига зарар етказишга сабаб бўлади.

Шундоқ экан, инсонлардан маълум руҳий қувватга эга бўлганлари ўзлари узоқдан туриб бошқаларга таъсир ўтказиши мумкин эмасми? Одамларга қараб туриб ухлатиб кўядиган, турли ҳаракатлар қилдирадиган кишиларни

ҳамма кўриб-билди-ку!

Ана шундоқ ишларни бўлиши учун фақат жисм жисмга тегиши ёки яқиндан тикилиб қараш шарт эмас. Балки, кўзи тегадиган киши кўр бўлиши ҳам мумкин. Унга бир киши васф қилинганда ундаги ҳасад руҳи ёмонлик ила кўзиса, мазкур кишига кўзи тегиши мумкин. Аслида кўз тегишнинг асосида ҳасад бор.

Аллоҳ таоло Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга хитоб қилиб:

«Ва кофирлар зикрни эшитаётганларида сени кўзлари билан тойдирмоқчи бўлдилар ва, албатта, у жиннидур, дерлар», деган.

«Кўз билан тойдириш»нинг икки хил маъноси бор.

Биринчиси, адоват ва душманлик назари билан ҳақ йўлдан тойдириш, адаштириш. Кофирлар Пайғамбар алайҳиссаломга маънавий зарар етказишни хоҳлаганлар.

Иккинчиси, кўз теккизиш билан Пайғамбар алайҳиссаломга жисмоний зарар етказиш, у кишини йиқитиш, ҳалок қилиш маъноси.

Бу оятнинг нозил бўлиш сабаблари ҳақидаги ривоятларда, мушриклар Қурайш қабиласида кўзи бор бир кишини олиб келиб, Пайғамбар алайҳиссаломга ёмон кўз билан қаратиб зарар етказмоқчи бўлганлар. Шундоқ кўзли одамлар Бани Асад қабиласида бўлар экан.

Агар улардан бирортаси семиз туяни кўрганда ёмон кўз билан қараб қўйиб, «ҳой киз, идишни олиб бориб манавининг гўштидан олиб кел», деса, туя тезда касал бўлиб йиқилар, эгаси уни сўйиб юборишга мажбур бўлар экан. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг:

«Агар бирор нарса қадардан ўтадиган бўлса, албатта, кўз тегиши ўтар эди», деганлари ҳам шунга ўхшаш нарсаларнинг бўлиши мумкинлигини тасдиқлайди.

Кўз тегиши, ундан баъзи кишилар зарарланиб хаста бўлиб қолиши мумкинлиги баён қилингандан кейин, уни

даволаш васфига ўтилмоқда.

«Қачонки сиздан ғуслга ёрдам сўралса, ғуслга ёрдам беринг».

Имом Термизийнинг зиёдаларида келган бу жумланинг маъносини тўғри тушуниш учун кўз текканни давоси учун қилинадиган ғуслнинг баёни келган Имом Аҳмад, Насайй ва Ибн Ҳиббонлар ривоят қилган ҳадисни ўрганишимиз лозим:

«Кўзи теккан киши юзини ва икки қўлини чиғаноғи билан ювади. Кейин киндигидан жисмининг пастигача ювади. Сувни қадахга қуйиб туриб, кўз текканнинг бошидан ва елкасидан қуйилади. Сўнгра қадахни тўнтарилиб қўйилади. Аллоҳнинг изни ила тузалиб кетади».

Демак, ғуслга ёрдам бериш кўзи теккан одамдан сўралади. У юзини ва икки қўлини чиғаноғи билан ювади. Кейин киндигидан жисмининг пастигача ювади ва ўша сувни кўз тегиб хаста бўлган кишига беради. Бемор ўша сув ила ғусл қилса, Аллоҳ таолонинг изни ила тузалади.

2587- وَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: كَانَ يُؤْمَرُ الْعَائِنُ

فَيَتَوَضَّأُ ثُمَّ يَغْتَسِلُ مِنْهُ الْمَعِينُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

2587. *Оиша розияллоҳу анҳо айтадилар:*

«Кўзи текканга амр қилинади. У таҳорат қиларди. Кейин ўша сув ила кўз теккан ғусл қиларди».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ерда ҳам сирни тушунмаганларимиз, бемор бошқа бўлса-ю, унинг бемор бўлишига сабаб бўлганни таҳорат қилдиришдан нима фойда бор, дейишимиз мумкин. Уламоларимиз бу шубҳага ҳам қониқарли жавоб берганлар.

Илоннинг заҳарига қарши дори тайёрлаш учун ўша

илоннинг гўшти ишлатилар экан. Заҳарли нарса чакқанда уни ўлдирилса, чакқани алами кесилиши ҳаммага маълум.

Кўз тегиши ҳам худди шунга ўхшаган нарса. Кўзи бор одам кўлида бировни куйдириш учун олов ушлаб турган одамга ўхшайди. Унинг кўлидаги оловни ўчирсанг хавф-хатар кетади. Бир нарсанинг давоси унга зид нарса ила бўлади. Модомики кўз тегиш ила пайдо бўлган хасталик кўзи бор одамнинг ёмон руҳий таъсиридан келиб чиққан экан, унинг ўзидаги ўша ёмон руҳиятни ўзгартишга ҳаракат қилинади. Аввало, ундан беморнинг ҳақиға дуо қилиш сўралади. Бу билан унинг беморга нисбатан бўлган руҳий ҳолати яхшилиқ томон бурила бошлайди. Сўнгра ундан ушбу ривоятда айтилган жойларини ювиш ва таҳорат қилиш сўралади. Эътибор берадиган бўлсак, ўша ювишда унинг баданидаги энг ҳассос, қалбга таъсир қиладиган жойлари ювилади. Шу билан қалбидаги ёмонлик ўти ўчади ва беморга таъсири тугайди.

Ана ўша сувни беморнинг устидан куйилса, худди дорини куйгандек бўлади.

Шу билан бирга, кўз тегишини олдини олиш ҳам тавсия қилинади. Бунинг учун кўзга яқин жойларни тўсиб юриш маслаҳат берилади.

Имом Бағавий «Шарҳи Сунна» китобида қуйидаги ривоятни келтирган эканлар:

«Усмон розияллоҳу анҳу бир хушсурат болани кўриб қолиб, бунга кўз тегмаслиги учун кулдиргичини беркитиб кўйинглар, деди».

Яна кўз тегишининг олдини оладиган нарсалардан бири бирор нарсани кўриб ажабланган одамнинг, машааллоҳу, ла қуввата илла биллаҳи, демоғлигидир.

Ҳишом ибн Урва розияллоҳу анҳудан ривоят қилинишича, у киши ўзларини ажаблантирадиган бирор нарсани кўрсалар ёки ўз боғларидан бирига кирсалар, машааллоҳу, ла қуввата илла биллаҳи, дер эканлар.

Аллоҳ таоло Куръони Каримда ўз боғи ила фахрланган кофирга насиҳат қилган банда тилидан:

«Боғингга кирганингда: «Аллоҳнинг хоҳлагани, Аллоҳдан бошқада қувват йўқ», десайдинг», деган.

Эй кофир, сен фахрланаётган боғни сенга Аллоҳ берган, агар Аллоҳ бермаганида, сенинг кўлингдан ҳеч нарса келмас эди. Шунинг учун боғингга кирсанг:

«Машааллоҳу, ла қуввата илла биллаҳи» — «Аллоҳнинг хоҳлагани, Аллоҳдан бошқада қувват йўқ», десайдинг».

Бундай дейишинг сенга неъмат берган Зотни тан олишингни ва Унинг қувватига ишонишингни билдиради. Шу билан бирга, ожизлигингни ҳам тан олишинг бўлади. Ана шунда сенга Аллоҳ берган неъмат ҳам бардавом бўлади.

Шу оят маъносига биноан мусулмонлар ўзларини ажаблантирадиган, хурсанд қиладиган бир нарсани кўрсалар ёки эшитсалар, хабар топсалар кўз тегмасин деган мақсадда: «Машааллоҳу, ла қуввата илла биллаҳи», дерлар. Бу ҳам мусулмон инсон маданиятининг белгисидир.

2588- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى فِي بَيْتِهَا جَارِيَةً فِي وَجْهِهَا سُفْعَةٌ فَقَالَ: اسْتَرْقُوا لَهَا فَإِنَّ بِهَا النَّظْرَةَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

2588. Умму Салама розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишининг уйларида юзи қорамтир қизариб кетган бир жорияни кўриб:

«Бунга дам солдириб юборинглар. Унга назар

тегибди», дедилар».

Икки Шайх ривоят қилишган.

Шарҳ: Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадисларида, бинобарин, саҳобаи киромлар истилоҳида, китобларимизда «назар тегиш» истилоҳи жиннинг кўзи текканини билдиради. Ушбу ҳадиси шарифда зикр қилинаётган жорияга жиннинг кўзи теккан экан.

2589- وَ قَالَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ وَلَدَ جَعْفَرٍ تُسْرِعُ إِلَيْهِمُ الْعَيْنُ أَفَأَسْتَرْقِي لَهُمْ؟ فَقَالَ: نَعَمْ فَإِنَّهُ لَوْ كَانَ شَيْءٌ سَابِقَ الْقَدَرِ لَسَبَقْتَهُ الْعَيْنُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَمُسْلِمٌ.

2589. Асма бинти Умайс розияллоҳу анҳо:

«Эй Аллоҳнинг Расули, Жаъфарнинг болаларига бирпасда кўз тегиб қолаверади. Уларга дам солдириб юборайми?» деди. У зот:

«Ҳа, агар бирор нарса қадардан ўтувчи бўлса, кўз тегиши ўтар эди», дедилар».

Термизий ва Муслим ривоят қилишган.

Шарҳ: Албатта, дам солиш коҳин, фолбинлар орқали ва турли хурофот йўллари билан эмас, исломий тариқада бўлади.

Имом Абу Довуд қилган ривоятда Саҳл ибн Саъд розияллоҳу анҳу қуйидагиларни айтадилар:

«Бир селхона олдидан ўтдик. Шунда кириб ғусл қилдим. Иситмалаб чиқдим. Бу Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга етиб борганда у зот:

«Абу Собитга айтинглар, унга дам солиб қўйсин», дедилар. Мен:

«Эй саййидим, дам солиш мумкинми?» дедим.

«Кўз теккан, илон ёки чаён чаққандан бошқада дам

солиш йўк», дедилар у зот.

Бундай пайтларда икки «кул ауъзу» сураларини ва оятул курсийни ўқиш тавсия қилинади. Яна Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан ривоят қилинган бир қанча дуолар бор.

ومنه التلبية والكحل

ТАЛБИЙНА ВА СУРМА

«Талбийна» — ун, сут ва асалдан пишириб тайёрланадиган таом.

2590- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا كَانَتْ إِذَا مَاتَ الْمَيِّتُ مِنْ أَهْلِهَا فَاجْتَمَعَ لَذَلِكَ النِّسَاءُ ثُمَّ تَفَرَّقْنَ إِلَّا أَهْلَهَا وَخَاصَّتَهَا أَمَرْتُ بِبُرْمَةٍ مِنْ تَلْبِينَةٍ فَطَبَخْتُ ثُمَّ صُبْتُ ثَرِيدٍ ثُمَّ قَالَتْ: كُلْنَ مِنْهَا فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: التَّلْبِينَةُ جُمَّةٌ لِفُؤَادِ الْمَرِيضِ تُذْهِبُ بَعْضَ الْحُزَنِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

2590. Ошша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«У киши ўз аҳлларидан бирор киши вафот этадиган бўлса, шу сабабла аёллар тўпланиб тарқаганидан сўнг, фақат аҳллари ва хос кишилар қолганда бир декча талбийна қилишга амр этарди. Сўнггра уни нонли шўрва устига қуйиларди. Кейин у киши:

«Эй аёллар, шуни еб олинглар. Мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг, талбийна беморнинг юрагини қувватли қилувчидир ва баъзи маҳзунликни

кетказадиди, деганларини эшитганман», дер эди».

Икки Шайх ривоят қилишган.

Шарҳ: Ҳар бир эл, ҳар бир юртнинг маълум бир ҳолатларда қиладиган таомлари бор. Янги тукқан аёлларга алоҳида, маълум хасталикдан даволанганларга алоҳида, таъзия эгаларига алоҳида, сафардан келганларга алоҳида таом ва шароб тугилади.

Бу нарсалар йиллар давомида тўпланган бой тажрибанинг самараси ҳисобланади.

Ушбу ривоятда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам томонларидан тавсия қилинган, юракни қувватлаб, хафаликни кетказадиган «талбийна» номли таом ҳақида сўз кетмоқда. Оиша онамиз розияллоҳу анҳо Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан эшитганлари учун ўзлари иштирок этган таъзияларда мусибатзада аёлларга ўша таомни егизар эканлар.

2591- عَنْهَا كَانَتْ تَأْمُرُ بِالتَّلْبِينِ لِلْمَرِيضِ وَلِلْمَحْزُونِ عَلَى

الْهَالِكِ وَتَقُولُ: إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: إِنَّ التَّلْبِينَةَ تُجِمُّ فُؤَادَ الْمَرِيضِ وَتَذْهَبُ بَعْضُ الْحُزْنِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2591. Яна ўша кишидан:

«У киши бемор учун ва вафот этганга маҳзун бўлган учун талбийна амр қилар эдилар ва:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг, талбийна беморнинг юрагини қувватли қилади ва баъзи маҳзунликни кетказадиди, деганларини эшитганман», дер эди».

Бухорий ривоят қилган.

2592- وَعَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَخَذَ أَهْلَهُ

الْوَعَاكَ أَمَرَ بِالْحَسَاءِ فَصُنِعَ ثُمَّ أَمَرَهُمْ فَحَسَوْا مِنْهُ وَيَقُولُ : إِنَّهُ لَيَرْتَوُ
فُؤَادَ الْحَزِينِ وَيَسْرُو عَنْ فُؤَادِ السَّقِيمِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

2592. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам аҳлларини иситма тутса, ҳасаа шўрваси қилишга амр этар эдилар. У қилинади. Сўнгра у зот амр қилардилар. Улар ичардилар. Бас, у зот:

«Албатта, у маҳзуннинг юрагини қувватли қилур ва беморнинг юрагини худди сизларнинг бирингиз ўз юзини сув билан ювгандек ювар», дер эдилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: «Ҳасаа» талбийнанинг яна бошқа бир номи. Уни баъзилар «ҳарийра» деб ҳам атар эканлар.

2593- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ر قَالَ: إِنَّ خَيْرَ أَكْحَالِكُمْ الْإِمْدُ يَجْلُو

الْبَصَرَ وَيُنْبِتُ الشَّعَرَ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ. وَزَادَ التِّرْمِذِيُّ: وَكَانَ
لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَكْحَلَةٌ يَكْتَحِلُ بِهَا عِنْدَ النَّوْمِ ثَلَاثًا فِي كُلِّ عَيْنٍ.

2593. Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Албатта, сурмаларингизнинг яхшиси исмидир. У кўзни равшан қилур ва киприкни ўстирур».

Сунан эгалари ривоят қилишган.

Термизий қуйидагиларни зиёда қилган:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сурмадонлари бор эди. У зот ундан ухлашдан олдин ҳар бир кўзларига уч мартадан сурма сурар эдилар».

Шарҳ: Сурма суртиш кўзнинг соғлиғига эътибор бериш рамзидир. Бемор бўлмаган кўзга ҳам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳар кеча

ухлашдан олдин сурма кўйишлари у зотнинг соғлиқни сақлаш ишига қанчалик эътибор беришларини кўрсатади.

ومنه الزيت والسنا

ЗАЙТУН МОЙИ ВА САНО

2594- عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ ط أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَنْعَثُ الزَّيْتِ وَالْوَرَسَ مِنْ ذَاتِ الْجَنْبِ.

2594. Зайд ибн Арқам розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам зотилжанбга зайтун ёғини ва варсни васф қилар эдилар».

Шарҳ: «Зотилжанб» машхур хасталик.

«Варс» Яманда ўсадиган хушбўй ўсимлик.

Зотилжанб хасталигига учраган кишилар учун ушбу икки нарсадан дори тайёрланар экан. Варсни қуритилганини майдалаб туйиб, зайтун ёғига қориб малҳам тайёрланади. Сўнгра беморнинг ёнбошига суртиб, беш дақиқагача ишқаланади. Ҳар уч соатда ушбу иш такрорланади.

2595- وَعَنْهُ قَالَ: أَمَرْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ نَتَدَاوَى مِنْ ذَاتِ الْجَنْبِ بِالْقُسْطِ الْبَحْرِيِّ وَالزَّيْتِ.

2595. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бизларга зотилжанбдан қистил баҳрий ва зайтун ёғи ила

даволанишни амр этар эдилар».

Шарҳ: «Қистил баҳрий» Хиндистондан келтириладиган чўп бўлиб, сийдикни юритиш, жигар ва зотилжанбга фойда бериш хосиятига эга экан.

Қистил баҳрийни ҳам майдалаб туйиб, зайтун ёғига қориб малҳам тайёрланади. Сўнгра беморнинг ёнбошига суртиб, беш дақиқагача ишқаланади. Ҳар уч соатда ушбу иш такрорланади.

2596- عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سَأَلَهَا: بِمَ تَسْتَمْشِينَ؟ قَالَتْ: بِالشُّبْرَمِ قَالَ: حَارٌّ جَارٌّ قَالَتْ: ثُمَّ اسْتَمَشَيْتُ بِالسَّنَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: لَوْ أَنَّ شَيْئًا كَانَ فِيهِ شِفَاءٌ مِنَ الْمَوْتِ لَكَانَ فِي السَّنَا. رَوَى التِّرْمِذِيُّ هَذِهِ الثَّلَاثَةَ.

2596. Асма бинти Умайс розияллоху анҳодан ривоят қилинади:

«У кишидан Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам:

«Нима ила ичингни тозалайсан?» деб сўрадилар.

«Шубрим ила», деди.

«Исик, қаттиқ», дедилар.

Кейин сано ила ич тозалаган эдим. Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Агар бирор нарсада ўлимнинг шифоси бўлса, санода бўлар эди», дедилар».

Ушбу уловини Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Авваллари кишилар вақти-вақти билан ичларини тозалаб турганлар. Бунинг учун ич юргизадиган хусусиятга эга моддалар ичилган. Табибларнинг таъкидлашларича ана ўша иш туфайли инсон жисмида тўпланиб қолган ортиқча чиқиндилар, балғам ва шунга

ўхшаш зарарли нарсалар чиқиб кетар экан.

Афтидан Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даврларида ҳам бу нарса ҳаммага маълум бўлган, эркагу аёл бу ишни ўз соғлигини сақлаш маъносида қилиб юрганлар. Шунинг учун ҳам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам Асма бинти Умайс розияллоҳу анҳодан:

«Нима ила ичингни тозалайсан?» деб сўрадилар».

Эҳтимол у киши Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан тиббий масалада маслаҳат сўраб келган бўлсалар керак. Чунки тибга оид ҳадиси шарифларни Асма бинти Умайс розияллоҳу анҳо кўп ривоят қиладилар. Аввал ҳам ушбу китобда у киши ривоят қилган бир неча ҳадиси шарифни ўрганиб ўтдик. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу саволларига жавобан Асма бинти Умайс:

«Шубрим ила», деди.

Шубрим ўша диёрларда ўсадиган ўсимлик бўлиб, уни ичган одамнинг ичи юради. Лекин у бу масалада унча мувофиқ нарса эмас экан. Чунки Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам Асма бинти Умайснинг шубрим ичишларидан хабардор бўлганларидан кейин:

«Иссиқ, қаттиқ», дедилар».

Яъни, шубрим одамнинг иссиқлигини оширади. Ўзи эса қаттиқ. Унча яхши эмас. Бу гапни эшитганларидан кейин Асма бинти Умайс розияллоҳу анҳо сўраб-суриштириб мазкур мақсадда ичиладиган воситани ўзгартирганлар.

«Кейин сано ила ич тозалаган эдим. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Агар бирор нарсада ўлимнинг шифоси бўлса, санода бўлар эди», дедилар».

Бундан санонинг қанчалар фойдали нарса экани келиб чиқади. Шунинг учун ҳам авваллари табиблар ҳар қандай

беморни, унинг қандай хасталик ила оғриганидан қатъи назар, олдин маккаи сано бериб тозалаб олган ва сўнгра даволашга ўтган.

ومنه ألبان الإبل وأبوالها

ТУЯНИНГ СУТЛАРИ ВА СИЙДИКЛАРИ

2597- عَنْ أَنَسٍ τ أَنَّ أَنَسًا اجْتَوَوْا فِي الْمَدِينَةِ فَأَمَرَهُمُ النَّبِيُّ ρ أَنْ يَلْحَقُوا بِرَاعِيهِ فِي الْإِبِلِ فَيَشْرِبُوا مِنْ أَلْبَانِهَا وَأَبْوَالِهَا فَلَحِقُوا بِرَاعِيهِ فَشَرِبُوا مِنْ أَلْبَانِهَا وَأَبْوَالِهَا حَتَّى صَحَّتْ أَبْدَانُهُمْ فَقَتَلُوا الرَّاعِيَ وَسَاقُوا الْإِبِلَ فَبَلَغَ النَّبِيُّ ρ فَبَعَثَ فِي طَلَبِهِمْ فَجِيءَ بِهِمْ فَقُطِعَ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلُهُمْ وَسُكِّرَ أَعْيُنُهُمْ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ.

2597. Анас розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Бир гуруҳ одамлар Мадинада ҳаво ёқмаслик хасталигига учрадилар. Набий соллаллоху алайҳи васаллам уларга ўзларининг туя боқувчилари олдида боришни ва уларнинг сутларидан ва сийдикларидан ичишни амр қилдилар. Бас, улар у зотнинг чўпонларига бориб қўшилишди ва у(туя)ларнинг сутларидан ҳамда сийдикларидан ичишди. Баданлари соғайганда эса, чўпонни ўлдириб, туяларни хайдаб қочишди. Бунинг хабари Набий соллаллоху алайҳи васалламга етди. У зот уларни тутиш учун одам юбордилар. Бас, улар тутиб келтирилди. Шунда уларнинг қўл-оёқларини кесдилар ва қўзларига тамға босдилар».

Бешовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу қиссадаги ҳаво ёқмай бемор бўлганлар етти кишидан иборат бўлган. Бошқа ривоятларда таъкидланишича, улардан тўрт киши, Урайна қабиласидан бўлган. Мазкур етти киши Мадинаи Мунавварага келиб, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларида мусулмончиликни қабул қилганлар. Аммо, Мадинаи Мунавваранинг ҳавоси ёқмай қоринлари оғриб, шишиб кетиб, бемор бўлиб қолганлар.

Шунда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам уларни шаҳар четига чиқиб, истиқомат қилиш ва садақага тушган туяларнинг сут ва сийдикларидан ичишга амр қилганлар. Улар мазкур ишни қилиб, соғайиб кетганлар. Аммо, афсуски, Исломдан қайтиб, муртад бўлганлар ва Ясор ан-Нубий исмли туябоқарни ўлдириб, садақага тушган туяларни ҳайдаб қочганлар.

Ушбу ҳадисдан олинadиган фойдалар:

1. Шаҳар ҳавоси ёқмай, бемор бўлган кишилар яхши ҳаволи жойларга бориб, ҳайвон сути ичсалар, фойда топиб соғайишлари мумкинлиги.

2. Бир неча жиноятни бир йўла қилган шахсларга нисбатан бир неча жазо қўллаш мумкинлиги.

2598- وَقَالَ الْحَجَّاجُ لَأَنَسٍ حَدَّثَنِي بِأَشَدِّ عُقُوبَةٍ عَاقَبَهُ النَّبِيُّ

رَ حَدَّثَنِي بِهَذَا فَبَلَغَ الْحَسَنَ فَقَالَ: وَدِدْتُ أَنَّهُ لَمْ يُحَدِّثْنِي بِهَذَا. رَوَاهُ

الْبُخَارِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2598. Ҳажжож Анасга:

«Менга Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам қўллаган энг шиддатли иқоб ҳақида сўзлаб бер», деди. Шунда у ушбу ҳадисани сўзлаб берди. Бу хабар Ҳасанга етганда:

«Менимча, бу ҳақда унга сўзлаб бермаганда яхши бўларди», деди».

Бухорий ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу ривоятда номи зикр қилинган Ҳажжож умавийларнинг аскарбоши ва волийларидан бири бўлиб, тўлиқ исми Ҳажжож ибн Юсуф ас-Сақафий бўлган. Бу шахс тарихда золим Ҳажжож номи ила машҳур бўлган. Унинг золимлиги ҳаммага зарбул масал бўлган. Худди ана шу киши Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг улуғ саҳобаларидан бирлари Анас ибн Молик розияллоҳу анҳуга мурожаат қилиб:

«Менга Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам қўллаган энг шиддатли иқоб ҳақида сўзлаб бер», деди».

Ҳажжож ўз касби бўйича бирор нарса эшитишни хоҳлаган эди.

«Шунда у ушбу ҳодисани сўзлаб берди».

Яъни, Ҳажжожни талабига биноан Анас розияллоҳу анҳу ўша закотга тушган туяларнинг чўпонини ўлдириб ўзларини ҳайдаб қочган муртадларга боғлиқ ҳодисани сўзлаб берди.

«Бу хабар Ҳасанга етганда:

«Менимча, бу ҳақда унга сўзлаб бермаганда яхши бўларди», деди».

Чунки Ҳажжожга ўхшаш золим бу эшитганини муртадларга эмас, мусулмонларга қарши қўллаши мумкин.

2599- وَسُئِلَ ابْنُ شِهَابٍ عَنِ الْبَّانِ الْأَثْنِ أَوْ مَرَارَةِ السَّبْعِ وَأَبْوَالِ الْإِبِلِ قَالَ: قَدْ كَانَ الْمُسْلِمُونَ يَتَدَاوُونَ بِهَا فَلَا يَرَوْنَ بِذَلِكَ بَأْسًا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2599. Ибн Шихоб розияллоҳу анҳудан эшакнинг сути, йиртқич ҳайвоннинг ўти ва туянинг сийдиклари

хақида сўралди. Шунда у киши:

«Мусулмонлар улар ила даволанар эдилар. Бир нарса кўрмас эдилар», деди».

Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ривоятда исмлари зикр қилинган Ибн Шиҳоб, улуғ тобеъинлардан. Тўлиқ исми Ибн Шиҳоб аз-Зухрий розияллоҳу анҳудир. У киши жуда ҳам илмли бўлганларидан кўпчилик савол билан мурожаат қилиб турар эди. Бу ривоятда ўшандоқ саволлардан бири ҳақида сўз кетмоқда.

«Ибн Шиҳоб розияллоҳу анҳудан эшакнинг сути, йиртқич ҳайвоннинг ўти ва туянинг сийдиклари ҳақида сўралди».

Демак, одамлар орасида мазкур нарсалардан даво мақсадида фойдаланса бўладими, йўқми, деган масалада ихтилоф бўлган. Ана ўша ихтилофга чек қўйиш, масалани ойдинлаштириш учун Ибн Шиҳоб аз-Зухрий розияллоҳу анҳудан сўралган.

«Шунда у киши:

«Мусулмонлар улар ила даволанар эдилар. Бир нарса кўрмас эдилар», деди».

У киши мусулмонларнинг қилиб юрган амалларига суянган ҳолда жавоб бердилар.

Уламоларимиз, мазкур нарсалардан фақатгина ҳозик табибнинг шаҳодати ила улардан бошқа наф бермаслиги тасдиқлангандагина даво учун фойдаланиш мумкин, дейдилар.

ومنه الرماد للجروح

ЖАРОҲАТГА КУЛ БОСИШ

2600- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ ط قَالَ: لَمَّا كُسِرَتْ عَلَى رَأْسِ

النَّبِيِّ ر الْبَيْضَةُ وَأُذِمِّي وَجْهَهُ وَكُسِرَتْ رَبَاعِيَّتُهُ وَكَانَ عَلَيَّ يَخْتَلِفُ
بِالْمَاءِ فِي الْمَجْنِّ وَجَاءَتْ فَاطِمَةُ تَغْسِلُ عَنْ وَجْهِهِ الدَّمَ فَلَمَّا رَأَتْهُ
يَزِيدُ عَلَى الْمَاءِ عَمَدَتْ إِلَى حَصِيرٍ فَأَحْرَقَتْهَا وَأَلْصَقَتْهَا عَلَى الْجُرْحِ
فَرَقًّا لِلدَّمِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2600. Саҳл ибн Саъд розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бошларида дубулгалари синдирилганда, юзлари қонатилганда ва тишлари синдирилганда, Али қалқонда сув олиб келар, Фотима бўлса, қонни ювар эди. У қонни зиёда бўлаётганини кўриб бўйрани олдида куйдириб жароҳатга босди. Шунда қон тўхтади».

Бухорий ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу ривоятда васф қилинаётган ҳодисалар Уҳуд урушида бўлган. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам аҳвол оғирлашиб қолгандан кейин шахсан ўзлари урушга киришга мажбур бўлганлар. Жанг қилиб турганларида мушрикларнинг қиличлари муборак бошларидаги дубулғага қайта-қайта тегиши оқибатида у синиб Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг чаккалари ёрилган. Шунингдек, душманнинг зарбидан яноклари ёрилиб қон оқа бошлаган. Бунинг устига муборак тишлари ҳам синган.

Ана шундоқ оғир пайтдан кейин ҳазрати Али, Фотима онамиз ва бошқалар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга қарашни бошлаганлар. Сув ташигани нарсаяўқлигидан ҳазрати Али қалқонни ичига, букилган тарафига сув қуйиб келтириб турганлар. Фотима онамиз

эса, ўша сув ила Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қонларини ювганлар. Қон тўхташ ўрнига зиёда бўлиб бораверган. Шунда Фотима онамиз бўйрадан бир бўлак олиб, куйдириб, кулини Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг яраларига босганлар. Шундан кейингина қон оқиши тўхтаган.

Бу муолажа ҳам халқ тажрибасига суянгандир. Кўпгина халқларда, жумладан, бизда ҳам бу услуб кўлланиб келган.

ومنه القشاء والرطب للسمنة

СЕМИРИШ УЧУН ТАРРА ВА ҲЎЛ ХУРМО

2601- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: أَرَادَتْ أُمِّي أَنْ تُسَمِّنَنِي لِذُخُولِي عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلَمْ أَقْبَلْ عَلَيْهَا بِشَيْءٍ مِمَّا تُرِيدُ حَتَّى أَطْعَمَتْنِي الْقِثَاءَ بِالرُّطَبِ فَسَمِنْتُ عَلَيْهِ كَأَحْسَنِ السَّمَنِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ.

2601. Оиша розияллоҳу анҳо айтадилар:

«Онам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг олдиларига киришимдан олдин мени семиртирмоқчи бўлди. У хоҳлаган нарсалардан бирортасини қабул этмадим. Охири мени тарра ва янги узилган хурмо ила таомлантирди. Ана шундан жуда яхши семирдим».

Абу Довуд ва Насайй ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ерда Оиша онамизнинг Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг олдиларига келин бўлиб

биринчи бор киришлари ҳақида сўз кетмоқда. У киши жуда ҳам ёш ва озғин бўлганлар. Қизи келин бўладиган ҳар бир она каби у кишининг оналари ҳам қизларини ўз куёвлари олдига энг яхши ҳолатда киритиш пайдан бўлганлар. Оиша онамизнинг озғинликлари оналарини ташвишга солган. Ана шу жараёни кейинчалик Оиша онамизнинг ўзлари одамларга айтиб берганлар:

«Онам Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг олдиларига киришимдан олдин мени семиртирмоқчи бўлди».

Бунинг учун менга турли нарсаларни бериб кўрди.

«У хоҳлаган нарсалардан бирортасини қабул этмадим».

Яъни, жисмимни семиртириш учун онам томонидан берилган нарсаларнинг бирортасини қабул қилмадим.

«Охири мени тарра ва янги узилган хурмо ила таомлантирди. Ана шундан жуда яхши семирдим».

Демак, ўша вақтда, ўша шароитда Оиша онамизнинг жисмларига шу нарса ёққан экан. Тарра ва янги узилган хурмода семиртириш қобиляти бор экан.

Албатта, гап рисоладагидек семириш ҳақида, эрга ёқадиган бўлиб семириш ҳақида кетмоқда. Аслини олганда ортиқча семизлик дард ҳисобланади. Исломий таълимотларда ҳам ортиқча семизлик қаттиқ қораланади. Ҳамма нарсанинг меъёрида бўлгани маъқул.

Эътибор берадиган бўлсак, бу ривоятда Пайғамбаримиз соллalloҳу алайҳи васалламнинг даврларида инсон ўз танасининг хушбичимлиги учун қайғуриши, уни созлаш учун ҳаракат қилиши васф қилинмоқда. Васф қилинганда ҳам Пайғамбаримиз соллalloҳу алайҳи васалламнинг ўз оилалари доирасидаги ҳолат ҳақида сўз кетмоқда. Шундан бу иш бизнинг шариятимизда маъқулланиши келиб чиқади. Агар Оиша онамизнинг Пайғамбаримиз соллalloҳу алайҳи васалламга хушбичим

ва ёқимли қилиб кўрсатиш мақсадида у кишини семиртиришга қўрилган чоралар нотўғри бўлганида Аллоҳ таоло Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга ваҳий қилиб хатони баён этар эди.

Шунинг учун мўмин-мусулмон кишилар хушбичим бўлиш учун шариат рухсат берган доирада керакли чораларни кўриши жоиз бўлади.

Албатта, илгариги шароитларда Оиша онамизга ўхшаган ўта озғинларни семиртириб хушбичим қилишга эҳтиёж кўпроқ бўлган бўлса, ҳозирда семириб кетганларни оздириш муаммоси кўпроқ кўндаланг бўлади.

Сиз билан бизлар ҳам бу масалага керакли эътиборни қаратишимиз керак.

لا يجوز التداوي بحرام

ҲАРОМ ИЛА ДАВОЛАНИШ ЖОИЗ ЭМАС

2602- عَنْ طَارِقِ بْنِ سُوَيْدٍ τ أَنَّهُ سَأَلَ النَّبِيَّ ρ عَنِ الْخَمْرِ فَنَهَاهُ ثُمَّ سَأَلَهُ فَنَهَاهُ فَقَالَ لَهُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنَّهَا دَوَاءٌ قَالَ النَّبِيُّ ρ : لَا وَلَكِنَّهَا دَاءٌ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَمُسْلِمٌ.

2602. Ториқ ибн Сувайд розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«У киши Набий соллаллоҳу алайҳи васалламдан хамр ҳақида сўраганида у зот наҳий қилдилар. Сўнгра у яна сўради. Бас, у зот яна наҳий қилдилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, у даводир», деди у.

«Йўк! У дарддир!» дедилар у зот».

Абу Довуд, Термизий ва Муслим ривоят қилишган.

Шарҳ: Ушбу ривоятда васф қилинган ҳукмдан минг беш юз йил муддат ўтгандан кейин инсоният ҳақиқатан маст қилувчи нарсалар дард эканини илмий равишда тушуниб етди.

Баъзи бир тушунмаган кишилар, дорилик учун озгина ичса бўлар экан, деган гапни кўтариб юришади. Ушбу ҳадиси шариф уларнинг зиддигадир. Маълум бўлишича, хамрнинг барча тури: ичиладигани ҳам, чекиладигани ҳам, ҳидланадигани ҳам, игна билан қабул қилинадигани ҳам оздан бошланиб кўпга ўтар экан. Давога деб оздан бошлаб дардга учраш хавфи бўлганидан, Исломда бу нарса тамоман ҳаром қилинганидан уни дори учун озгина ишлатиш ҳам мумкин эмас.

2603- وَسَأَلَ طَبِيبُ النَّبِيِّ ﷺ عَنْ ضِفْدَعٍ يَجْعَلُهَا فِي دَوَاءٍ

فَنَهَاهُ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ قَتْلِهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2603. Бир табиб Набий соллаллоҳу алайҳи васалламдан бақани дорига қўшиш ҳақида сўради. Бас, у зот уни ўлдиришдан наҳий қилдилар».

Абу Довуд ва Насайй ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу дегани, бақани дори учун ишлатиб бўлмайди, деганидир. Чунки уни ўлдирмай туриб дорига қўшиб бўлмайди. Ўлдиришга рухсат бўлмагандан кейин, дорига қўшишга ҳам рухсат бўлмаган бўлади. Чунки бақа ифлос ва нажас нарсадир. Шунинг учун ҳаром қилинган. Шариат ҳаром қилган нарса зарарли бўлади. Шунинг учун у фойда берувчи дори бўла олмайди.

2604- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنِ الدَّوَاءِ الْحَيِّثِ.

رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2604. *Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ифлос доридан наҳий қилдилар».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Исломининг шиори поклик. Иймоннинг асли поклик. Шунинг учун Ислом ва иймон ифлосликни ҳар қандай кўринишини қабул қилмайди. Ҳар қандай ифлосликни йўқ қилиш учун барча имконларни ишга солиб курашади. Ифлос нарса ҳеч қачон фойдали ҳам, даволи ҳам бўла олмайди.

2605- عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ

الدَّاءَ وَالِدَّوَاءَ وَجَعَلَ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءً فَتَدَاوَوْا وَلَا تَدَاوَوْا بِحِرَامٍ.

2605. *Абу Дардо розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, Аллоҳ дардни ва давони туширган. Бас, даволанинглар. Фақат ҳаром ила даволанманглар», дедилар».

Шарҳ: Демак, номи ҳаром нарса борки, даво бўлиши мумкин эмас экан. Шунинг учун мусулмон одам таоми ҳалол бўлишини талаб қилганидек, дориси ҳалол бўлишини ҳам талаб қилиши керак.

Шу ерда спирт, банж каби нарсалар ҳақида савол пайдо бўлади. Бу борада шуни айтиш керакки, бу ва бунга ўхшаш нарсалар аслида даво учун аталган нарсалар. Фақат табиати бузуқ кишиларгина уларни маст қилувчи модда сифатида ишлатишни ўйлаб чиқарганлар ва истеъмол қиладилар. Шунинг учун бу каби асли тиббий бўлган нарсалардан гарчи уларда маст қилиш қобилияти бўлса ҳам табиблар тиббий қоидалар асосида ишлатганда

фойдаланса бўлаверади. Балки лозим бўлади.

2606- وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ ط سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ر يَقُولُ: مَا أَبَالِي
مَا أَتَيْتُ إِذَا أَنَا شَرِبْتُ تَرِيًّا أَوْ تَعَلَّقْتُ تَمِيمَةً أَوْ قُلْتُ الشَّعْرَ مِنْ
قَبْلِ نَفْسِي. رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ.

2606. *Ибн Умар розияллоху анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг:

«Агар тирёкни ичсам, туморни оссам ва ўзимдан шеър айтсам, кейин нима қилганимга парво қилмайман», деганларини эшитдим».

Иккисини Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: «Тирёк» заҳарни қайтаради, деган эътиқодлар, қилинадиган хурофий ишлар: турли дам солиш, нарсалар ичиш каби жоҳилий чоралардир.

Мисол учун ўша вақтларда бутхона коҳинларидан шу мақсадда тумор қилдириб олишар экан. Бошқа бирлари эса, кўзойнакли илоннинг гўштини маст қилувчи ичимликка қориб еса, заҳар таъсир қилмайди, деб шу ишни қилар эканлар.

«Тумор» маълум ва машҳур нарса.

Хусусан, ўша пайтларда одамлар коҳинларга турли туморларни қилдириб олиб, бу мени ундан сақлайди, бундан сақлайди, деган бузук эътиқод ила юрар эдилар.

«Ўзидан шеър айтиш» деганда бўлган-бўлмаган, маза-матраси йўқ шеърларни айтиш кўзда тутилади.

Ушбу санаб ўтилган ишларни қилган одам яхшиликдан умид қилмасалар ҳам бўлар экан. Модомики буларни қилдими, бошқа гуноҳларни қилишда бепарво бўлса ҳам бўлаверади. Чунки шуларнинг ўзи ҳар қандай гуноҳнинг ўрнини босади.

ХУЛОСА

Бу мавзудаги барча далил ва ҳужжатларни яхшилаб ўрганиб чиққан уламолар, жумладан, ҳанафий мазҳаби фуқаҳолари қуйидаги хулосага келганлар.

Умумий қилиб айтганда ҳаром ва нажас нарса билан даволаниш мумкин эмас.

Агар дардни даволаш учун ҳалол нарсалардан шифо топилмаса ва ҳаром нарса даво бўлиши аниқ бўлса, у билан даволанишга истисно тариқасида рухсат.

Эркаклар учун ҳаром қилинган ипак, тилло ва кумушларни даво учун ишлатса бўлади.

Эркаклар кичима дардига йўлиққанларида тиббий мақсадларда ипак кийим кийсалар жоизлигига барча фуқаҳолар иттифок қилганлар.

Бунга Имом Бухорий Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилган Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Абдурроҳман ибн Авф ва Зубайр розияллоҳу анҳумога кичима бўлиб қолганларида ипак кийим кийишга рухсат берганлари ҳақидаги ҳадисни далил қилганлар.

Фуқаҳолар жумҳури эркак киши тилло ёки кумушдан тиш қилиш жоизлигига иттифок қилганлар. Агар бир нечта бўлса ҳам рухсат, деганлар. Шунингдек, тишга тилло ёки кумуш қошлаш ҳам мумкин, деганлар.

Бу ҳукмга қуйидаги далилларни келтирилган:

1. «Аржафа ибн Аъсад розияллоҳу анҳунинг Килоб уруши куни бурни кесилди. У ўзига кумушдан бурун қилиб олди. Аммо у сасиб кетди. Бас, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам амр қилдилар ва у ўзига тиллодан бурун қилиб олди».

Имом Термизий ривоят қилган.

2. Имом Зайлацийнинг «Насбур роъя» номли китобининг 2-жуз, 287-бетида Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу тилло тиш қўйдирганлари ҳақидаги имом

Табаронийнинг ривояти келтирилган.

3. Имом Аҳмад ибн Ҳанбал раҳматуллоҳи алайҳнинг «Муснад»ида Усмон ибн Аффон розияллоҳу анҳу тилло тиш қўйдирганлари ривоят қилинган.

4. Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу тилло тиш қўйдирганлари ҳақида имом Табаронийнинг ривоятлари бор.

5. Катта саҳобийлардан бўлмиш Абдуллоҳ ибн Убайнинг ҳам тилло тишлари бўлгани ҳақида Имом Баззор ривоят қилган.

6. Мусо ибн Толҳа, Абу Жамра аз-Зобъий, Абу Рофеъ ибн Собит ал-Баноний, Исмоил ибн Зайд ибн Собит, Муғйира ибн Абдуллоҳ ва бошқалар тишларига тилло қоплаганлари ҳақидаги ривоятлар бор.

الفصل الثالث

УЧИНЧИ ФАСЛ

في الرقي

ДАМ СОЛИШ ҲАҚИДА

Дам солиш деганда, Аллоҳ таолонинг китоби Қуръони Карим оятларини ва Аллоҳ таолонинг исмларини, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан ривоят қилинган дуоларни ўқиб паноҳ тилаш кўзда тутилади.

Биз ўрганаётган дам солиш ҳақидаги масалада бир оз ихтилоф бор.

Баъзи бир ҳозирги ўзгаришлардан ўта таъсирланиб кетган томонлар дам солиш масаласини йўққа чиқаришга, тибга аҳамият бериш керак, дам солиш шариатда йўқ

нарса, дейишга уринадилар. Улар ўзларининг бу мавкифларида муболағага кетадилар.

Бошқа бир тоифалар эса, ҳамма нарса дам солишда, у билан ҳар қандай дардни даволаса бўлади, дейдилар. Улар ҳам муболағага йўл қўядилар.

Ҳар икки томон ҳам ўз фикрини қўллаш учун оятларни ўз услуби ила таъвил ва ҳадиси шарифларни ўз услуби ила шарҳ қиладилар.

Аслини олганда бу борадаги ояти карималар ва ҳадиси шарифларни тўлиқ ва яхшилаб ўрганиб чиқилса, иш ўртача экани аён бўлади.

Тибга хос хасталикларни у орқали даволаш керак. Дам солишга оид хасталикларни у билан даволаш ва дам солишга эҳтиёжи бор кишиларга дам солиш керак.

Кези келганда дам солишни узоқ муддат инкор қилиб юргандан сўнг замонавий тиб ҳам эътироф қилганини, уни дам солиш, демаса ҳам руҳий даволаш, деб атаётганини ҳам айтиб ўтишимиз лозим.

Илмий изланишлар хаста инсоннинг тузалиши учун, унга нисбатан қилинаётган муолажанинг таъсирли бўлиши учун унинг руҳий ҳолати, ихлоси ўзига яраша яхши ҳолатда бўлиши кераклигини исбот қилди.

Ҳозирда психологлар номи билан кишиларнинг рухиятини билувчи уларга маслаҳатлар берувчи, турли нарсаларни, жумладан, мусиқа тинглаш, беҳуда нарсаларни ўйламаслик ва шунга ўхшаш одамнинг руҳий ҳолатини, ишончини қувватлашга қаратилган нарсаларни тавсия берувчи мутахассислар ишламоқдалар.

Ўзимиз ўйлаб кўрайлик, мана шу масалада хаста кишини Аллоҳ таолодан ихлос билан шифо сўрашга ва, албатта, У зот менга шифо беради, деб ишонишга даъват қилишдан ҳам кучлироқ руҳий таъсир бўлиши мумкинми?

Аллоҳ таолонинг китобидан ўкиб ўзига-ўзи дам солишдан ёки бирор тақводор, шу ишнинг ҳадигини олган

кишига дам солдиришдан ҳам кучлироқ рухий таъсир бўлиши мумкинми?

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўқиган дуоларини ўқиш ёки ўқитишдан ҳам кучлироқ рухий таъсир бўлиши мумкинми?

Шунинг учун ҳам дам солиш бор, лекин, фақатгина шариат кўрсатган доирада, ҳажмда ва услубда бўлиши керак, деймиз.

Уламоларимиз дам солиш ҳақлигига қуйидаги ояти каримани далил қилиб келтирадилар:

«Биз Қуръонни мўминлар учун шифо ва раҳмат ўлароқ нозил қиламиз».

Уламоларимиз, ушбу ояти каримада келган «шифо» сўзи ҳам маънавий, ҳам моддий шифони ўзида мужассам қилган, дейдилар.

Имом Ибн Можа ҳазрати Али розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадиси шарифда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Давонинг яхшиси Қуръондир», деганлар.

Ундан кейин дам солиш ҳақида кўплаб ҳадиси шарифлар бор. Шунинг учун ҳам муҳаддисларимизнинг барчалари ўз китобларида «Тиб ва дам солиш китоби» сарлавҳаси остида ўша ҳадисларни келтирганлар. Чунки бу икки масала бир-бири ила чамбарчас боғлиқдир.

Энди Аллоҳ таолодан ёрдам сўраган ҳолимизда дам солишга оид ҳадиси шарифларни ўрганишга киришамиз.

2607- عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ ط قَالَ: كُنَّا نَزْفِي فِي الْجَاهِلِيَّةِ

فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ تَرَى فِي ذَلِكَ فَقَالَ: اغْرِضُوا عَلَيَّ رِقَاقَكُمْ لَا بَأْسَ بِالرَّقَى مَا لَمْ يَكُنْ فِيهِ شِرْكٌ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ.

2607. Авф ибн Молик розияллоҳу анҳудан ривоят

қилинади:

«Жоҳилият даврида дам солар эдик. Бас:

«Эй Аллоҳнинг Расули, энди қандоқ дам соламиз?»
дедик. Шунда у зот:

«Менга дам солишингизни кўрсатинг-чи?
Модомики, ширк бўлмаса, дам солиш ҳеч нарса эмас»,
дедилар».

Муслим ва Абу Довуд ривоят қилишган.

Шарҳ: Авф ибн Молик розияллоху анхунинг:

«Жоҳилият даврида дам солар эдик», дейишларидан Ислом келгунча бўлган даврда дам солиш ривож топганини тушуниб олиш керак. У вақтларда соғлиқ борасидаги деярли ҳамма нарса дам солишга боғлиқ бўлиб қолган эди. Тиб деярли ўз мақеъини йўқотган эди. Дам солиш эса, асосан бутхона ходимлари томонидан амалга оширилиб, Аллоҳ таолога ширк келтиришнинг ривож топган бир турига айланиб қолган эди.

Шунинг учун ҳам Исломнинг дастлабки таълимотлари билан танишган одамларда бу нарса тўғри эмаслиги ҳақида тушунча пайдо бўлар эди. Ана ўша тушунчадан келиб чикиб одамлар Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васалламга:

«Эй Аллоҳнинг Расули, энди қандоқ дам соламиз?»
дедилар.

«Шунда у зот:

«Менга дам солишингизни кўрсатинг-чи?
Модомики, ширк бўлмаса, дам солиш ҳеч нарса эмас»,
дедилар».

Демак, дам солишга рухсатнинг асосий шарти унда зинҳор ва зинҳор Аллоҳ таолога ширк келтириш бўлмаслиги зарур экан.

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ رَجُلٌ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَزُقِي ؟ قَالَ : مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَنْفَعَ أَخَاهُ فَلْيَفْعَلْ.

2608. Жобир розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Биздан бир кишини чаён чақиб олди. Ўшанда биз Набий соллаллоху алайҳи васаллам билан бирга эдик. Шунда бир киши:

«Эй Аллоҳнинг Расули, дам солайми?» деди.

«Сиздан ким ўз биродарига наф беришга қодир бўлса, берсин», дедилар у зот».

Шарҳ: Бундан чаён чаққанда дам солиш жоиз экани чиқади.

2609- وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ لِي خَالٌ يَرْقِي مِنَ الْعُقْرِبِ فَجَاءَ

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ نَهَيْتَ عَنِ الرُّقَى وَأَنَا أَزُقِي مِنَ الْعُقْرِبِ فَقَالَ: مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَنْفَعَ أَخَاهُ فَلْيَفْعَلْ. رَوَاهُمَا مُسْلِمٌ.

2609. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Менинг бир тоғам бор эди. Чаён чаққанда дам солар эди. Бас, Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам келдилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, дам солишдан нахий қилдингиз. Мен чаён чаққанда дам солар эдим», деди у.

«Сиздан ким ўз биродарига наф беришга қодир бўлса, берсин», дедилар у зот».

Иккисини Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда ҳам олдинги маъно таъкидланмоқда. Хўш, заҳарли хайвонлар чаққанда дам

солиш бор экан, нимани ўқиб дам солинади? Бу саволга жавоб топиш учун яна ҳадиси шарифларга мурожаат қиламиз.

Имом Бухорий ва Имом Муслимлар Абу Саъид ал-Худрий розияллоху анҳудан ривоят қиладилар:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг саҳобаларидан бир гуруҳи сафарга чиқдилар. Араб маҳаллаларидан бирига тушдилар. Унинг аҳлидан ўзларига зиёфат беришни сўрадилар. Улар зиёфат беришдан бош тортдилар. Бирдан ўша маҳалланинг бошлиғини чаён чақиб олди. Унга ҳар нарса қилиб кўришди. Ҳеч нарса наф бермади. Шунда улардан баъзилари:

«Анави келган қавмнинг олдига борсангиз, эҳтимол уларнинг баъзисидан бирор нарса чиқар», деди.

Уларнинг олдиларига бориб:

«Эй қавм, бошлиғимизни чаён чақиб олди. Унга ҳар нарса қилиб кўрдик. Ҳеч нарса фойда бермади. Сизларнинг бирортангизда бир нарса борми?» дедилар.

«Бор. Аллоҳга қасамки, мен дам соламан. Лекин сизлардан бизни зиёфат қилишни сўрасак, зиёфат қилмадингиз. Бизга бир нарса атамагунингизча, дам солмайман», деди қавмдан бир киши.

Бир қанча қўйга келишишди. У «Алҳамду лиллаҳи роббил оламин»ни ўқиб дам сола кетди. Бемор худди боғлови ечилгандек ҳаракатга тушиб кетди. Ҳеч нарса кўрмагандек юриб туриб:

«Уларга келишилган нарсани тўлиқ қилиб беринглар», деди ўз одамларига. Баъзилар, бўлишиб олинглар, дейишди. Аммо дам солган киши:

«Расулulloҳ соллаллоху алайҳи васаллам ҳузурларига бориб бўлган нарсани айтмагунимизча ҳеч нарса қилмай туринглар. Кўрайликчи, бизларни нимага амр қилар эканлар», деди.

Расулulloҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг

хузуurlарига келганларида ўша нарсани зикр қилдилар. Шунда у зот:

«Унинг дам солиш эканини сенга ким билдирди? Тўғри қилибсизлар. Тақсимлаб олаверинглар. Менга ҳам бир улуш беринглар», дедилар».

Ушбу ҳадиси шариф жуда ҳам машҳур. Ҳозирги кунларда ҳам тез-тез зикр қилиниб туради. Уни турли нарсаларга далил қилинади. Турли тортишувларга сабаб қилинади. Хусусан, дам солиш ва Қуръон ўқиш учун ҳақ олиш масаласидаги тортишувларда икки тараф ҳам айна шу ҳадисни зикр қилади.

Дам солиш тарафдорлари, ушбу ҳадис шариатимизда дам солиш борлигига далилдир. Саҳобийлардан бирлари дам солди, бемор тузалди ва Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бу ҳақда хабар эшитиб тасдиқладилар, дейдилар.

Уларга қаршилар эса, бу ҳадиси шарифда зикр қилинган ҳолат фавқулодда ҳолат, саҳобалар қийин вазиятга тушиб қолганларида Аллоҳ таолонинг Ўзи уларга осонликни муҳайё қилган. Бундан бошқа ҳолатларга ҳадиси шарифни умумлаштириб бўлмайди, дейишади.

Қуръонга ҳақ олса бўлади дейдиганлар, мана саҳобалар Қуръони Каримни ўқиб дам солиб ҳақиға бир неча қўйни олдилар, бу ишни Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам маъқулладилар. Шундан Қуръонга ҳақ олса жоизлиги чиқади, дейдилар.

Уларнинг қаршилари эса, бу махсус замон, макон ва шахсларга хос нарса. Уни умумийлаштириб бўлмайди, дейдилар.

Аммо икки тараф ҳам ўзлари тортишаётган масала бўйича фақатгина ушбу ҳадиси шариф бор эмаслиги, бошқа далиллар ҳам кўплигини унутиб кўядилар.

Мисол учун айтадиган бўлсак, ҳозиргина, ушбу бобнинг аввалида чаён чаққанда дам солишга изн берувчи

ҳадисларни ўрганиб чиқдик.

Уламоларимиз, оддий одамларнинг гап-сўзи кишиларга, жумладан, беморларга фойда беришини ҳамма кўрган, билган ҳақиқатдир. Бас, шундоқ бўлгандан кейин одамларнинг Роббисининг каломи фойда бермасмиди, дейдилар.

Жисмоний дардларга дори берилса, дори таъсир қилади, беморнинг жисми ундан таъсирланади ва уларнинг ўзаро бир-бири ила боғланишидан хасталик тузалади. Худди, шунингдек, руҳий хасталикка учраган шахснинг руҳига дам солувчи руҳининг таъсири ўтади. Орада ўзаро боғланиш содир бўлади ва Аллоҳ таолонинг изни ила бемор тузалади.

Шунинг учун дам солувчи етук шахс бўлиши муҳимдир. Агар дам солувчи тақводор, Аллоҳ таолога етишган, дуоסי қабул бўлиши мужарраб одам бўлса, Аллоҳ таолонинг изни ила солган дами фойдали бўлади.

Ҳазрати Умар розияллоҳу анҳу хасталарга Фотиҳа сурасини ўқиб дам солсалар, дарҳол таъсир қилар экан. У кишининг вафотларидан кейин бошқалар бу ишни қилса, аввалги натижа чиқмабди. Шунда сирдан хабардор кишилар, Фотиҳа сураси-ку ўрнида турибди, аммо уни ўқийдиган Умар қани, деган эканлар.

Юқорида зикр қилинган нарсалардан заҳарли ҳайвонлар чаққанда фақат дам солиш керак экан, деган хулосага келиб қолмаслик керак.

Бу ҳақда Ибн Абу Шайба Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадиси шарифни келтиради:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам намоз ўқиб туриб сажда қилган эдилар, у зотнинг панжаларини чаён чақиб олди. Бас, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам кайтдилар-да:

«Аллоҳ чаёни лаънатласин! Пайғамбарни ҳам,

бошқани ҳам қўймайди», дедилар.

Сўнгра бир идишда сув билан туз келтиришга буюрдилар. Чаён чакқан жойни ўша сув ва тузга солдилар ва босилгунча «Қул ҳуваллоҳу аҳад» билан икки «қул аъзу»ни ўқиб турдилар».

Эътибор берадиган бўлсак, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам аввал чаён чакқан жойга дори-дармон қилиб туриб, кейин ўзлари Қуръони Карим сураларини ўқиганлар. Шунинг учун ҳар бир одам ўзига-ўзи дам солиши яхшидир.

Заҳарли ҳайвонлар чакқанда уларнинг заҳари иссиғидан чақилган жой исий бошлайди. Шунинг учун уни совутишга совуқ сув зарур экан. Тузда эса заҳарни сўриш қобиляти бор экан. Буни Ибн Сино ҳам таъкидлаган.

Уламоларимиз дам солиш, руҳий муолажалар дардга йўлиққандан кейин уни тузатишга хизмат қилганидек, дардни олдини олиш, у етганда ҳам зарарини кам бўладиган қилишга хизмат қилади, дейдилар. Улар ўзларининг бу гапларига далил сифатида бир неча ривоятларни ҳам келтирадилар.

Имом Муслим Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадиси шарифда қуйидагилар айтилади:

«Бир одам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, кечаси мени бир чаён чақиб олиб, кўрадиганимни кўрдим», деди. Шунда у зот:

«Кечқурун бўлганда, «Аъзу бикалиматиллаҳи тааммаати мин шарри маа халақ» деганингда сенга зарар қилмас эди», дедилар».

Имом Бухорий ва Имом Муслим Оиша онамиз розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадиси шарифда қуйидагилар айтилади:

«Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон ётар жойларига кирсалар «Қул ҳуваллоҳу аҳад»ни ва икки «Қул

аъзу»ни ўқиб кафтларига дам солиб юзларига, баданларининг қўл етган жойларига суртар эдилар».

2610- وَقَالَتْ الشَّفَاءُ بِنْتُ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ ﷺ وَأَنَا عِنْدَ حَفْصَةَ فَقَالَ لِي: أَلَا تُعَلِّمِينَ هَذِهِ رُقِيَّةَ النَّمْلَةِ كَمَا عَلَّمْتِيهَا الْكِتَابَةَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَأَحْمَدُ وَالْحَاكِمُ.

2610. Шифо бинти Абдуллоҳ розияллоҳу анҳо айтади:

«Мен Ҳафсанинг олдида эдим. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам кириб қолдилар-да, менга:

«Мана бунга ёзишни ўргатганингдек, «намила»га дам солишни ҳам ўргатмайсанми!» дедилар».

Абу Довуд, Аҳмад ва Ҳоким ривоят қилишган.

Шарҳ: «Намила» одамнинг ёнбошига чиқадиган нарса бўлиб, чумоли ўрмалаб юриб, чақаётганга ўхшайдиган хисга сабаб бўлади.

Ушбу ривоятнинг соҳибаси Шифо бинти Абдуллоҳ розияллоҳу анҳо жоҳилият даврида мазкур хасталикка дам солиб юрар эканлар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга Маккаи Мукаррамада байъат қилган эканлар. Ҳижрат қилиб Мадинаи Мунавварага келганларида:

«Эй Аллоҳнинг Расули, мен жоҳилиятда «намила»га дам солар эдим. Ҳозир уни сиздан ўтказиб олмоқчиман», деди. Сўнгра ўқий бошлади:

«Бисмиллаҳи, сабалту хатта яъуда мин афвахиха ва лаа тазурру аҳадан. Аллоҳумма икшифил баъса, Роббан наси».

Шунда у зот:

«Шуни ўқиб бир шохчага етти марта дам урасан, пок жойни топиб туриб уни яхши сиркага солиб олиб тошга ишқайсан, кейин «намила»га суртасан», дедилар».

Ушбу ҳадиси шарифдан олинадиган фойдалар:

1. Ўз уйида, хотини билан гаплашиб ўтирган аёл ила

кўришиш, гаплашиш мумкинлиги.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Ҳафса онамиз билан гаплашиб ўтирган Шифо бинти Абдуллоҳ розияллоҳу анҳо билган гаплашганлари каби.

2. Аёл киши ҳам дам солиш ила шуғулланса жоизлиги.

Шифо бинти Абдуллоҳ розияллоҳу анҳо жоҳилиятда ҳам шу ишни қилар эдилар, Исломда ҳам шундоқ бўйича қолди.

3. Дам солишни бировга ўргатиш ёки уни биладиган одамдан ўрганиш жоизлиги.

4. Аёлларга ёзишни ўргатиш лозимлиги.

5. Фақат бир нарсадан дам солишни ўзлаштириш мумкинлиги.

Бу ривоятда Шифо бинти Абдуллоҳ розияллоҳу анҳо намила хасталигига дам солишни ўзлаштиргани ва уни адо этиб юриши ҳақида сўз кетмоқда. Аввалги ривоятларда чаён чакқанда дам соладиган эркак киши ҳақида сўз кетган эди.

Эҳтимол, одамлардаги Аллоҳ таоло берган рухий ва бошқа қобилиятларга қараб баъзи кишиларда маълум заҳарли ҳайвон заҳарини қайтаришга истеъдод бўлар. Бу ҳолат ҳозирги кунда ҳам мулоҳаза қилинади. Келажакда мутахассис уламолар бу нарсани илмий равишда ўргансалар яхши бўлади.

2611- وَكَانَتْ نِسَاءُ الْعَرَبِ تَرْقِي مَرَضَ النَّمْلَةِ بِهَذِهِ

الْكَلِمَاتِ: الْعُرُوسُ تَحْتَفِلُ وَتَحْتَضِبُ وَتَكْتَحِلُ وَكُلَّ شَيْءٍ تَفْتَعِلُ غَيْرَ
أَلَّا تَعْصِي الرَّجُلَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

2611. Араб аёллар «намила» хасталигига ушибу калималар ила дам солар эдилар:

«Ал-арусу таҳтафилу, тахтазибу ва тактаҳилу. Ва

кулла шайъин тафтаъилу. Ғойра алла таъсияр ражла»

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Араб аёллар ушбу ривоятда айтилган сўзларни айтиб эрталаб ва кечкурун намила хасталигига учраганларга дам солар эканлар.

2612- عَنْ أَنَسٍ ط قَالَ: رَخَّصَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ρ فِي الرُّقْيَةِ
مِنَ الْعَيْنِ وَالْحُمَةِ وَالنَّمْلَةِ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ.

2612. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бизга кўз текканда, захар етганда ва намила чиққанда дам солишга рухсат бердилар».

Тўртовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Бундан бошқа ҳолатларда дам солиб бўлмас экан деган хулосага келмаслик керак. Чунки бу ҳадис саволга жавоб тарзда айтилган. Нимадан дам солса бўладию, нимадан дам солиб бўлмаслигини ҳисоб қилиш учун, чегаралаш учун эмас.

كلمات الرقي

ДАМ СОЛИШ КАЛИМАЛАРИ

2613- عَنْ أَنَسٍ ط أَنَّهُ قَالَ لِثَابِتٍ حِينَ قَالَ لَهُ اشْتَكَيْتُ:
أَلَا أَرْقِيكَ بِرُقْيَةِ رَسُولِ اللَّهِ ρ قَالَ: بَلَى قَالَ: اللَّهُمَّ رَبَّ النَّاسِ
مُذْهِبِ الْبَاسِ اشْفِ أَنْتَ الشَّافِي لَا شَافِيَ إِلَّا أَنْتَ شِفَاءً لَا يُغَادِرُ

سَقَمًا. رَوَاهُ الْأَزْزَعَةُ.

2613. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«У киши ўзига, тобим йўқ, деган Собитга:

«Сенга Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг дам солишлари ила дам солиб қўяйми?» деди.

«Ха», деди у.

«Аллоҳумма Роббаннаси, музҳибал баъси. Ишфи. Анташ шафии. Ла шофия иллаа анта. Шифаан ла юғодиру сақман», деди».

Тўртовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Мазкур дам солиш Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг энг машхур дам солишларидир. Унинг маъноси қуйидагича:

«Эй Аллоҳим! Одамларнинг Роббиси! Шиддатни кетказгувчиси! Шифо бер. Ўзингдан ўзга шифо берувчи йўқ. Ҳеч дардни қўймайдиган шифо бер!»

2614- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُعَوِّذُ بَعْضَ أَهْلِهِ يَمْسَحُ بِيَدِهِ الْيُمْنَى وَيَقُولُ اللَّهُمَّ رَبَّ النَّاسِ أَذْهَبِ الْبَاسَ اشْفِهِ وَأَنْتَ الشَّافِي لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ شِفَاءً لَا يُعَادِرُ سَقَمًا. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

2614. Ошша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз аҳлларида баъзиларга паноҳ тилаганларида ўнг қўллари ила силаб:

«Аллоҳумма Роббан наси, изҳибил баъса. Ишфиҳи. Анташ шафии. Ла шифаъа иллаа шиффаъука. Шифаан

ла югодиру сақман», дер эдилар».

Икки Шайх ривоят қилишган.

Шарҳ: Ҳар бир дам солувчи беморни ўнг қўли билан силаб туриб дам солиши шундан олинган. Тўғрироғи дуони ўкиб, ўнг кафтга дам солиб, сўнг беморни ўша ўнг кафт билан силамоқ керак.

2615- وَعَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا اشْتَكَى مِنَّا إِنْسَانٌ

مَسَحَهُ بِيَمِينِهِ ثُمَّ قَالَ: أَذْهَبِ الْبَاسَ إِلَى آخِرِهِ فَلَمَّا مَرَضَ وَتَقَلَّ
أَخَذْتُ بِيَدِهِ لِأَصْنَعَ بِهِ مَا كَانَ يَصْنَعُ فَانْتَزَعَ يَدَهُ مِنْ يَدَيَّ ثُمَّ قَالَ:
اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَاجْعَلْنِي مَعَ الرَّفِيقِ الْأَعْلَى فَذَهَبْتُ أَنْظُرُ فَإِذَا هُوَ قَدْ
قَضَى. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

2615. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон биздан бир инсоннинг тоби йўқ бўлса, уни ўнг қўллари билан силаб, «...изҳибил баъса»ни охиригача ўқир эдилар. У зотнинг ўзлари хаста бўлиб, оғирлашиб қолганларида, ўзлари қиладиганга ўхшатмоқчи бўлиб қўлларидан ушладим. Шунда у зот қўлларини қўлимдан тортиб олдилар. Сўнггра:

«Эй Аллоҳим, мени мағфират қилгин. Мени олий рафиқ ила бирга қилгин», дедилар. Кейин назар солсам, қазо қилибдилар».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Оиша онамиз розияллоҳу анҳо Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу дунёдаги охириги лаҳзаларини сўзлаб бермоқдалар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам Оиша онамизнинг хужраларида ва бошлари у кишининг қўйинларида туриб олий рафиққа

интиқол қилганлар. Шунинг учун у зотнинг охирги кунлари, соатлари ва лаҳзалари ҳақидаги ривоятларнинг кўплари айнан Оиша онамиздан келади.

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон биздан бир инсоннинг тоби йўқ бўлса, уни ўнг қўллари билан силаб, «...изҳибил баъса»ни охиригача ўқир эдилар».

Яъни, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам аҳли байтларидан ким бемор бўлиб қолса, олдинги ривоятда келган дуони ўқиб, муборак қўлларига дам солиб, беморни силар эдилар.

«У зотнинг ўзлари хаста бўлиб, оғирлашиб қолганларида, ўзлари қиладиганга ўхшатмоқчи бўлиб қўлларида ушладим».

Яъни, Оиша онамиз Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бу дунёдан ўтишларидан олдинги хасталикларида мазкур дуони ўқиб, у зотнинг қўлларига дам солиб ўз қўллари билан ўз баданларини силамоқчи бўлганлар.

«Шунда у зот қўлларини қўлимдан тортиб олдилар».

У зот Оиша онамизнинг ўйлаган нарсаларини юзага чиқишини хоҳламадилар. Чунки бу ёғи аён бўлиб қолган эди. Шунинг учун у зот бошқа ишга машғул бўлдилар:

«Эй Аллоҳим, мени мағфират қилгин. Мени олий рафиқ ила бирга қилгин», дедилар».

Олий рафиқ — Аллоҳ таолонинг яқинидаги фаришталарнинг олий тўплами. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзларидан собит бўлган ушбу дуонинг сабабидан Ислом адабиётида у зот вафотлари ҳақида турли истилоҳлардан кўра, рафиқи аълога интиқол қилдилар, истилоҳи афзал кўрилади.

«Кейин назар солсам, қазо қилибдилар».

Нима учун юқоридаги дуони қилганлари шунда аён бўлди.

2616- وَعَنْهَا قَالَتْ: كَانَ إِذَا اشْتَكَى إِنْسَانٌ شَيْئًا أَوْ كَانَتْ بِهِ قَرْحَةٌ أَوْ جُرْحٌ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ بِإِصْبَعِهِ هَكَذَا ثُمَّ رَفَعَهَا وَقَالَ: بِاسْمِ اللَّهِ تُرَبُّهُ أَرْضِنَا بِرِيقَةٍ بَعْضِنَا لِيُشْفَى بِهِ سَقِيمُنَا بِإِذْنِ رَبِّنَا. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ وَالنَّسَائِيُّ.

2616. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Қачон бир инсоннинг тоби йўқ бўлса ёки ярами, жароҳатми ориз бўлса, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам панжаларини бундоқ қилиб кўтарар ва:

«Бисмиллаҳи, турбати арзина. Бирийқоти баъзина. Лиюшфа бихи сақиймуна. Би изни Роббина», дер эдилар».

Учовлари ва Насайй ривоят қилган.

Шарҳ: Дуонинг маъноси бундай: «Аллоҳнинг исми ила дам солурман. Еримизнинг тупроғи ва биримизнинг туфургиси ила. У ила беморимиз шифоланиши учун. Роббимиз изни ила».

2617- وَعَنْهَا قَالَتْ: كَانَ إِذَا اشْتَكَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَفَأَهُ جَبْرِيلُ قَالَ: بِاسْمِ اللَّهِ يُبْرِيكَ وَمِنْ كُلِّ دَاءٍ يَشْفِيكَ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ وَشَرِّ كُلِّ ذِي عَيْنٍ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

2617. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Қачон Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам бетоб бўлиб қолсалар, у зотга Жаброил дам солар эди:

«Бисмиллаҳи юбрийка. Ва мин кулли доин юшфийка. Ва мин кулли шарри ҳасидин иза ҳасад ва

шарри кулли зи айнин», дер эди».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Дуонинг маъноси бундай: «Аллоҳнинг номи ила. Сени тузатадиган. Ва ҳар бир дарддан сенга шифо берадиган, ҳар бир ҳасадчининг ҳасад қилган пайтидаги ҳасад ёмонлигидан ва ҳар бир кўзи борнинг ёмонлигидан».

2618- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ط أَنَّ جَبْرِيلَ أَتَى النَّبِيَّ ρ فَقَالَ:

اَشْتَكَيْتَ؟ فَقَالَ: نَعَمْ قَالَ: بِاسْمِ اللَّهِ أَزْهِقُكَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ
مِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ أَوْ عَيْنٍ حَاسِدٍ اللَّهُ يَشْفِيكَ بِاسْمِ اللَّهِ أَزْهِقُكَ. رَوَاهُ
مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2618. Абу Саъид розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Жаброил Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига келиб:

«Бемор бўлдингми?» деди.

«Ҳа», дедилар у зот. Шунда у:

«Бисмиллаҳи урқийка. Мин кулли шайъин юъзийка. Мин шарри кулли нафсин ав айнин ҳасидин Аллоҳу яшфийка. Бисмиллаҳи урқийка», дер эди».

Муслим ва Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Дуонинг маъноси бундай: «Аллоҳнинг номи ила сенга дам солурман. Сенга озор берадиган ҳар бир нарсадан. Ҳар бир нафс ёки кўзнинг ёмонлигидан Аллоҳ сенга шифо берсин. Аллоҳнинг номи ила сенга дам солурман».

2619- عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي الْعَاصِ ط أَنَّهُ شَكَاَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ

ρ وَجَعًا يَجِدُهُ فِي جَسَدِهِ مُنْذُ أَسْلَمَ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ρ: ضَعْ يَدَكَ

عَلَى الَّذِي تَأْتَمُّ مِنْ جَسَدِكَ وَقُلْ بِاسْمِ اللَّهِ ثَلَاثًا وَقُلْ سَبْعَ مَرَّاتٍ
 أَعُوذُ بِاللَّهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُ وَأُحَازِرُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ
 وَالتِّرْمِذِيُّ وَلَفْظُهُمَا: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَبِي وَجَعٌ قَدْ كَادَ يُهْلِكُنِي فَقَالَ:
 امْسَحْهُ بِيَمِينِكَ سَبْعَ مَرَّاتٍ وَقُلْ أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللَّهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا
 أَجِدُ قَالَ: فَفَعَلْتُ ذَلِكَ فَأَذْهَبَ اللَّهُ مَا كَانَ بِي فَلَمْ أَزَلْ أَمُرُّ بِهِ
 أَهْلِي وَغَيْرَهُمْ.

2619. Усмон ибн Абул Осс розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«У Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга Исломига кирганидан буён жасадида пайдо бўлган оғриқдан шикоят қилди. Шунда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам унга:

«Қўлингни жасадингдаги аламли жойга қўй ва уч марта, бисмиллаҳи, етти марта, аъзу биллаҳи ва қудратиҳи мин шарри ма ажиду ва уҳазиру, дегин», дедилар.

Муслим, Абу Довуд ва Термизий ривоят қилишган.

Охирги иккисининг лафзи:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига бордим. Мендаги оғриқ, мени ҳалок қилишига сал қолган эди. Бас, у зот:

«Ўшани ўнг қўлинг билан ушлагин ва етти марта, аъзу би иззатиллаҳи ва қудратиҳи мин шарри ма ажиду, дегин», дедилар.

Бас, ўшандоқ қилган эдим, Аллоҳ мендаги бор нарсани кетказди. Шундан буён аҳлимга ва улардан бошқаларга ҳам шуни буюраман».

Шарҳ: Дуонинг маъноси бундай: «Аллоҳнинг иззати

ва қудрати ила ўзимда ҳис қилаётган нарсa ёмонлигидан паноҳ тилайман».

2620- عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ ψ أَنَّ النَّبِيَّ ρ كَانَ يُعَلِّمُهُمْ مِنَ الْفَزَعِ كَلِمَاتٍ أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ مِنْ غَضَبِهِ وَشَرِّ عِبَادِهِ وَمِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَأَنْ يَخْضُرُونَ . وَكَانَ ابْنُ عَمْرِو يُعَلِّمُهُنَّ مَنْ عَقَلَ مِنْ بَنِيهِ وَمَنْ لَمْ يَعْقِلْ كَتَبَهُ فَأَعْلَقَهُ عَلَيْهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَالْحَاكِمُ وَأَحْمَدُ.

2620. Амр ибн Шуъайбдан, отасидан, бобосидан розияллоҳу анҳум ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга кўрқинчда ўқиладиган калималарни ўргатар эдилар:

«Аъзу бикалимаатиллаҳи ат-тааммати мин ғазабиҳи ва шарри ибадиҳи ва мин ҳамазаатиш шайъатийн. Ан яҳзуруни».

Ибн Умар буларни болаларидан ақли кирганларига ўргатар, ақли кирмаганларига ёзиб илиб қўяр эди».

Абу Довуд, Термизий, Ҳоким ва Аҳмад ривоят қилган.

Шарҳ: Дуонинг маъноси бундай: «Аллоҳнинг тугал калималари ила Унинг ғазабидан, бандаларининг ёмонлигидан ва шайтонларнинг қалбга соладиган хатарларидан паноҳ сўрайман».

2621- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ τ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ρ يُعَوِّذُ الْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ يَقُولُ: أُعِيدُكُمْ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَامَةٍ ثُمَّ يَقُولُ: كَانَ أَبُوكُمْ يُعَوِّذُ بِهِمَا إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ

عَلَيْهِمُ السَّلَامُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2621. *Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Ҳасан ва Ҳусайнга паноҳ тилаб:

«Уъййзукумаа бикалимаатиллаҳи ат-тааммати мин кулли шайтонин ва ҳаамматин. Ва мин кулли айнин лаамматин» дер ва сўнгра:

«Бобонгиз булар ила Исмоил ва Исҳоқга паноҳ тилар эди», дер эдилар.

Абу Довуд ва Термизий яхши санад ила ривоят қилган.

Шарҳ: Дуонинг маъноси бундай: «Иккингишга Аллоҳнинг тугал калималари ила ҳар бир шайтондан ва зараркунандадан ҳамда гуноҳкор кўздан паноҳ тилайман».

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг: «Бобонгиз булар ила Исмоил ва Исҳоқга паноҳ тилар эди», деганлари Иброҳим алайҳиссалом ўғиллари Исмоил ва Исҳоқ алайҳимуссаломга худди мана шу дуо ила паноҳ сўрар эди, деганларидир.

2622- وَجَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ لِدَغْتُ

اللَّيْلَةَ فَلَمْ أَتَمِّ حَتَّى أَصْبَحْتُ قَالَ: مَاذَا ؟ قَالَ: عَقَرْتُ قَالَ: أَمَّا إِنَّكَ

لَوْ قُلْتَ حِينَ أُمْسَيْتَ أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ

لَمْ تَضُرَّكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ.

2622. *«Бир одам Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб:*

«Эй Аллоҳнинг Расули, кечаси бир нарса чакиб олиб, тонг отгунча ухлай олмадим», деди. Шунда у зот:

«Нима чакди?» дедилар.

«Чаён», деди.

«Кечкурун бўлганда, «Аъзу би калиматиллахи тааммаати мин шарри ма халақ» деганингда, иншааллоҳ, сенга зарар қилмас эди», дедилар».

Абу Довуд ва Насайй яхши санад ила ривоят қилган.

Шарҳ: Дуонинг маъноси бундай: «Аллоҳнинг тугал калималари ила У зот халқ қилган нарсалар ёмонлигидан паноҳ тилайман».

Демак, мана шу дуони ёдлаб, доимо ўқиб юрса яхши бўлади.

2623- وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُعَلِّمُهُمْ مِنَ الْحُمَى وَمِنَ الْأَوْجَاعِ كُلِّهَا

أَنْ يَقُولَ: بِسْمِ اللَّهِ الْكَبِيرِ أَعُوذُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ مِنْ شَرِّ كُلِّ عَرَقٍ نَعَارٍ وَمِنْ شَرِّ حَرِّ النَّارِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

2623. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам иситма ва барча оғриқлар учун, «Бисмиллаҳил кабири, аъзу биллаҳил азийми, мин шарри кулли ирқин наъарин ва мин шарри ҳаррин наари»ни ўқишни таълим берар эдилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Дуонинг маъноси бундай: Азим Аллоҳдан ҳар бир наъра солувчи томирнинг ёмонлигидан ва оловнинг иссиғи ёмонлигидан паноҳ тилайман.

الرقية بالقرآن وجواز الأجرة عليها

**ҚУРЪОН ИЛА ДАМ СОЛИШ ВА УНГА
АЖР ОЛИШНИНГ ЖОИЗЛИГИ**

2624- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا مَرِضَ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِهِ نَفَثَ عَلَيْهِ بِالْمُعَوَّذَاتِ. وَفِي رِوَايَةٍ: كَانَ إِذَا اشْتَكَى يَقْرَأُ عَلَى نَفْسِهِ بِالْمُعَوَّذَاتِ وَيَنْفُثُ فَلَمَّا مَرِضَ مَرَضُهُ الَّذِي مَاتَ فِيهِ جَعَلْتُ أَنْفُثُ عَلَيْهِ وَأَمْسَحُهُ بِيَدِ نَفْسِهِ لَأَنَّهَا كَانَتْ أَعْظَمَ بَرَكَةً مِنْ يَدِي. رَوَاهُ الثَّلاثَةُ.

2624. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайхи васаллам ўз аҳлларидадан бир киши бемор бўлиб қолса, унга «қул аъзу»лар ила дам солар эдилар».

Бошқа бир ривоятда қуйидагилар айтилган:

«У зот ўзлари бемор бўлиб қолсалар, «қул аъзу»ларни ўқиб ўзларига дам солар эдилар. Вафотларидан олдинги бемор бўлганларида у зотни суфлаб ўз қўллари билан ўзларини силадим. Чунки у менинг қўлимдан баракаси улуғ эди».

Учовлари ривоят қилган.

Шарҳ: Албатта, икки «қул аъзу» сурасидан Аллоҳ таолодан паноҳ сўрашнинг олий нуқтаси мужассам бўлган. Шунинг учун ҳам Пайғамбаримиз соллalloҳу алайхи васаллам уларни ўзларига ҳам аҳлларида ҳам ўқиб дам солганлар ва умматларига ҳам шуни амр қилганлар.

2625- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ت قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتَعَوَّذُ مِنَ الْجَانِّ وَعَيْنِ الْإِنْسَانِ حَتَّى نَزَلَتِ الْمُعَوَّذَتَانِ فَلَمَّا نَزَلَتَا أَخَذَ بِهِمَا وَتَرَكَ مَا سِوَاهُمَا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

2625. Абу Саъид розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам жинлар ва инсоннинг кўзига қарши паноҳ тилаш сўзларини айтар эдилар. Икки «қул аъзу» нозил бўлганидан кейин уларни олдилар ва иккиларидан бошқани тарк қилдилар».

Термизий яхши санад ила ривоят қилган.

Шарҳ: Албатта, Аллоҳ таолонинг каломи ҳамма нарсадан устун туради. Шунинг учун ҳаммамиз ҳам бу икки муборак сурани маъноларини яхши билиб олиб ихлос билан ўқиб юришимиз керак. Кези келганда ушбу икки сура ҳақида тўлиқроқ маълумотлар бериш, уларнинг тафсирини тақдим қилишга ижозат бергайсиз.

ФАЛАҚ СУРАСИ

Маккада нозил бўлган. 5 оятдан иборат.

Ушбу сурага ўзининг биринчи оятидаги «Фалақ» сўзи ном бўлиб қолган. «Фалақ» сўзи луғатда «ёриш» маъносини билдиради. Бу жойда «Фалақ» тонг маъносида келган. Тонг кечани ёриши учун шу ном билан ҳам аталади.

Бу сурада Аллоҳ таоло Муҳаммад соллalloҳу алайҳи васалламга ва мусулмонларга барча ёмонликлар, хавф-хатарлардан фақатгина У зотнинг Ўзидан (Аллоҳдан) паноҳ тилашга ундайди. Аллоҳ уларга Ўз ҳимоясини эълон қилади ва худди «Менинг ҳимоямга марҳамат, тинч-омон жойга марҳамат», дегандек бўлади.

Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм

- 1. Тонг Роббисидан паноҳ сўрайман.**
- 2. У яратган нарсалар ёмонлигидан.**
- 3. Ва кириб келган қоронғу кечанинг ёмонлигидан.**

4. Ва тугунларга дам солувчилар ёмонлигидан.

5. Ва ҳасад қилган, ҳасадчининг ёмонлигидан, деб айт.

Фалақ сурасининг маънолари таржимасини тўлиқ келтириб олганимиздан кейин, энди унинг тафсирига ўтайлик.

«Тонг Роббисидан паноҳ сўрайман».

Фалақ сурасидаги хитоб Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга ва у зот орқали умматларига қаратилган. Аллоҳ таолонинг Ўзи турли-туман ёмонликлардан қандоқ қилиб паноҳ сўрашни ўргатмоқда.

Мўмин-мусулмон инсон ҳар бир вақт, ҳар бир нарсадан паноҳга муҳтож бўлса, фақат Аллоҳ таолонинг Ўзидангина паноҳ сўрамоғи, Унинг паноҳгоҳига қочмоғи лозим экан.

Оятда тўғридан-тўғри, Роббимдан паноҳ сўрайман ёки Роббимнинг паноҳига қочаман, деб айт, дейилмасдан, Тонг Роббиси паноҳига қочаман, дейишга амр қилинмоқда. Нима учун? Чунки тонг доимо оғирликдан ва шиддатлардан қутулиш рамзи бўлган. Шиддатли ҳолга тушиб, паноҳ сўрашга мажбур бўлган инсон, худди зулматли кечада адашиб, ҳалокат ёқасига келиб қолган одамга ўхшайди. Унинг нажот кутиши эса, худди тонгни кутишга ўхшайди.

«У яратган нарсалар ёмонлигидан».

Бу оят дунёдаги барча ёмонликлардан паноҳ сўрашни тасвирлайди. Аллоҳ яратган нарсаларнинг фойдалиси ҳам, зарарлиси ҳам бор. Паноҳ тилаш ёмонликлардан бўлади.

Бунга инс, жин, ҳайвонот, ҳашарот ва ҳар бир нарса ёмонлиги киради.

«Ва кириб келган қоронғу кечанинг ёмонлигидан».

Қоронғи кеча доим даҳшат, хавф-хатар солиб туради. Ўғриликлар, қотилликлар, ёмонликлар, турли ҳайвонот ва ҳашаротлар зарари доим кечаси юзага келади. Шунинг

учун Аллоҳ мусулмонларга Ўз паноҳига илтижо қилишга, қалбларини Аллоҳга доим боғлиқ қилишга чорлайди.

«Ва тугунларга дам солувчилар ёмонлигидан».

Сеҳргарлар бировни сеҳрлаб зарар етказмоқчи бўлса, ип олиб, ўқийдиган нарсасини ўқиб, дам солиб, ипни бир туғиб, яна бир дам солиб, яна туғиб, охирига етказар экан.

«Ва ҳасад қилган, ҳасадчининг ёмонлигидан, деб айт».

Ҳасадда бировга ёмонлик орзу қилинади. Лекин фалончига етган яхшиликка ҳавас қилдим, Аллоҳ менга ҳам шу нарсани берсайди, деса ҳасад эмас.

Аллоҳ таолога осмонда ҳам, ерда ҳам биринчи исён ҳасад туфайли содир бўлган. Иблис Одам Атога ҳасад қилди, унга Аллоҳ берган мартабани кўра олмади. Аллоҳнинг амрига бўйсунмади. Одам Атога сажда қилмади, осий бўлди. Натижада Аллоҳ таоло Иблисни жаннатдан ҳайдади ва қиёматгача унга Ўз лаънатини ёғдиради.

Ердаги исён Қобил Ҳобилга ҳасад қилган туфайли бўлди. Чунки Аллоҳ Ҳобилнинг қурбонлигини қабул, Қобилникини қабул қилмаган эди.

Ҳасад ниҳоятда улкан гуноҳ ва халойиқ бошига тушган улкан мусибат. Ҳасад жамиятнинг ва унинг ҳар бир аъзосининг бошига кулфат солади. Одамлар орасидаги душманчиликлар, келишмовчиликлар ва барча ёмонликлар ҳасад туфайли чиқади. Шунинг учун ҳам Аллоҳ таоло бошқа ёмонликларни жамлаб айтса ҳам, ҳасаддан паноҳ сўрашни Қуръонда алоҳида зикр қиляпти.

НАС СУРАСИ

Маккада нозил бўлган. 6 оятдан иборат.

Қуръони Каримнинг охирги сураси бўлмиш бу сураи каримага ҳам унинг биринчи оятдаги «Нас» сўзи ном

бўлиб қолган. «Нас» одамлар дегани.

Бу сураи карима ёмонлик билан яхшилик орасидаги курашни тасвирлайди. Шу билан бир вақтда ёмонликдан узоқда бўлишлик ва ундан ғолиб келишликда Аллоҳ таолодан ёрдам сўрашга ундайди.

Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм

- 1. Одамлар Роббисидан.**
 - 2. Одамлар подшоҳидан.**
 - 3. Одамлар Илоҳидан паноҳ сўрайман.**
 - 4. Беркиниб, кўриниб турувчи васвасачининг,**
 - 5. Одамлар қалбларига васваса соладиганнинг,**
 - 6. Жинлар ва одамлардан бўлганнинг ёмонлигидан,**
- деб айт.**

Нас сураси ояти карималари маъноси таржималарини тушунарли бўлиши учун бирданига келтириб олганимиздан кейин, энди, Аллоҳ таолодан мадад сўраган холимизда якка-якка тафсир қилишга ўтайлик

«Одамлар Роббисидан»,

Яъни, одамлар Роббисидан паноҳ сўрайман.

Аллоҳ таолонинг Робб сифати ўзида кўп маънони мужассам қилган: Холиқ, Мураббий ва Мудаббир кабилар. У Зот одамларни йўқдан бор қилиб яратган Холиқ, турли неъматлар ила неъматлантириб ўстирган Мураббий ва доимо ишларни юритиб турувчи Мудаббирдир. Гарчи Аллоҳ таоло барча махлуқотларнинг Роббиси бўлса ҳам, бу ерда одамларни хос зикр қилиниши бандаларни шарафлаш ва икром қилиш учундир. Аллоҳ таоло борликдаги барча нарсаларни одамлар учун яратгандир. Уларга ақл, илм, китоб ва шариат берган. Уларга фаришталарни сажда қилдирган. Бинобарин, одамлар махлуқотнинг афзалидир.

«Одамлар подшоҳидан»

Яъни, одамларнинг подшоҳидан, эгасидан паноҳ сўрайман.

Аллоҳ таоло ҳамма халойиқнинг Малики — Подшоҳи ва Эгасидир. Аллоҳнинг эгалиги тўлиқ, шомил ва комилдир. Шунинг учун ҳам Аллоҳ таоло уларнинг ҳаётини тўла бошқариб, Ўз ҳукмини юритиб туради. Демак, паноҳ тилаш фақатгина ўша Зотнинг Ўзидангина бўлиши лозим.

«Одамлар Илоҳидан паноҳ сўрайман».

Яъни, одамларнинг ибодатига сазовор ягона Зотдан паноҳ сўрайман.

Ҳа, барча одамларнинг ибодатига сазовор ягона илоҳ, маъбуд Аллоҳ таолонинг Ўзидир. Бинобарин, одамлар У зотнинг Ўзидангина паноҳ сўрашлари, фақат Унинггина паноҳига қочишлари керак.

Ушбу уч оят ҳақида аллома Исмоил ибн Касир куйидагиларни ёзадилар: «Ушбулар Робб жалла жалалухунинг сифатларидан уч сифатдир: Робблик, Маликлик ва Илоҳлик. У ҳар бир нарсанинг Робби, Эгаси ва Илоҳидир. Ҳамма нарсалар Унинг махлуқи ва мулкидирлар. Бас, паноҳ тиловчи ушбу сифатлар ила сифатланган Зотдан паноҳ сўрашга амр қилинди».

Энди эса, келаси уч оятда мазкур сифатлар ила мавсуф Аллоҳнинг паноҳига ниманинг ёмонлигидан қочиш кераклиги баён қилинади.

«Беркиниб, кўриниб турувчи васвасачининг»

Ушбу оятда зикр қилинган «беркиниб, кўриб турувчи»дан мурод шайтондир. Чунки, у инсон Роббисини зикр қилиб турганда қочиб, беркиниб олади. Шунингдек, банда ўз Роббисини унутса, шайтон дарҳол кўринади ва уни васваса қилишни бошлайди.

Ҳофиз Мусилий ривоят қилган ҳадисда: «Албатта шайтон бурнини одам боласи қалбига қўювчидир. Қачон у Роббисини зикр қилса шайтон беркинади. Қачон у

Роббисини унутса, қалбини ром этиб, васваса қила бошлайди», дейилган.

«Одамлар қалбларига васваса соладиганнинг»

Шайтоннинг васвасаси инсон қалбига гуноҳ ишлар қилиш, ўзига эргаштириш, Аллоҳга осий бўлишни зийнатлаб кўрсатади.

«Жинлар ва одамлардан бўлганнинг ёмонлигидан, деб айт».

Ушбу оят шайтон ҳам одамлардан, ҳам жинлардан бўлишига далилдир. Мўмин-мусулмон инсон доимо ҳам инс шайтон, ҳам жин шайтон васвасасидан, ёмонлигидан паноҳ сўраб Аллоҳга илтижо қилиб турмоғи лозим.

Жиндан бўлган вавасачининг иши осонроқ. Аллоҳдан паноҳ сўрасанг, дуоларни ўқисанг, қайтади. Аммо одамдан бўлган васвасачи жуда ҳам хатарли.

Имом Бухорий Оиша онамиздан ривоят қиладилар:

«Набийимиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳар кеча жойларига ётсалар, икки кафтларига «Қул хуваллоҳу аҳад», «Қул аъузу бироббил фалақ» ва «Қул аъузу бироббиннаси» суралари ўқиб, дам солиб баданларига суртиб ётардилар».

Фалақ ва Нас суралари бир-бирларига узвий боғлиқдир. Уларнинг нозил бўлиши ҳам бирга бўлган ва доимо бирга зикр қилинади. Ушбу икки сура биргаликда кўшилиб «Муъаввизатайни» — «икки паноҳ тиловчи» деб номланади. Чунки икковлари ҳам «аъузу»–«паноҳ тилайман» сўзи ила бошланади.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадисларида ҳам икки муъаввизатайни биргаликда зикр қилинган.

Имом Бухорий, Имом Муслим ва Имом Абу Довудлар ривоят қилган ҳадисда Оиша онамиз розияллоҳу анҳо:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон тоблари қочса, муъаввизатайни ўқиб дам солар эдилар. У зотнинг

дардлари оғирлашганда мен қироат қилиб, баракаси умидида қўлларини суртар эдим», деганлар.

Имом Муслим ва Имом Термизийлар Уқбат ибн Омир розияллоху анҳудан ривоят қилган ҳадисда:

«Менга ушбу кеча нозил қилинган оятларни билдингми? Уларнинг мисли ҳеч кўрилмаган. «Қул аъзу биروبбил фалақи», «Қул аъзу биروبбиннаси», дедилар.

Имом Абу Довуд ва Имом Насайлар Уқбат ибн Омир розияллоху анҳудан ривоят қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг туяларини сафарда етаклаб борардим. У зот: «Эй Уқба, энг яхши икки сурани сенга ўргатиб қўяйми?» дедилар ва «Қул аъзу биروبбил фалақи» ва «Қул аъзу биروبбиннаси»ни ўргатдилар».

Имом Абу Довуд ва Имом Насайлар яна Уқбат ибн Омир розияллоху анҳудан ривоят қиладилар:

«Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам билан Жухфа ва Абваъ орасида юриб борар эдим. Бизни ёмғир ва шиддатли зулмат қоплаб олди. Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам муъаввизатайни ила паноҳ сўрай бошладилар ва, эй Уқба, иккови ила паноҳ тила, ҳеч бир паноҳ тиловчи иккисичалик нарсa ила паноҳ тиламаган, дедилар. Сўнгра бизга имом бўлиб намозда ҳам икковини қироат қилганларини эшитдим».

2262- وَعَنْهُ أَنَّ رَهْطًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ انْطَلَقُوا فِي سَفَرَةٍ

سَافَرُوهَا حَتَّى نَزَلُوا بِحِجِّيٍّ مِنْ أَحْيَاءِ الْعَرَبِ فَاسْتَضَافُوهُمْ فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّقُوهُمْ فَلَدِغَ سَيِّدُ ذَلِكَ الْحَيِّ فَسَعَوْا لَهُ بِكُلِّ شَيْءٍ لَا يَنْفَعُهُ فَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَوْ أَتَيْتُمْ هَؤُلَاءِ الرَّهْطَ الَّذِينَ قَدْ نَزَلُوا لَعَلَّهُ أَنْ يَكُونَ عِنْدَ بَعْضِهِمْ شَيْءٌ فَأَتَوْهُمْ فَقَالُوا: إِنَّ سَيِّدَنَا لَدِغَ فَسَعَيْنَا لَهُ بِكُلِّ شَيْءٍ لَا

يَنْفَعُهُ فَهَلْ عِنْدَ أَحَدٍ مِنْكُمْ شَيْءٌ؟ فَقَالَ بَعْضُهُمْ: نَعَمْ إِنِّي وَاللَّهِ لَرَاقٍ وَلَكِنْ وَاللَّهِ لَقَدْ اسْتَضَفْنَاكُمْ فَلَمْ تُضَيِّفُونَا فَمَا أَنَا بِرَاقٍ لَكُمْ حَتَّى تَجْعَلُوا لَنَا جُعَلًا فَصَالِحُوهُمْ عَلَى قَطِيعٍ مِنَ الْغَنَمِ فَاَنْطَلَقَ فَجَعَلَ يَتَفَقَّهٌ وَيَقْرَأُ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ فَكَأَنَّمَا نُشِطَ مِنْ عِقَالٍ فَاَنْطَلَقَ يَمْشِي مَا بِهِ قَلْبَةٌ قَالَ: فَأَوْفُوهُمْ جُعَلُهُم الَّذِي صَالِحُوهُمْ عَلَيْهِ فَقَالَ بَعْضُهُمْ: ااقْسِمُوا فَقَالَ الَّذِي رَقَى: لَا تَفْعَلُوا حَتَّى نَأْتِيَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ لَهُ الَّذِي كَانَ فَانْظَرُ مَا يَأْمُرُنَا فَقَدِمُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرُوا لَهُ فَقَالَ: وَمَا يُدْرِيكَ أَنَّهَا رُقِيَّةٌ أَصَبْتُمْ ااقْسِمُوا وَاضْرِبُوا لِي مَعَكُمْ بِسَهْمٍ. وَفِي رِوَايَةٍ: فَكَّرَهُ بَعْضُهُمْ ذَلِكَ وَقَالُوا: أَخَذْتَ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ أَجْرًا حَتَّى قَدِمُوا الْمَدِينَةَ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخَذَ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ أَجْرًا فَقَالَ: إِنَّ أَحَقَّ مَا أَخَذْتُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا كِتَابُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. رَوَاهُ الْحَمْسَةُ.

2626. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобаларидан бир гуруҳи сафарга чиқдилар. Араб маҳаллаларидан бирига тушдилар. Унинг аҳлидан ўзларига зиёфат беришни сўрадилар. Улар зиёфат беришдан бош тортдилар. Бирдан ўша маҳалланинг бошлиғини чаён чақиб олди. Унга ҳар нарса қилиб кўришди. Ҳеч нарса наф бермади. Шунда улардан баъзилари:

«Анави келган қавмнинг олдига борсангиз, эҳтимол

улардан баъзисидан бирор нарса чиқар», деди. Уларнинг олдиларига бориб:

«Эй қавм, бошлиғимизни чаён чақиб олди. Унга ҳар нарса қилиб кўрдик. Ҳеч нарса фойда бермади. Сизларнинг бирортангизда бир нарса борми?» дедилар.

«Бор. Аллоҳга қасамки, мен дам соламан. Лекин сизлардан бизни зиёфат қилишни сўрасак зиёфат қилмадингиз. Бизга бир нарса атамагунингизча, дам солмайман», деди қавмдан бир киши. Бир қанча кўйга келишишди. У «алҳамду лиллаҳи роббил олабийн»ни ўқиб дам сола кетди. (Бемор) худди боғлови ечилгандек ҳаракатга тушиб кетди. Ҳеч нарса кўрмагандек юриб туриб:

«Уларга келишилган нарсани тўлиқ қилиб беринглар», деди у ўз одамларига.

Баъзилар, бўлишиб олинглар, дейишди. Аммо дам солган киши:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳузурларига бориб бўлган нарсани айтмагунимизча ҳеч нарса қилмай туринглар. Кўрайликчи бизларни нимага амр қилар эканлар», деди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келганларида ўша нарсани зикр қилдилар. Шунда у зот:

«Унинг дам солиш эканини сенга ким билдирди? Тўғри қилибсизлар. Таксимлаб олаверинглар. Менга ҳам бир улуш беринглар», дедилар».

Бошқа бир ривоятда қуйидагилар ҳам бор:

«...Бас, баъзиларига бу ёқмади. Аллоҳнинг китоби учун ажр олдинг, дедилар. Мадинага келганларида:

«Эй Аллоҳнинг Расули, Аллоҳнинг китоби учун ажр олди», дедилар. Шунда у зот:

«Сиз ажр оладиган нарсаларнинг энг ҳақлиси Аллоҳ азза ва жалланинг китобидир», дедилар».

Бешовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифни олдин ҳам шарҳда келтирган ва баъзи мулоҳазаларни қисқа шаклда айтиб ўтган эдик. Энди Аллоҳ таолонинг ёрдами ила муфассал сўз юритсак ҳам бўлади.

Бу ҳадиси шариф улуғ саҳобий Абу Саъид ал-Худрий розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган. Ҳикоядаги бош қаҳрамон, мазкур саҳобалар гуруҳининг бошлиғи ва дам солган одам ҳам худди шу зотнинг ўзлари.

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобаларидан бир гуруҳи сафарга чиқдилар».

Мазкур сафарга чиққан саҳобалар гуруҳининг сонлари ўттиз кишидан иборат бўлган экан.

«Араб маҳаллаларидан бирига тушдилар. Унинг аҳлидан ўзларига зиёфат беришни сўрадилар. Улар зиёфат беришдан бош тортдилар».

Бошқа ривоятларда таъкидланишича, ўша маҳалла суви ғор жойда экан. Аммо маҳалла аҳли бахил одамлар экан, муҳтож мусофирлар ўзлари меҳмондорчилик сўрашса ҳам уларга бир нарса беришмапти.

«Бирдан ўша маҳалланинг бошлиғини чаён чакиб олди. Унга ҳар нарса қилиб кўришди. Ҳеч нарса наф бермади».

Аллоҳ таоло саҳобаларга илтифот кўрсатмаган бахил қавмга бир дарс бўлсин учун шундоқ қилган бўлса ажаб эмас. Бошлиғи азоб чекиб турганда ўзларининг бахиллик қилганлари ҳам тўсиқ бўлмай, саҳобалар гуруҳига юзланишга қарор қилдилар.

«Шунда улардан баъзилари:

«Анави келган қавмнинг олдига борсангиз, эҳтимол улардан баъзисидан бирор нарса чиқар», деди».

Ҳа, улар ноилож қолганда кеккайишни ҳам йиғиштириб қўйишди.

«Уларнинг олдиларига бориб:

«Эй қавм, бошлиғимизни чаён чақиб олди. Унга ҳар нарса қилиб кўрдик. Ҳеч нарса фойда бермади. Сизларнинг бирортангизда бир нарса борми?» дедилар».

Яъни, чаён чакқанга қарши бирор чора кўришни биладиган одам борми ичингизда?

«Бор. Аллоҳга қасамки, мен дам соламан. Лекин сизлардан бизни зиёфат қилишни сўрасак зиёфат қилмадингиз. Бизга бир нарса атамагунингизча, дам солмайман», деди қавмдан бир киши».

Ўша киши Абу Саъид ал-Худрийнинг ўзлари, лекин ривоят қилаётиб камтарлик юзасидан, мен, дейишни эп кўрмадилар. У киши бахилларга ўзига яраша муомала қилдилар. Йўлда оч қолиб, таом сўраганларида бахиллик қилганини айтдилар. Шундоқ қилиб орада музокара бошланди. Бир тараф бирни айтди, иккинчи тараф иккинни айтди ва охири...

«Бир қанча қўйга келишишди».

Бошқа ривоятлардаги маълумотларга қараганда ўттиз дона қўйга келишишди. Абу Саъид ал-Худрий розияллоҳу анҳу чаён чакқан маҳалла бошлиғига дам уриб қўядиган бўлдилар. Маҳалла аҳли бу ишнинг эвазига ўттиз дона қўй берадиган бўлдилар.

«У «алҳамду лиллаҳи роббил олакийн»ни ўқиб дам сола кетди».

Келишув битгандан кейин Абу Саъид ал-Худрий маҳалла бошлиғига дам солишни бошладилар. У кишининг дамлари Фотиҳа сурасидан иборат эди. Дам солиб бўлар бўлинмас

«(Бемор) худди боғлови ечилгандек ҳаракатга тушиб кетди».

Ҳозиргина кўзига дунё тор кўриниб турган маҳалла бошлиғи Абу Саъид ал-Худрий розияллоҳу анҳунинг Фотиҳа сурасини ўқиб дам солишлари билан соппа-соғ

бўлиб қолди. Бу бахил бошлиқ бирдан соғайганини билгач сахийлиги тутиб кетди.

«Хеч нарса кўрмагандек юриб туриб:

«Уларга келишилган нарсани тўлиқ қилиб беринглар», деди у ўз одамларига».

Улар келишилган ўттиз қўйни тўлиқ бердилар. Қилган ишларидан, бошлиқларининг тузалиб қолганидан хурсанд бўлиб кетдилар. Бирдан бунча адад қўйга эга бўлиб қолган саҳобалар гуруҳи эса мазкур қўйларни нима қилиш ҳақида маслаҳат қила бошладилар.

«Баъзилар, бўлишиб олинглар, дейишди».

Қўйларни гуруҳ аъзолари ўзаро бўлишиб олайлик, у қавм ўзи рози бўлиб берди, дейишди.

«Аммо дам солган киши:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам хузурларига бориб бўлган нарсани айтмагунимизча ҳеч нарса қилмай туринглар. Кўрайликчи бизларни нимага амр қилар эканлар», деди.

Чунки, ҳозиргача биров чаён чаққан одамга Қуръони Каримдан ўқиб дам солиб, ҳақ олмаган эди. Бундоқ қилиш шариат ҳукмига тўғри келадими, йўқми биров билмас эди. Бундоқ нарсаларни Пайғамбаримиз соллalloҳу алайҳи васалламнинг ўзларидан сўраш лозим эди. Бу нарсани Абу Саъид ал-Худрий розияллоҳу анҳу яхши билар эдилар. Шунинг учун ўз шерикларини бу масалада шошилмасликка чақирдилар.

Бошқа ривоятда зикр қилинган маълумотга кўра Абу Саъид ал-Худрийнинг шерикларидан баъзилари, Қуръони Карим учун ҳақ олиб бўлмайди, деган тушунчада бўлганлар.

«Бас, баъзиларига бу ёқмади. Аллоҳнинг китоби учун ажр олдинг, дедилар».

Улар нафақат бўлиб олишга, балки, умуман ҳақ олишга қарши чиқдилар. Абу Саъид ал-Худрий розияллоҳу

анхунинг таклифлари билан масалани ҳал қилиш кечга сурилди.

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг хузурларига келганларида ўша нарсани зикр қилдилар».

Яъни, бўлиб ўтган қиссани бир бошдан сўзлаб бердилар.

«Шунда у зот:

«Унинг дам солиш эканини сенга ким билдирди?»

Яъни, Пайғамбаримиз соллalloҳу алайҳи васаллам Абу Саъид ал-Худрийга, сенга «Фотиҳа» дам солиш учун ўқилишини ким билдирди, дедилар. Бундан аввал «Фотиҳа»ни дам солиш учун ўқиш машхур бўлмагани чиқади. Кейин у зот асҳобларига хитоб қилиб:

«Тўғри қилибсизлар. Тақсимлаб олаверинглар. Менга ҳам бир улуш беринглар», дедилар».

Яъни, дам солганлик учун қўйларни олиб тўғри қилибсизлар, дедилар.

Бошқа бир ривоятда:

«Сиз ажр оладиган нарсаларнинг энг ҳақлиси Аллоҳ азза ва жалланинг китобидир», дедилар».

Жумҳури уламолар Пайғамбаримиз соллalloҳу алайҳи васалламнинг ушбу сўзларини далил қилиб, Қуръони Карим ўқигани учун ҳақ олса жоиз, деганлар.

Баъзи уламолар, бу гапга Имом Абу Ҳанифа ва Имом Аҳмад қўшилмаган, дейдилар.

Ханафий уламолар эса, Имом Абу Ҳанифа Қуръони Каримдан таълим бергани учун ҳақ олиш жоиз эмас, деганлар. Дам солганда ҳақ олиш жоизлигига у киши ҳам қўшиладилар, деб таъкидлайдилар.

أَقْبَلْنَا مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَمَرَرْنَا عَلَى حَيٍّ مِنَ الْعَرَبِ فَقَالُوا: إِنَّا
 أَنْبِئْنَا أَنْتُمْ قَدْ جِئْتُمْ مِنْ عِنْدِ هَذَا الرَّجُلِ بِخَيْرٍ فَهَلْ عِنْدَكُمْ دَوَاءٌ أَوْ
 رُقِيَّةٌ فَإِنَّ عِنْدَنَا مَعْتُوها فَقُلْنَا: نَعَمْ فَجَاءُوا بِمَعْتُوهِ فِي الْقِيُودِ فَقَرَأْتُ
 عَلَيْهِ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ غُدُوَّةً وَعَشِيَّةً كُلَّمَا خَتَمْتُهَا أَتَفُلُّ
 بِبُؤَاقِي عَلَيْهِ فَكَأَنَّمَا نَشِطَ مِنْ عِقَالٍ فَأَعْطَوْنِي جُعَلًا فَقُلْتُ لَا حَتَّى
 أَسْأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ: كُلْ فَلَعَمْرِي مَنْ أَكَلَ بِرُقِيَّةٍ بَاطِلٍ
 لَقَدْ أَكَلَتْ بِرُقِيَّةٍ حَقٌّ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

2627. Хорижа ибн ас-Солт Тамимийдан, унинг амакисидан розияллоху анхумо ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламнинг хузурларидан чиқиб, араб маҳаллаларидан бирининг олдидан ўтдик. Бас, улар бизга:

«Бизга айтилишича сизлар анави одамнинг хузуридан яхшилик ила келган эмишсизлар. Сизларда даво ёки дам солиш борми? Бизнинг бир мажнунимиз бор», дедилар.

«Ҳа», дедик.

Улар кишанланган бир мажнунни олиб келишди. Мен унга уч кун эрталаб ва кечқурун «Фотиҳа»ни ўқидим. Ҳар ўқиб тугатганимда унга туфлар эдим. Бас, худди тушовдан бўшатиладек бўлиб кетди. Улар менга атаганларини беришди.

«Йўк! Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламдан сўрамагунимча олмайман», дедим.

У зотдан сўраган эдим.

«Ейявер! Умрим ила қасамки, кимдир ботил дам солиш ила еган бўлса, сен ҳақ дам солиш ила единг»,

дедилар».

Абу Довуд солиҳ санад ила ривоят қилган.

Шарҳ: Бу киссадан ҳам Қуръони Каримдан ўқиб дам солса, унга ҳақ олса жоизлиги олинали.

Дарҳақиқат, бу асрлар оша тажрибадан ҳам ўтиб келаётган ҳақиқат. Қуръони Каримни тинглаган одам таъсирланиши илмий асосда ҳам тасдиқланди.

Илм тараккий этган юртлардан бирида инсоннинг руҳий ўзгаришларини ўрганаётган олимлар қизиқарли бир тажриба ўтказганлар.

Улар тажриба учун тўрт кишини олганлар. Уларнинг бири араб бўлиб, ўз тилини яхши биладиган эътиқодли мусулмон, иккинчиси, ўз тилини яхши биладиган араб, аммо мусулмон эмас, учинчиси, эътиқодли мусулмон, аммо араб тилини билмайди. Тўртинчиси, араб тилини ҳам билмайди, мусулмон ҳам эмас.

Тажриба ўтказувчи олимлар буларнинг тўртовларига ҳам Қуръони Карим тиловатини эшиттириб, уларда содир бўлаётган руҳий ўзгаришларни замонавий ўта ҳассос жиҳозлар ила кузатганларида, ҳаммаларида ажойиб бир ўзгариш содир бўлаётганини кашф қилганлар. Яъни, Қуръони Каримнинг тиловатини эшитишнинг ўзи ҳар қандай одамда катта руҳий ўзгариш содир бўлишига сабаб бўлиши илмий йўл билан тасдиқланди.

Энди ихлос билан, бутун вужуди билан Аллоҳ таолодан ёрдам сўраб Қуръони Каримни ўқиб дам солинганда нима бўлишини тушуниб олса бўлаверади.

Шу ерга келганда Қуръони Каримни Аллоҳ таоло беморларга дам солиш учун эмас, икки дунё саодатига эриштирувчи дастурул амал этиб нозил қилганини таъкидламоғимиз лозим. Аллоҳ таолонинг каломи ҳаётимизнинг ҳар бир соҳасида бирга йўл кўрсатувчи маёқдир.

Дам солишни инкор қилувчилар айти шу фикрга

биноан иш тутадилар. Улар одамлар Қуръони Каримни дам солиш, вафот этганларни йўқлаб ўқиш учун ўқиладиган нарса каби тушуниб қолишларини сабаб қилиб келтиришади. Ҳақиқатда, худди ана шундоқ фикрдаги кишилар ҳам йўқ эмас.

Шу билан бирга, ҳамма нарса ўз ўрнида бўлиши керак. Қуръони Карим асосан, дастурул амал, ҳаётга ҳар бир ҳукмини ва кўрсатмасини татбиқ қилиниши лозим бўлган илоҳий кўрсатмалар тўплами. Бу илоҳий дастурнинг кўрсатмалари қиёмат қоим бўлгунча собитдир.

Баъзи вақтларда Қуръони Каримни Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ва саҳобаи киромлардан ўрнак олиб дам солиш учун ўқиш ҳам бор нарса. Буни ҳам унутмаслик лозим. Руҳий жиҳатдан муолажага муҳтож кишиларга суннатга мувофиқ равишда дам солиш борлиги инкор қилиб бўлмайдиган ҳақиқатдир.

Умуман, ҳар бир беморга руҳий дастак ҳам зарур. Агар бемор руҳан тетик бўлмаса, тузалиши қийин. Буни шаръий илмлар уламоларигина эмас, тиб илмининг пешқадамлари ҳам таъкидлаганлар.

Бу ҳақида Ибн Сино қуйидагиларни ёзган:

«Биз билмоғимиз лозимки, иложларнинг энг яхшиси ва фойдалиси беморнинг нафсий ва руҳий қувватларини кучайтирувчи омиллардир».

الفصل الرابع

ТЎРТИНЧИ ФАСЛ

في نفي مزاعم الجاهلية

ЖОҲИЛИЯТ ДАЪВОЛАРИНИ РАД

ҚИЛИШ ҲАҚИДА

لاعدوى ولا طيرة والا حياط أسلم

КАСАЛЛИК ЮҚИШИ ВА ШУМЛАНИШ ЙЎҚ, ЭҲТИЁТ БЎЛИШ ЯХШИ

2628- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: لَا عَدْوَى وَلَا
هَامَةً وَلَا نَوَاءَ وَلَا صَفَرَ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ.

2628. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Касаллик юқиши йўқ, бойқуш йўқ, навъу йўқ ва сафар йўқ», дедилар».

Учовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Исломдан олдинги жоҳилиятда ҳам жоҳилликнинг турли-туман кўринишлари мавжуд эди. Жумладан, тибга оид масалаларда ҳам. Ушбу фаслда келадиган ҳадиси шарифлар ана ўша нарсаларни муолажа қилади. Уларни Ислом дини қандоқ қилиб тўғри йўлга солганини тушунтиради.

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган бу ҳадиси шарифда жоҳилиятнинг тўртта жоҳиллиги инкор қилинмоқда.

1. «Касаллик юқиши йўқ»

Жоҳилият аҳлида, хасталикларда ўзига яраша қувват бор, улар бир кишидан иккинчисига ўша қувват ила ўтади, деган эътиқод бор эди.

Ҳозирги жоҳилиятда ҳам худди шу эътиқод бор. «Ундок бўлса хасталик юқиши йўқми?» деган савол

берилиши турган гап. Бунга жавоб шуки, хасталик Аллоҳ ирода қилсагина юқади. Худди шу маъно Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ушбу ҳадиси шарифда ва бунга ўхшаш бошқа ҳадиси шарифлардаги «касалик юкиши йўқ» деган гапларида мужассам бўлган.

Дунёдаги ҳар бир нарса фақатгина Аллоҳ таолонинг иродаси билан бўлади. Жумладан, хасталик юкиши ҳам. Одамлардан жоҳилият эътиқодларини кетказиш учун шунга ўхшаш ҳассос нарсаларга алоҳида эътибор берилган.

2. «Бойқуш йўқ»

Жоҳилият даврида турли нарсалардан шумланиш мавжуд эди. Бу нарса уларнинг эътиқодига айланиб қолган эди. Жумладан, қаерга бойқуш қўнса ўша ерда ёмонлик, харобчилик бўлади, деган эътиқод бор эди.

Ислом бу нарсани ҳам инкор этди. Бировга қўнгилсизлик ёки ёмонлик етадиган бўлса бойқуш ёки бошқа қуш қўнгани сабабли эмас, Аллоҳ таолонинг иродаси ила бўлади. Аллоҳ ирода қилса, ҳар қандай ҳолатда ҳам бандага хасталик ориз қилганидек, бойқуш қўнса ҳам, қўнмаса ҳам ёмонлик ва харобачиликни воқеъ қилиши мумкин.

3. «Навъу йўқ»

«Навъу» — жоҳилият аҳли ёмғир ёғдиради деб эътиқод қиладиган юлдуз. Улар ўзларича ёмғирни ўша юлдуз ёғдиради, деб айтишар эди. Албатта, бу ҳам нотўғри. Ёмғирни фақатгина Аллоҳ таолонинг Ўзи ёғдиради.

4. «Сафар йўқ»

Жоҳилият аҳлининг сафар оyi тўғрисида ҳам бидъат-хурофотдан иборат ақийдалари бор эди. У ойда сафар қилиб бўлмайди, у бўлмайди, бу бўлмайди, дейишар эди.

Ислом бундоқ бўлмағур эътиқодларни ҳам рад этди. Ойларнинг ҳаммаси Аллоҳ таолонинг ойлари, кунларнинг ҳаммаси Аллоҳ таолонинг кунлари эканини эълон этди.

Кўриниб турибдики, бу ҳадиси шариф асосан, эътиқодга оид масалаларни муолажа қилмоқда. Жумладан, тибга оид эътиқод масаласини муолажа қилмоқда.

Бизлар, касаллик ўзи юкмайди, Аллоҳ таоло ирода қилсагина юқади, деган эътиқодни маҳкам тутишимиз керак экан. Бу масала кейин келадиган ҳадиси шарифларни ўрганишимиз жараёнида яна ҳам ойдинлашиб боради.

2629- عَنْ جَابِرٍ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: لَا عَدْوَى وَلَا غَوْلَ وَلَا صَفَرَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ.

2629. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Касаллик юқиши йўқ, ғул йўқ ва сафар йўқ», дедилар».

Муслим ва Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда аввалги баёни келган нарсаларга «ғул» ҳам йўқлиги кўшилмоқда.

«Ғул» жоҳилият аҳли тасаввуридаги бир жин, улар уни турли шаклларга кира олади, одамларни адаштириб турли балоларга учратади, деган эътиқодни қилишар эди.

Ислом бу нотўғри эътиқодни ҳам рад этди.

2630- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: لَا عَدْوَى وَلَا صَفَرَ وَلَا هَامَةً فَقَالَ أَعْرَابِيٌّ: يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا بَالُ الْإِبِلِ تَكُونُ فِي الرَّمْلِ كَأَنَّهَا الطَّبَّاءُ فِي خَالِطِهَا الْبَعِيرُ الْأَجْرَبُ فَيَجْرِبُهَا كُلُّهَا قَالَ: فَمَنْ أَعْدَى الْأَوَّلَ.

2630. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят

қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Касаллик юқиши йўқ, сафар йўқ ва бойқуш йўқ», дедилар». Шунда бир Аъробий:

«Эй Аллохнинг Расули, унда туяларга нима бўлган? Қумда худди оҳудек юришади. Битта қўтир туя қўшилиб қолса, ҳаммасини қўтир қилворади?» деди.

«Биринчига ким юқтирган?» дедилар у зот».

Шарҳ: Гап шу жойда. Агар хасталикни юқишлик тарқатадиган бўлса, унинг биринчи пайдо бўлиши ҳақида нима дейилади. Ҳамма нарса Аллоҳ таолонинг иродаси ила бўлади, деган эътиқодга келинмагунича бу савол занжири узайиб бораверади. Аллоҳ таолога ва Унинг чексиз қудратига, ҳамма нарса Унинг иродаси ила бўлишига иймон келтирган кишиларгина хасталикнинг биринчи пайдо бўлиши ҳам, унинг юқиши ҳам фақатгина Аллоҳ таолонинг иродаси ила бўлади, дедилар.

2631- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَا تُورِدُوا الْمُمْرِضَ عَلَى
الْمُصِحِّ. رَوَاهُمَا الثَّلَاثَةُ.

2631. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Хастани соғнинг олдига келтирманглар», дедилар».

Иккисини ушовлари ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шариф туялар ҳақида айтилган. Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам хаста туяни олиб келиб соғ туяни суғораётган жойда аралаштириб суғормасликка амр қилмоқдалар. Чунки, соғ туя ҳам хаста бўлиб қолса, эгаси хасталик юқди, деб афсусланиб юради.

2632- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَا عَدْوَى وَلَا طَيْرَةٌ وَلَا هَامَةٌ وَلَا صَفَرٌ وَفَرٌّ مِنَ الْمَجْدُومِ كَمَا تَفِرُّ مِنَ الْأَسَدِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2632. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Касаллик юқиши йўқ, қуш-ла фол очиш йўқ, бойқуш йўқ ва сафар йўқ. Ва моховдан, худди арслондан қочганингдек қочгин», дедилар».

Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифдаги биз «қуш-ла фол очиш йўқ» шаклида таржима қилган ибора арабчада «тияра» дейилади. Бу ибора «тоир» — «қуш» сўзидан олинган. Қушни фол очишга нима дахли бор ёки ҳозирдаги баъзи фолчиларга ўхшаб қушга хатни торттириб фол очиш авваллари ҳам бўлганми, деган савол пайдо бўлиши мумкин.

Қуш билан фол очиш жоҳилият даврида бошқача бўлган. Жоҳилият аҳлидан бирортаси бир ишни қилиш-қилмасликда иккиланиб қолса, қушни қўлда тутиб туриб учирган. Агар қуш ўнг томонга учса, ўша ишни қилган. Агар қуш чап томонга учса, у ишни қилмаган. Агар қуш тўғрига учса, яна бошқа қуш учирган. Улар бу ишни кўп қилганидан умуман фол очишга ҳам «тияра» ибораси ишлатиладиган бўлиб кетган. Ислом дини бунга ҳам рад этди.

Бу фаслнинг ушбу ҳадиси шарифгача бўлган ривоятларининг баъзисида касаллик юқиши йўқлиги, баъзисида касаллик юқишидан эҳтиёт бўлиш кераклиги айтилган бўлса, бу ҳадиси шарифда мазкур икки масала ҳам зикр қилинмоқда. Бу билан касаллик ўзича юқмаслиги эътиқод масаласи эканлиги, касаллик юқишидан эҳтиёт бўлиш эса динимиз амал қилишни биздан талаб қилган нарсаси эканлиги таъкидланмоқда.

Мохов хасталиги ҳам юқумли экани ҳозирда ҳаммага равшан ҳақиқатдир, Ислонда эса бу хасталикка учраган одамдан арслондан қочгандек қочиш кераклиги ўн беш аср илгари таъкидланган.

Ўрни келганда касалнинг юқишини илмий равишда биринчи бор исбот қилганлар ҳам мусулмон табиблар эканини айтиб ўтмоқ бурчимиздир. Бу ҳақиқатни биз эмас, ғарбликлар эътироф қилганларини таъкидлаш эса вазифамиздир.

Олмониялик машҳур олима Зигрид Хунке хоним «Аллоҳнинг қуёши Оврупани ёритур» номли китобида куйидагиларни ёзади:

«1348 йилда андалуслик давлат одами ва табиб, Ғарнота султонининг вазири Ибн ал-Хатиб хаста киши орқали касалликнинг юқиши ва тарқалиши ҳақида илмий мантикий рисола ёзди».

«Касаллик юқишини ва унинг хатарларини ҳамда унинг одамлар бошига келтирадиган ҳалокатлардан сақлаш йўллари кашф этиш мусулмонларнинг яратувчилик фикри томонидан юзага чиқарилган энг буюк кашфиётлардан иккитасидир. Шу билан мусулмонлар томонидан инсоният учун бебаҳо хизмат қилингандир» (275—276-саҳифалар).

Бошқа бир мусулмон табиб, Ғарнота (Гренада) қасрида яшаган Ибн ал-Хотийма куйидагиларни ёзган:

«Менинг олиб борган узоқ муддатли тажрибаларим шуни кўрсатадики, ким юқумли хасталикка чалинган шахсга аралашса ёки унинг кийимини кийса, ўша хасталикка дарҳол чалинади. Аввалги беморда қандай аломатлар бўлса бунда ҳам ўша аломатлар пайдо бўлади. Биринчи бемор қон туфурса, иккинчиси ҳам қон туфуради. Биринчисига яра чиққан бўлса, иккинчисига ҳам яра чиқади».

Бундан саксон йил ўтгандан сўнг Оврупа бирдан

касаллик юкишини тушуниб қолди. Одамлар беморларни ушлашдан ёки уларга яқинлашишдан қочадиган бўлишди. Ўзларича тумор тақишни бошлашди. Улар ўзларича тумор касаллик юкишидан сақлайди, деб эътиқод қилишар эди. Улар худди шу эътиқод ила хушбўй нарсаларни тутатишга ўтдилар».

2633- وَكَانَ فِي وَفْدٍ ثَقِيفٍ رَجُلٌ مَجْدُومٌ فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ
إِنَّا قَدْ بَايَعْنَاكَ فَأَرْجِعْ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

2633. Сақийфнинг ҳайъати одамлари орасида бир махов киши ҳам бор эди. Бас, Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам унга, батаҳқиқ, биз сенинг байъатингни қабул қилдик, деб одам юбордилар».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Яъни, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам Сақийф қабиласи номидан у зотни эътироф қилиб, байъат қилгани келган расмий ҳайъатнинг барча аъзолари билан кўришиб, қўл ушлашиб байъат қабул қилдилар. Аммо эҳтиёт чораси учун мазкур хаста кишини ичкарига киритмадилар ва қўл бериб сўрашмадилар. Фақат одам юбориб хабарни етказиб қўйдилар, холос.

ما أحسن الفأل الحسن

ЯХШИ ФОЛ ҚАНДОҚ ЯХШИ

2634- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَا طَيْرَ وَخَيْرُهَا
الْفَأْلُ قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الْفَأْلُ ؟ قَالَ: الْكَلِمَةُ الصَّالِحَةُ يَسْمَعُهَا

أَحَدُكُمْ. وَفِي رِوَايَةٍ: لَا طَيْرَةَ وَيُعْجِبُنِي الْقَالُ الصَّالِحُ الْكَلِمَةُ الْحَسَنَةُ.
رَوَاهُ الثَّالِثَةُ.

2634. *Абу Хурайра розияллоху анхудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Шумланиш йўқ. Унинг яхшиси фолдир», дедилар.

«Эй Аллохнинг Расули, фол нима?» дейилди.

«Сиздан бирингиз эшитадиган солих сўз», дедилар».

Бошқа бир ривоятда:

«Шумланиш йўқ. Менга солих фол — гўзал сўз ёқади», дейилган.

Учовлари ривоят қилган.

Шарҳ: Аввалги ҳадиси шарифларда шумланиш, хасталик юқиб қолади, деган хавфда туриш ва шунга ўхшаган нарсалар ҳақида сўз кетгани учун Исломда доимо яхши ниятда бўлиш тарғиб қилинганини билдириш учун яхши фол ҳақидаги ҳадиси шарифлар келтирилмоқда.

Бемор кишининг, энди тузалмасмиканман, каби фикри шумланиш бўлади. Агар бемор Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам, ҳар бир дарднинг давоси бор, деганлар, иншааллох, тезда тузалиб кетаман, деса яхши фол бўлади.

Шунинг учун мусулмон киши доимо яхши фол ила яшаши лозим.

2635- وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سَمِعَ كَلِمَةً فَأَعْجَبَتْهُ فَقَالَ: أَخَذْنَا
فَأَلَّكَ مِنْ فَيْكَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَأَبُو نُعَيْمٍ.

2635. *Яна ўша кишидан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам ўзларига ёққан бир сўзни эшитиб қолиб:

«Сенинг яхши фолингни оғзингдан олдик», дедилар».

Абу Довуд ва Абу Нуъайм ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг яхши ниятли бўлиш, ҳар бир хайрли нарсани яхшиликка башорат деб билиш, доимо яхшилик ниятида яшашга ўзлари ўрнак бўлганлари яна бир бор зоҳир бўлмоқда. Бу нарса, айниқса, хасталикка чалинган кишилар учун жуда ҳам зарурдир.

2636- عَنْ بُرَيْدَةَ τ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ρ لَا يَتَطَيَّرُ مِنْ شَيْءٍ

وَكَانَ إِذَا بَعَثَ عَامِلًا سَأَلَ عَنْ اسْمِهِ فَإِذَا أَعْجَبَهُ فَرِحَ بِهِ وَرُئِيَ بِشْرُ

ذَلِكَ فِي وَجْهِهِ وَإِنْ كَرِهَ اسْمُهُ رُئِيَ ذَلِكَ فِي وَجْهِهِ وَإِذَا دَخَلَ قَرْيَةً

سَأَلَ عَنْ اسْمِهَا فَإِنْ أَعْجَبَهُ فَرِحَ بِهَا وَرُئِيَ بِشْرُ ذَلِكَ فِي وَجْهِهِ وَإِنْ

كَرِهَ اسْمَهَا رُئِيَ ذَلِكَ فِي وَجْهِهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتَّسَائِيُّ.

2636. Бурайда розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳеч нарсадан шумланмас эдилар. У зот қачон бирор омил юборадиган бўлсалар, унинг исмини сўрар эдилар. Агар исм у зотга ёқса, хурсанд бўлар эдилар ва ўшанинг хурсандлиги юзларида кўринар эди. Агар унинг исмини ёқтирмасалар, бу ҳам юзларида кўринар эди. У зот қачон бирор кишлокқа кирадиган бўлсалар, унинг исмини сўрар эдилар. Агар исм у зотга ёқса, хурсанд бўлар эдилар ва ўшанинг хурсандлиги юзларида кўринар эди. Агар унинг исмини ёқтирмасалар, бу ҳам юзларида кўринар эди».

Абу Довуд ва Насайй ривоят қилган.

Шарҳ: Яхши ният яхшилиги ҳаммага маълум. Шунинг

учун доимо ниятни яхшилаш керак. Ҳар бир нарсдан яхшилик ахтариш, ҳар бир нарсани яхшиликка йўйиш лозим. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга ўхшаб ҳеч нарсдан шумланмаслик керак.

Қаранг, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳатто кишиларнинг исмларидан ҳам яхшилик излар эканлар. Бирор жойга бировни иш билан юборадиган бўлсалар, унинг исмини сўраб, яхшиликка далолат қилувчи исм бўлса хурсанд бўлиб, ўша одамга топширилган иш хайр-барака келтиришига йўяр эканлар.

Шунингдек, у зот ўзлари танимаган жойга борганларида ўша ернинг исмидан ҳам яхши ният учун сабаб излашга уринар эканлар.

Худайбия сулҳида мушриклар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига музокара учун бир неча кишиларни юборганлар. Аммо иш битавермаган. Охири у зотга Суҳайл ибн Амр мушрикларнинг янги вакили бўлиб келаётгани хабар қилинган. Суҳайл — енгиллик маъносини билдиради. Ана ўшанда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам саҳобаларга, иншааллоҳ, энди ишларингиз енгил бўлади, деганлар. Ҳақиқатда шундоқ бўлган, сулҳ Суҳайл ибн Амр билан тузилган.

Мусулмон инсон ана шундоқ равишда доимо яхшиликка интилган ҳолда яшамоғи лозим. Айниқса, бемор бўлиб қолган вақтда ҳеч тушқунликка тушмаслик зарур. Ниятни яхши қилиб, Аллоҳ таолонинг Ўзидан шифо сўраш лозим.

2637- ذُكِرَتِ الطَّيْرَةُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: أَحْسَنُهَا الْفَأَلُ وَلَا

تَرُدُّ مُسْلِمًا فَإِذَا رَأَى أَحَدَكُمْ مَا يَكْرَهُ فَلْيُفِلِ اللَّهُمَّ لَا يَأْتِي بِالْحَسَنَاتِ

إِلَّا أَنْتَ وَلَا يَدْفَعُ السَّيِّئَاتِ إِلَّا أَنْتَ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ. رَوَاهُ

أَبُو دَاوُدَ وَأَحْمَدُ.

2637. Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг хузурларида шумланиш зикр қилинди. Шунда у зот:

«Энг яхшиси, хайрли фол қилиш. У (шумланиш) мусулмонни қайтармас. Қачон бирингиз ўзига ёқмаган нарсани кўрса, «Аллоҳумма, лаа яъти билҳасанати иллаа анта ва лаа ядфаъус саййиаати иллаа анта. Ва лаа ҳавла ва лаа қуввата илла бика», десин, дедилар».

Абу Довуд ва Аҳмад ривоят қилган.

Шарҳ: Дуонинг маъноси бундай:

«Яхшиликларни Сендан ўзга келтирмас. Ёмонликларни Сендан ўзга қайтармас. Сендан ўзгада куч ҳам йўқ, қувват ҳам йўқ».

Демак, мусулмон инсон ҳеч қачон бирор нарсадан шумланмаслиги керак. Доимо ҳамма нарсани яхши фолга йўйишга ҳаракат қилиши керак. Мабодо бирор нарсадан шумланиб қолса ҳам, ўша шумланиш мусулмонни у нарсадан қайтармаслиги керак. Аллоҳ таолога таваккул қилиб ушбу ривоятдаги дуони ўқиб ўзи шумланган ишни қилавериш керак.

2638- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ت عَنْ النَّبِيِّ ر قَالَ: الطَّيْرَةُ شِرْكُ الطَّيْرَةِ

شِرْكُ ثَلَاثًا وَمَا مِنَّا إِلَّا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُدْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ

وَالْتِّرْمِذِيُّ.

2638. Абдуллоҳ розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам уч марта:

«Шумланиш ширкдир. Шумланиш ширкдир», деб туриб, биздан ҳар кимда бор. Лекин Аллоҳ таваккул ила уни кетказур», дедилар».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг уч марта, шумланиш ширкдир, дейишларининг ўзи бу нарса қанчалик ёмон нарса эканини кўрсатиб турибди. Чунки шумланиш ақийдага бевосита зарба берадиган нарсадир. Мусулмон одам дунёдаги каттаю кичик ҳар бир нарса Аллоҳ таолонинг иродаси ила бўлади, деган қатъий эътиқодда бўлиши лозим. Олдимдан мушук ўтгани учун ишим юришмай қолди, уйим олдида қарға қағиллагани учун фалон бўлди, дейиш мусулмон одамга тўғри келмайди.

Айниқса, бемор одам фалон нарса бўлди, энди тузалмасам керак, пистон нарсани кўрдим, энди ўлиб қолсам керак, каби хаёлларни қилиши мутлақо нотўғри.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг сўзлари давомида, биздан ҳар кимда бор, деганлари, бизнинг ҳар биримизда шумланиш бор, деганларидир. Яъни, ҳар кимнинг хаёлига шумланиш қилиши мумкин.

«Лекин Аллоҳ таваккул ила уни кетказур»

Шунинг учун мусулмон одам хаёлига шумланиш қилиши билан дарҳол Аллоҳ таолога таваккул қилиши ва олдинги ривоятда келган дуони ўқиб яхши ният ила ўша ишни бошлайвериши лозим.

2639- وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُعْجِبُهُ إِذَا خَرَجَ لِلْحَاجَةِ أَنْ يَسْمَعَ يَا

رَاشِدُ يَا نَجِيحُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

2639. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз хожатлари учун чиққанларида, «Йа Рошид! Йа Нажийх!»ни эшитишни ёқтирар эдилар.

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Хожатманд инсон доимо ўз хожатини равон бўлишини Аллоҳ таолодан сўрамоғи зарур.

Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи васаллам ўз ҳожатлари учун чиққанларида атрофдан Аллоҳ таолонинг: «Эй рушд бергувчи, эй нажот бергувчи!» каби нидоларни эшитиб қолсалар, ҳожатлари равон бўлишига башорат деб хурсанд бўлар эканлар.

الكهانة والخط والطرق

КОҲИНЛИК, ЧИЗИҚ ЧИЗИШ ВА ТОШ ТАШЛАШ

«Коҳинлик» ғайбни билишни, ер юзида бўладиган ишларнинг хабарини беришни даъво қилишдир.

Жоҳилият вақтида коҳинлик авж олган эди. Арабларнинг ичида донғи кетган коҳинлар кўп эди. Уларнинг баъзилари жинлардан ўз «одамлари» борлигини, улар унга ҳар нарсанинг хабарини келтиришини даъво қилар эдилар.

Баъзилари эса, одамнинг юзига қараб туриб ёки сўзларидан унга тегишли нарсаларни билиб олишини даъво қилар эдилар.

Коҳинлар кўпроқ бутхона мутасаддилари бўлар эди. Шу сабабли улар ўз фаолиятларини илоҳийлаштириш йўлини ҳам топар эдилар. Табиийки бундоқ ҳолатда, айниқса, тиббий хизматлар йўқлигидан бемор бўлган кишилар коҳинларга мурожаат қилишар эди.

Улар беморларга жин теккани, нопок жойни босиб олгани, биров унга ирим қилгани ва шунга ўхшаш сафсаталар ила хасталикка чалинганини англатишар эди.

Шу билан бирга, нима қилса «тузалишини» ҳам тушунтиришар эди.

«Чизик чизиш» — ерга ёки бошқа бирор нарсага чизик чизиб фол очиб, ғойиб нарсаларнинг хабарини бериш. Бу

нарса ҳам кенг тарқалган эди. Бунда ҳам бошқалар қатори беморларни алдаш, пулини олиш, дардига дард қўшиш ривож топган эди.

«Тош ташлаш» ҳам юқорида зикр қилинган ёлғон ишларнинг бир кўриниши.

Аллоҳ таоло Ислом нури ила ер юзини мунаввар қилган пайтда дунёда тибнинг ўрнини ана шундоқ хурофий нарсалар эгаллаган эди. Бу номаъкулчиликлар инсониятга эътиқод, маърифат ва бошқа соҳаларда, жумладан, тиб соҳасида, кишиларнинг соғлиғини сақлаш соҳасида ҳам улкан зарар келтирар эди.

Шунинг учун Ислом буларга қарши аёвсиз уруш очди. Ислом инсонларни тибга чорлаш билан бирга, турли фолбин, коҳин ва алдамчиларнинг гапларига ишонишдан қайтарди.

Бу ҳақидаги ҳадиси шарифларнинг «Тиб китоби»да келтирилишининг ўзи ўзига хос маъно кашф этади. Қуйидаги ҳадиси шарифларда ана ўша масала муолажа қилинади.

2640- عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ ط قَالَ: نَهَى نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ وَمَهْرِ الْبَغِيِّ وَخُلْوَانِ الْكَاهِنِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2640. Абу Масъуд розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам итнинг баҳосидан, зинонинг маҳридан ва коҳиннинг ажридан наҳий қилдилар».

Бухорий ва Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Ит ҳаром нарса, шариат истисно тариқасида изн берган ҳолатлардан бошқа ҳолатда унинг баҳоси ҳам ҳаром.

Коҳинлик қилиб пул топиш ҳам итнинг баҳосини емоқ

билан тенг экан.

Зино энг ифлос нарса, танфурушлик қилиб пул топиш ўтакетган ҳаром иш. Коҳинлик қилиб пул топиш ҳам зинокорликнинг баҳосини емоқ билан тенг экан.

Шунинг учун бу нарсага яқинлашишни ҳаёлга ҳам келтирмаслик керак.

2641- وَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: سَأَلَ أَنَسُ رَسُولَ اللَّهِ

ρ عَنْ الْكُفَّانِ فَقَالَ: لَيْسُوا بِشَيْءٍ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُمْ يُحَدِّثُونَ أَحْيَانًا بِشَيْءٍ فَيَكُونُ حَقًّا فَقَالَ: تِلْكَ الْكَلِمَةُ مِنَ الْحَقِّ يَخْطُفُهَا الْجَنِّي فَيَقْرُئُهَا فِي أُذُنٍ وَلَيْلِهِ قَرَّ الدَّجَاجَةِ فَيَخْلِطُونَ فِيهَا أَكْثَرَ مِنْ مِائَةِ كَذْبَةٍ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

2641. Оиша розияллоҳу анҳо айтадилар:

«Одамлар Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламдан коҳинлар ҳақида сўрадилар. Шунда у зот:

«Улар ҳеч нарсага арзимаيدилар», дедилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, аҳёнда улар бир нарсани айтса ҳақ бўлиб чиқади-ку?» дейишди. У зот:

«У ҳақдан бўлган бир калима бўлиб жинлардан бири уни илиб олиб ўз «оғайниси» қулоғига товукнинг қаққиллашига ўхшатиб илқо қилади. Улар эса унга юздан ортиқ ёлғонни аралаштириб юборадилар», дедилар».

Икки Шайх ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг жоҳилиятдан қолган бўлмағур эътиқодларни қандоқ муолажа қилганларининг бир намунаси зоҳир бўлмоқда. Бу ажойиб услубни у зот кишиларнинг саволига жавоб беришда ишлатмоқдалар.

«Одамлар Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламдан коҳинлар ҳақида сўрадилар».

Яъни, одамлар Пайғамбаримиз соллalloҳу алайҳи васалламдан коҳинларга Ислom нуқтаи назаридан қандoқ қаралиши, уларнинг ишлари тўғри ёки нотўғри экани ҳақида сўрадилар.

«Шунда у зот:

«Улар ҳеч нарсага арзимайдилар», дедилар».

Ҳа, Аллоҳ таолонинг мукаммал дини наздида фолбинлар сариқ чақага ҳам арзимайдиган кимсалардир. Лекин бу ҳақиқатни тушуниб етмаган одамлар уларнинг қандайдир қиймати бор, деб юрадилар. Жоҳилият вақтида ҳам шундоқ бўлган. Ўша фикрнинг қолдиғи таъсирида одамлар Пайғамбаримиз соллalloҳу алайҳи васалламнинг жавобларидан кейин яна қўшимча савол беришди.

«Эй Аллоҳнинг Расули, аҳёнда улар бир нарсани айтса ҳақ бўлиб чиқади-ку?» дейишди».

Дарҳақиқат, баъзи вақтларда фолбиннинг гапи тўғрига ўхшаб кўринади. Одамларнинг фолбинлар тузоғига илинтирадиган нарсанинг ўзи ҳам шу. Ана ўша нарса нима эканини Пайғамбаримиз соллalloҳу алайҳи васаллам баён қилдилар.

«У зот:

«У ҳақдан бўлган бир калима бўлиб жинлардан бири уни илиб олиб ўз «оғайниси» қулоғига товукнинг қаққиллашига ўхшатиб илқо қилади. Улар эса унга юздан ортиқ ёлғонни аралаштириб юборадилар», дедилар».

Бу иктибосдаги «оғайни» фолбиндир. Ҳа, фолбин жиннинг оғайниси бўлади. Жин урмаган одам фолбин бўлармиди?! Қайси бир фолбиннинг шахсини яхшироқ ўрганиб чиқилса дарҳол бу ҳақиқат юзага чиқади. Уларнинг ўзлари, жинларим, дейиш ўрнига, одамларим, дейдилар. Ана ўша одамлари баъзи ҳақ калималарни

эшитиб олиб фолбинга етказади. Фолбин эса бирга юзни кўшиб содда кишиларни алдаб вақтини, пулини, имконини ва бошқа кўпгина нарсаларини олади.

Мазкур жинлар ҳақ калимани қандоқ эшитишлари ҳақида келгуси ҳадиси шарифда батафсил баён қилинади.

2642- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ τ قَالَ: أَخْبَرَنِي رَجُلٌ أَنْصَارِيٌّ مِنْ

أَصْحَابِ النَّبِيِّ ρ أَنَّهُمْ بَيْنَمَا هُمْ جُلُوسٌ لَيْلَةً مَعَ النَّبِيِّ ρ رُمِيَ بِنَجْمٍ فَاسْتَنَارَ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ρ: مَاذَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ إِذَا رُمِيَ بِمِثْلِ هَذَا؟ قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ كُنَّا نَقُولُ وُلِدَ اللَّيْلَةُ رَجُلٌ عَظِيمٌ وَمَاتَ رَجُلٌ عَظِيمٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ρ: فَإِنَّهَا لَا يُرْمَى بِهَا لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ وَلَكِنْ رُبْنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى اسْمُهُ إِذَا قَضَى أَمْرًا سَبَّحَ حَمَلَةُ الْعَرْشِ ثُمَّ سَبَّحَ أَهْلُ السَّمَاءِ الَّذِينَ يُلُونَهُمْ حَتَّى يَبْلُغَ التَّسْبِيحُ أَهْلَ هَذِهِ السَّمَاءِ الدُّنْيَا ثُمَّ قَالَ الَّذِينَ يُلُونَ حَمَلَةَ الْعَرْشِ لِحَمَلَةِ الْعَرْشِ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ فَيُخْبِرُونَهُمْ مَاذَا قَالَ فَيَسْتَخْبِرُ بَعْضُ أَهْلِ السَّمَاوَاتِ بَعْضًا حَتَّى يَبْلُغَ الْخَبْرُ هَذِهِ السَّمَاءِ الدُّنْيَا فَتَخْطُفُ الْجِنُّ السَّمْعَ فَيَقْذِفُونَ إِلَى أَوْلِيَائِهِمْ وَيُرْمُونَ بِهِ فَمَا جَاءُوا بِهِ عَلَى وَجْهِهِ فَهُوَ حَقٌّ وَلَكِنَّهُمْ يَفْرُقُونَ فِيهِ وَيَزِيدُونَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2642. Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:
«Менга Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг

сахобаларидан бир ансорий киши хабар берди. Улар бир кеча Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга ўтирган эканлар, бир юлдуз отилиб ёруғлик тарқатибди. Шунда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга:

«Жоҳилият вақтида шунга ўхшаш отилган нарсага нима дер эдингиз?» дедилар. Улар:

«Аллоҳ ва Унинг Расули билувчи. Биз, бир улуғ одам туғилди ва бир улуғ одам ўлди, дер эдик», дейишибди. Ана шунда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«У бировнинг ўлими учун ҳам, ҳаёти учун ҳам отилмайди. Лекин Аллоҳ таборака ва таоло бир ишни қазо қилса, аршни кўтариб турувчилар тасбеҳ айтурлар. Сўнгра уларга яқиндаги осмон аҳли тасбеҳ айтурлар. То тасбеҳ ушбу дунё аҳлига етгунча шундоқ бўлур. Кейин аршни кўтариб турувчиларга яқин турганлар аршни кўтариб турувчилардан, Роббингиз нима деди, деб сўрарлар. Бас, уларга нима дегани хабарини берурлар. Шундоқ қилиб осмонларнинг баъзи аҳллари баъзиларидан то хабар ушбу дунё осмонига етиб келгунича хабар сўрарлар. Бас, жинлар ўғрилиқча хабарни олиб қочурлар ва ўз оғайниларига илқо қилурлар. Ана шунда халиги нарса ила отилурлар. Улар ўз ҳолича келтирган нарса ҳақдир. Лекин улар қўшиб-чатирлар», дедилар».

Икки Шайх ва Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда эса Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам коҳинлар ҳақидаги жоҳилиятдан қолган бўлмағур эътиқодларни бошқача услуб ила муолажа қилмоқдалар. Қулай фурсат келганда саҳобаи киромларга ўзлари савол бериб туриб, уларни муноқашага фаол қатнаштириб муолажа қилмоқдалар.

Бир кеча Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам

саҳобалар билан бирга суҳбат куриб ўтирган эканлар, бир юлдуз отилиб ёруғлик тарқатибди. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга:

«Жоҳилият вақтида шунга ўхшаш отилган нарсага нима дер эдингиз?» дедилар».

Яъни, жоҳилият пайтида ҳозиргига ўхшаб юлдуздан бир парча отилиб чиқиб ёруғлик тарқатса нима деб ўйлар ва эътиқод қилар эдингизлар? Улар:

«Аллоҳ ва Унинг Расули билувчи. Биз, бир улуғ одам туғилди ва бир улуғ одам ўлди, дер эдик», дейишибди».

Яъни, бу нарса ҳақидаги ҳақиқий илмни Аллоҳ таоло ва Унинг Расули бўлган Сиз биласиз. Аммо сўраганингиз учун айтамиз, биз юлдузнинг ажраб чиқиб, ёруғлик тарқатишини улуғ бир одам туғилгани учун, кейин сўнишини улуғ бир одам ўлгани учун, деб ўйлар эдик, дейишди.

Ҳозир ҳам исломий таълимотлардан хабарсизлар шундоқ ўйлайдилар. Исломий таълимот бу ҳодисани қандоқ тушунтириши Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қуйидаги баёнларида келади.

«У бировнинг ўлими учун ҳам, ҳаёти учун ҳам отилмайди».

Демак, юлдуздан учкун отилиб чиқиш ҳақидаги жоҳилият эътиқоди асоссиздир.

«Лекин Аллоҳ таборака ва таоло бир ишни қазо қилса, аршни кўтариб турувчилар тасбеҳ айтурлар».

Аллоҳ таоло ер юзида бўлиши лозим бўлган бирор ишнинг Ўзининг иродаси ила ҳукмини қилганида бундан қойил қолган аршни кўтариб туришга вазифадор бўлган фаришталар Аллоҳ таолони поклаб тасбеҳ айтадилар.

«Сўнгра уларга яқиндаги осмон аҳли тасбеҳ айтурлар».

Аршни кўтариб турувчи фаришталар Аллоҳ таолони

поклаб тасбеҳ айтганларини эшитиб аршга энг яқин осмонда вазифадор бўлиб турган фаришталар ҳам Аллоҳ таолони поклаб тасбеҳ айтадилар. Уларни эшитиб бир табақа пастдаги осмонда вазифадор бўлиб турган фаришталар ҳам Аллоҳ таолони поклаб тасбеҳ айтадилар. Бу иш силсила тарзда давом этади.

«То тасбеҳ ушбу дунё аҳлига етгунича шундоқ бўлур».

Хамма осмонлардагилар гап нимада эканини билмай бир-бирининг тасбеҳини эшитиб ўзлари ҳам тасбеҳ айтишиб бўлгандан

«Кейин аршни кўтариб турувчиларга яқин турганлар аршни кўтариб турувчилардан: «Роббингиз нима деди?», деб сўрарлар».

Чунки Аллоҳ таолонинг нима деганини фақат уларгина эшитган бўладилар.

«Бас, уларга нима дегани хабарини берурлар».

Яъни, аршни кўтариб турувчилар ўзларига яқин турган фаришталарга Аллоҳ таоло нима деганини айтиб берадилар.

«Шундоқ қилиб осмонларнинг баъзи аҳллари баъзиларидан то хабар ушбу дунё осмонига етиб келгунича хабар сўрарлар».

Бу дунё осмонига келгунича у хабарни фақат фаришталаргина эшитадилар. Бу дунё осмонига етганда эса, баъзи жинлар ўғриликча хабар эшитишга уринадилар.

«Бас, жинлар ўғриликча хабарни олиб қочурлар ва ўз оғайниларига илқо қилурлар».

Яъни, фолбинларга ўзлари ўғриликча эшитиб олган узук-юлуқ сўзларни ўзларидан ёлғон қўшиб айтадилар.

«Ана шунда ҳалиги нарса ила отилурлар».

Жинлар осмон хабарини ўғриликча эшитишга уринганларида уларни юлдузлардан отилиб чиққан учкунлар қувлайди. Шунинг учун жинлар осмон хабарини

яхши эшита олмайдилар. Фақат баъзи бир сўзларнигина эшитиб қолишлари мумкин.

«Улар ўз ҳолича келтирган нарса ҳақдир».

Жинлар эшитган нарсаларини ўзгартирмай ўз ҳолида келтирсалар ҳақ гап бўлар эди.

«Лекин улар қўшиб-чатираб», дедилар».

Шунинг учун уларнинг ҳам, уларнинг оғайнилари бўлмиш фолбинларнинг ҳам гап-сўзларига мутлақо ишониб бўлмайди.

Ушбу ҳадиси шарифда келган жинларнинг осмон хабарларини ўғрилиқча эшитишлари ҳақидаги таълимот аслида Қуръони Карим келтирган ҳақиқатдир.

Исломдан аввалги вақтда жинлар осмонга чиқиб малоикаларнинг ўзаро суҳбатларини, жумладан, яқин кунларда содир бўладиган баъзи ишлар ҳақидаги маълумотларни яширин эшитиб, ердаги фолбину мунажжимларга бирга ўрни қўшиб етказишар экан. Орадан анча вақт ўтиб, осмон хабарига қулоқ осгани чиқсалар, уларни юлдузлардан узилиб чиққан учкунлар уриб ҳайдайдиган бўлиб қолибди. Улар ерга ўз қавмлари ҳузурига қайтиб: «Нима бўлди экан, бизни учкунлар қувадиган бўлиб қолди-ку? дейишади. Шунда баъзилари, дунёда улкан, оламшумул ўзгариш бўлган бўлса керак, дейишади. Машриқу мағрибни кезиб биздан осмон хабарини тўсган нарсани қидириш зарур, деган қарорга келиб, сафарга отланадилар. Ривоятларда нақл қилинишича, Насийбин номи билан аталувчи жойда яшовчи жинлардан етти нафари Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам бомдод намозида қироат қилаётганларини эшитиб тўхташган, биздан осмон хабарини тўсган нарса шу, деб ўз қавмларига қайтиб, бўлган ҳодисани айтадилар. Шунда Аллоҳ таоло Ўз Пайғамбарига Жин сурасини нозил қилди.

Қуйидаги оятларда Қуръони Карим жинлар ғойиб

ишларни билмаслигини, фолбин-мунажжим, сеҳргарлар жинлар ёрдамида ғойибни биламиз, деб қиладиган даъволари ёлғон ва бўҳтондан иборатлигини баён қилади ва шу билан мусулмонларни турли хурофот ва ваҳималаридан четлатади.

«Ва, албатта, биз осмон (етиш)ни талаб қилдик. Бас, уни кучли қўриқчиларга ва учқунларга тўлган ҳолда кўрдик».

Яъни, жинлар осмонга аввалгидек ғайб хабарларни ўғрилиқча эшитиш, кишилар тақдирини билиш учун кўтарилганда тамоман бошқа ҳолатга дуч келганларини айтмоқдалар. Чунки жинлар Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам пайғамбар бўлгунларича осмонга чиқиб ўз ҳожатларини раво қилиб қайтардилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга ваҳий кела бошлагач, осмонни кучли фаришталар қўришга ўтдилар ва жинларни турли жойлардан учқунлар билан қувиб ҳайдадилар. Оятда жинларнинг ана шу ҳолатига ишора қилинмоқда. Иккинчи бир жиҳати бу оят жинлар бизнинг ер куррамыздан ташқарида ҳам ҳаёт кечириш хусусиятига эга эканига далилдир.

«Ва, албатта, биз у (осмон)да тинглашга қулай жойларга жойлашиб олар эдик. Энди эса, ким қулоқ солса, ўзини пойлаб турган учқунга дучор бўладир.

Ва, албатта, биз ер юзидагиларга ёмонлик ирода қилиндими ёки Роббилари уларга рушдни ирода қилдими, билмасмиз».

Бу оятда жинлар ғайбни, кишилар тақдирини билмасликларини ўзлари эътироф қилмоқдалар. Бас, шундоқ экан уларнинг оғайнилари бўлмиш, уларнинг малайлари бўлмиш фолбинлар ғайбни, тақдирни ва хасталикни қаердан билишсин! Шунинг учун уларга мутлақо ишонмаслик керак.

2643- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ اقْتَبَسَ عِلْمًا مِنَ النَّجْوَمِ
اقْتَبَسَ شُعْبَةً مِنَ السَّحْرِ زَادَ مَا زَادَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَأَحْمَدُ.

2643. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Ким юлдузлардан илм иқтибос қилган бўлса, сеҳрдан бир шўъба иқтибос қилган бўлади. У зиёда бўлса, бу ҳам зиёда бўлади», дедилар».

Абу Довуд ва Аҳмад ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ривоятда юлдузларга қараб ғайб илмини, бировларнинг тақдирини, келажакда бўладиган ишларни билишни даъво қиладиган мунажжимлар ҳақида сўз кетмоқда. Фол очишнинг бу тури ҳам борлиги ҳаммага маълум. Бу турли фолбинларга кўпчилик қатори бемор кишилар ҳам мурожаат қилишлари ҳам маълум.

«Ким юлдузлардан илм иқтибос қилган бўлса, сеҳрдан бир шўъба иқтибос қилган бўлади».

Сеҳр эса Ислом шариатида ҳаром қилинган нарса. Бинобарин, мунажжимлик ҳам ҳаром бўлади. Мусулмон одам бу ишни қилмоғи, ўша ишни қилувчига ишонмоғи мутлақо мумкин эмас бўлади.

«У зиёда бўлса, бу ҳам зиёда бўлади»

Яъни, мунажжимлик зиёда бўлса, сеҳр ҳам зиёда бўлади, гуноҳ ҳам зиёда бўлади.

Шу ерда илми фалак — астрономия ва мунажжимлик — астрология мутлақо бошқа-бошқа эканини алоҳида таъкидламоқ лозим.

Ислом илми фалакни осмонни ва ундаги бор нарсаларнинг барчасини яхшилаб ўрганишга чақирган ва мусулмонлар ичидан бу соҳада Мирзо Улуғбекка ўхшаш буюк алломалар етишиб чиққан. Шу билан бир вақтда Ислом мунажжимликдан қаттиқ наҳий қилган.

Ҳозирги кунда айни шу ҳаром қилинган нарса авж

олган. Газетлар кундалик, ҳафтаномалар ҳафталик, ойномалар ойлик, ундан каттароқлари йиллик тақдирларни, келажакда бўладиган ишларни олдиндан айтиб бериш даъвоси ила ҳаммани алдамоқда. Кишиларда турли бўлмағур ҳис-туйғулар, шумланишлар пайдо бўлишига сабаб бўлмоқдалар.

Мусулмон кишилар бундоқ ишлар билан шуғулланишлари мутлақо мумкин эмас.

Мусулмонлар шу иш билан шуғулланадиганларга мурожаат ҳам қилмасликлари лозимлиги ҳақида келгуси ҳадиси шарифларда сўз юритилади.

2644- عَنْ بَعْضِ أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُنَّ عَنِ النَّبِيِّ

ρ قَالَ: مَنْ أَتَى عَرَّافًا فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ

لَيْلَةً. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَحْمَدُ وَلَفْظُهُ: مَنْ أَتَى عَرَّافًا أَوْ كَاهِنًا فَصَدَّقَهُ بِمَا

يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ ρ.

2644. Мўминларнинг оналари розияллоҳу анҳуннанинг баъзиларидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким аррофга келиб ундан бирор нарса ҳақида сўраса, унинг намози қирқ кечагача қабул бўлмас», дедилар».

Муслим ва Аҳмад ривоят қилган. Аҳмаднинг лафзи:

«Ким аррофга ёки коҳинга келиб унинг айтганини тасдиқласа, батаҳқиқ, Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васалламга нозил бўлган нарсага куфр келтирибди».

Шарҳ: Ҳақиқий мўмин учун қирқ кунлик эмас, бир маҳал намозини қабул бўлмай қолиши улкан мусибатдир. Бу мусибат фақатгина фолбинга бориб ундан бир нарса ҳақида сўрашнинг жазосидир. Унинг айтганига

ишонадими йўқми, фарқсиздир.

Аммо ким фолбинга бориб унинг айтганини тасдиқласа, куфрга кетган бўлар экан. Аллоҳнинг Ўзи асрасин.

2645- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ τ عَنِ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَنْ أَتَى كَاهِنًا
فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ أَوْ أَتَى امْرَأَتَهُ حَائِضًا أَوْ أَتَى امْرَأَتَهُ فِي ذُبْرِهَا فَقَدْ
بَرِئَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ ρ . رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

2645. Абу Хурайра розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Ким фолбинга бориб уни тасдиқласа, ким хотинига ҳайз чоғида яқинлик қилса, ким хотинига орқа томонидан яқинлик қилса, батаҳқиқ, Муҳаммад соллаллоху алайҳи васалламга нозил этилган нарсадан тонибди», дедилар».

Сунан эгалари ривоят қилган.

Шарҳ: Мулоҳаза қиладиган бўлсак, хотинига ҳайз чоғида ёки орқа томонидан яқинлик қилиш соғлиққа зарар бўлганидан ҳаром қилинган. Энди шу икки нарсага фолбинга бориш ва уни тасдиқлаш қўшилишида бу ишда ҳам маънавий, ҳам сиҳҳий зарар борлигига ишора бор.

Бу уч нарса оғир гуноҳдир.

2646- عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ الْحَكَمِ السُّلَمِيِّ τ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ
أُمُورًا كُنَّا نَصْنَعُهَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ كُنَّا نَأْتِي الْكُهَّانَ قَالَ: فَلَا تَأْتُوا الْكُهَّانَ
قُلْتُ: كُنَّا نَتَطَيَّرُ قَالَ: ذَاكَ شَيْءٌ يَجِدُهُ أَحَدُكُمْ فِي نَفْسِهِ فَلَا

يَصُدِّتْكُمْ قُلْتُ: وَمِنَّا رِجَالٌ يَخْطُونَ قَالَ: كَانَ نَبِيٍّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ يَخْطُ
فَمَنْ وَافَقَ خَطَّهُ فَذَاكَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2646. Муовия ибн Ҳакам ас-Суламий розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Эй Аллоҳнинг Расули, жоҳилият вақтида баъзи ишларни қилар эдик. Коҳинларга борар эдик», дедим.

«Коҳинларга борманглар», дедилар у зот.

«Баъзи нарсалардан шумланар эдик», дедим.

«У бирингизнинг кўнглига келган нарса. Бас, сизни зинҳор тўсмасин», дедилар.

«Биздан чизик чизиб фол очадиган кишилар бор», дедим.

«Набийлардан бир набий чизик чизар эди. Ўшанга мувофиқ бўлса майли», дедилар».

Муслим, Абу Довуд ва Насай ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифдан олинadиган фойдалар:

1. Илмли кишилардан ўзига керакли нарсаларни сўраб билиб олиш кераклиги.

2. Фолбинларга бориш ҳаромлиги.

3. Бирор нарсадан шумланиш жоиз эмаслиги.

4. Кишининг шумланиши кўнглига тушган беҳуда нарсадан ўзга нарса эмаслиги.

5. Кўнгилга тушган шумланиш туфайли қилиниши лозим ишни қолдирмаслик лозимлиги.

6. Ўтган набийлардан бир набий чизик чизиб баъзи Аллоҳ билдирган нарсаларни билгани. Аммо бу набий ким эканлиги, чизик чизишлари қай хилда эканлиги маълум эмас. Шунинг учун чизик чизиб фол очишнинг ҳар қандай кўриниши ман қилинган.

2647- عَنْ قَبِيصَةَ ط قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ρ يَقُولُ:

الْعِيَّافَةُ وَالطَّيْرَةُ وَالطَّرْقُ مِنَ الْجَبْتِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

2647. Қобийса розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламнинг:

«Иёфа, шумланиш ва тош ташлаб фол очиш ботилдандир», деганларини эшитдим».

Абу Довуд солиҳ санад ила ривоят қилган.

Шарҳ: «Иёфа» — кушларнинг исмига ва сайрашига караб фол очиш.

Демак, бу ишларнинг барчаси ботил, уларга мусулмонлар яқинлашмасликлари лозим.

Афсуски, ҳозирги пайтда Исломдан узоқлашиш оқибатида аввалги жоҳилият пайтида бўлган ушбу мавзуда зикр қилинган нарсалар у ёки бу кўринишда ичимизда мавжуд. Бу нарсаларнинг эътиқод масаласида етказадиган зарарлари ҳақида ўз ўрнида баҳс қилганмиз.

Аммо уларнинг соғлиқни сақлаш масаласида етказадиган зарарлари ҳақида ушбу жойда сўз юритдик.

Ислом хасталикларни асосан тиб орқали, баъзи рухий муолажага эҳтиёжлари борларни Қуръони Карим ва Пайғамбаримиз соллalloҳу алайҳи васалламнинг услублари ила муолажа қилишга амр этган. Икки ҳолатда ҳам устозларида расмий равишда шаҳодатнома олган мутахассисларга қаратиш амр этилган. Бу ҳақиқатни ҳар биримиз яхши англашимиз ва динимизнинг амрига бўйсунишимиз вожиб.

خاتمة: الأفضل التوكل على الله

ХОТИМА

АЛЛОҲ ТАОЛОГА ТАВАККУЛ АФЗАЛ

Ушбу сарлавҳа остида келадиган ҳадиси шарифларни ўрганишга киришишдан олдин баъзи муҳим мулоҳазаларни таъкидлаб ўтмоғимиз лозим.

Аллоҳ таолога таваккул қилиш билан бирга тибга ҳам боғлиқ бўлган келажак ҳадиси шарифлар худди аввал ўрганиб ўтган касаллик юқмаслиги, яъни, касаллик ўз таъсири ила Аллоҳ таолонинг изнисиз ҳам юқмаслиги ҳақидаги ҳадиси шарифларга ўхшайди.

Икки мавзудаги ҳадислар ҳам аслида эътиқод масаласига оиддир. Уларда ҳар бир нарса фақат Аллоҳ таолонинг иродаси ва изни ила бўлишига урғу берилган. Бу маъно Аллоҳ таолонинг зоти ва сифати ҳақида муноқаша қилишга ўрин йўқ ҳақиқатлардандир.

Аввал ўтган саҳифаларда, касаллик юқиши ҳақидаги масалани ўрганганимизда, касаллик юқиши йўқ, деган маънони, касаллик ўз-ўзидан, Аллоҳнинг изнисиз ҳам юқиши йўқ, деб тушундик. Ҳозир ўрганадиган ҳадиси шарифларда ҳам шу услубни ишлатамиз.

Бундоқ ҳадиси шарифлар ўша вақтдаги кишиларнинг савияси, тушунчаси ва бошқа кўпгина омиллар эътиборида айтилган.

Шунинг учун кейинги пайтларда баъзи жиҳатлар йўл қўйган хатоларни биз такрорламаслигимиз керак. Ўша хатолар иккига бўлинади.

Биринчиси, тибга оид таваккал ҳақида келган ҳадиси шарифларни даволанишдан кўра таваккал қилиш афзал демок.

Иккинчиси, бу хилдаги ҳадисларни даволаниш ҳақидаги ҳадисларга хилоф демок.

Тўғриси эса, бу ерда даволаниш керак эмас деган маъно ҳам, хилоф ҳам йўқлигидир. Аллоҳ таолога таваккал қилиб даволаниш керак. Бемор киши, менга давони фақат Аллоҳ таолонинг Ўзи беради, деб эътиқод қилиши лозим.

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : طَظَاهَهْ بِهْ هَهْ عِئْ كَكُوُؤُ

Аллоҳ таоло:

«Ким Аллохга таваккул қилса, бас, унга У зотнинг Ўзи кифоядир. Албатта, Аллох Ўз ишини етказувчидир. Ҳақиқатда, Аллох ҳар бир нарсага ўлчов қилиб қўйгандир», (Талоқ, 3) деган.

Шарҳ: Шу ерда Аллоҳга таваккул қилишнинг ўзи нима эканини бир яхшилаб эсга олсак, келажак маъноларни англаш учун ҳам жуда яхши бўлади.

Аллоҳ таоло бошқа бир оятда бу масалада қуйидагиларни айтади:

«Азму қарор қилганингдан сўнг Аллоҳга таваккул қил. Албатта, Аллоҳ таваккул қилувчиларни севади».

Ушбу ояти каримадаги хитоб Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга қаратилган.

«Албатта, Аллоҳ таваккул қилувчиларни севади».

Аллоҳга таваккул қилишлик улуғ сифат. Аммо таваккал, Аллоҳ ирода қилганидек, тўғри ҳолда бўлиши керак. Баъзи кишилар таваккални нотўғри тасаввур этадилар. Ўйламай, чора-тадбир кўрмай, сабабларини ахтармай, кўр-кўрона ҳаракатни таваккал, деб тушунувчилар кўп. Бу мутлақо нотўғри тушунчадир.

Масалан, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Уҳуд урушида қилган таваккалларини олиб кўрайлик. Мушриклар аскар тортиб Уҳудга етиб келганларини эшитишлари билан тезда мусулмонларни йиғиб, шўро мажлиси ўтказдилар. Шўро қабул этган қарорга ўзлари биринчи бўлиб амал қилиб, устма-уст иккита совут кийиб чикдилар.

Эътибор беринг-а, Аллоҳга таваккул қилувчиларнинг энг улуғи, биринчиси бўлган Муҳаммад алайҳиссалату

вассалом урушга кетаётганлари эътиборидан бир эмас, иккита совут кийиб чиқдилар! Манзилга тезроқ, оsonроқ ва тинчроқ элтувчи йўлни биладиган одамни топиб, унга йўл бошлашни топширдилар. Етиб боргандан кейин ҳам, душманнинг ҳолини, куч-қувватини яхшилаб ҳисоб-китоб қилдилар. Сўнгра жангчилари билан бирма-бир танишиб, ҳаммани жой-жойига қўйдилар. Ўнг қанот ва чап қанотларда кимлар бўлишини белгилаб, уларга амир тайинладилар. Орқанинг ҳимоясига Абдуллоҳ ибн Жубайр розияллоҳу анҳу бошчилигидаги камончиларни қўйдилар. Хуллас, урушга зарур бўлган чора-тадбирларни керагидан ҳам ортиқроқ кўриб қўйдиларки, ҳатто ҳозирги замон ҳарбий мутахассислари ҳам бу ишлардан ҳайратда ёқа ушламоқдалар. Аммо Аллоҳга таваккул бу ишлардан айри эмас, балки барчасини боғлаб турган бир ипдир, барчасини ҳаракатга келтирган бир кучдир, ҳар бир ишда, чора-тадбирда Аллоҳни вакил, деб эътиқод қилдилар.

Агар қалбда вакиллик маъносида, нусрат кутиш маъносида сал бўлса-да, Аллоҳдан бошқа томонга мойиллик сезилса, уни Аллоҳга таваккал, деб бўлмайди. Афсуски, кўпчилик таваккални дангасаликка, чора кўрмай кутиб ётса ҳам иш ўзи бўлаверади, деган тушунчаларга айлантириб олишган.

Бинобарин, хасталикни даволаш учун чора кўрмай, Аллоҳ таолога таваккал қилдим, дейишлик мутлақо нотўғри иш бўлади.

Кейинги оят Аллоҳга таваккал қилишнинг ҳақиқатини баён этади:

«Агар сизга Аллоҳ нусрат берса, сиздан ғолиб келувчи йўқ. Агар сизни ташлаб қўйса, Ундан ўзга ким ҳам ёрдам берар эди. Мўминлар фақат Аллоҳгагина таваккал қилсинлар».

Исломий тасаввур бўйича, ҳамма нарса Аллоҳнинг иродаси ва белгиланган тақдири билан бўлади. Бу тақдир

эса, ер юзида инсоннинг фаолияти орқали юзага чиқади. Аллоҳ таоло ҳар бир ишни ўз сабаби билан яратган. Сабаб вужудга келса, натижага эришилади. Бу ҳол ҳадеб такрорланаверганидан, одамлар, натижага эришиш учун асосий омил унинг сабабини вужудга келтириш, деб ўйлайдиган бўлиб қолганлар. Лекин ўзларининг ҳам, сабабларнинг ҳам холиқи Аллоҳ таоло эканини эсдан чиқариб қўйганлар.

Аслида эса, ҳамма нарса Аллоҳнинг иродаси ва хоҳиши билан бўлади.

Худди шу нарса ҳаётнинг барча соҳаларига, жумладан беморликни даволашга ҳам татбиқ қилинади.

«Агар сизни ташлаб қўйса, Ундан ўзга ким ҳам ёрдам берар эди».

Бундай бўлишидан Аллоҳ Ўзи сақласин.

«Мўминлар фақат Аллоҳгагина таваккал қилсинлар».

Ана ўшандагина улар Аллоҳдан ўзга бировдан бирон нарса умид қилиш дардидан халос бўладилар. Ҳар бир нарсада, жумладан, дардларига даво излашда ҳам фақатгина Аллоҳ таолонинг Ўзига таваккул қиладилар, Унгагина суянадилар.

2648- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ τ قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا النَّبِيُّ ρ يَوْمًا

فَقَالَ: عُرِضَتْ عَلَيَّ الْأُمَمُ فَجَعَلَ يَمُرُّ النَّبِيُّ مَعَهُ الرَّجُلُ وَالنَّبِيُّ مَعَهُ
الرَّجُلَانِ وَالنَّبِيُّ مَعَهُ الرَّهْطُ وَالنَّبِيُّ لَيْسَ مَعَهُ أَحَدٌ وَرَأَيْتُ سَوَادًا كَثِيرًا
سَدَّ الْأُفُقَ فَرَجَوْتُ أَنْ تَكُونَ أُمَّتِي فَقِيلَ هَذَا مُوسَى وَقَوْمُهُ ثُمَّ قِيلَ لِي
انْظُرْ فَرَأَيْتُ سَوَادًا كَثِيرًا سَدَّ الْأُفُقَ فَقِيلَ لِي انْظُرْ هَكَذَا وَهَكَذَا
فَرَأَيْتُ سَوَادًا كَثِيرًا سَدَّ الْأُفُقَ فَقِيلَ هَؤُلَاءِ أُمَّتُكَ وَمَعَ هَؤُلَاءِ سَبْعُونَ

أَلَمْ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ فَتَفَرَّقَ النَّاسُ وَلَمْ يُيَسَّرْ لَهُمْ فَتَذَكَّرَ
 أَصْحَابُ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالُوا: أَمَّا نَحْنُ فَوَلَدْنَا فِي الشَّرْكِ وَلَكِنَّا آمَنَّا بِاللَّهِ
 وَرَسُولِهِ وَلَكِنْ هَؤُلَاءِ هُمْ أَبْنَاؤُنَا فَبَلَغَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: هُمْ الَّذِينَ لَا
 يَتَطَيَّرُونَ وَلَا يَسْتَرْفُونَ وَلَا يَكْتُمُونَ وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ. فَقَامَ عُكَاشَةُ
 بْنُ مُحْصَنٍ فَقَالَ: أَمِنْهُمْ أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ قَالَ: نَعَمْ فَقَامَ آخَرُ
 فَقَالَ: أَمِنْهُمْ أَنَا ؟ فَقَالَ: سَبَقَكَ بِهَا عُكَاشَةُ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ
 وَالتِّرْمِذِيُّ. وَلَفِظُ مُسْلِمٍ: فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَني
 مِنْهُمْ قَالَ: اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ مِنْهُمْ ثُمَّ قَامَ آخَرُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ادْعُ
 اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَني مِنْهُمْ قَالَ: سَبَقَكَ بِهَا عُكَاشَةُ.

2648. *Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Бир куни Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам олдимизга чиқдилар-да:

«Менга умматлар кўрсатилди. Бир набий бир одам билан, яна бир набий икки одам билан, яна бошқаси бир гуруҳ билан, баъзиси у билан ҳеч ким йўқ ҳолда ўта бошладилар. Уфикни тўсган катта тўп одамларни кўрдим. Умматим шу бўлишини умид қилдим. Бу, Мусо ва унинг қавмидир, дейилди. Сўнгра менга, назар сол, дейилди. Қарасам, уфқни тўсган катта тўп одамлар. Менга, ундоқ қара, бундоқ қара, дейилди. Тўсган катта тўп одамларни кўрдим. Шунда менга, ана ўшалар сенинг умматингдир. Улар билан бирга етмиш минг жаннатга ҳисобсиз кирурлар, дейилди. Бас, одамлар тарқалиб кетдилар. У зот уларга баён қилиб бермадилар. Кейин Набий соллаллоҳу алайҳи

васалламнинг саҳобалари ўшани эслашишди:

«Биз ширкда туғилдик. Лекин Аллоҳга ва Унинг Расулига иймон келтирдик. Аммо анавилар авлодларимиз бўлса керак», дейишди. Бу гап Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга етиб борди. Шунда у зот:

«Улар шумланишмайдиганлар, дам солишни талаб қилмайдиганлар ва тамға қиздириб босмайдиганлар ва Роббиларига таваккал қиладиганлар», дедилар.

Бас, Укоша ибн Меҳсон ўрнидан туриб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, мен ўшаларданми?» деди.

«Ха», дедилар.

Шунда бошқа бир одам туриб:

«Мен ҳам ўшаларданми?» деди.

«Укоша уни сендан илгари олволди», дедилар».

Икки Шайх ва Термизий ривоят қилган.

Муслимнинг лафзи:

«Бир киши:

«Эй Аллоҳнинг Расули, Аллоҳга дуо қилинг. Мени ҳам ўшалардан қилсин», деди. Шунда у зот:

«Эй Аллоҳим, уни ҳам ўшалардан қилгин!» дедилар.

Бошқа бир одам туриб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, Аллоҳга дуо қилинг. Мени ҳам ўшалардан қилсин», деди.

Шунда у зот:

«Укоша уни сендан илгари олволди», дедилар».

Шарҳ: Саҳобаи киромлар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан бир оғиз бўлса ҳам сўз эшитиш, ўз илмларини орттиришга жуда ҳам зўр иштиёқли эдилар. Бу мақсад йўлида улар турли услубларни қўллар эдилар. Аксар ҳолларда Масжиди Набавийда ўтириб у зотни хужраи саодатдан чиқишларини кутар эдилар.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам бу

нарсани яхши билганлари учун иложи борица саҳобаларга кўпроқ таълимотларни етказишга ҳаракат қилар эдилар.

Ушбу ривоятда Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳу ана шундоқ илмий суҳбатлардан бири ҳақида маълумот бермоқдалар.

«Бир куни Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам олдимизга чиқдилар-да»

Яъни, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам хужраларидан масжидга чиқиб, саҳобалар тўпланиб ўтирган жойга келиб сўз бошладилар.

«Менга умматлар кўрсатилди».

У зотга ўтган умматларнинг ҳаммалари тушларида кўрсатилган экан.

«Бир набий бир одам билан»

Аллоҳ таоло юборган набийлар ичида фақат бир киши эътироф қилиб иймон келтирган зотлар ҳам бор экан.

«яна бир набий икки одам билан»

Аллоҳ таоло юборган набийлар ичида фақат икки киши эътироф қилиб иймон келтирган зотлар ҳам бор экан.

«яна бошқаси бир гуруҳ билан»

Аллоҳ таоло юборган набийлар ичида фақат бир гуруҳгина одамлар эътироф қилиб иймон келтирган зотлар ҳам бор экан.

«баъзиси у билан ҳеч ким йўқ ҳолда ўта бошладилар».

Аллоҳ таоло юборган набийлар ҳеч ким иймон келтирмаган зотлар ҳам бор экан.

«тўсган катта тўп одамларни кўрдим».

Яъни, кўплигидан ҳамма ёқни тўсиб келаётган катта тўп кўринди. Уларнинг кўплигини ҳавас қилиб:

«Умматим шу бўлишини умид қилдим».

Яъни, мана шу ҳамма ёқни тўсиб келаётган катта тўп одамлар менинг умматим бўлса эди, деб орзу қилдим. Лекин фаришталар томонидан менга:

«Бу, Мусо ва унинг қавмидир, дейилди».кк

Демак, Мусо алайҳиссаломнинг умматлари ҳам кўп бўлар экан. У зот шу ўй билан турганларида фаришталар томонидан:

«Сўнгра менга, назар сол, дейилди. Қарасам, тўсган катта тўп одамлар».

Яъни, ҳалигидан бошқа бир, кўплигидан ҳамма ёқни тўсиб гуриллаб келаётган катта тўп кўринди. Бу тўп аввалгидан чандон-чандон кўп эди.

«Менга, ундоқ қара, бундоқ қара, дейилди».

Яъни, у тарафга қара, бу тарафга қара, деб ҳар тарафларга ишора қилинди.

«Тўсган катта тўп одамларни кўрдим».

Яъни, ҳалиги одамлар шу даражада кўп эдики, улар ўзларининг кўплиги билан ҳаммаёқни тўсиб қолган эдилар.

«Шунда менга, ана ўшалар сенинг умматингдир. Улар билан бирга етмиш минг жаннатга ҳисобсиз кирурлар, дейилди».

Яъни, мана шу ўзларининг кўплиги билан ҳам тўсиб қолган одамлар сенинг умматингдир. Улар билан бирга яна етмиш минг киши қиёмат куни ҳисоб-китобсиз жаннатга кирадилар.

«Бас, одамлар тарқалиб кетдилар».

Яъни, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам юқоридаги гапларни айтганларидан кейин илмий мажлис тугаб одамлар уйларига тарқаб кетдилар.

«У зот уларга баён қилиб бермадилар».

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўша суҳбатда ҳозир бўлган кишиларга ҳалиги тўпдаги одамлар қандоқ, улар билан қиёмат куни ҳисоб-китобсиз жаннатга кирадиган етмиш минг одам кимлар эканини батафсил тушунтириб бермадилар.

«Кейин Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг

сахобалари ўшани эслашишди».

Яъни, бошқа бир ўтиришда сахобаи киромлар ўша жаннатга ҳисобсиз кирадиган одамлар ҳақида эслаб сўз очишди.

«Биз ширкда туғилдик. Лекин Аллоҳга ва Унинг Расулига иймон келтирдик. Аммо анавилар авлодларимиз бўлса керак», дейишди».

Яъни, жаннатга ҳисобсиз кирадиганлар бизнинг авлодларимиз бўлса керак. Чунки улар Исломда туғиладилар, ўсадилар, яшайдилар ва ўладилар.

«Бу гап Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга етиб борди.

Шунда у зот:

«Улар шумланмайдиганлар, дам солишни талаб қилмайдиганлар ва тамға қиздириб босмайдиганлар ва Роббиларига таваккал қиладиганлар», дедилар».

Демак, жаннатга ҳисобсиз кирадиганлардан бўлиш учун тўрт сифатга эга бўлиш керак экан:

1. «шумланмайдиган»

Яъни, фалон нарса бўлди, энди ёмонлик етса керак. Пистон нарса кўринди, у шумқадам эди, энди ишлар чатоқ, каби эътиқодларни қилишдан йироқ бўлиш керак. Бу дунёдаги барча яхшилик ҳам, ёмонлик ҳам фақатгина Аллоҳ таолонинг иродаси ила бўлади, деган қатъий ишонч билан яшаш керак.

2. «дам солишни талаб қилмайдиган»

Яъни, жоҳилиятнинг ширкдан иборат дам солишини талаб қилмайдиган, Ислом ижозат берган дам солишни ўз-ўзидан шифо беради деб эътиқод қилмайдиган, балки шифо Аллоҳ таоло томонидангина бўлади, деган эътиқодда бўладиган.

3. «тамға қиздириб босмайдиган»

Бунда ҳам, баъзи яраларига тамға қиздириб босиб даволаганда жоҳилиятдаги каби, тамға қиздириб босиш

шифо берди деган, Аллоҳ таолога ширк келтиришдан иборат бўлган эътиқодни қилмаслик кўзда тутилган.

4. «Роббиларига таваккал қиладиган»

Ҳамма нарсада фақат Аллоҳ таологагина суянадиган.

Ана ўша тўрт сифатни ўзида мужассам қилган киши жаннатга ҳисобсиз кирадиган етмиш минг киши ичида бўлар экан. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан бу улкан башоратни эшитгандан кейин ҳамма ўзи ҳам ўша саодатманд кишилар ичида бўлишини орзу қилиб қолди ва

«Бас, Укоша ибн Меҳсон ўрнидан туриб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, мен ўшаларданми?» деди».

«У зот:

«Ҳа», дедилар. Шунда бошқа бир одам туриб:

«Мен ҳам ўшаларданми?» деди.

Бас, у зот:

«Укоша уни сендан илгари олволди», дедилар».

Муслимнинг лафзида бу маъно дуо сўраш орқали бўлгани билинади. Яъни, Укоша розияллоҳу анҳу ўзининг ўша етмиш минг киши қаторида бўлишини тилаб Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан дуо сўраган. У зот дуо қилганлар. Ижобат соати бўлгани учун дуолари дарҳол қабул бўлган. Кейинги сўраган одам ўша соатдан кеч қолгани учун унга дуо қилмаганлар.

«Бир киши:

«Эй Аллоҳнинг Расули, Аллоҳга дуо қилинг. Мени ҳам ўшалардан қилсин», деди».

Яъни, мени ҳам ўша жаннатга ҳисобсиз кирадиган етмиш минг кишилардан қилсин. Бу киши Укоша ибн Меҳсон розияллоҳу анҳу эдилар.

Шунда у зот:

«Эй Аллоҳим, уни ҳам ўшалардан қилгин!» дедилар.

Бошқа бир одам туриб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, Аллоҳга дуо қилинг. Мени ҳам ўшалардан қилсин», деди».

Ривоятларда бу одам ким эканлиги ҳақида маълумот йўқ. Эҳтимол, сўрови муваффақиятсиз чиққанидан хижолат бўлмасин деб номи зикр қилинмаган бўлса керак.

«Шунда у зот:

«Укоша уни сендан илгари олволди», дедилар».

2649- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ط عَنْ النَّبِيِّ ρ قَالَ: إِنَّ الرُّقَى وَالسَّمَائِمَ
وَالتَّوَلَةَ شِرْكَ فَقَالَتْ امْرَأَتُهُ زَيْنَبُ كَيْفَ هَذَا وَ اللَّهُ لَقَدْ كَانَتْ عَيْنِي
تَقْذِفُ وَكُنْتُ أَخْتَلِفُ إِلَى فُلَانٍ الْيَهُودِيِّ يَرْقِيهَا فَتَسْكُنُ فَقَالَ: إِنَّمَا
ذَاكَ عَمَلُ الشَّيْطَانِ كَانَ يَنْحُسُّهَا بِيَدِهِ فَإِذَا رَقَاهَا كَفَّ عَنْهَا إِنَّمَا كَانَ
يَكْفِيكَ أَنْ تَقُولِي كَمَا كَانَ النَّبِيُّ ρ يَقُولُ: أَذْهَبِ الْبَأْسَ رَبَّ النَّاسِ
اشْفِ أَنْتَ الشَّافِي لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ شِفَاءً لَا يُعَادِرُ سَقَمًا. رَوَاهُ
أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجْهَ

2649. Абдуллоҳ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«У киши:

«Албатта, дам солиш, тумор ва иситма-совутма ширкдир», деди.

Шунда унинг хотини Зайнаб:

«Бу қандоқ гап? Ахир менинг кўзимдан ёш оқар эди. Фалончи яҳудийнинг олдига борсам, дам солиб қўйса тўхтаб қолар эди», деди.

«Ўша шайтоннинг иши. У қўли билан у (кўз)ни чуқир эди. Дам солганда тўхтар эди. Сенга эса Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам айтган нарсани айтмоқ кифоя қилур эди: «Аллоҳумма Роббан наси, музхибал

баъси. Ишфи. Анташ шафии. Ла шофия илла анта. Шифаан ла юғодиру сақман», деди».

Абу Довуд ва Ибн Можа ривоят қилган.

Шарҳ: Улуғ саҳобий Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳу Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан дам солиш, тумор ва иситма-совутма ширкдан экани ҳақидаги ҳадиси шарифни эшитганларини айтсалар, хотинлари Зайнаб розияллоҳу анҳо бу маънодан ажабланиб ўз ҳаётидан мисол келтирмоқдалар. Сўнгра эса Абдуллоҳ ибн Масъуд бу масала бўйича тушунтириш иши олиб бормоқдалар.

«Албатта, дам солиш, тумор ва иситма-совутма ширкдир»

Бу ердаги «дам солиш»дан мурод, жоҳилиятнинг дам солишидир. Чунки ривоятнинг охирида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг дам солишларини қилиш кераклиги ўргатилмоқда.

«Тумор» — турли нарсаларни ёзилган нарсани ўзига осиб олиш.

«Иситма-совутма» — кишиларни, хусусан, эр-хотинни бир-бирига яхши ёки ёмон кўрсатиш учун қилинадиган ирим-сиримлар.

Бу нарсаларни ҳалол дейиш шариатимиз ҳукми бўйича ширкдир.

Аммо бу ҳукмни эшитган кишиларда Абдуллоҳ ибн Масъуднинг хотинлари Зайнаб розияллоҳу анҳонинг фикрларига ўхшаш фикр пайдо бўлиши мумкин. Зайнаб эрларига:

«Бу қандоқ гап? Ахир менинг кўзимдан ёш оқар эди. Фалончи яҳудийнинг олдига борсам, дам солиб қўйса тўхтаб қолар эди», деди».

Хасталикнинг тузалишига сабаб бўладиган нарса ширк бўлармиди?! Ана шунда Абдуллоҳ ибн Масъуд аёллари тушунадиган услубда шариат ҳаром қилган нарса ҳақиқий

шифо эмас, балки ёлғон бир сезгидан ўзга нарса бўлмаслигини баён этиб бердилар.

«Ўша шайтоннинг иши. У қўли билан у (кўз)ни чуқир эди. Дам солганда тўхтар эди».

Дарҳақиқат, шариатимиз ман қилган услуб ила даволаш вақтинчалик алдамчи ҳис-туйғудан ўзга нарса бўла олмайди.

Буни шўролар тузуми янги кулаган пайтда ўзимиз бошдан ўтказдик. Бирдан турли одатдан ташқари услублар ила даволовчилар кўпайиб кетди. Ҳатто телевизор орқали миллионлаб одамларни даволашни даъво қилувчилар чикди. Уларга шароит ҳам яратиб берилди. Улардан бошқалари ҳам кўпайди. Лекин одамлар узоқ вақт бундоқ рухий нарсалардан ман қилиниб келиб, бирдан рухсат берилганида ёлғончи туйғуга алданаётганларини англамас эдилар. Бир оз фурсат ўтиб ҳамма нарса яна ўз ўрнига тушди.

Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳу бундан ўн беш аср илгари хотинларига бу нарсани шайтоннинг иши сифатида тушунтирган эдилар. Шу билан бирга, у киши Исломи изн берган дам солишни ўргатдилар.

«Сенга эса Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам айтган нарсани айтмоқ кифоя қилур эди; «Аллоҳумма Роббан наси, музҳибал баъси. Ишфи. Анташ шафии. Ла шофия илла анта. Шифаан ла югодиру сақман», деди», у».

Мазкур дам солиш Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг энг машҳур дам солишларидир. Унинг маъноси қуйидагича:

«Эй Аллоҳим! Одамларнинг Роббиси! Шиддатни кетказгувчиси! Шифо бер. Ўзингдан ўзга шифо берувчи йўқ. Ҳеч дардни қўймайдиган шифо бер!»

Мўмин-мусулмон киши шариатимиз ман қилган дам солиш орқали ўзига шифо ахтариши мутлақо тўғри эмас.

Шунингдек, тумор ва иситма-совутмага ўхшаш ношаръий ишларга ҳам яқинлашиш керак эмас.

2650- عَنْ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ ط عَنْ النَّبِيِّ ρ قَالَ: مَنْ أَكْتَوَى
أَوْ اسْتَرْقَى فَقَدْ بَرِئَ مِنَ التَّوَكُّلِ.

2650. Муғйра ибн Шўъба розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким тамға қиздириб босса ва дам солишни талаб қилса, батаҳқиқ, таваккулдан безор бўлибди», дедилар».

Шарҳ: Албатта, бу ерда шариатимиз ман қилган тарздаги тамға қиздириб босиш ва дам солишни талаб қилиш кўзда тутилган.

2651- عَنْ عِيسَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ ط قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي
مَعْبَدٍ الْجُهَيْيِّ أَعُوذُهُ وَبِهِ حُمْرَةٌ فَقُلْنَا: أَلَا تُعَلِّقُ شَيْئًا قَالَ: الْمَوْتُ أَقْرَبُ
مِنْ ذَلِكَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ρ: مَنْ تَعَلَّقَ شَيْئًا وَكَلَّ إِلَيْهِ. رَوَاهُمَا
التِّرْمِذِيُّ.

2651. Ийсо ибн Абдурроҳман розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Абу Меъбад ал-Жуханийнинг олдига уни кўргани кирдим. Унга қизил нарса тошган экан.

«Бирор нарса осиб олмайсанми?» дедим.

«Ундан кўра ўлган яхшироқ. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам, ким бир нарса осиб олса, ўшанга суянур, деганлар», деди у».

Иккисини Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Яъни, тумор осган одам мана шу осган туморим менга шифо беради ёки боло-офатлардан сақлайди, деган эътиқодга бориб қолади.

Шунинг учун шариат рухсат берган чегарадан чиқмаслик лозим. Аллоҳ таолога таваккул қилиб, шариатимиз амр қилган тиб ва дам солишни қўллаш керак.

ТИБ СОҲАСИДАГИ ИСЛОМ МЎЎЖИЗАСИ

Юқорида ўтган камтарона саҳифаларда Ислом динининг тиб бўйича келган баъзи таълимотларини кўлимиздан келганича ожизона шаклда бир оз ўрганиб чиқдик.

Бу нарсани тўлиқ ўрганган, яна бу соҳага тегишли бошқа нарсаларни ўрганган мутахассислар жуда ҳам кўп. Ғарблик, овруполик тарихчилар, шарқшунослар, тибшунослардан ҳам бу соҳага ўзини бағишлаганлар анчагина бор.

Ана ўшаларнинг йиққан маълумотлари, ёзган китоб ва илмий мақолалари, қилган хулосалари билан танишган ҳар бир инсон, Ислом тиб соҳасида мўъжиза яратган экан, деган хулосага келиши турган гап. Дарҳақиқат шундоқ, келинг шу ҳақда бир оз сўз юритайлик.

Бошқа соҳалар қатори тиб соҳасида ҳам Қуръони Карим оятлари ва Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадиси шарифлари мусулмонлар онгида улкан бурилиш ясади. Улар ўша таълимотлар асосида бу соҳада фидокорлик кўрсатиб фаолият олиб бора бошладилар.

Ислом бошқа соҳалар каби тиб соҳасида ҳам мусулмонларга ўз жамиятлари эҳтиёжига яраша тиббий ходимлар тайёрлашни фарзи кифоя қилганини мусулмонлар яхши билишар эди. Бу ҳар жамият доимо

Ўзига керакли тиббий ходимлар тайёрлаб олиши ўша жамиятнинг барча аъзоларига фарзу қарзлик вазифасини юклайди дегани эди. Агар ҳар бир жамият аъзолари ўзлари учун керакли ададдаги ва сифатдаги тиббий ходимларни тайёрламасалар уларнинг барчаси Аллоҳ таолонинг олдида гуноҳкор бўладилар.

Шунинг учун мусулмонлар жамиятидаги ҳар бир шахс бу соҳага ўз улушини қўшишга ҳаракат қилар эди. Давлат бошлиғидан тортиб оддий фуқарога бу борадаги ўз масъулиятини адо этиб Аллоҳ таолонинг розилигини топишга, гуноҳкор бўлиб қолмасликка уринар эди.

Ана ўша тушунча самараси ўлароқ мусулмонлар дунёда биринчи бўлиб тиббий ходимлар тайёрлайдиган билим юр்தларини ташкил қилдилар. Тиб соҳаси амалий соҳа бўлгани учун мусулмонларнинг тиббий билим юр்தлари ҳам асосан улар дунёда биринчи бўлиб қурган шифохоналар ҳузурида бўлар эди.

Олмониялик шарқшунос Зигрид Хунке хоним бу ҳақда қуйидагиларни ёзади:

«Катта шифохоналар тиб бўйича олий мадрасалар ўрнида эди. Ўша ерларда талабалар илм олар эдилар. Улар Буқрот ва Жолунус айтган барча гаплардан тортиб, ўзларининг мусулмон устозлари келтирган нарсалар ҳақида таълим олар эдилар. Шунингдек, улар худди шу нарсаларни жомеъ масжидлар ҳовлисида ва хос тиббий мадрасаларда ҳам машҳур устозлардан тинглашар эдилар.

Худди шу пайтда ғарбий юр்தлардаги толиби илмлар монастирларнинг тор ҳужраларида, шамнинг ёруғида тунларни бедор ўтказар эдилар.

Мусулмонлар илм билан илмий тажрибани ёнма-ён қўшиб олиб боришар эди. Назариётлар хасталарнинг ётоғида татбиқ қилинар эди»

Шу шаклда машҳур тиб олимлари ва ходимлари етишиб чиқди. Улар ўзларини тарбиялаб етиштирган

жамиятга тиббий хизмат кўрсатиш фарзи айн — ҳар бирлари учун Аллоҳ таоло томонидан юклатилган шахсий қарз эканини тўлиқ англари эдилар. Ислом шариати тиббий ходимларга жамиятни керакли миқдорда ва сифатда тиббий хизмат билан таъминлашни ўша мутахассисларга вазифа қилиб қўйган эди. Агар бу соҳада камчиликка йўл қўйилса тиббий соҳа одамлари Аллоҳ таоло олдида гуноҳкор бўлар эдилар.

Шунинг учун ҳам улар ўзлари учун намоз ўқиш, рўза тутиш қандоқ фарз бўлса, малакали тиббий хизмат кўрсатиш ҳам шундоқ фарз деб билишлари лозим эди.

Тиб ҳақидаги масъулиятни қанчалик даражага етганини фуқаҳоларимизнинг, табиблик табибнинг ҳақими ёки бурчими, деган масала бўйича ўтказган баҳсларидан ҳам билиб олсак бўлади.

Яъни, мусулмон қонуншунослар табиблик касби ўша касбни эгаллаган шахснинг ҳақию, у хоҳласа ишлаб, хоҳламаса ишламай юраверса бўладими ёки табиблик унинг бурчию, ишламай қўйишга ҳадди сиғмайдими, деган мавзуда баҳс ўтказганлар. Натижада, табиблик табибнинг бурчи, деган хулосага келинган.

Худди ана ўша иймон ва этикод асосида мусулмон оламида дунё тарихида мисли қўрилмаган равишда тиббий хизматлар йўлга қўйилди.

Яна Зигрид Хунке хонимдан иқтибос келтирамиз:

«Ушбу китоб бизга сўзлаб бераётган ҳолатлар бизнинг улуғ йигирманчи асримиздаги ҳолатларга жуда ҳам ўхшаб кетади. Ҳақиқатда бу китоб бизга бундан минг йил олдин Ҳимолай тоғларидан то Бериния тоғларигача бўлган улкан масофада жойлашган мусулмон шаҳарларидаги шифохоналардан бирини васф қилади. Ўнинчи асрнинг ўрталарида биргина Қуртуба шаҳрининг ўзида элликта шифохона бор эди».

Ўша вақтда шаҳарларнинг ҳажми ҳозиргига нисбатан

жуда кичик бўлгани ва аҳолининг сони оз бўлганини ҳисобга оладиган бўлсак, мусулмон юртларда тиббий хизмат қай даражада юқори савияда бўлганини Қуртуба шахри шифохоналари ададидан ҳам билиб олсак бўлаверади.

«Ривоят қилинишича, султон Азудуд Давла Бағдод шахрида янги шифохона курмоқчи бўлганда муносиб жой танлашни машҳур табиб ар-Розийдан сўраган. У эса ўз ходимларига янги гўшт бўлақларини олиб Бағдоднинг турли жойларига кўйиб чиқишни топширган. Сўнг йигирма тўрт соат кутган. Ўшандан кейин гўшт энг яхши сақланган жойни танлаган.

Қоҳирадаги султон Салоҳиддин бўлса, ўзининг энг катта ва шовқин-сурондан узоқда жойлашган қасрини шифохонага айлантирган.

Халифалар ва султонларнинг шифохоналарида уларнинг қасрларида бор шароит: юмшоқ ётоқлар, ҳаммомлар ва бошқалар бўлган. Бу шифохоналар бой ва имтиёзли бўлиши билан бирга уларнинг эшиклари ҳамма учун, халқнинг турли табақалари, хусусан, фақирлар учун доимо очик эди.

Султон Мансур Қаловун Қоҳирадаги ўзи курган Мансурий шифохонасига келганда шифохонадаги мева сувидан бир қадаҳ беришларини сўради. Уни ичиб бўлгандан кейин:

«Мен бу шифохонани ўз тенгқурларимга ва атбоъларимга: ҳокимларга ва ходимларга, аскарларга ва амирларга, катталарга ва кичикларга, ҳурларга ва қулларга, эркакларга ва аёлларга ҳадя қилдим», деди».

Шифохоналар қуриш ва уларни маблағ билан таъминлаб туриш фақат халифа ва ҳокимларга хос бўлмаган, балки ким имконини топса савоб учун бу ишни қилган. Бу борада айниқса вақфлар катта ўрин тутган. Вақфлар ҳисобидан кўплаб шифохоналар қурилган ва

маблағ билан таъминлаб турилган.

Мафрин деган жойда ҳокимнинг жажжи қизчаси хаста бўлиб қолди. Меҳрибон ота кўлидан келган ҳар бир ишни қилди. Иложи бўлмади. Қизча кундан-кунга, соатдан-соатга оғирлашиб борар эди. Ҳоким охири «Шаҳди Уламо» номи ила машҳур табибни топди. Агар қизим сенинг кўлингда шифо топса, ўз вазнингча олтин бераман, деди.

Аллоҳ таоло қизчага шифо берди. Бунга «Шаҳди Уламо»ни сабабчи қилди. Ҳоким табибга ўзи ваъда қилган олтинни бермоқчи бўлган эди, табиб унинг қийматига халқ учун шифохона куриб беришини айтди. Ҳоким шифохонани куриб, унинг кейинги сарф-харажатларини ҳам ўз зиммасига олди.

Шунингдек, мусулмонлар дунё тарихида биринчи бўлиб кўчма поликлиникалар ва қамоқхоналардаги тиббий хизмат қисмларини ҳам очганлар.

Бундан ҳамма фуқаролар учун бепул малакали тиббий хизматни дунёда биринчи бўлиб мусулмонлар йўлга қўйганлари келиб чиқади. Бу шифохоналарда нафақат мусулмонлар оммаси, балки ғайридинлар ҳам тенг ҳуқуқли ҳисобланар эдилар. Ҳатто мусулмонларга оммавий қирон келтирган салбчилар ҳам ўз табибларига ишонмасдан ўзларини мусулмон табибларга қаратганларини уларнинг ўзлари эътироф қилганлар. Уларга қарши курашган султон Салоҳиддин Айюбий салбчиларнинг бошлиқларини даволаш учун мусулмон табибларни ўзи олиб борган.

Ўша пайтларда йиқилиб, майиб бўлиб мусулмонлар шифохонасида даволанган бир фаранг бемор отасига ёзган мактуб ҳозиргача сақланиб қолган экан. Зигрид Хунке хоним ўша мактубдан қуйидаги парчани келтиради:

«Меҳрибон отам, пулга ҳожатинг борми, деб сўрабсан. Сенга хабар бераманки, шифохонадан чиқаётганимда менга янги кийим ва беш бўлак тилло берилади.

Хасталикдан янги тузалган одам ишлаб толиқиб қолмасин, деб шундоқ қилишади. Шунинг учун баъзи чорваларингни сотиб ўтиришинг керак эмас. Лекин мени бу ерда кўрмоқчи бўлсанг тезроқ кел. Мен ҳозир ал-Уртубоди (ортопедия) бўлимидаман. Жарроҳлик хонасига яқин жойда. Бош дарвозадан кирилганда жануб томондаги бино боликилиник (поликлиника) биносидир. Йиқилганимда мени аввал ўша ерга олиб киришди. Ҳар бир бемор аввал ўша ерга киради. У ерда уни табиблар уларнинг ёрдамчилари ва тиб талабалари яхшилаб кўришади. Ким шифохонада доимий муолажага муҳтож бўлмаса унга қоғоз ёзиб беришади ва у ўша қоғоз ила дорихонадан дори олиб кетади.

Аммо мени кўрганларидан кейин исмимни ёзишди ва бош табибга кўрсатишди. Сўнгра мени ходим йигит эркаклар бўлимига кўтариб олиб келди. Иссиқ ҳаммомга туширди. Янги ва покиза кийим кийгазди.

Келганингда чап томонингда катта кутубхона ва катта кенг хона ва ҳам кўрасан. Ўша ерда бош табиб дарс ўтади. Орқа тарафинга назар солсанг кўзинг аёллар бўлимига олиб борадиган йўлкага тушади. Шунинг учун ўннга қараб юришинг керак бўлади. Келаётиб ички хасталиклар ва жарроҳлик бўлимидан ўтасан. Агар мусиқа ёки қўшиқ эшитиб қолсанг, ичкарига кир, эҳтимол мен ўша ерда, дам олиш хонасида бўламан. Гўзал мусиқа тинглаб маза қилиб ўтирган бўламан.

Бугун эрталаб, одатдагидек. Бош табиб бир тўп ёрдамчилари билан келди. Мени кўрганидан кейин бўлим табибига бир нарсаларни айтиб турди. У ёзди. Мен тушунмадим. У кетгандан кейин табиб менга тушунтириб берди. Энди мен эрталаб туриб шифохонага яқин жойларда юришим мумкин экан. Аллоҳга қасамки, шуни ёқтирмадим. Бу ерда ҳамма нарса ғоят гўзал ва покиза. Каравотлар шундоқ юмшоқки!.. Чойшабларнинг

оппоқлигини ва юмшоқлигини айтмайсанми! Шифохонанинг ҳар хонасида сув ажойиб бир ҳолда оқиб турганини кўрасан. Совуқ кечаларда эса ҳар бир хона иситилади. Таомга келсак, қанча мақтасанг ҳам муболаға бўлмайди. Бу ерда товук дейсанми, бошқа ҳайвонларнинг гўшти дейсанми, ҳазм қила оладиганларга сероб берилади.

Менинг бир қўшним бир ҳафта давомида оғир хасталигини даъво қилди. Унинг яна бир неча кун товук гўштини маза қилиб тановул қилиш иштиёқи бор экан. Аммо бош табиб билиб қолиб, уни кеча уйига жўнатиб юборди. Бир ўзи бутун бошли бир товукни битта нон билан бир ўтиришда паққос туширган бемор тузалган бўлади, депти.

Шунинг учун отагинам, товуғим куйиб кетмасин, тезроқ кел!»

Ҳа, азизлар, ҳозирги кунда Оврупонинг кашфиёти бўлиб кўринаётган кўпгина нарсалар бизнинг ота-боболаримизнинг қилган ишларидир.

Мусулмон табиблар ҳозирда «касаллик тарихи» деб номланаётган ҳужжатни биринчи бўлиб йўлга қўйганлар. Ҳар бир бемор учун алоҳида дафтар очилар эди. Унга маълумотларни ёзиш беморнинг шифохонага кириш пайтидаги ҳолини васф қилишдан бошланарди. Сўнгра ҳар куни эрталаб табиб уни кўриб содир бўлган ўзгаришларни дафтарга битиб борар эди.

Менимча, юқоридаги фаранг беморнинг мусулмон шифохоналар ҳақидаги мактуби кифоя қилса керак.

Мусулмон оламидаги шифохоналар ана шундоқ мўъжизасифат хизматларни кўрсатиб турганда, дунёнинг чор атрофида бу борада ҳеч вако йўқ эди.

Уларнинг энг пешқадами бўлган Оврүпода мусулмонлар таъсири остида биринчи шифохона Страсбургда 1500 йилда, мусулмонларнинг биринчи шифохонасидан саккиз юз йил кейин очилган.

Ислом оламида тиб соҳасида юқорида зикр этилган мўъжизалар содир бўлиб битган бир вақтда Оврупода нималар бўлаётганини Зигрид Хунке хоним қуйидагича тасвирлайди:

«Соғлиққа эътибор бериш ва беморларга қараш иши монастирлардаги «оталар»га қўйиб қўйилган эди. Оврупо юртларининг турли томонларида бошпана ва шифохоналарга кўплаб зиёратчилар, етимлар, бевалар, ожизлар, фақирлар ва руҳларини қутқариш умидида беморлар мурожаат қилишар эди. Беморларнинг ўзига хос бўлган шифохоналар Оврупада бўлиши мумкин эмас эди. Фақатгина ўн иккинчи аср охирига келиб, салбчиларнинг ҳарбий юришларидан кейин, улар мусулмонларнинг кўплаб шифохоналарини кўриб, ўрганиб қайтганларидан кейин ўшаларга ўхшатиб беморларни даволашга мослашган шифохоналар кура бошладилар. Бундан узоқ вақт ўтгандан кейингина ҳақиқий тиббий хизмат кўрсатишни йўлга қўйишга эришдилар.

Ростини айтадиган бўлсак, канисанинг бу марказларининг барпо қилишдан мақсади дардни даволаш эмас, оғриқни қолдириш эди.

Уларда беморлар ерда бир-бирларининг устларига алмашиб ётар эдилар. Бирининг оёғи иккинчисининг бошида бўларди. Болачалар чолларнинг, эркаклар аёлларнинг ёнида, ажабланарли бир ҳолда ётарди. Аммо бу ҳақиқат эди.

Бир оз тоби қочган одам ёнида юқумли хасталиги бор киши. Одам кўп. Уларнинг орасида тўлғоқ тутган аёллар ҳам бор. Жон бераётган гўдак ҳам бор. Иситмадан алаҳсираб ётган, типга чалинган бемор ҳам бор. Кўксини йўтал парчалаб қон туфураётган ўпка касал ҳам бор. Ўз жисмини тирноқлари билан тилиб қашилаётган тери хасталигига мубтало бўлган ҳам бор. Ҳа, у ердаги беморларга жуда кўп нарсалар етишмас эди. Таом кам.

Жуда ҳам оз микдорда ҳар замонда бир берилади. Таомнинг микдори бирор бой бир марталик таомни ўз ҳисобига олмаса кўпайиши амри маҳол.

Шунинг учун ҳам бундоқ «шифохона»ларнинг эшиклари эртаю кеч очиқ эди. Ким қачон хоҳласа ашқолдашқолини кўтариб кириб келаверар эди. У ердаги беморлар баъзида бир неча кунлаб таомсиз қолишлари мумкин эди. Баъзи ҳолларда эса, улардан таомни кўтара олмай ўлиб қоладиганлари ҳам бўлар эди. Беморларни ўз ичига олган бино хатарли ҳашаротларга тўлиб кетган бўлиши ҳеч гап эмас эди. Бунинг устига уларнинг ҳавоси чидаб бўлмайдиган равишда бузилиб кетган бўларди. У ерда хизмат қиладиганлар кираётиб оғиз ва бурунларига сирка билан ҳўлланган латта тутиб олар эди. Ўлиб қолган беморларнинг жасади йигирма тўрт соатгача олинмас эди. Одатда ундан ҳам кўп муддат қолиб кетар эди. Бошқа беморлар ўша вақтда ўликлар билан бирга қўшни бўлиб яшашар эди. Жаҳаннам шароитидек бу шароитларда ўликлар тез бузилар эди. Шунинг учун сассиқ хид ҳаммаёқни тутиб кетарди. Бу орада пашшалар сасиган гўштдан маза қилиб еб қолиш ишқида ғужғон ўйнашар эди».

ИСЛОМИЙ ТИБГА ЎХШАШ ТИБ БОРМИ?

Ислом тиббиётига ўхшаш шомил, комил, чуқур ва равнақ топган тибга эга бўлган юрт қани?

Мусулмонларга ўхшаш тибнинг турли соҳалари ва доришунослик бўйича шунчалар кўп сонда етук мутахассисларга эга бўлган давлат қани?

Ўша пайтларда мусулмон ўлкаларидаги каби ажойиб шифохоналар ер юзининг қайси нуктасида бор эди?

Улардаги илож воситалари уларнинг илмий баҳслари қай даражага етганини ўз-ўзидан айтиб турибди. Соғлиқни

сақлаш илми ҳам уларда олий даражада эди. Ажабланишнинг ҳожати йўқ. Ҳаммасини яхши биламиз. Фаранглар мусулмонлардан тиб соҳасида ўтиниб-ўтиниб ёрдам сўраган эмасмидилар?

Агар шундоқ бўлмаса, амир Усома ибн Мункиз ўз кулоқлари билан жаноб Вилгелм Фон Бурендан Аккадан Тобариягача бўлган сафарларида эшитган қиссага нима дейсиз?

«Бизнинг юртимизда улуғ бир чавандоз бор эди. Бемор бўлиб, ўлар ҳолга келди. Шунда роҳибларимиздан катта бир роҳибнинг олдига бориб, биз билан бориб фалончи чавандозни кўриб қўйсангиз, дедик. У, хўп, деди ва биз билан бирга борди. Биз, агар у беморга қўлини тегизса, тузалиб кетади, деган фикрда эдик. Бас, у келиб хастани кўрди-да, менга шам беринглар, деди. Биз унга бир оз шам ҳозир қилдик. У шамни юмшатиб, панжани учига ўхшаш шакл ясади-да хастанинг икки бурнига тикди. Чавандоз дарҳол ўлди. Биз унга: «Ўлиб қолди-ку!?» дедик. У, ҳа, азобланиб ётган экан, роҳатлансин деб, бурнини тўсиб ўлдириб қўйдим, деди».

Ҳа, ўша вақтда Оврупода тибни ҳам черков бутунлай ўз тасарруфига олган эди. Чунки уларда хасталикка Аллоҳнинг ғазаби, тақдирнинг азоби деб қаралар эди. Шунинг учун ҳар бир бемор черков олдида ўз гуноҳларини эътироф қилиши керак эди. Шундан сўнггина унинг ҳақиқа дуо ўқилар эди. Кўп ҳолларда гуноҳини эътироф қилмаганларга умуман тиббий маънода дуо қилиш ҳам раво кўрилмас эди.

Бернард Кларфи ўз мактубида қуйидагиларни ёзган:

«Бир куни ҳузуримга бир роҳиб ўз монастиридан қочиб келди. Унинг ҳолидан қаттиқ ҳайрат ва ажабланиш ёғилиб турар эди. Чунки бошлиғи ундан баъзи ўғри ва туғёнкорларни, ҳатто, канисадан маҳрум қилинганларни даволашни талаб қилган экан!!!»

Ўн биринчи асрнинг бошларида Қоҳира табиблари раиси Ибн Ризвон табибнинг бурчлари ҳақида куйидагиларни айтган эди:

«Табиб учун ўзи яхши кўрган одамларни даволаган рух, ихлос ва истейдод ила душманларини ҳам даволаш вожибдир».

Ҳақни айтиш керак. Мусулмон табиблар хасталикнинг қайси тури бўлса ҳам, унинг хатари қанчалик бўлса ҳам, беморларни даволашда инсоний меҳр-шафқатни ўзларига шиор қилиб олган эдилар. Бу улар учун шон-шараф келтирди. Овруполиклар эса бунга ўхшамас эдилар. Тузалишидан умид йўқ беморларга улар ваҳший ҳайвонларга қилинадиган муомалани қилар эдилар. Уларни жамиятдан бутунлай ажратиб, қоронғи зиндонларга ташлар эдилар. Уларга худди меҳрга, инсоний адолатга ҳақи йўқ ёмон жиноятчиларга қарагандек қарар эдилар.

Овруполиклар ана шундоқ тасарруфлар қилиб турган бир пайтда мусулмонлар мохов касалига йўлиққанларга алоҳида шифохоналар қуришар ёки алоҳида бўлимлар очишар эди.

ТАБИБЛАРНИ ИМТИҲОНДАН ЎТКАЗИШ

Қадимдан беморларга қарайдиган, уларни даволашга уринадиган шахсларнинг масъулияти ҳақида тортишиб келинган.

Кўпчилик ҳолатларда табибларнинг масъулиятига қаттиқ назар билан қаралган, етган зарар миқдорига қараб муолажаси зарар келтирган табибининг қўлини кесиш ёки уни қатл қилиш каби жазолар қўлланган. Албатта, бундоқ ҳукмлар кишиларни тиб билан шуғулланишдан қочишларига сабаб бўлган.

Бошқа баъзи ҳолатларда эса табиб тамоман

масъулиятдан озод қилинган. Бу ҳолатда эса, беморлар зарар кўрган. Масъулиятни сезмаган табиблар нимани хоҳласа шуни қиладиган бўлиб кетганлар.

Исломда бу масала ҳам ўзига хос ажойиб услуб ила ҳал қилинган.

Дастлабки пайтларда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Имом Абу Довуд, Насайй, Ибн Можа ва Ҳокимлар Абдуллоҳ ибн Амр розияллоҳу анҳудан ривоят қилган:

«Кимки, ўзида тиб билинмаган ҳолда, ўзича табиблик қилса, зоминдир», деган ҳадисларига амал қилинган.

Тибни билмайдиган одам унга умуман яқин ҳам келмаган. Тибни билганлар эса, иймон ва ихлос ила сидқидилдан хизмат қилганлар.

Кейинчалик замон ўзгариб, кишилар кўпайиб, тибни даво қилувчилар ҳам кўпайиб ҳақиқий табибдан табибликни даъво қилувчини ажратиб бўлмайдиган ҳолга етганда бу масала жиддий тарзда ҳал этилган.

Ҳижрий 311 сана, (м. 931)да халифа Муқтадир табибларни имтиҳондан ўтказишга фармон чиқарди. Бу ишга Синан ибн Собитни раис қилди. Бағдоднинг ўзида, машҳур ва подшоҳ саройидагилардан ташқари, 860 тадан ортиқ табиб имтиҳондан ўтказилди ва шаҳодатнома олди.

Машҳур ва подшоҳ саройидаги табибларни ҳам қўшса биргина Бағдод шаҳридаги табибларнинг сони қанчага етишини Аллоҳ таолонинг Ўзи билади. Ўша вақтда аҳоли сони ҳозиргига қараганда жуда ҳам оз бўлишини эътиборга олинса, мусулмон ўлкаларда тиб қанчалик даражага чиққанини билиб олса бўлаверади. Бу масалани яна ҳам ойдин равишда англаш учун ўша пайтнинг ўзида Оврупонинг Рейн ҳавзасида атига битта табиб ҳам йўқлигини қўшиб қўймоғимиз лозим.

Табибларни имтиҳондан ўтказишнинг илмий услублари ишлаб чиқилди. Тибнинг ҳар соҳаси бўйича

кайси фанлардан имтиҳон топшириш лозимлиги белгиланди. Имтиҳондан ўтувчиларга бериладиган саволлар ва уларни тузиш йўллари ҳам аниқланди. Бу масалани ёритган китобларни ўқиган одам ўша пайтдаги илмий ҳаркатнинг ривожига тан бермай иложи йўқ.

Имтиҳонлардан муваффақиятли ўтган кишиларга шаҳодатнома бериш йўлга қўйилди. Ўша пайтдаги берилган шаҳодатномалардан бирининг матни қуйидагича:

«БИСМИЛЛАҲИР РОҲМАНИР РОҲИЙМ

Бориъул азиймнинг изни ила ...га ҳақиқий илмга эга бўлгани учун, бу ишни яхши бажариши қобилияти бўлгани учун жарроҳлик касбини қилишга рухсат берамиз. Ана шуларга биноан у жароҳатларни тузалгунча муолажа қилиши, томирларни очиши, бавосирларни олиб ташлаши, тишларни олиши, жароҳатларни тикиши ва болаларни поклаши мумкин. У доимо ўз раислари ила маслаҳатлашиб турмоғи лозим. Ишончли устозларидан насиҳат олиб, уларнинг тажрибасидан фойдаланиши зарур».

Шаҳодатномадан кўриниб турибдики, ўғил болаларни хатна қилиш ҳам қўлида рухсати бор жарроҳнинг иши бўлган. Агар бизда ҳам бу тартиб йўлга қўйилса, хатнадан кейин болаларимизнинг азоб чекишлари камаяр эди.

Мана шунга ўхшаш шаҳодатномага эга бўлган табиб беморларга тиббий хизмат кўрсатиш ҳақиқага эга бўлар эди. Бирор хасталикни даволаш жараёнида қийинчиликка дуч келса табиблар мажлиси чақирилиб уни даволаш бўйича маслаҳат кенгаши ўтказилар эди.

Мазкур мажлисга табиблар ичида ёши улуғи раислик қилар ва уларнинг энг ёши бўлгани маслаҳатни ёзиб борар эди.

Мусулмон фуқаҳолар бу масаланинг қонуний

томонини тартибга солдилар. Сохта табиб кишиларни даволайман деб зарар етказса зомин бўлиши юқорида зикр этилган ҳадиси шарифга биноан равшан эди.

Шаҳодатномаси бор табиб томонидан беморга зарар етказилса нима ҳукм қилиниши батафсил баён қилинди. Агар табиб томонидан масъулиятсизликка йўл қўйилса, у жавобгар бўлиши белгиланди. Агар бошқа сабаблар туфайли беморга зарар етса табиб жавобгар бўлмайдиган бўлди. Ана ўша ҳолатлардан бирини зикр қиладиган бўлсак, беморнинг ўз розилиги ва талаби ила синалмаган иш жорий қилиш оқибатида унга зарар етса табиб жавобгар бўлмайди. Умуман бу масала ўзига тегишли китобларда муфассал баён қилинган.

Шу билан бирга, табиблик қилмоқчи бўлган кишиларга имтиҳон топшириб шаҳодатнома олиш билан бирга тиббий қасам ичиш ҳам шарт қилинди. Бу қасам Букротнинг машҳур қасами асосида Ислом таълимотларига мослаштирилган ҳолда қайта ишланган эди. Аслини олганда қасам бир матндан эмас, бир неча хил бўлганини ҳам мутахассислар таъкидлайдилар.

Баъзи тарихий маълумотларда табибларни имтиҳондан ўтказиб шаҳодатнома бериш Оврупода Рожер иккинчи ва Фридрих иккинчи томонидан XI—XIII асрларда йўлга қўйилгани ҳақида хабар берилади.

Агар бу маълумотни чуқурроқ ўрганиб чиқилса мазкур овруполик икки ҳукмдор бу масалада ўзларидан ҳеч нарса қилмаганлари аён бўлади.

Рожер иккинчи Сақаллия (Палмеро)ни мусулмонлардан тортиб олганда мусулмон ўлка бўлган бу ерда табибларни имтиҳондан ўтказиб шаҳодатнома бериш йўлга қўйилганига анча бўлган эди. Рожерга бу иш ёқиб қолиб, яхши нарса экан, биз ҳам шундоқ қиламиз, деди. Кейинроқ эса Фридрих иккинчи бу ишга баъзи ўзгартиришлар киритди.

Мусулмонларда шаҳодатномаси бор, тиббий қасамни ичган одамни, энди нимани хоҳласанг қилавер, деб ўз ҳолига ташлаб қўйилмаган. Табибнинг жавобгарлиги ҳақидаги қонунлардан ташқари уларнинг маданий савиясини ошириш ва инсоний, исломий фазилатларини сайқаллашга доимо катта эътибор берилган. Бу ишнинг олий даражада олиб борилганига «Адабут табиб» номи остида ёзилган бутун бошли китоблар далил бўла олади.

Ана шундоқ китоблардан бири ҳижрий учинчи асрда, бундан бир минг икки юз йил илгари яшаб ўтган олим Исҳоқ ибн Али ар-Роҳавийнинг «Адабут табиб» номли китобидир.

Бу китобда табибларга, доришуносларга, тиббий ходимларга, беморларга ва уларнинг аҳлларига, шунингдек, уларни кўргани келадиган шахсларга ажойиб насиҳатлар бор.

Тасаввур ҳосил қилиш учун китоб ҳақида баъзи маълумотлар бериб ўтишга ижозат бергайсиз.

Биринчи бобда табибнинг иймони ва омонати ҳақида сўз кетади. Шу бобда муаллиф табибнинг таърифида куйидагиларни ёзади:

«Табиб жонлар ва жисмлар ҳокимидир. Жонлар ва жисмлар моллардан шарафли эканида ҳеч ким шубҳа қилмайди. Шунинг учун табиб ўзига тиб ишида зарур бўладиган одоб ва илмларни касб қилмоғи лозим».

Иккинчи бобда табиб ўз жисми ва аъзоларини маънавий ва моддий жиҳатдан қандоқ тутиши лозимлиги ҳақида батафсил сўз юритилади.

Сўнгра табибнинг кундалик иш режаси баён қилинади. Вақтнинг қийматини баён қилингандан кейин, табиб уни зое қилмасдан ўз ҳожатлари ва беморлари учун тўғри тақсимлаши зарурлиги уқтирилади.

Кейин амал қилиниши лозим бўлган кун тартиби ҳақида сўз юритилади:

1. Намоз ўқиш.
 2. Шаръий ва тиббий китоблар ўқиш.
 3. Беморлари ҳузурига чиқиш ва ҳоказо.
- Учинчи боб.

Табиб ўзини сақлаши ва эҳтиёт бўлиши зарур бўлган нарсалар.

Тўртинчи боб.

Бемор, беморга қаровчилар ва бу ишларга бош бўлувчилар хизмати ҳақида.

Бешинчи боб.

Бемор кўргани келувчиларнинг одоблари ҳақида,

Ўн биринчи боб.

Бемор ўзини кўргани келганларга нима қилмоғи кераклиги ҳақида.

Ўн иккинчи боб.

Тиб ишининг шарафи ҳақида.

Ўн олтинчи боб.

Табибларни имтиҳон қилиш ҳақида.

Ўн саккизинчи боб.

Ўзини тибга нисбат берадиган ҳийлакорларнинг алдамчиликларида огоҳлантириш ҳақида.

Бу қабилдаги иш ва маълумотларга ҳозирги замон тиббиёти ҳам муҳтож бўлса ажаб эрмас.

МУСУЛМОНЛАРНИНГ ТИББІЙ КАШФИЁТЛАРИ

Буюк ватандошимиз Имом Бухорий Абу Ҳурайра розияллоху анҳудан ривоят қилган ҳадиси шарифда:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Аллоҳ қайси бир дардни нозил қилган бўлса, албатта, унинг шифосини ҳам туширгандир», дедилар».

Имом Муслим ривоят қилган. Лафзда:

«Ҳар бир дарднинг давоси бордир. Қачон даво

дардни топса Аллоҳ азза ва жалланинг изни ила тузаладир», деган кунларидан бошлаб бу маъно мусулмонларнинг ақийдасига айланиб бўлган эди.

Ҳар бир мусулмон табиб ҳар қандай дарднинг давосини Аллоҳ таолодан ёрдам сўраган ҳолда тинмай излар эди. Ҳар бир мусулмон бемор ҳам ноумид бўлмай дардига даво талабида бўлар эди.

Бу рухият мусулмонларнинг дунё тарихида мисли кўрилмаган равишда тиббий кашфиётлар қилишларига олиб келди. Улар қилган кашфиётларини кўз-кўз қилишни, улар билан мақтанишни, бир-бирларига мукофотлар ва унвонлар таъсис қилишни ўзларига эп кўрмас эдилар. Бирор катта кашфиёт қилган чоғларида ҳам Аллоҳ таолонинг ёрдами ва инояти ила Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадиси шарифларида келган маъно рўёбга чиқди, деб қўйиб кетаверар эдилар.

Кейинчалик овруполиклар мусулмонлардан тибни ўрганиб уларнинг китобларини таҳлил ва шарҳ қилиш жараёнида кўп нарсаларни ўзлариники қилиб олдилар. Уларнинг баъзилари усталик билан иш тутар эди. Бу меники, бу фалончиники, деб ҳам айтмас, индамай китобига ёзиб қўяр эди. Кейинги ўқиганлар мазкур кашфиётни мусулмонлардан ўз китобига кўчириб ёзган шахсга нисбат беришар эди. Баъзилар эса, мусулмонлар кашф қилган нарсани, меники, дер эди.

Аммо вақти-соати келиб парда очилди. Динларидан узоқлашиб ҳамма соҳада орқада қолган ҳозирги мусулмонларнинг баъзи вакиллари овруполиклар ҳузурида таълим ола бошладилар. Улар ўз устозларидан иш услубларини ҳам ўргандилар. Жумладан, қадимги қўлёзмаларни таҳлил қилишни ҳам ўргандилар. Ана ўшанда кўпгина сирлар очила бошлади.

1924 йилгача бутун дунёда Жолунуснинг қон айланиши ҳақидаги назариясини хато эканини исботлаб,

кичик қон айланиш системасини испаниялик Сарветос ва англиялик Ҳарфи топган дейилар эди. Аммо худди ўша мелодий 1924 санада бу соҳада ғаройиб ўзгариш юз берди.

Ўша йили мисрлик ёш йигит Абдул Мунъим ат-Тантовий Олмониянинг Фрайнбург дорулфунунида немис тилида докторлик ишини ҳимоя қилди. Унинг бу илмий иши ҳаммани ҳайратга солди. Абдул Мунъим ат-Тантовий илмий ишида Жолунуснинг қон айланиши ҳақидаги назариясини хато эканини исботлаб, кичик қон айланиш системасини топган олим Сарветос ва Ҳарфи эмас, Ибн Нафис исмли мусулмон олим эканини даъво қилди. Унинг даъвосича, Ибн Нафис бу кашфиётни Савритос ва Ҳарфидан тўрт юз йил олдин кашф қилган экан.

Илмий ишни муноқаша қилаётган олимлар бу журъатдан ёқаларини ушлаб қолишди. Наҳотки бутун дунё 1616 йилдан бери бу илмий ишни Сарвитос ва Ҳарфи кашф қилган, деган фикрда адашиб юрган бўлса! Ахир бу илмий омонатга хиёнат бўладику! Лекин ўзини айтгани илмий ҳужжат ва далилларга асосланган эканини маҳкам туриб ҳимоя қилаётган анави мисрликка ҳам бир нарса дейиш керак. Ҳамма илмий ишни муноқаша қилишни йиғиштириб қўйиб қўлёзмаларни титишга киришиб кетди. Бу янгиликни эшитган бошқа олимлар ҳам ишга аралашдилар. Ҳамма қўлёзмаларнинг ичидан шу масалага тегишлисини ажратиб олиб қайта-қайта ўрганиб чиқишди. Охири Абдул Мунъим ат-Тантовийнинг даъвоси тўғри эканига, Жолунуснинг қон айланиши ҳақидаги назариясини хато эканини исботлаб, кичик қон айланиш системасини топган олим Ибн Нафис эканига иқроор бўлишди.

Энди мусулмон олимларнинг тиббий кашфиётлари ҳақидаги маълумотлар уммонидан бир томчи зикр қилиб ўтишга ижозат бергайсиз.

Мусулмонлар жарроҳлик соҳасида ҳам ҳеч ким қила

олмаган ишларни қилдилар. Бу соҳада улар инсониятга мисли кўрилмаган хизмат қилдилар.

1113 йилда вафот қилган андалуслик машҳур жарроҳ Абул Қосим аз-Заҳровий нафақат жарроҳлик соҳасига, балки жароҳатларни даволаш, ички аъзолардаги тошларни майдалаш ва жарроҳлик амалиётларига янгиликлар киритди.

Инглиз олими Персивал Потдан етти юз йил илгари мазкур мусулмон жарроҳ бўғинлар шамоллаши ва умуртқа поғанаси силини яхши билган. Аммо бу хасталик кейинчалик Потнинг номи билан аталиб қолган, холос.

Аз-Заҳровий бола туғдириш бўйича ҳам кўплаб янгиликлар кашф этган. Хусусан, бола кўндаланг келиб қолганда нима қилиш кераклигини биринчи бўлиб тўғри ҳал қилган табиб ҳам шу одам. Ҳозирда ўша услублардан бир штутгартлик олим Фолшер (1856-1935) номи билан аталади.

Мусулмонлар кўз хасталиклари соҳасида ҳам улкан ютуқларга эришганлар. Уларнинг илмий изланишлари бутун бошли бир «Басариётлар илми» номли илмини юзага келтирди. Бу соҳада ёзилган биринчи китоб Исҳоқ ибн Ҳунайннинг қаламига мансубдир. Мусулмон олимларнинг бу соҳадаги китоблари 18 асргача овруполиклар учун биринчи қўлланмалар бўлиб келди.

Шунингдек, мусулмон уламолар бўғинлар ва суякларни даволашда ҳам ғоят маҳорат кўрсатишган. Хусусан, курак чиққанини даволаш бўйича улар топган услуб ҳозиргача қўлланиб келинмоқда.

Ибн Сино қадимгилардан қолган иссиқ ва совуқ ҳаммом билан даволаш услубига икковини қўшиб бир-бирини орасида бир оз вақт ўтказиб даволашни жорий қилди.

Ўрта асрларда жарроҳлик амалиётларида тикиш учун сочни ишлатишни Розий ўйлаб топди.

Мусулмоннинг тиб илмига қилган улкан хизматларидан бири жарроҳлик амалиётларидан олдин беморларни ухлатадиган нарсани ўйлаб топганларидир. Буни италиялик ёки бошқаларнинг иши демоқ хатодир.

Мусулмонларнинг тиб соҳасидаги оламшумул ютуқлардан бири ақлий ва асабий хасталикларни даволаш услубларини топганлари бўлган.

МУСУЛМОНЛАРНИНГ ТИББИЙ КИТОБЛАРИ

Ҳар бир илмий ҳаракатни ривожлантиришда, уни илм толибларига етказишда ва ниҳоят ўша илмий ҳаракат самарасини келажак авлодга қолдириб кетишда китоблар муҳим ўрин тутди. Мусулмонлар улкан сивилизация соҳиблари сифатида мана шу ишга алоҳида эътибор берганлар. Улар илмнинг турли соҳаларида бўлгани каби тиб соҳасида қилган кашфиётларини ҳам китобларда ёзиб қолдирганлар.

Мана минг йил ва ундан кўп вақт ўтса ҳам, уларнинг қилган кашфиётларини ғарбликлар, хусусан, овруполиклар ўзлариники қилиб олиб мақтаниб юрган бўлсалар ҳам аста-секин ҳақиқат юзага чиқмоқда. Қадимги қўлёзмалар ўрганилиб, ким нима қилгани аён бўлмоқда.

Мусулмон олимлар тиб соҳасида улкан инқилоб қилишиб, тибни ҳақиқий илмга айлантиришиб, уни тартибга солгунларича китоб соҳасида кўп ишларни қилганлар. Аввало, улар ўзларидан олдин ўтганларнинг у соҳадаги китобларини ўрганиб чиққанлар. Уларнинг китобларида ҳеч бир қониқарли нарса топмаганларидан кейин ўзлари ажойиб китоблар ёзишга киришган.

Бу ҳақда султон Азудуд Давланинг табиби Али ибн Аббос қуйидагиларни ёзади:

«Мен қадимгиларнинг китоблари ичида бирорта қомил ва тиб ўрганиш учун зарур бўлган нарсаларни ўз ичига

олган китобни топмадим. Букрот мухтасар ёзади. Унинг таъбирларининг кўпи ноаниқ, изоҳга муҳтож. Шунингдек, Жолунус бир неча китоблар ёзган. Унинг китоблари тиб илмининг фақат битта қисми ҳақида сўз юритади, холос. Аммо унинг муаллафотлари чўзилиб кетган, кўп такрорли. Унинг китоблари ичида бирорта ҳам ўрганишга лойиқ китоб топмадим».

Худди ушбу тушунча ўша вақтдаги ҳар бир мусулмон табибнинг онгида бор эди. Шунинг учун улар эски китобларни бир томонга йиғиштириб қўйиб ўзлари талабга жавоб берадиган китоблар таълиф қилишга киришиб кетдилар.

Натижада инсоният тарихида мисли қўрилмаган буюк натижага эришилди. Тибнинг барча соҳасида, умуман тиб соҳасида ёки тиб илмини бутунлай қамраб олган сон-саноксиз юқори савиядаги китоблар битилди. Уларнинг ичида мухтасар, қомусий ва шарҳ китоблар бор эди. Улар турли тоифаларга ва мақсадларга бағишланган эди.

Мусулмонларнинг китоблари талабга жавоб берганидан оврупаликлар ўзларининг ғафлат уйқусидан уйғонганларида бу китобларнинг битилганига бир неча юз йил ўтган бўлса ҳам уларга маҳкам ёпишдилар ва яна бир неча юз йил ўша китобларни ўзларига дарслик қилиб юрдилар.

Бу борада улуғ ватандошимиз, бутун дунё мусулмонларининг фахри, шайхур раис Ибн Сино биринчилардан туради. Бутун ғарбнинг тиббий саводи Ибн Синонинг китоблари орқали чиққан десак муболаға қилмаган бўламиз. Ғарбликлар тиб соҳасида бирор муваффақиятга эришсалар, ўшанинг учун Ибн Сино раҳматуллоҳи алайҳнинг олдида қарздор эканликларини яхши биладилар. Ўша вақтларда ўзларининг тибда пешқадам бўлганларини «Ибн Сино» деб аташар экан. Ибн Синони «Авесина» шаклида айтишлари ҳаммага маълум.

Худди шу талаффуздан медисина истилоҳи келиб чиққани ҳам ҳаммага маълум.

Ғарбликларнинг ўзлари эътироф қилишларича, Ибн Сино уларга етти юз йил давомида устозлик қилган. Унинг китоблари ғарб тилларга таржима қилинган биринчи китоблардан ҳисобланади. Хусусан, «Ал-қонун фит тиб» китоби кенг шуҳрат топган эди.

«Ал-қонун фит тиб» Оврупода биринчи марта Милан шаҳрида 1473 йили феврал ойида чиқди. Икки йилдан сўнг иккинчи марта нашр қилинди. Кейин учинчи марта чоп этилди. 1500 йилга келиб Оврупода ўн олти марта чоп этилган эди.

Жолунуснинг китоби эса бир марта чоп этилган бўйича қайта чоп этилмади.

Кейинги асрда эса «Ал-қонун фит тиб» йигирма марта чоп қилинди. Шундоқ қилиб бир нашрдан кейин иккинчиси келиши ўн еттинчи асрнинг яримигача давом этди. Шундоқ қилиб Ибн Синонинг китоби дунёда илм толиблари энг кўп ўқиган китоб бўлиб қолди.

Ибн Сино раҳматуллоҳи алайҳ ҳақида ҳар қанча гапирса, ёзса шунча оз. Ушбу жойда ҳам кўп нарсани қасддан айтмай кетмоқдамиз. Аввало бу китобнинг мақсади бошқа.

Қолаверса, Ибн Сино ҳақида бизда кўп ёзилган. Аммо бу борада баъзи нарсаларни таъкидлаб ўтмоқ лозим. Илгари Ибн Сино ва бошқа алломаларимиз ва уларнинг илмий мерослари ҳақида худосизлик нуқтаи назаридан ёзилган эди. Уларнинг ҳаётлари ва ижодларини ҳам ўша мафкурага мослаганлар.

Иккинчи мулоҳаза, коммунистлар ўтган алломаларимиздан ҳар соҳадан бир кишини танлаб олиб, ўзларига мослаштириб ёзганлар. Худди бир одамгина илмга эга бўлгану бошқалар ҳеч нарсани билмаганга ўхшаб қолишига уларнинг калта фаҳмлари етмаган.

Машҳур алломаларнинг етишиб чиқиши учун етарли муҳит бўлиши шартлиги, уларга таълим берадиган устозлар лозимлиги, улар ўқиб ўрганадиган китоблар зарурлиги, улар мусобақалашадиган шериклар кераклиги сир эмас.

Ибн Сино ва у кишига ўхшаш алломаларимиз худди биз ҳозир таъриф қилаётган муҳитда етишиб чиққанлар. Шунинг учун ҳар нарсани ўз номи билан аташ кераклиги нуқтаи назаридан юртимиздан чиққан алломаларимиз ҳаётини ва улар етишган муҳитни мусулмончасига ўрганишимиз елкамизга ортилган улкан масъулиятдир.

Мусулмонларнинг тиб соҳасида ёзган китоблари ҳақида сўз юрита туриб яна Зигрид Хунке хонимнинг «Аллоҳнинг кўеши Оврупони ёритур» китобидан куйидагиларни ўқиймиз:

«Олти юз йил илгари Парижнинг тиб кулияси дунёдаги энг кичик кутубхонага эга эди. Унда биргина китоб бор эди. Бу улуғ мусулмон одам ёзган китоб эди.

Бу асар улкан қийматга эга эди. Бунинг далили шулки, масиҳийларнинг машҳур подшоҳи Лююс ўн биринчи ундан нусха кўчириб олиш учун вақтинчалик олиб туриш эвазига ўн икки марк кумуш ва юз талер соф олтин берган эди. У бу китобдан унинг табиблари уни ва оила аъзоларини даволашда фойдаланишларини хоҳлаб шундоқ қилган эди.

Бу улуғ асар иғриклар давридан тортиб то 925 йилгача бўлган барча тиббий маърифатларни ўз ичига олган эди. У ўша тарихдан бошлаб яна тўрт юз йил давомида Оврүпода асосий китоблардан бири бўлиб қолди.

Парижликлар бу улуғ хазинанинг, унинг соҳибининг ва умуман тибннинг ўзларидаги ҳақини эътироф қилдилар. Ўзларининг тиб мадрасаларида унга ҳайкал ўрнатдилар. Бошқа бир катта хонага унинг сувратини осдилар. Бу одам Розий эди» (343—344-бетлар).

Ҳа, улуғ мусулмон табиб Абу Бакр Муҳаммад ибн

Закариё ар-Розий ана шундоқ буюк олим эди. Унинг «ал-Мансурий», «ал-Ҳовий», «Буръус соъа» ва «Тиббул фуқаро» каби 230 та китоби чиққан.

Фақатгина «Тиббул фуқаро» китобининг ўзи Оврупода 1498—1866 йиллар орасида қирқ марта нашр қилинган экан.

Оврупо тилларига таржима қилиниб шуҳрат топган тиббий китобларимиздан баъзиларини эслатиб ўтишга ижозат бергайсиз:

«Ал-Куллиёт» (Ибн Рушд), «Эсоғучи» (Ҳунайн ибн Исҳоқ), «Ал-Китоб ал-Малакий» (Али ибн Аббос), «Зодул мусофир» (Ибн ал-Жаззор), «Тақвиймул Абдон» (Ибн Жазла), «Ат-тасрийф лиман ажаза анит таълийф» (Абул Қосим аз-Заҳровий), «Ат-тайсир фил мудовоти ват-Тадбийр» (Ибн аз-Заҳр) ва бошқалар.

Ислом оламида табиблар ва улар томонидан ёзилган китоблар ҳаддан ташқари кўплигидан баъзи олимларимиз машҳур табиблар ҳамда уларнинг илмий асарлари ҳақида маълумотларни қамраб олган қомусий асарлар ҳам битганлар.

Ибн Абу Усайбиъа (м.с. 1202–1270) ўзининг «Уйюнул анбаа фии тобақати атиббаа» (Табиблар табақалари ҳақида хабарлар булоғи) номли китобида 399 та табибнинг ҳаёти ва ижоди ҳақида маълумотлар келтирган.

ДОРИШУНОСЛИК

Албатта, тиб бор ерда доришунослик ҳам бор. Тибнинг ривожига қараб доришунослик ҳам ривожланади. Чунки бу икки нарсa бир-бирига чамбарчас боғлиқдир. Мусулмонлар ўз динларини маҳкам тутиб, унинг кўрсатмаларига амал қилиб яшаб илмнинг ҳеч ким чиқа олмаган чўққиларига чиққан пайтларида, тиб илмида оламшумул кашфиётлар қилган вақтларида доришунослик

бўйича ҳам шу каби муваффақиятларга эришдилар.

Бу соҳа бўйича ҳамма халқлар мусулмонларга шогирд бўлдилар. Уларнинг кашфиётларидан фойдаландилар. Ҳатто баъзи истилоҳларини ҳам ўз тилларига қабул қилдилар.

Доришуносликнинг бош истилоҳларидан бири «дорихона» ажнабий тилларда «аптека» дейилади. Биз бу сўзни ажнабийча деб ўйлаб ишлатишдан тортинамиз. Аммо ажнабийлардан ушбу сўз нима маънони англатишини сўралса, уларнинг биладиганлари бу сўз аслида арабча эканини айтадилар. Ҳа, «аптека» сўзи арабча «абу текка» — «ҳархил нарсa сотадиган дўкон» сўзининг бир оз бузилган кўриниши экан.

Авваллари дори-дармонлар аттор дўконларига ўхшаш ҳар хил майда-чуйда нарсалар сотиладиган дўконларда сотилган экан.

Кейинчалик, мусулмонлар ҳаракати ила доришунослик ривожланиб аптекалар алоҳида бўлган экан.

Айнан ажнабий ғарбликлар мусулмонлар биринчи бўлиб доришунослик илми ва касбига асос солганларини эътироф қилган эканлар.

Мусулмонлар турли нарсаларни аралаштириб улардан кимёвий усул ила дори тайёрлашни биринчи бўлиб йўлга қўйдилар.

Дорини ичишни осонлаштириш учун уни ширинлик қўшилган ва суяк ҳолда тайёрлаш ҳам биринчи бўлиб мусулмонларнинг ақлларига келган, улар ундоқ дориларни шароб деганлар. Ғарбликлар ўша номни бир оз ўзгартиб «сироп» дейишади.

Доришуносликни — Фармакологияни биринчи бўлиб ташкил этган олим Собир ибн Саҳл бўлиб, у киши ҳижрий 560 санада вафот этган.

Доришунослик бўйича биринчи ўқув юртини ташкил қилганлар ҳам мусулмонлар.

Дорихоналарни биринчи очганлар ҳам мусулмонлар. Ер юзидаги биринчи тўлиқ маънодаги дорихона Бағдод шаҳрида очилган. Солиштириш учун айтадиган бўлсак, Овруподаги биринчи дорихона ундан беш юз йил кейин очилган.

Мусулмонлар доришунослик бўйича дунёдаги энг машҳур китобларни таълиф қилганлар. Мазкур китоблар ичида энг машҳурларидан бири буюк ватандошимиз Абу Райҳон Берунийнинг «Сайдана» китобидир. Шунингдек, бу соҳадаги дунёга машҳур китоблар қаторида Розийнинг «ал-Ҳовий», Ибн ал-Байторнинг «ал-Жомеъ ли муфрадотил адвия вал ағзия», Довуд ал-Антокийнинг «Тазкира», Берунийнинг «Китобул Ақоқийр» ва бошқаларни зикр қилишимиз мумкин.

Мусулмонлар доришуносликни алоҳида касбга айлантиришда ҳам дунёда биринчи бўлганлар. Ҳар бир шаҳарда доришуносларнинг жамияти ва у жамиятнинг раиси бўлган.

Мусулмонлар дори олиш учун беморга тиббий қоғоз ёзиб беришни ҳам биринчи бўлиб таомулга киритганлар. Табиблар хасталик ташхисини ва унга зарур бўлган дориларни ўша тиббий қоғозга ёзиб берар эдилар. Доришунослар унга қараб дори берар ёки тайёри бўлмаса, тайёрлаб берар эдилар.

Мусулмонлар дунёда биринчи бўлиб доришуносларни имтиҳондан ўтказиб қўлларига ҳужжат беришни ва исмларини умумий рўйхатга ёзиб қўйишни йўлга қўйдилар. Шунингдек, улар доришуносни табибнинг ишига аралашишини ман қилдилар ва табибга хусусий дорихона очишни ман қилдилар.

Шунингдек, мусулмонлар дунёда биринчи бўлиб дориларни давомли равишда текшириб туриш низомини ишлаб чиқдилар. Дориларнинг баҳосини тайин қилдилар. Дорихоначиларга заҳар сотишни ман қилдилар. Ҳар

жойнинг муҳтасиби дорихоналарни давомли равишда, ҳар ҳафтада тафтиш қилиб турар эди. Хасталарнинг алдаш ва ҳақини уриб қолишни олдини олиш учун кўпинча муҳтасиб ўзи билан миршабни ҳам олиб юрар эди.

Мусулмон доришунослар дори тайёрлаш услубларини яхшиладилар. Уларга ширинлик қўшишни жорий қилдилар.

Бу нарсаларни зикр қилишдан мақсад, буюк тарихимизни ўрганиш, улуғ аجدодларимиздан ўрнак олиш ва, энг муҳими, ўзимиз улар каби жаҳон халқларининг олдинги сафига ўтишга ҳаракат қилишимиз зарурлигини англаб етиб, унга чора кўришдир.

МАНБАЪЛАР РЎЙХАТИ

1. Қуръони Карим.
2. Имодуддин Исмоил ибн Касир. «Тафсири Қуръони Азим», дор ихйил кутубил арабийя.
3. Муҳаммад Али ас-Собуний. «Ровайъул Баён тафсири Аятил Аҳкам минал Қуръон», дор ихйит туросил арабий, Байрут.
4. Муҳаммад Али ас-Сайис. «Тафсири Аятил Аҳком», матбаҳату Муҳаммад Али Субайх
5. Абдуллоҳ ибн Аҳмад ан-Насафий. «Тафсири ан-Насафий», дорул китабил арабий, Байрут, Ливан. 1982.
6. Жалолуддин ал-Маҳаллий ва Жалолуддин ас-Суютий. «Тафсири Қуръанил Азийм лил Жалолайн», Чагири Йайинлари-доруд даҳва. Истанбул, Туркия.
7. Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф. «Тафсири Ҳилол».
8. Муҳаммад ибн Исмоил ал-Бухорий. «Саҳиҳул Бухорий», Тошкент, 1973.
9. Муслим ибн ал-Ҳажжож ал-Қурайший. «Саҳиҳул Муслим», дорул кутубил илмийя, Байрут, Ливан.

10. Муҳаммад ибн Ийсо ат-Термизий. «Сунани Термизий», дорул кутубил илмийя, Байрут, Ливан. 1987.

11. Сулаймон ибн ал-Ашҳас ас-Сижистоний ал-Аздий. «Сунани Абу Довуд», дорул Боз. Марва, Макка.

12. Аҳмад ибн Шухайб ан-Насайй. «Сунани Насайй», мактабут тарбиятил арабий лидувалил халийж. Риёз. 1988.

13. Муҳаммад ибн Йазид ал-Қазвиний. «Сунани Ибн Можа», дор ихяит туросил арабий, Байрут. 1975.

14. Молик ибн Анас ал-Асбаҳий ал-Хумайрий. «Муватоъ Имоми Молик», дорун нафаис, Байрут. 1987, 10-босма.

15. Аҳмад ибн Ҳанбал «Муснади Имом Аҳмад ибн Ҳанбал», дорул кутубил илмийя, Байрут, 1978, 2-босма.

16. Абдуллоҳ ибн Баҳром ад-Доримий. «Сунани Доримий», доруфикр.

17. Муҳаммад Абдурроҳман ал-Муборакфурий. «Тухфатул Аҳвазий би шарҳи жомеъит Термизий», дорул кутубил илмийя, Байрут.

18. Муҳаммад Юсуф ал-Ҳусайний ал-Банурий. «Маҳарифус сунани шарҳи сунанит Термизий», Ал-мактабатул банурийя, Карачи.

19. Шох Валийulloҳ ад-Дехлавий. «Ҳужжатуллоҳил болиға», Ал-мактабатус салафийя, Лоҳур.

20. Саҳийд Ҳавва. «Ал-асасу фис Сунна», дорус салом, Қоҳира, 1994., 1-босма.

21. Муҳаммад Фуад Абдулбокий. «Ал-муъжам ал-мифеҳрис ли алфозил Қуръонил Карими», дорул кутубил мисрийя, Қоҳира, 1945.

22. Аҳмад ибн Халликон. «Вафиятул аҳйан фи анбаи абнаиз заман», ал-матбаътул Маймуна. Қоҳира, 1310 ҳ.й.

23. Жалолиддин ас-Суютий. «Танвийрул ҳаволик шарҳун ала Муватоъ Молик», дору ихяил кутубил арабийя, Миср.

24. Али ибн Султон Муҳаммад ал-Қори. «Мирқотул

мафотийҳ шарҳу Мишкотил масобийҳ», дор ихяит туросил арабий, Байрут.

25. Бадриддин Айний. «Умдатул Қорий шарҳу Саҳиҳил Бухорий», дорул фикр.

26. Аҳмад ибн Ҳажар ал-Аскалоний. «Фатҳул Борий шарҳу Саҳиҳил Бухорий», дорул райяни лит турос, Қоҳира, 1986., 1-босма.

27. Али ибн Султон Муҳаммад ал-Қори. «Ан-Ниқоя-Шарҳи Мухтасарил Виқоя», Император университети босмаҳонаси, Қозон, 1908.

28. Абдуллаҳмон ибн Муҳаммад ал-Калибулий Шайхизода. «Мажмаҳул Анхур фи Мултақол Абхур», дорул кутубил илмий, Байрут, Ливан, 1989.

29. Абдуллоҳ ибн Маҳмуд ал-Мусилий ал-Ҳанафий. «Ал-ихтиёр ли таълили Мухтор», дорул Аркам. Байрут.

30. Алауддин ибн Маҳуд ал-Косоний ал-Ҳанафий. «Бадоихус саноих фи тартибиш шароеъ», дорул кутубил илмий, Байрут, 1997.

31. Аҳмад ибн Юсуф ал-Ҳалабий. «Умдатул ҳуффоз фи тафсири ашрафил алфоз», дорул кутубил ватанийя, Банғозий, 1995.

32. Аҳмад ибн Абдурроҳман ал-Мақдисий. «Мухтасари минҳожил қосидийн», мактабату дорул баён, Дамашқ, 1978.

33. Муҳаммад ибн Абу Бакр ар-Розий. «Мухторус Сиҳоҳ», ал-Ҳайъал мисрийятил оммати лил китаб. Қоҳира. 1976.

34. Абдулҳай ибн ал-Имод ал-Ҳанбалий. «Шазаротуз заҳаби», дорул офақил жадийдати, Байрут.

35. Шамсуддин Муҳаммад аз-Заҳабий. «Тазкиратул Ҳуффоз», дорул ихяит туросил арабий. Байрут.

36. Зафар Аҳмад ал-Усмоний ат-Таҳонавий. «Эълоус Суннан», идоратул Куръани вал улумил Исламийя, Карачи, Покистон. 1415 ҳ.й.

37. Аҳмад ибн Муҳаммад ат-Таҳовий ал-Ҳанафий. «Шарҳи маъоний ал-Осор», дорул кутубил илмийя, Байрут, Ливан, 1987.

38. Мустафо Сибъий. «Мин Равоиъи ҳазоратина», Байрут, 1968 йил, дорул Иршод.

39. Кувайт вақф ва Исломий ишлар вазирлиги. «Фикҳ энциклопедияси», Тиботату зотус салосил.

40. Маҳмуд ибн Аҳмад ибн Мусо ибн Аҳмад ибн Ҳусайн Бадириддин Айний ал-Ҳанафий. «Ал-Биной шарҳул Ҳидоя», дорул кутубил илмийя, 1999й.

41. Муҳаммад Амийн ибн Обидийн. «Раддул Мухтор ала Дуррил Мухтор», дорул кутубил илмийя. 1994 й.

42. Асъад Муҳаммад Саъид Соғурчи. «Ал-фикҳул Ҳанафий ва адиллатуху», дорул калимит тоййиби. 2000 й.

43. Абдурроҳман ал-Жазийрий. «Китобул фикҳи ала мазҳабил арбъати», дорул фикри.

44. Абу Бакр Исмоил Мийқа. «Аҳкамул маризи фил фикҳил исламий», 1981 м.й.

45. Доктор Ваҳба Зухайлий. «Ал-фикҳул ислоийю ва адиллатуху», дорул Фикр, Дамашқ. 1997й., 4-нашр.

46. Муҳаммад ибн Наср ал-Марвазий. «Таъзийми қардис солати» мактабатуд дор, Мадина Мунаввара, 1406 ҳ.й.

47. Муҳаммад ибн Исмоил ал-Амир ал-Яманий ас-Санъоний. «Субулус салом шарҳу Булуғул маром», дорул Жийл, Байрут.

48. Муҳаммад ибн Али ибн Муҳаммад аш-Шавконий. «Найлул Автор шарҳу Мунтақол Ахбор», матбъату ал-Ҳалабий, Қоҳира. 1961 й.

Ва бошқалар.

МУНДАРИЖА

Кириш сўзи.....3

Муқаддима.....	6
Тозаликка риоя қилиш.....	14
Соғлиққа зарар етказувчи ва атрофни ифлос қилувчи нарсалардан қайтариш.....	17
Бадантарбия.....	21
Соғлиққа зарарли нарсаларни ҳаром қилиниши	26
Исроф ва қизғанчиқликни ҳаром қилиниши.....	29
Жисмни толиқтиришдан қайтариш.....	33
Соғлиқни сақлаш мақсадида енгиллик ва рухсатлар берилгани	36
Беморликнинг фазли ва унга сабр қилиш ҳақида	46
Хулоса.....	58
Вабода сабр қилишнинг ажри.....	59
Сеҳр.....	72
Заҳар.....	86
Бемор кўриш суннатдир.....	94
Мушибатда айтиладиган нарса.....	102
Даволаниш жоизлиги ҳақида.....	108
Парҳез давонинг бошидир.....	113
Набавий тиб ҳақида.....	118
Асал, қизиган нарса босиш ва қон олиш.....	118
Қон олиш жойи ва замони.....	127
Қора дона.....	134
Увди ҳинди.....	137
Оғиздан ичиладиган, бурундан томизиладиган ва ични юргизадиган дорилар.....	138
Ажва ва камъа.....	141
Иситма ва кўз текканга сув.....	146
Талбийна ва сурма.....	156
Зайтун мойи ва сано.....	159
Туянинг сутлари ва сийдиклари.....	162
Жароҳатга кул босиш.....	166
Семириш учун тарра ва ҳўл хурмо.....	168
Ҳаром ила даволаниш жоиз эмас.....	170

Хулоса.....	174
Дам солиш ҳақида.....	176
Дам солиш калималари.....	186
Қуръон ила дам солиш ва унга ажр олишнинг жоизлиги.....	196
Фалақ сураси.....	197
Нас сураси.....	200
Жоҳилият даъволарини рад қилиш ҳақида.....	213
Касаллик юқиши ва шумланиш йўқ, эҳтиёт бўлиш яхши.....	213
Яхши фол қандоқ яхши.....	219
Коҳинлик, чизиқ чизиш ва тош ташлаш.....	225
Хотима. Аллоҳга таваккул афзал.....	240
Исломий тибга ўхшаш тиб борми?.....	262
Табибларни имтиҳондан ўтказиш.....	264
Мусулмонларнинг тиббий кашфиётлари.....	270
Мусулмонларнинг тиббий китоблари.....	274
Доришунослик.....	279
Манбалар рўйхати.....	282
Мундарижа.....	286